

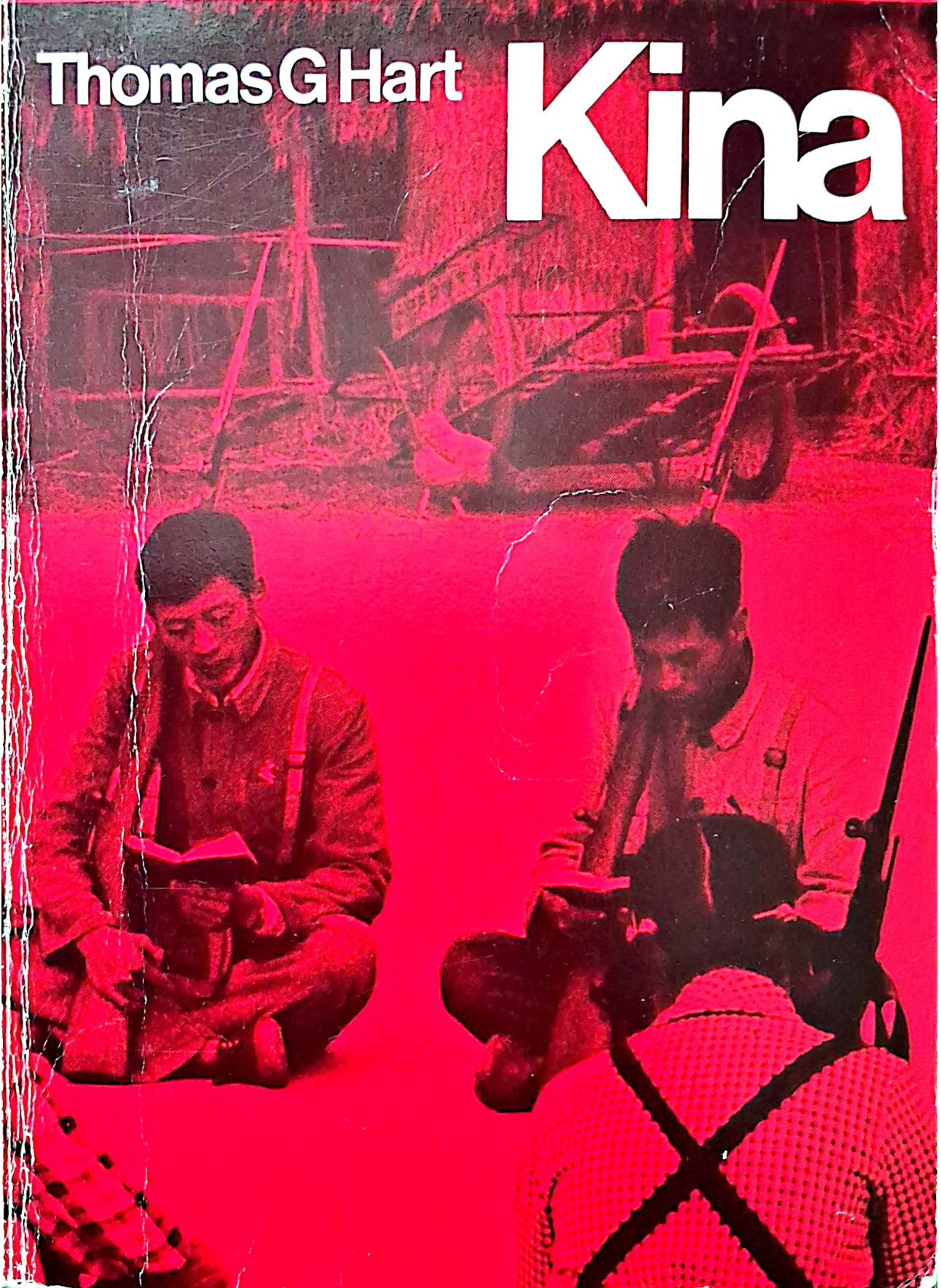
Problem i modern historia

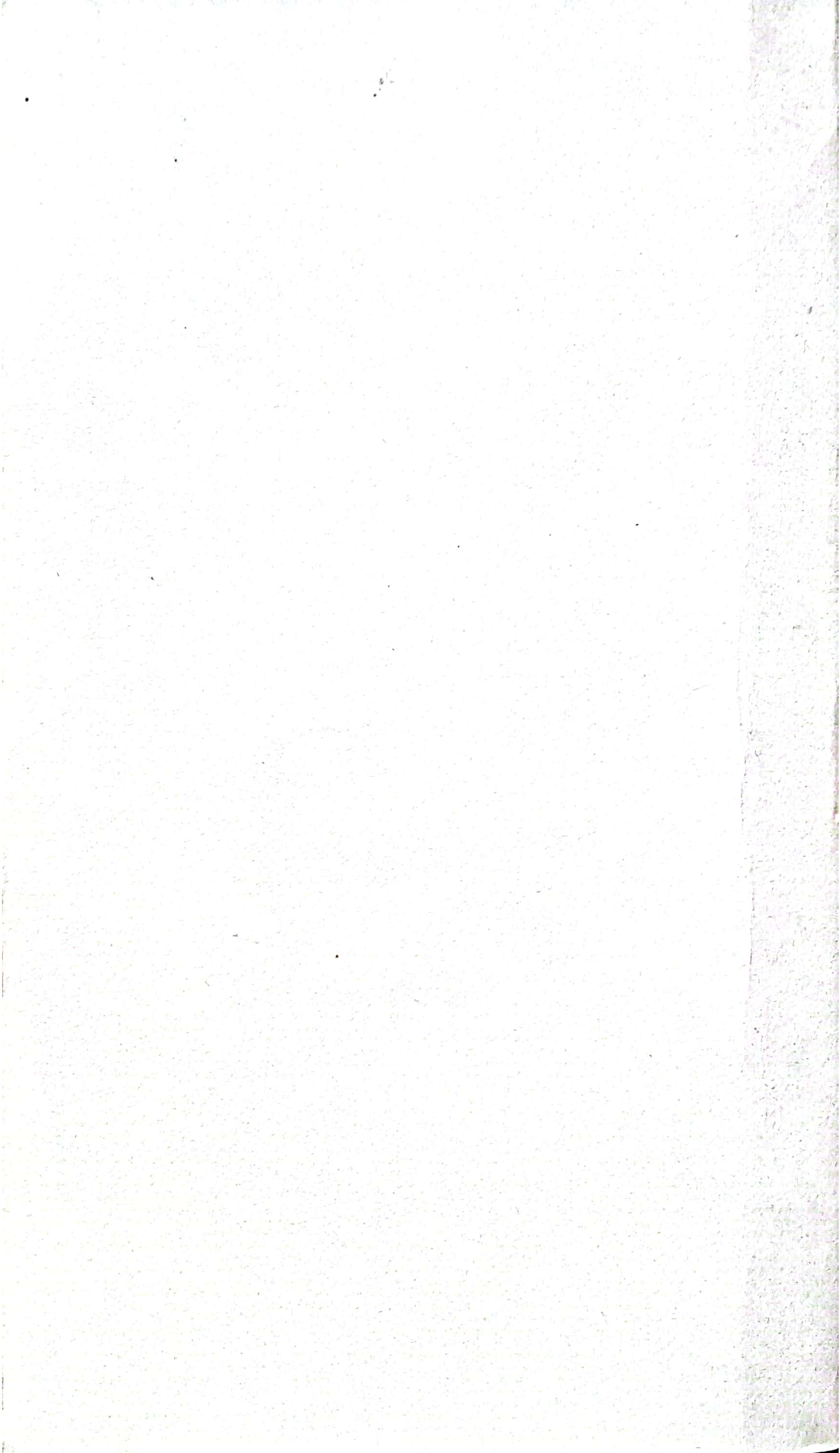
Studentlitteratur

Thomas G Hart

Kina

Problem i modern historia

Huvudredaktör: Göran Rystad

Kina

Thomas G. Hart

Studentlitteratur
Akademisk Forlag

Översättning: Michael Schoenhals

© Thomas G. Hart 1978

Printed in Sweden

Tryckeri ab Norden

Malmö 1979

ISBN 91-44-13961-6

Innehåll

Förord 5

Från "öppna dörren" till Stalins fiasko 9

1949 års Vitbok om Kina: Till försvar för Kinas
territoriella integritet 15

Hu Sheng: Amerika vill ha sin del 23

George F. Kennan: Vad "öppna dörren"
egentligen innebar 27

John Gittings: Självmbedrägeriet bakom USAs Kinapsykos 30

Allen S. Whiting: Motsättningar i sovjetisk politik 40

Henry Wei: Stalin mot Trotsky 63

Harold R. Isaacs: En tragedi vållad av Stalin 73

Conrad Brandt: En kamp mellan blinda profeter, där
var och en såg vad han ville se i Kina 80

Amerikas tur att misslyckas 103

John Paton Davies: Maktpolitik i Asien 109

John King Fairbank: Förenta Staternas politik och
Nationalisternas sammanbrott 123

Harold R. Isaacs/George C. Marshall: Misslyckad
medling 132

John S. Service: Roosevelt, Hurley och Jalta 140

Herbert Feis: Roosevelt vänder sig till Stalin: Jalta-
syndromet 164

Jiang Jieshi (Chiang Kai-shek): Internationell kommunism
och dess kinesiska underhuggare 175

Steven I. Levine: Den flexible Stalin 186

Och kommunisternas reaktion . . . 194

**Mao Zedong (Mao Tse-tung): Kasta undan
illusionerna, bered er till strid 196**

Farväl, Leighton Stuart! 198

Varför det är nödvändigt att diskutera Vita boken 203

"Vänskap" eller aggression? 204

Transkriberingen av kinesiska namn 206

Personförteckning 208

Kortfattad bibliografi 210

Förord

Det är knappast förvånansvärt att den kinesiska revolutionen ställer historikerna inför en rad problem. Om vi med "den kinesiska revolutionen" avser händelserna från 1911 fram till idag, talar vi om vad som utan tvivel är en av vår tids, för att inte säga historiens, mest anmärkningsvärda omvandlingsprocesser. Inte nog med att vår femte person på jorden har fått sitt liv direkt påverkat av den kinesiska revolutionen, eller att den inträffade i vad som fram till 1911 varit det äldsta kontinuerliga, stabilaste och förmodligen mest konservativa samhället i världen. Revolutionen har haft betydelse också långt bortom Kinas gränser, då den i mycket stor utsträckning kom som en reaktion på yttre intervention från Västerlandets och Japans sida och ännu så länge med framgång stått emot och tillbakavisat denna intervention. Härigenom har man utmanat makten, inflytandet och i allt högre grad de ideal som var vägledande för dem som sökte utnyttja Kina i egna syften.

Under det innevarande seklet har i synnerhet tre stater, nämligen Japan, Sovjetunionen och Förenta Staterna, gjort allvarliga — om än olikartade — försök att påverka händelsernas gång i Kina; Japan nästan uteslutande genom naken aggression, Sovjetunionen genom export av agenter vilka förde med sig idéer, löften om samarbete och organisatoriska råd, och USA — på sitt sedvanliga vis — genom en massiv kommersiell, militär och diplomatisk närvaro. Trots att alla tre länderna till en början lyckades tillskansa sig vissa förmåner, har de till dags dato misslyckats kapitalt. Man påverkade

visserligen händelsernas gång, men knappast i den riktning man avsett.

Det är en truism att européer, västerlänningar, alltid visat en anmärkningsvärd förmåga att i Kina enbart se det man ville se. Allt sedan upplysningstiden har lärda män och politiska filosofer använt "Kina" för att exemplifiera de mest olikartade politiska och sociala idéer man kan föreställa sig. Gång på gång har man fäst sin uppmärksamhet vid olika seder, bruk och institutioner, på vilka man sett antingen med uppskattning eller avsky, beskrivit dem — ofta helt korrekt — för sina landsmän och sagt: "Se hur kineserna gör! Vilka beundransvärda (eller avskyvärda) institutioner!" Det vanligaste misstaget härvidlag har i regel berott på oförmågan (till följd av det kulturella avståndet?) att placera iakttagelsen, oavsett dess riktighet, i sitt rätta sociala *sammanhang*. Under den västerländska interventionens eller imperialismens epok har denna 'myopiska' benägenhet ibland lett till katastrofala följder (åtminstone för västerlänningarna) i och med att en selektiv missuppfattning av den kinesiska verkligheten lagts till grund inte bara för politiskt filosoferande utan även för politisk *handling*.

De som format USAs politik under detta sekel synes ha varit fullständigt ur stånd att realistiskt bedöma kinesiska regimer: de politiska etiketter som de har allt för brått att klistra över Kinas karta, verkar vara gjorda av ett så ogenomskinligt material att det blir omöjligt att se under ytan. Ryssarna, som tenderar att vara mer ideologiskt lagda och mindre pragmatiska, börjar till synes med att avgöra vad Kina i enlighet med deras teorier *måste* vara, söker ytlig bekräftelse och handlar därefter. En rad frågor som historiker därför har att söka svar på berör källorna till missuppfattningarna och illusionerna kring Kina. Ytterligare andra berör frågan om hur en viss bestämd politik blev till och varför man höll fast vid en uppenbart förfelad politik. Slutligen frågan om vem som bar skulden till de politiska misslyckandena. Dessa utgör de brännande frågorna i samband med den utländska interventionen i Kina. Den sista verkar särskilt viktig då en förfelad politik

uppenbarligen fordrar en syndabock, som händelserna i både Sovjetunionen och USA sedan visade.

Denna bok, som ingår i serien *Problem i modern historia*, tar upp sovjetisk och amerikansk interventionspolitik i den kinesiska revolutionen fram till år 1949. De debatter bland historiker som urvalet illustrerar handlar inte så mycket om vad som verkligen hände, utan mer om skälen därtill. 'Vad som verkligen hände' Sovjetunionen och Amerika och deras respektive klienter under periodens olika faser är ej alltför kontroversiellt. Så är däremot fallet när det gäller vad som *inte* hände, t.ex. varför Trotskys eller de amerikanska Kina-experternas råd inte följdes. Det finns naturligtvis kontroverser om vad som verkligen tilldrog sig inom den kinesiska politiken på de områden där de utländska makterna var mindre engagerade. Det gäller till exempel inom det kinesiska kommunistpartiet, i relationerna mellan kommunisterna och nationalistpartiet Guomintang (Kuomintang), och i krigstidens relationer med Japan, men dessa frågor har måst utgå av utrymmesskäl. På samma sätt skulle det vara lätt att finna många kontroversiella frågor även vad rör fakta om vi utsträckte debatten till att omfatta nuet, men att på ett adekvat sätt täcka dessa skulle kräva ytterligare en volym.

Litteraturen som täcker de frågor som berörs i denna bok är ytterst omfattande och det har känts svårt att tvingas avstå från att lägga till många fler författare och många i hög grad läsvärda och fascinerande detaljredogörelser. Jag hoppas, att de som redan är förtrogna med ämnet kommer att finna att de viktigaste tolkningarna har representerats av sina mest övertygande förespråkare, och att nykomlingar stimuleras till att läsa åtminstone några av de citerade källorna i sin helhet och ta sig en titt på andra författare som står nämnda i bibliografin.

Thomas G. Hart

Från "öppna dörren" till Stalins fiasko

Enligt de uttalanden som göres f.n. strävar Kina efter att avancera till "de främre leden bland världens nationer" före år 2000, vilket skulle innebära uppnående av samma makt-position, inflytande och prestige som USA, Sovjetunionen, Japan och Västeuropa har. Kinas makt och inflytande var vid seklets början lika med noll. Landet var så försvagat, förnedrat och "halv-kolonialiserat" att många väntade sig att det snart skulle komma att styckas i kolonier som Afrika och Sydasiens. Kinas förmåga att motstå yttre intervention och på allvar börja tävla med dagens båda supermakter framstår som en av de mest anmärkningsvärda förvandlingarna inom den internationella politikens historia.

Både vad gäller den inrikespolitiska utvecklingen och vad gäller den utländska inblandningen, i synnerhet från Sovjetunionens, Förenta Staternas och Japans sida, avtecknar sig ett antal tämligen tydliga perioder i Kinas samtida historia. År 1900 styrdes Kina ännu av den en gång så starka, men vid det laget alltigenom korrumperade och vanhedrade Manchu- eller Qingdynastin.¹ Qingväldet bröt till slut samman år 1911 för att följas av en period av kaotisk fraktionalistisk upplösning ("Krigsherreperioden") under vilken kineserna inte kunde förhindra de ständiga inträngen från utländska makters — i synnerhet då Japans — sida. De kinesiska ledare som presenterade sig visade sig vara oförmögna att ena landet eller att åstadkomma en modern och effektiv regering. Vid behandlingen av Kina i Versailles 1919 framstod det klart

¹ Qing kan också skrivas Ching eller Ch'ing. Se sid. 206 för en förklaring av transkriberingssystemet.

för kineserna att västmakterna var beredda att samtycka till Japans krav på att erhålla den tidigare tyska inflytelsesfären i Shandong (Shantung). Dessa bittra erfarenheter ledde till att en våg av nationalistiska känslor — den s.k. Fjärde-maj-rörelsen — drog fram över landet.

Fjärde-maj-rörelsen skapade en övertygelse bland Kinas intellektuella, studenter och politiska ledare, att det gällde att handla snabbt och ledde inom några få år till grundandet av det Kinesiska kommunistpartiet (1921), till återupplivandet av Sun Zhongshans (Sun Yat-sens) Guomindang (Kuomintang) eller Nationalistparti och dess reorganisation med sovjetiska rådgivares hjälp, och slutligen, år 1923, till en instabil allians mellan Kommunisterna och Guomindang i en gemensam politisk och militär ansträngning att ena landet. Dessa ansträngningar kulminerade i den s.k. Nordexpeditionen åren 1926—1927. Som bekant, fick det av misstro präglade samarbetet mellan Kommunisterna och Guomindang ett abrupt och blodigt slut i och med att Jiang Jieshi (Chiang Kai-shek) förrådde kommunisterna i Shanghai i april 1927. Därmed inleddes en tjugotvå år lång, plågsam process av inre politisk konflikt och revolutionärt krig. Detta komplicerades 1931 av Japans aggression i Manchuriet och norra Kina, och utvidgades åren 1937—1945 till ett allmänt krig, för att sluta med inbördeskrig och kommunisternas seger 1949.

Denna antologi behandlar den sovjetiska och amerikanska politiska och militära interventionen under denna trettioårsperiod. Sovjets inflytande var som störst under tjugotalet när man hade speciellt intima kontakter med såväl Guomindangs som kommunisternas ledare. Efter Jiang Jieshis brytning med kommunisterna år 1927 fortsatte Moskva att dirigera KKP:s politik ända fram till år 1935, då Mao Zedong (Mao Tse-tung) blev obestridd ledare under den långa marschen. Förenta Staternas inflytande var som störst efter USAs inträde i andra världskriget år 1941 och amerikanerna kom att spela en central roll under inbördeskriget mellan Guomindang och kommunisterna 1945—1949.

Det lyckades varken för Sovjetunionen eller USA att på-

verka eller kontrollera den kinesiska politiken på det sätt man önskat. Tvärtom slutade den sovjetiska interventionen — via dess kominternagenter — i en serie närmast fatala nederlag för den kinesiska kommunistiska rörelsen, åsamkade av Jiang Jieshi. På samma sätt ledde Amerikas de facto-intervention under och efter andra världskriget till den av USA uppbackade Guomindangregimens totala kollaps och till vad som i 'För-enta Staterna' kom att ses som Kinas 'förlust' till kommunismen. De historiska "problemen" som är förknippade med Sovjets och Amerikas politik i Kina är givna. Hur kan vi, för att citera titlarna på två välkända böcker, förklara "Stalins misslyckande i Kina" och "Amerikas misslyckande i Kina"?¹ Debatten bland såväl historiker som politiker har i stor utsträckning kretsat kring frågan om vem som borde ges skulden. Vem bar skulden till de respektive "misslyckandena"? Med utgångspunkt från det något arroganta antagandet att inblandningen i Kinas inrikespolitiska angelägenheter *borde* ha krönts med framgång om bara misstag hade kunnat undvikas, har historiker tvistat om; ifall Stalin eller Trotsky, Borodin eller Roy (kominternagenter) eller Chen Duxiu (Ch'en Tu-hsiu) — den dåtida ledaren för KKP — borde ges skulden för Kominterns katastrofala politik under tjugotalet, eller ifall Jiang Jieshi, Stilwell eller Hurley, eller "kommunister inom (det amerikanska) utrikesdepartementet" var ansvariga för Guomindangs katastrofala politik under fyrtiotalet. Säkerligen är de flesta författare medvetna om att historiens drivkrafter är såväl socio-ekonomiska och politiska som personliga, men skuld kan dock i viss mån läggas på dem som feltolkade — eller kanske medvetet gav en felaktig framställning av — det verkliga läget.

Innan vi tar upp tjugo- och fyrtiotalets kontroverser finns det emellertid anledning att närmare granska några historiska frågor kring arvet efter västmakternas imperialism, ett arv som sträckte sig in i den moderna perioden och som

¹ Conrad Brandt, *Stalin's Failure in China, 1924-27* (Cambridge, Mass.: Harvard Univ. Press, 1958) och Tang Tsou, *America's Failure in China, 1941-1950* (Chicago: Univ. of Chicago Press, 1963).

måste avlägsnas innan normala relationer kunde upprättas med Kinas nya ledare. Ingetdera av de år som brukar tas till utgångspunkt för den "moderna" perioden, vare sig 1911 eller 1919, sammanfaller på något vis med den tidigaste ryska eller amerikanska inblandningen i Kinas inre angelägenheter. När en ny tid började hade därför båda staterna ett behov av att ta tillbaka eller bortförklara sådant som man tidigare påtvingat Kina, i hopp om att vinna de nya ledarnas goodwill. 1919 hade amerikanerna i mer än ett sekel haft handelskontakter med Kina och USA hade undertecknat ett av de första 'ojämlika fördragen' — fördraget i Wangxia (Wanghsia) år 1844 — genom vilka de fördelar och koncessioner som avtvingats kineserna med brittisk vapenmakt under det ökända Opiumkriget 1840 utan vidare utvidgades till att innefatta även USA såsom 'mest gynnad nation'. Trots att Förenta Staterna drog nytta av aggressiva västmakters inkräktande på Kina under hela artonhundratalet försökte man framstå som i grunden välvilliga och pekade ofta med stolthet på den s.k. 'öppna dörrens' politik från 1899, som ett bevis på hur man bemödade sig om att försvara Kina gentemot de glupska imperialisterna.

Omständigheterna kring tillkomsten av de amerikanska "öppna dörren"-noterna är knappast kontroversiella längre, men i högsta grad tvivelaktiga tolkningar rörande amerikanska intentioner och förehavanden fortsätter än i dag att figurera i den historiska debatten, i synnerhet i USA. Ett utdrag ur den av Förenta Staternas regering år 1949 publicerade Vitboken, sammanställd under den dåvarande utrikesministern *Dean Achesons* ledning, i avsikt att förklara förlusten av Kina för den amerikanska allmänheten, ger i detta avseende den bästa möjliga bilden av den politik som förts. *John Gittings*, en brittisk historiker och sinolog som i andra sammanhang lämpligen kunde kallas för revisionist, citeras här för en mer detaljerad och djupgående tolkning. Gittings' analys är — bortsett från dess något polemiska ton — troligen representativ för den samstämmiga åsikten bland flertalet moderna forskare, något som den kinesiske författaren *Hu*

Sheng visar i sina citat av etablerade västerländska historiker.

Ryssarna har ända sedan tiden för expansionen österut under Ivan den förskräcklige haft kontakter med Kina och intervenerat i dess inre angelägenheter. Kosack- och Manchustyrkor drabbade samman för första gången längs Amurfloden så tidigt som år 1652 och det första fördraget mellan Kina och någon västerländsk stat överhuvudtaget undertecknades i Nerchinsk år 1689. Fördraget i Nerchinsk kan knappast kallas ojämlikt ur kinesisk synvinkel eftersom Manchumakten vid denna tidpunkt var överlägsen och fördraget höll ryssarna i schack bakom Amurfloden i ytterligare 150 år. På artonhundratalet ville ryssarna dock vara med på ett hörn i kapploppningen om inflytelsesfärer, och man började bearbeta den kinesiska maktens norra utkanter och roffa åt sig stora delar av Amurdalen och områdena bortom Ussuri. På samma sätt som amerikanerna utnyttjade ryssarna kinesiska förhandlare vilka demoraliserats under det andra Opium-kriget (1858–1860) och avtvingade Manchuregimen koncessioner i Xinjiang (Sinkiang), Yttre Mongoliet och i Manchuriet. Där var de mest hårdnackade motståndarna till den ryska imperialismen inte alls kineser utan japanska imperialister på frammarsch söderifrån.

Den nya sovjetregeringen började sin bana i en blandning av revolutionär eufori och kallhamrad pragmatism. Amiral Kolchaks vita arméer, som erkändes av västvärldens regeringar, höll stora delar av Sibirien mer eller mindre i sällskap av japanska och amerikanska interventionstrupper; den rysk-ägda Östkinesiska järnvägen i Manchuriet utgjorde en viktig operationsbas för de anti-bolsjevikiska styrkorna. I en rad svepande, och delvis motsägande förslag, uttalanden och löften om att upphäva alla (eller kanske bara en del) av de rättigheter och fördrag som tsarerna avtvingat Kina, försökte Sovjetunionen vinna den kinesiska regeringens stöd. Dessa erbjudanden, som består av några uttalanden av Tjitjerin samt de berömda Karakhan-deklarationerna från åren 1919 och 1920, är viktiga och kontroversiella av flera anledningar. De är delvis kontroversiella beroende på att historiska fakta

förblir föremål för motsägande tolkningar, men framför allt är de viktiga då Sovjetunionen nu förnekar att några ojämlika fördrag någonsin existerat eller att några territoriella meningsmotsättningar mellan Kina och Ryssland förekommer, och att det därför inte föreligger någonting av vikt att förhandla om. Kineserna hänvisar med jämna mellanrum till den första sovjetregeringens generösa löften och av denna anledning har ett par redogörelser av *Allen S. Whiting*, en framstående amerikansk sinolog och av *Henry Wei*, författare till ett standardverk om de kinesisk-sovjetiska relationerna tagits med, för att påvisa komplexiteten i denna fortfarande så kontroversiella fråga.

I de utdrag som återges här, går både Whiting och Wei utanför den specifika frågan om de tidiga sovjetiska erbjudanden att avsäga sig Tsarrysslands vinningar. De tar upp ett av de argument som vanligen brukar anföras när man vill ge en förklaring till det allmänna fiasko den sovjetiska politiken i Kina utsattes för på tjugotalet, nämligen idén att det var en omöjlighet att kombinera en utrikespolitik baserad på statsintressen med ett program för en världsrevolution baserat på leninistisk ideologi. Som dessa författare visar, spelade Sovjetunionen fram till år 1923 ett dubbelspel, där man, tvärtemot västimperialisternas önsknings, försökte påverka den "officiella" Pekingregimen — ledd av krigsherren Wu Peifu — att etablera vänskapliga relationer med Moskva, samtidigt som man sände agenter till och gav uttryck åt kamratskap med Sun Zhongshans (Sun Yat-sens) nära nog maktlösa Guomindang-"regering" i södra Kina. Den senare åtnjöt ett visst stöd från Kinas intellektuella men var utlämnad på nåd och onåd åt lokala kantonesiska krigsherrars godtycke. Den sovjetiska diplomatiska aktiviteten inriktades dock alltmer på Sun Zhongshan efter dennes möte med Adolf Joffe år 1923. Den sällsamma alliansen mellan Guomindang och kommunisterna, som kominternagenten Maring och andra redan drivit på, erhöll Moskvas välsignelse, varpå skådespelet kunde börja.

Harold Isaacs' analys går ut på att den sovjetiska regeringens "byråkratisering" redan gjort den — dvs. Stalin — blind

inför faran av att lokala kommunistiska rörelser kunde bli underordnade "borgerliga nationalistiska" rörelser. Detta ledde till en ideologisk blunder där man ej gjorde klar åtskillnad mellan de av Marx angivna stadierna i en revolution. Denna Isaacs' analys, som vi kan kalla för den "felaktiga ideologins" tolkning, går ut på att Stalin missförstod den kinesiska situationen från första början. Då detta var det argument som Trotsky använde i sina attacker mot Stalin, ser en tredje tolkningsvariant själva den interna politiska kampen mellan Stalin och Trotsky som den främsta anledningen till misslyckandet. Stalin kunde inte ändra sin politik, t.o.m. när han insåg att den ledde till katastrof, då detta ju skulle ha inneburit att Trotsky fått rätt. Denna tolkning presenteras av *Conrad Brandt*, som anser Isaacs vara "påverkad av Trotsky". Både Brandt och Wei insisterar på att Trotsky, om denne haft makten, troligen hade begått samma misstag. Det verkliga felet låg, enligt Brandt, i Lenins blindhet.

1949 års Vitbok om Kina:

Till försvar för Kinas territoriella integritet

Trots att det amerikanska utrikesdepartementets officiella publikationer av dokument rörande Förenta Staternas diplomati i Fjärran Östern under den kritiska perioden 1944–1945, serien *Foreign Relations of the United States*, endast så småningom blev tillgängliga (sista volymen för 1945 först så sent som 1969), lät utrikesminister Acheson omedelbart efter kommunisternas seger publicera denna mer än tusen sidor tjocka samling. Den sammanfattning av "den öppna dörrens politik" som inleder samlingen ger i högsta grad ett sken av amerikansk känsla för rättvisa och fair play. 1949 års Vitbok sågs allmänt som ett försök att förklara det hopplösa i Jiang Jieshis (Chiang Kai-sheks) och Guomindangs sak och betraktades som ett steg i riktning mot en normalisering av relationerna med den nya kommunistiska regimen. När relationerna mellan USA och Folk-

US Department of State, *United States Relations with China with special reference to the period 1944–1949*. Washington: Government Printing Office, 1949. Omtryckt under titeln *The China White Paper*. Förord av Lyman P. Van Slyke. Index. Stanford: Stanford Univ. Press, 1967.

republiken Kina blev oåterkallerligt fientliga i och med Korea-krigets utbrott lades dessa planer på hyllan och Acheson fick se sig allmänt föraktad av den amerikanska högern för sin påstådda "eftergivenhet mot kommunismen". Inte ens den mest patriotiske amerikan kunde dock finna något att anmärka på i nedanstående avsnitt:

Amerikansk politik under ett sekel, 1844—1943

I mer än ett halvt sekel har Förenta Staternas politik gentemot Kina baserats på de båda principerna om (1) lika handelsmöjligheter, och (2) upprätthållandet av Kinas politiska oberoende samt territoriella och administrativa integritet. Även om Förenta Staterna vid vissa tillfällen har erkänt de speciella relationer som råder mellan Kina och angränsande stater, har man också erkänt och hävdat att en enstaka makts eller grupp av makters herravälde över Kina strider mot både Kinas och Förenta Staternas intressen. Förenta Staterna har förordat en politik av ickeinblandning i Kinas inre angelägenheter. Förenta Staterna har ansett att det kinesiska folket borde ges tid att utveckla de politiska institutioner som bäst passar dess behov i den moderna världen. Förenta Staterna har också sökt förhindra tredje makt från att utnyttja oroligheter inom Kina till individuell eller kollektiv expansion. Förenta Staterna har länge varit intresserade av att skapa sådana förhållanden som skulle möjliggöra utvecklandet av en stabil politisk organism, och har i sina relationer med Kina stött principen om den fredliga lösningen av dispyter i enlighet med internationell rättspraxis.

Lika möjligheter att idka handel

Under artonhundratalet tog sig Förenta Staternas politik gentemot Kina uttryck i fördrag och sedvanliga diplomatiska åtgärder, skapade för att säkerställa lika rättigheter till handel med Kina. Den princip som låg till grund för de amerikanska relationerna med Kina — lika handelsmöjligheter — var införlivad i det första fördraget emellan de båda makterna — fördraget i Wangxia (Wanghsia) undertecknat den 3 juli 1844

— i form av en mest-gynnad-nations klausul. Denna klausul garanterade att alla fördragsrättigheter som andra makter förvärvade avseende handel, bosättningstillstånd, religiös aktivitet, tulltariffer eller andra handelsrättigheter automatiskt skulle tillfalla Förenta Staterna.

Mest-gynnade-nations klausulen kvarstod i de påföljande handelsfördrag som kom till stånd med Kina under artonhundratalet, nämligen fördraget i Tianjin (Tientsin) år 1858 och Burlingamefördraget från år 1868. Principen om lika handelsmöjligheter fungerade utmärkt fram till det sena 1890-talet, då nya imperialistiska påtryckningar från de andra stormakternas sida hotade att leda till en uppdelning av Kina i intressesfärer.

Tillkännagivandet av "den öppna dörrens politik"

Under dessa omständigheter tog Förenta Staterna sin tillflykt till en ny metod, och man använde ett annat tillvägagångssätt för att säkerställa sina intressen. Utrikesminister John Hays "öppna dörren"-noter till de andra inblandade under perioden september—november 1899 gav konkret uttryck åt principen om lika handelsmöjligheter. Hay uppmanade de andra parterna som var engagerade i kampen om Kina att garantera, att de i sina respektive "inflytelse- eller intressesfärer" ej skulle göra intrång på de lika rättigheter för personer av annan nationalitet i frågor gällande tulltariffer, järnvägsavgifter och hamnskatter. Svaren på dessa noter var något tvetydiga eller belagda med vissa villkor. Det ryska svaret var mest undvikande av dem alla. Icke desto mindre gjorde svarens diplomatiska ordalag det möjligt för Hay att tala om för världen att den "öppna dörrens"-politik blivit accepterad, och att den utgjorde den förhärskande politiken i Kina.

De utlänningsfientliga oroligheterna i Kina år 1900, vilka vanligtvis går under namnet Boxarupproret, gav Förenta Staterna (som tillsammans med de andra makterna deltagit i en förenad expeditionskår som skickades till de belägrade legationernas undsättning i Peking) tillfälle att deklarerat sin

politik i tydligare ordalag än i det föregående årets "öppna dörren"-noter. I ett cirkulär till de deltagande makterna den 3 juli 1900, tillkännagav Hay att "Förenta Staternas politik bestod i att försöka finna en lösning" på problemen i Kina som skulle "bevara Kinas territoriella och administrativa integritet" och "garantera principen om lika och opartisk handel för världens nationer med alla delar av det kinesiska riket". Sålunda kom principen om upprätthållandet av Kinas territoriella och administrativa integritet att bli Förenta Staternas politik. Denna politik underlättade uppnåendet av en lösning på de problem som uppstod mellan Kina och de inblandade staterna genom förstörelsen av egendom och förlusten av utländska liv under Boxarupproret. Skadeståndsvillkoren angavs i "Pekingprotokollet", vilket undertecknades den 7 september 1901 och som bl.a. krävde att Kina under en följd av år betalade ett skadestånd, som uppgick till sammanlagt 333 milj. dollar. Förenta Staterna krävde endast 25 miljoner dollar av detta skadestånd, en summa som visade sig vara mer än tillräcklig för att ersätta amerikanska medborgares skadeståndskrav. Genom Kongressens beslut år 1908 och 1924 kom Förenta Staterna att efterskänka de skadeståndspengar från Boxarupproret som ej fördelats. Förenta Staterna returnerade sammanlagt omkring 18 miljoner dollar till kinesiska regeringen, vilken av dessa pengar skapade en kreditfond för utbildning av kinesiska ungdomar i Kina och i Förenta Staterna. Den 11 januari 1943 avstod Förenta Staterna från alla vidare krav på skadeståndsbetalningar.

Tidiga ansträngningar att bibehålla "öppna dörrens" politik

Alltsedan sekelskiftet har Förenta Staterna vid ett flertal tillfällen på diplomatisk väg sökt upprätthålla de båda principerna om lika handelsmöjligheter och kinesisk territoriell och administrativ integritet. Samtidigt har Förenta Staterna utvidgat "öppna dörren"-doktrinen genom att få den att även omfatta förbud mot gruvdriftsmonopol, järnvägsprivilegier och kommersiella monopol. Denna utökning av innehållet var ur-

sprungligen i huvudsak riktad mot Ryssland, som trängde fram genom Manchuriet och hotade den kinesiska kontrollen över detta vidsträckta område. Efter rysk-japanska kriget 1904—1905 kom dessa principer att i högre grad riktas mot Japan, som övertagit Rysslands roll i den södra delen av Manchuriet till men för kinesisk territoriell och administrativ integritet.

När Ryssland genom påtryckningar på Kina sökte vinna en privilegierad position i Manchuriet, överlämnade Förenta Staterna den 1 februari 1902 en not till de inblandade staterna och protesterade mot ett sådant agerande som de ej ansåg vara i linje med den "öppna dörrens" politik. I detta amerikanska memorandum hette det:

"En överenskommelse varigenom Kina överlåter till korporation eller bolag exklusiva rättigheter och privilegier att öppna gruvor, anlägga järnvägar, eller på annat sätt industriellt utveckla Manchuriet, kan ej annat än betraktas med största oro av Förenta Staternas regering. Detta skulle utgöra ett monopol, som är ett klart brott mot vad som stipuleras i de fördrag som ingåtts mellan Kina och främmande makter. Det skulle allvarligt påverka amerikanska medborgares rättigheter och begränsa deras rättmätiga handel. Denna skulle riskera att utsättas för orättvisor, intrång eller att på annat vis sättas ur spel. Vidare skulle ett sådant monopol tendera till att permanent skada Kinas suveräna rättigheter i denna del av riket, samt allvarligt inkräkta på Kinas förmåga att uppfylla sina internationella förpliktelser. Vidare skulle sådana tillstånd från Kinas sida utan tvivel komma att följas av krav från andra makter på liknande eller motsvarande exklusiva fördelar i andra delar av det kinesiska riket, och det oundvikliga resultatet måste bli fullständig bankrutt för en politik vilken strävade efter lika behandling av alla nationer med avseende på handel och sjöfart inom rikets gränser.

"Å andra sidan står en makts uppnående av sådana exklusiva privilegier för ett företag i konflikt med de försäkringar som upprepade gånger överbringats till denna regering från det Kejserliga Ryska Utrikesministeriet om den kejserliga regeringens intentioner att följa den "öppna dörrens" politik i

Kina, såsom den förespråkats av Förenta Staternas regering och accepterats av alla fördragsmakter med kommersiella intressen i nämnda rike."

När Förenta Staterna påföljande år fick kännedom om att Ryssland utövade påtryckningar på Kina för att ingå en bilateral konvention, som skulle ha förbjudit fördragshamnar och utländska konsulat i Manchuriet samt uteslutit alla utlänningar med undantag av ryssar ur kinesisk offentlig tjänst i norra Kina, överlämnade Förenta Staterna den 25 april 1903 en protestnot till den ryska regeringen. I denna påpekade man att ett sådant handlande stod i strid med den "öppna dörrens" politik och skadade Förenta Staternas legitima intressen i Kina. Det kinesisk-amerikanska handelsavtal som slöts den 8 oktober 1903, bekräftade ånyo idén om den "öppna dörren" och åtföljdes av öppnandet av Mukden och Andong (Antung) i Manchuriet för utländsk handel, och omintetgjorde sålunda ryska försök att avstänga området.

Det rysk-japanska kriget 1904—1905, som huvudsakligen utkämpades på kinesiskt territorium, gav Förenta Staterna tillfälle att åter upprepa de grundläggande principerna för sin Kinapolitik. Vid krigets utbrott vädjade Hay den 10 februari 1904 till de båda krigförande makterna att i mesta möjliga mån begränsa sina militära operationer och att respektera Kinas neutralitet och "administrativa integritet". Därpå tillställde han den 13 januari 1905 de inblandade makterna en not i den kinesiska integritetens och "öppna dörren" i Orientens intresse:

"Det har kommit till vår kännedom att farhågor existerar bland vissa av de berörda nationerna, att vid framtida fredsförhandlingar mellan Ryssland och Japan krav kunde komma att ställas på upplåtelse av kinesiskt territorium till neutrala makter. Presidenten skulle tycka mycket illa om att behöva dela dessa farhågor, då han anser att inblandning av främmande intressen allvarligt skulle försvåra och fördröja lösningen på de frågor som står på spel i den nuvarande konflikten i Fjärran Östern, och sålunda göra uppnåendet av den fred som är så hett efterlängtat till något mer avlägset. För-

enta Staterna har för egen del upprepade gånger tillkännagivit sin ståndpunkt, och har känt tillfredsställelse över det hjärtliga mottagandet av dess strävanden att stärka och konservera den allmänna politiska linjen att bevara Kinas integritet och den "öppna dörren" i Orienten, varigenom alla nationer skall åtnjuta samma rätt att idka handel. Då För-
enta Staterna är av denna åsikt, fränsäger man sig varje tanke på egna territoriella rättigheter eller egen kontroll inom det kinesiska rikets gränser, och anser det vara lämpligt att klart tillkännage detta och att på så sätt avlägsna alla farhågor i detta avseende vad gäller vår nations politik, denna vår nation som kontrollerar en så avsevärd del av Kinas stillahavshandel och som har så viktiga besittningar i västra Stilla havet, nästan vid inkörsporten till Kina."

President Roosevelt erbjöd sina tjänster för att få till stånd fredsförhandlingar mellan Ryssland och Japan. Detta resulterade i fördraget i Portsmouth, den 5 september 1905, i vilket de båda signatärmakterna förband sig att lämna Manchuriet till Kina och att följa de arrangemang "som gäller lika för alla nationer" i Manchuriets handel och industri.

Root-Takahira-överenskommelsen, 1908

Några år senare samtyckte Japan, i en notväxling mellan utrikesministern och den japanske ambassadören i Washington, till de två principerna för Förenta Staternas politik gentemot Kina. I Root-Takahira-överenskommelsen den 30 november 1908 enades Förenta Staterna och Japan om att (1) ömsesidigt vidmakthålla *status quo* i Stilla Havet samt att respektera varandras besittningar i denna region; (2) att bevara den "öppna dörrens" politik i Kina; och (3) att med fredliga medel stödja Kinas oberoende och integritet.

Knox' "neutraliseringsförslag", 1909

I en ansträngning att stärka den "öppna dörrens" princip och på samma gång söka hindra vidare intrång i manchurisk han-

del från rysk och japansk sida, föreslog Förenta Staterna år 1909 att de manchuriska järnvägarna skulle undandras internationell politik. President Taft och utrikesminister Knox såg hur Kinas territoriella integritet och politiska oberoende i Manchuriet hotades av de järnvägskoncessioner som beviljats Japan och Ryssland, och var övertygade om att detta stod i strid med den "öppna dörrens" anda och bokstav. I noter till de inblandade staterna i november—december 1909 sade Knox:

"Det effektivaste sättet att bevara Kinas ostörda åtnjutande av alla politiska rättigheter i Manchuriet och befrämja exploateringen av dessa provinser under en praktisk tillämpning av den "öppna dörrens" och de lika handelsmöjligheternas politik, skulle måhända bestå i att ställa de manchuriska lands- och järnvägarna under en ekonomisk, vetenskaplig och opartisk administration medelst en plan som gjorde att äganderätten till järnvägarna tillkom Kina genom medel ställda till förfogande i detta syfte av intresserade makter."

Knox föreslog likaledes att de deltagande makternas representanter skulle övervaka järnvägssystemet under lånets löptid, och att de berörda regeringarna under samma tid och på lika villkor skulle åtnjuta "de vanliga preferenserna för sina medborgare och sin egendom". Storbritannien, Tyskland och Kina visade sig villiga att i princip ansluta sig till Knox' förslag, vilket dock, i det närmaste brutalt, avvisades av Ryssland och Japan. Resultatet av Knox' neutraliseringsplaner blev att Japan och Ryssland drogs närmare varandra till försvar för sina intressen i Manchuriet och Inre Mongoliet. Trots att man talade om kinesisk territoriell integritet och brukade den "öppna dörrens" språk, så ingick man den 25 juni 1912 fördrag som i själva verket närmast syntes ämnade att i sista hand "stänga dörren" för andra och hota den kinesiska integriteten.

Hu Sheng:

Amerika vill ha sin del

Författaren till följande korta utdrag är en välkänd kinesisk historiker. Denna officiellt sanktionerade text tillkom 1948 och har sedan dess återutgivits många gånger. Hus åsikt om den "öppna dörren" är, att denna politik endast var ett trick och inte en amerikansk politisk linje, att den ej motsatte sig utländsk imperialism i Kina bara USA fick sin del och att den i övrigt förfelade sitt syfte. Även den nyss citerade Vitboken erkände att den "öppna dörrens" politik inte endast var ineffektiv utan till och med motverkade sitt eget syfte. Att nedanstående kinesiska version av den "öppna dörren" ej skiljer sig nämnvärt från den åsikt som framförs av västerländska forskare, vilka inte nödvändigtvis delar alla de åsikter om historieskrivning som Hus förläggare håller fast vid, kommer att framgå av andra utdrag längre fram i denna antologi.

De borgerliga amerikanska författarna Owen och Eleanor Lattimore beskrev situationen i Kina före år 1900 på följande sätt:

"Nederlag hade förstört regeringens prestige, och det skadestånd som betalats för nederlagen, hade lett till att en allt större del av Kinas statsinkomster hamnat under utländsk kontroll. Likväl lämnade de utlänningar, som ännu ej var redo att dela upp Kina, alltid tillräckligt med makt kvar i Manchuhovets händer så att detta kunde fortsätta att regera illa och ineffektivt."

Det var mot en sådan bakgrund som Förenta Staterna kom med sin "öppna dörren"-politik år 1899.

I den föregående beskrivningen av makternas kapplöpning efter inflytelsesfärer, förde vi inte Förenta Staterna på tal. Men detta betyder inte att Förenta Staterna var ointresserade av inflytelsesfärer. År 1898 hade man av Manchuregeringen tillförsäkrat sig rätten att investera i byggandet av Guangzhou-Hankou-(Canton-Hankow)järnvägen men senare givit upp denna rätt, när andra makter intervenerade. Faktum kvarstår

Hu Sheng, *Imperialism and Chinese Politics*. Peking: Foreign Languages Press, 1955.

att Förenta Staterna underlät att skaffa sig en inflytelsesfär i Kina vid denna tid. Den amerikanske borgerlige författaren H. F. MacNair säger att man var "för upptagen av kriget med Spanien, och senare av upproret på Filippinerna, för att visa aktivt intresse för Kina". Man bör komma ihåg att Förenta Staterna år 1844 hade tvingat Manchuregeringen att underteckna fördraget i Wangxia. Under åren närmast efter 1861, de år då Storbritannien och Frankrike krossade Taiping-truppena missade emellertid USA chansen att expandera i Kina, enär man var upptagen med inbördeskriget på hemmafronten. I trettio år efter inbördeskriget var amerikanska kapitalister i full färd med att exploatera det egna landet; detta var tiden för den kapitalistiska produktionens snabba utveckling i Förenta Staterna. År 1870 var det endast England som hade en större industriproduktion än i USA. Efter 1880 gick Förenta Staterna om England och tog ledningen. Efter att ha tillskansat sig enorma produktivkrafter blev Förenta Staternas kapitalister än mer maktlystna och gav sig i kast med ett imperialistiskt erövringståg. 1898 kämpade USA mot Spanien för att lägga sig till med dess kolonier, och som resultat föll Guam och Filippinerna i amerikanska händer. Det var under det påföljande kriget mot det filippinska folket som Förenta Staterna förde fram sin "öppna dörren"-politik mot Kina till de andra staterna.

Länge ordades det om att den av Förenta Staterna förespråkade "öppna dörrens"-politik var raka motsatsen till den politik som fördes av andra makter; att medan andra ville "dela upp" Kina, var det USAs förslag som förhindrat detta; att medan andra var skyldiga till aggression mot Kina såg Förenta Staterna det som sitt mål att bevara landets integritet. Alla dessa påståenden strider mot fakta.

För det första så innebar ej den av Förenta Staterna förespråkade "öppna dörrens" politik att USA motsatte sig aggression i Kina. Den innebar endast att Förenta Staterna krävde att få del av rovet. Det var därför som Förenta Staterna inte protesterade mot de av de europeiska makterna etablerade "inflytelsesfärerna", utan endast framförde prin-

cipen om allas "lika möjligheter". Detta betydde: "Vi vill också dela de privilegier ni åtnjuter i Kina. Ni får er del, och vi får vår. Låt oss alla få vår del. Låt oss fortsätta med att erkänna den nuvarande kinesiska regeringen och tillsammans njuta av alla privilegier i Kina". Sådan var kärnan i den "öppna dörrens" politik.

I sin bok *Problems of Expansion* sade den amerikanske tidningsmannen Whitelaw Reid att utvidgandet av amerikanskt inflytande på Filippinerna skulle skapa en amerikansk "försvarslinje" i Kinesiska Sjön. Med andra ord, Förenta Staterna skulle säkerställa en dominerande ställning för sig själv på båda sidor om Stilla Havet. Förenta Staternas anspråk på Stillahavsområdet skulle växa. USA skulle söka dominans över tjugonde århundradets blomstrande handel. En "korrekt" förd politik från Förenta Staternas sida efter övertagandet av Filippinerna skulle göra Stilla Havet till ett amerikanskt hav, enligt Whitelaw Reid.

En annan amerikan, Scott Nearing, påpekade att Filippinerna var lika viktigt för Förenta Staterna som Jiaozhou (Kiaochow)-bukten för Tyskland eller Hong Kong för Storbritannien. Den amerikanske senatoren Beveridge betonade i ett uttalande den 9 januari 1900 att Filippinerna för evigt skulle tillhöra Förenta Staterna och påpekade att bortom Filippinerna "låg den jättelika kinesiska marknaden". Förenta Staterna, sade han, skulle behålla båda i sina händer. Det fick inte glömma sitt ansvar för denna ögrupp, ej heller missa chansen att bygga upp sin framtid i Fjärran Östern. Alla dessa uttalanden visar klart att Amerika, efter att ha banat väg för expansion i Kina, förde fram den "öppna dörrens" politik som ett steg i sin imperialistiska aggression gentemot Kina.

För det andra, innebar "öppna dörren" verkligen en politik som stod i motsats till andra länders? Inte det minsta: Ej starkt nog att pracka på de andra länderna sin egen politik, föreslog Förenta Staterna den "öppna dörrens politik" i identiska noter till berörda länder, och erhöll en efter en dessas samtycke. Detta förslag fastslog *de facto* de aggressioner som

makterna förövat mot Kina under de gångna femtio åren, och den mer eller mindre gemensamma ståndpunkt som makterna då omfattade. Storbritannien var den mest inflytelserika makten i Kina vid denna tid; men då den ej kunde hindra andra makter från att dela upp Kina i "inflytelsesfärer" invände man inte mot principen om "lika möjligheter", så länge man själv fick lejonparten. Utkastet till den av USA framförda politiken hade ursprungligen kommit från en engelsman vid namn Hippisley som länge tjänat inom det kinesiska tullväsendet. Detta utkast fördes till Washington av Rockhill, USAs ambasadör i Kina, som lade fram det för utrikesminister John Hay.

Japan godtog vid denna tid helt det amerikanska förslaget. I sin bok *Diplomatic Commentaries* skrev Kikujiro Ishii att Japans politik för "fred i Fjärran Östern" bestod i att hindra Kinas delning och att man därför betraktade Förenta Staternas förslag som en skänk från ovan.

Faktum är, att ingen av de aggressiva makterna kände sig stark nog att ensam svälja Kina. Var och en resonerade sålunda att det var fördelaktigast för dem att vidmakthålla *status quo* i avsikt att undgå faran från att trängas ut av de andra, och i stället invänta tillfälle för vidare expansion. Följaktligen samtyckte England, Japan, Tsarryssland, Tyskland och Italien till USAs förslag, vilket innebar en ömsesidig garanti makterna emellan för gemensam kontroll över Kina.

Trots att "öppna dörren" direkt berörde Kina, fann makterna det inte nödvändigt att ta reda på den kinesiska regeringens inställning. Detta medförde naturligtvis att Manchuregeringen "förlorade ansiktet" och gjorde det omöjligt för den att lura folket genom att påstå att man "spelade ut en makt mot en annan". Det gick emellertid snart upp för Manchuregeringen att "den öppna dörrens politik" skulle stödja deras ställning som härskare över ett "helt och enat" Kina. De insåg också, att om de verkligen accepterade makternas gemensamma kontroll behövde de ej befara att "förlora landet". Det var därför som Manchuregeringen, och de despotiska förräddarregimer som efterträdde den, senare blev skamlösa

nog att begära att andra länder skulle "respektera" den "öppna dörrens politik."

George F. Kennan:

Vad "öppna dörren" egentligen innebar

George F. Kennan är författaren till den berömda "X-artikeln" som trycktes i tidskriften *Foreign Affairs* 1948 och blev hörnstenen i USAs containment-politik under det kalla kriget. Kennan var förste chef för amerikanska UD:s Policy Planning Staff och han har skrivit ett flertal högt ansedda böcker om Förenta Staternas diplomati och om de första åren av Sovjetunionens historia. Bidraget nedan är ett utdrag ur en serie föreläsningar från 1950 och handlar om "Mr. Hippisley och den 'öppna dörren'". Det visar, att vissa amerikanska forskare, även sådana i ansvarsställning, såg politiken på väsentligen samma sätt som kineserna – med det undantaget att den för Kennan bara var "missriktad", och en "röra" av en typ som han hoppades ej skulle komma att upprepas. Kennan är inte så mycket en försvarare av politikens effekter på Kina som olycklig över, att Amerika kunde misstolka sina egna intressen och ge sig självt och omvärlden en felaktig bild av sin politik.

Upphovsmännen till den amerikanska "öppna dörren"-politiken greps snart själva av misströstan. Det verkade som om den nästan helt hade uppslukats i händelsernas ström. För Hippisleys del betydde Boxarupproret oundvikligen att Kina skulle komma att bryta samman, vilket i sin tur betydde slutet på den "öppna dörrens" politik. Rockhill, som skickats till Peking i egenskap av Förenta Staternas speciella utsände för att hjälpa till att reorganisera Kinas inre angelägenheter efter upproret, lär bara två år efter det att de första "öppna dörren"-noterna avsändes, ha skrivit: "Det är min förhoppning att det dröjer länge innan Förenta Staterna råkar in i en sådan här härva igen."

Vad Hay själv beträffar, gav han i december 1900 – bara fem månader efter det att han proklamerat sitt starka stöd för principen om upprätthållandet av Kinas territoriella och administrativa integritet – vår minister i Peking hemliga instruk-

George F. Kennan, *American Diplomacy 1900–1950*. (Chicago: Univ. of Chicago Press, 1951.)

tioner att försöka skaffa Förenta Staterna en bunkerstation vid Sansha (Samsah)-bukten i den kinesiska provinsen Fujian (Fukien). Men när japanerna några veckor senare, oroad av den ökade takt varmed ryssarna inkräktade i Manchuriet, hövligt förhörde sig om huruvida USA skulle kunna tänka sig att tillsammans med dem bruka våld för att säkerställa efterlevandet av de principer som de hade proklamerat, replikerade Hay, att Förenta Staterna "för närvarande inte var berett att ensamt, eller gemensamt med andra makter, söka framtvunga dessa åskådningar i Östern genom någon demonstration, som skulle kunna ge intryck av fientlighet gentemot någon annan makt".

Det finns all anledning förmoda, att japanerna mycket noggrant och uppmärksam noterade innebörden av detta uttalande. De var då, som alltid, intresserade av verkliga och inte halvhjärtade militärallianser. Ett år senare undertecknade de det anglo-japanska fördraget, på vilket deras säkerhet skulle komma att baseras i många år framöver. Tre år senare grep de till vapen och kastade ut ryssarna ur södra Manchuriet. Vid genomförandet av dessa handlingar hyste de varken någon förväntan om vår hjälp eller någon fruktan för vårt motstånd. Hade inte Hay sagt, att våra åsikter om Kina inte var sådana, att vi skulle vilja påtvinga någon dem genom en demonstration, som av annan makt skulle kunna uppfattas som fientlig?

Så förhöll det sig alltså med omständigheterna kring utsändandet av John Hays "öppna dörren"-noter. Vad gick de ut på om man analyserar dem? Enligt min uppfattning innebar de ungefär följande:

Sommaren 1899 vände sig den amerikanske utrikesministern till ett antal andra makter, och bad dem anta ett visst förslag, avsett att utgöra ett rättesnöre för den politik som fördes av länder som förvärvat inflytelsesfärer i Kina.

Det var inte ett av Hay själv formulerat förslag. Det finns inga bevis för att han tillfullo insåg dess praktiska betydelse. En av hans medhjälpare hade så att säga obesett inköpt det av en engelsman, som den sommaren råkade befinna sig i närheten av Washington. Antagligen betraktades det som ett

tillmötesgående på en begäran, som britterna hade ställt till oss. I själva verket representerade det inte engelsk politik just då; det stod till och med till en del i motsats mot denna politik. Det är möjligt att det uttryckte de strävanden som besjälade det kejsarliga kinesiska tullväsendet inför en utveckling, som hotade dess framtid. Det var inte någon ny politik, utan en gammal. Det var inte någon amerikansk politik utan en politik som länge varit rådande i förhållandet mellan Storbritannien och Kina. Det var inte någon politik som överhuvud taget hade några framtidsutsikter; det var en förlegad politik, som redan delvis hade förbigåtts av utvecklingen. Det var inte en politik, som vi amerikaner brydde oss tillräckligt mycket om för att beslutsamt stödja eller ta ansvar för, om den skulle genomföras. Slutligen, som händelserna snart skulle komma att visa, var det inte ens en politik, som vi själva skulle vara böjda att följa i våra egna besittningar, ty några år efter förvärvet av Filippinerna och Puerto Rico — och trots våra redliga löften om motsatsen — etablerade vi i båda dessa nyförvärvade territorier diskriminerande regimer, vilket stod i strid med "öppna dörren"-principerna.

Det finns ingenting som tyder på att Hay var medveten om dessa realiteter, i den mån de var för handen i den dåvarande situationen, inte heller att han kunde förutse dem i den mån de rörde framtiden. Det finns kanske ingen anledning att anta att han skulle kunnat göra det. Förslaget lät högmodigt och idealistiskt; det skulle komma att låta bra därhemma; det stämde klart överens med amerikanska handelsintressen; man visste att britterna hade förespråkat det — och så vitt han visste, gjorde de det fortfarande — och det var svårt att se, att det skulle kunna åstadkomma någon skada, om man prövade det på de andra stormakterna. Det var vad han gjorde. Han fick de motvilliga, förlägna och undvikande svar som han borde ha kunnat vänta sig. Han blev på det klara med vilken obestämd innebörd dessa svar hade, men han såg ingen anledning att inte vända sig till den amerikanska allmänheten och göra det bästa av saken genom att framställa svaren som en diplomatisk framgång.

För allt detta förebrår jag honom inte och har inte för avsikt att döma honom. Han var en man av sin tid — en man med värdighet och känsla — en sann amerikansk gentleman. Han arbetade inom ramen för ett statsväsen, som i själva verket inte var lämpat att leda utrikespolitiken för en stormakt. Han gjorde det bästa möjliga av en otillfredställande situation.

Men vad jag vill betona och som utgör centralpunkten i detta mitt resonemang är att den amerikanska allmänheten utan några som helst svårigheter accepterade detta agerande som en stor diplomatisk bragd. Fantasin flödade, beundran var lättvunnen. Allmänheten tillerkände i sin lättroddhet Hay rollen av en stor statsman. Regeringens utrikespolitik växte avsevärt i popularitet just vid tiden för det förestående presidentvalet.

Och inte nog med att man just för tillfället uppnådde detta resultat, man lade också grunden till en myt, som skulle komma att blomstra under minst ett halvsekel i amerikanskt politiskt tänkande. Varken den uppenbara bristen på praktiska resultat eller den besvikelse som Hay och de andra berörda personerna kände, eller vår ovilja att på något kraftfullt sätt backa upp politiken i fråga, eller att vi med tiden själva övergav den — ingenting av allt detta lyckades på minsta sätt ändra den amerikanska allmänhetens fasta övertygelse om, att här, i och med episoden med "öppna dörren"-noterna, hade man slagit ett väldigt slag för de amerikanska principernas triumf i mellanfolkligt samliv — ett amerikanskt slag för en amerikansk tanke.

John Gittings:

Självbedrägeriet bakom USAs Kinapsykos

Gittings, brittisk specialist på kinesisk politik, skriver för närvarande i *The Guardian*. Han har författat betydande verk om

John Gittings, "The Origins of China's Foreign Policy", i David Horowitz (red.), *Containment and Revolution: Western Policy Towards Social Revolution: 1917 to Vietnam*. (London: Anthony Blond, 1967.)

Folkets befrielsearmé och om maoistisk utrikespolitik (*The World and China 1922-1972*). I alla sina arbeten ser Gittings den kommunistiska regimen i Kina såsom i grunden fientligt inställd till de båda supermakterna – en fientlighet som är en produkt av historiska missförhållanden och som endast temporärt och av ideologiska skäl kunde förträngas när det gällde Sovjetunionen. Han betonar den avgörande roll nationalismen spelar och hävdar, att kineserna framför allt drivs av en ambition att skaka av sig de sista spåren av ofrihet och att avancera mot en stormaktsposition. I nedan citerade artikel går Gittings ett steg längre än Kennan och betraktar den "öppna dörrens" politik såsom endast en länk i en lång kedja av felaktiga framställningar och självbedrägerier, som kineserna knappast kan väntas kunna acceptera. Kinas USA-fientliga inställning kan, enligt honom, till stor del förklaras härav. Den tidsram inom vilken Gittings rör sig ligger delvis längre fram i tiden; efter att ha granskat Sovjets svårigheter i Kina, återkommer vi till USAs senare politik i denna boks andra del.

I introduktionen till ett standardverk om kinesisk utrikespolitik ställs följande fråga: "En av de stora gåtorna inom de senaste årtiondenas internationella politik är hur det kom sig att de kinesisk-amerikanska relationerna inom loppet av några få år kom att skifta från vänskap till fiendskap." Bruket av ordet 'gåta' avslöjar i sig själv en oförmåga att acceptera det faktum att Kina ej velat ha västvärlden och i synnerhet inte Förenta staterna som förebild. Detta förhållande anses fortfarande i vida kretsar vara någon slags förvillelse grundad på de kinesiska kommunisternas oförsonliga syn på västvärlden. Särskilt amerikanerna upplevde Kommunistkinas avvisande nästan som en personlig förolämpning mot deras goda intentioner, och som ett förräderi mot den vanlige kinesens önskan att njuta det Rättvisa Samhällets frukter. Mycket av Amerikas Kina-psykos alltsedan den kommunistiska befrielsen kan förklaras av denna ödesdigra tendens att med sentimentalitet se på gångna tiders relationer mellan de båda länderna, och av en total oförmåga att inse, hur de kinesiska kommunisternas anti-imperialism gav uttryck åt djupt rotade antiväst-känslor vilka Förenta Staterna själva varit med om att framkalla.

Den öppna dörrens politik

USA har alltid varit benäget att betrakta sin behandling av Kina såsom tillhörande en helt annan kategori än de övriga imperialistiska makternas politik gentemot Kina. Denna uppfattning återfinner man i dess klassiska form i Dean Achesons brev i samband med överlämnandet av 1949 års vitbok om USAs förhållande till Kina.

Det amerikanska folkets och den amerikanska regeringens intresse för Kina går långt tillbaka i vår historia. Trots avståndet och de djupa skillnader i bakgrund, som skiljer Kina och USA åt, har vår vänskap för detta land alltid förstärkts av de religiösa, filantropiska och kulturella band som förenat de bägge folken. Under årens lopp har många handlingar burit vittnesbörd om detta, t.ex. det faktum att skaldet för boxarupproret användes till utbildning av kinesiska studenter, avskaffandet av extraterritorialrätten under andra världskriget samt vår omfattande hjälp till Kina under och efter kriget. Historien visar att USA ständigt upprätthållit och fortfarande upprätthåller de grundläggande principerna för vår politik gentemot Kina, vilka omfattar den "öppna dörrens" doktrin, respekt för Kinas administrativa och territoriella integritet och motstånd mot varje utländsk dominans över Kina.

Huvudinvändningen mot denna den välvilliga imperialismens hållning är helt enkelt, att den stora majoriteten av kineserna var och är ur stånd att se det på samma sätt. Det är sant, att inga amerikanska soldater kämpade vid engelsmännens sida under kriget 1858–60. Men amerikanska diplomater förspillde ingen tid, när det gällde att avtalsvägen försäkra sig om de privilegier som deras allierade redan med våld tillskansat sig. Fördraget i Wangxia, som undertecknades av den amerikanske envoyén Caleb Cushing den 3 juli 1844, var "ingenting annat än en grov kopia av de brittisk-kinesiska avtal som tidigare undertecknats", dvs. Nanjingsfördraget (Nanking) och de kompletterande överenskommelser med vilka opiumkriget avslutades. Det var genom dessa fördrag som västmakterna skaffade sig privilegier som extraterritorialrätten och rätten att betraktas som "mest gynnad nation". Dessa privilegier tillät dem för-

mellt att förgräpa sig på Kinas territoriella integritet under senare år.

Ironiskt nog gav en passus i Wangxiafördraget, som stipulerade en revision av fördraget efter tolv år, västmakterna en legal förevändning för deras nästa större angrepp på Kina — det andra brittisk-kinesiska kriget. Medan kineserna tolkade denna paragraf så att den föreskrev vissa modifikationer av fördraget, betraktade stormakterna den som en möjlighet att försäkra sig om större handelsfrihet, tillträde till hovet i Peking och ytterligare rättigheter för sina medborgare i Kina. Det amerikanska sändebudet Parker fick av utrikesminister Marcy år 1856 — när fördraget var moget för översyn — veta att det reviderade fördraget skulle tillförsäkra

[...] USA:s diplomatiska representant säte i Peking, det kejserliga hovets residens, obegränsad utvidgning av vår handel varhelst det inom Kinas områden förekommer kommers, och vidare måste inskränkningarna i våra medborgares personliga frihet avlägsnas.

Marcy var inte anhängare av tanken att bruka våld mot Kina utan trodde i stället på effekten av "*vänlig, fast och rättvis diplomati*", i synnerhet om denna stöddes av de tre stormakternas samfälliga åtgärder. Han skrev att "om de tre staterna kunde komma överens om en gemensam handlingslinje, skulle de löpa mycket mindre risk att möta opposition eller motstånd från de kinesiska myndigheternas sida". I oktober 1856 försåg "Djonken *Arrow*"-incidenten Storbritannien med den nödvändiga förevändningen för en styrkedemonstration inför kineserna. Förhandlingar och krigföring fortsatte omväxlande, tills Peking intogs och brittiska och franska styrkor brände sommarpalatset 1860. USA deltog inte militärt i detta krig, men dess sändebud Reed och Ward åtföljde de allierade och förhandlade om parallellfördrag. I själva verket spelade det ingen större roll vilka avtal de undertecknade, eftersom "mest gynnad nation"-klausulen garanterade att USA skulle få precis samma privilegier som Storbritannien och Frankrike tilltvingat sig. Den 18 juni 1858 slöt Reed det ameri-

mellt att förgripa sig på Kinas territoriella integritet under senare år.

Ironiskt nog gav en passus i Wangxiafördraget, som stipulerade en revision av fördraget efter tolv år, västmakterna en legal förevändning för deras nästa större angrepp på Kina — det andra brittisk-kinesiska kriget. Medan kineserna tolkade denna paragraf så att den föreskrev vissa modifikationer av fördraget, betraktade stormakterna den som en möjlighet att försäkra sig om större handelsfrihet, tillträde till hovet i Peking och ytterligare rättigheter för sina medborgare i Kina. Det amerikanska sändebudet Parker fick av utrikesminister Marcy år 1856 — när fördraget var moget för översyn — veta att det reviderade fördraget skulle tillförsäkra

[...] USA:s diplomatiske representant säte i Peking, det kejserliga hovets residens, obegränsad utvidgning av vår handel varhelst det inom Kinas områden förekommer kommers, och vidare måste inskränkningarna i våra medborgares personliga frihet avlägsnas.

Marcy var inte anhängare av tanken att bruka våld mot Kina utan trodde i stället på effekten av "*vänlig, fast och rättvis diplomati*", i synnerhet om denna stöddes av de tre stormakternas samfälliga åtgärder. Han skrev att "om de tre staterna kunde komma överens om en gemensam handlingslinje, skulle de löpa mycket mindre risk att möta opposition eller motstånd från de kinesiska myndigheternas sida". I oktober 1856 försåg "Djonken *Arrow*"-incidenten Storbritannien med den nödvändiga förevändningen för en styrkedemonstration inför kineserna. Förhandlingar och krigföring fortsatte omväxlande, tills Peking intogs och brittiska och franska styrkor brände sommarpalatset 1860. USA deltog inte militärt i detta krig, men dess sändebud Reed och Ward åtföljde de allierade och förhandlade om parallellfördrag. I själva verket spelade det ingen större roll vilka avtal de undertecknade, eftersom "mest gynnad nation"-klausulen garanterade att USA skulle få precis samma privilegier som Storbritannien och Frankrike tilltvingat sig. Den 18 juni 1858 slöt Reed det ameri-

kansk-kinesiska fördraget i Tianjin (Tientsin). Den 26 undertecknades det brittisk-kinesiska fördraget och den 27 det fransk-kinesiska fördraget. Därmed hade, som en forskare uttryckt saken, "det Himmelska imperiet till sist helt öppnats för fri handel med alla västliga nationer".

Rätten till fri handel var hörnstenen i den amerikanska politiken gentemot Kina under 1800-talet, och den "öppna dörrens" politik, som formulerades vid seklets slut, var bara det formella uttrycket för detta. Den "öppna dörren" var inte en demonstration av osjälvisk omsorg om Kinas territoriella integritet. Riktlinjerna för denna politik drogs upp under 1898–99, dvs. under de år då den stora striden om koncessioner ägde rum och Ryssland, Tyskland, Frankrike och Storbritannien tilltvingade sig intressesfärer, medan USA befarade att den resulterande uppstyckningen skulle lämna dess egna affärsintressen utanför. Hippisley, en engelsk medlem av den Kejserliga sjötullen och en av männen bakom den "öppna dörrens" politik, beskrev den som ett medel att skydda "[...] de rättigheter som de gällande avtalen i Tianjin skänker [...] de lika villkor som hittills enligt dessa avtal gällt för alla länder vad beträffar (a) handel, (b) sjöfart och (c) exploatering av gruvor och järnvägar". Rockhill, som skötte USAs diplomatiska angelägenheter i Östasien och var den främsta drivkraften bakom den "öppna dörrens" politik, skrev att "[...] (intresse-)sfärer har nu erkänts av såväl Storbritannien som Frankrike, Tyskland och Ryssland, och de måste accepteras som ett bestående faktum". Det var inte fråga om att ifrågasätta begreppet intressesfär utan bara om att försäkra sig om bästa möjliga kommersiella tillträde till dem.

Det första förslaget i denna riktning framlades av utrikesminister Hay den 6 september 1899. Det erkände existensen av "så kallade intressesfärer" men försökte undvika att innehavarna av dessa sfärer skulle ingripa "mot fördragshamnar eller vunna rättigheter". Hay försökte i själva verket senare under år 1900 upprätta en marinbas i Fujian (Fukien), men hans planer stäcktes av Japan. Den amerikanske ambassadören i Peking föreslog också, att USA i händelse av Kinas

delning skulle välja provinsen Zhili (Chihli) (området kring Peking) som sin egen sfär. Intressesfärer kunde endast beklagas i den utsträckning de inskränkte USAs kommersiella frihet. Efter Alexejev-Tseng-avtalet 1901 som befäste ryssarnas speciella intressen i södra Manchuriet, avgav de fyra övriga staterna en formell protest mot avtalet. Men privat erkände Hay Rysslands fulla rättighet att vidta sådana åtgärder. "Vi skulle även ha varit förstående om man gått längre på denna väg [...] om vi varit förvissade om att vår handel inte skulle bli lidande och dörren skulle förbli öppen." Alla teoretiska invändningar mot uppstyckningen av Kina kom i andra hand jämfört med stormaktspolitikens intressen.

Den grundläggande attityden bakom den "öppna dörrens" politik förkroppsligas i Willard Straights person, generalkonsul i Mukden mellan 1906 och 1908 och en entusiastisk tillskyndare av denna politik. Han beskrev sig själv en gång som "anhängare av fredlig penetration genom pengar". Det var önskvärt att värna om Kinas territoriella integritet — eller åtminstone att undvika alltför grova kränkningar av den — därför att den var förutsättningen för ett av den amerikanska politikens främsta syften, nämligen att "inför världen framstå som garant för principen om fri handel — på lika villkor för alla länder — med alla delar av det kinesiska imperiet", så som Hays förslag från år 1900 hade beskrivit det. Den "öppna dörrens" politik var den diplomatiska förutsättningen för döldiplomati i överensstämmelse med Tafts definition av den amerikanska utrikespolitiken som "aktiv intervention för att garantera våra varor och våra kapitalister tillfällen till lönsamma investeringar". Men den bästa formuleringen av den "öppna dörrens" politik förblir president Wilsons. Han beskrev den som "den öppna dörren inte för rätten till Kina utan för Amerikas varor".

Detta innebär inte att den "öppna dörrens" politik endast var ett cyniskt bedrägeri, avsett att ge den amerikanska ekonomiska imperialismen en ursäkt för att fullständigt nonchalera Kinas egna intressen. Tvärtom, amerikanerna såg inte alls någon motsättning mellan det förhållandet, att Kina öppnades

för amerikanskt kapital, och den kinesiska nationens eget bästa. I själva verket menade man att dessa ting förutsatte varandra. Amerikanska investeringar i Kina skulle hjälpa till att motverka de övriga främmande makternas rovgiriga planer. Samtidigt skulle de bidra till en industrialisering av Kina längs liberaldemokratiska linjer, vilket det kinesiska folket ansågs önska precis lika lidelsefullt som dess amerikanska vänner.

Som ambassadör Reinsch skrev år 1914, vid tiden för Sarajevo:

Det är absolut riktigt att det kinesiska folket är angeläget att följa i USAs fotspår, om det endast tillåts göra det. Alla företag som ökar USAs kommersiella intressen i Kina är samtidigt till gagn för Kinas oberoende, ty genom enrollering av neutrala (dvs. amerikanska) intressen kan utomstående strävan efter politisk kontroll motverkas.

Detta smickrande antagande var vida spritt bland amerikanska statsmän, vilka sysslade med problemet Kina. Det utgjorde ett av de underliggande motiven till den "öppna dörrens" politik och var troligen vida farligare både för Kina och USA än de övriga imperialistiska staternas enkla, pragmatiska egenintresse. Det innefattade ett ansenligt mått av det självbedrägeri som bidragit till att skapa USAs Kinapsykos under senare tid. För om man ansåg det otänkbart, att Kina skulle avvisa USAs välvilliga beskydd av egen fri vilja, så kunde ett sådant avvísande endast få en tillfredsställande förklaring, om man antog förekomsten av någon illasinnad påverkan. Det innebar dessutom att en kinesisk regering, som vände sig emot USA, skulle utgöra ett fientligt hot mot amerikansk säkerhet och amerikanska intressen. Följaktligen kunde det kinesiska folket väntas återvända till den amerikansk-kinesiska vänskapens sanna väg och kasta ut sina falska profeter.

År 1919 skrev Reinsch återigen: "det kinesiska folket önskar inget bättre öde än att få följa i Amerikas fotspår, men intrigens och korruptionens alla upptänkliga knep utnyttjas för att tillsammans med tvångsåtgärder driva det i en annan riktning, och detta innefattar också en ständig vantolkning av

USAs politik och syften [...]". Om USA inte lyckades upprätthålla det kinesiska förtroendet för sin förmåga att motverka ansträngningarna av dem som intrigerade mot och korrumperade den kinesiska staten, fortsatte han, "[...] skulle konsekvenserna av en sådan desillusion bli ödesdigra för landets moraliska och politiska utveckling. I stället för att på andra sidan Stilla havet finna en fredlig industrination, positivt inställd till våra ideal, skulle vi konfronteras med en väldig, materialistisk militärapparat i hänsynslösa händer".

Vad ambassadör Reinsch år 1919 befarade kunde hända, betraktade utrikesminister Acheson trettio år senare som ett fullbordat faktum. De kinesiska kommunisterna, sa han, försökte upprätta ett totalitärt herravälde över det kinesiska folket i en främmande makts intressen. De hade redan haft framgång i en sådan omfattning att USA saknade möjlighet att hindra dem. Men de handlade "på basis av obevisade antaganden beträffande omfattningen av sin egen styrka och karaktären av den reaktion som de med nödvändighet måste framkalla i Kina och annorstädes". Kinas onda genius var i det här fallet den "sovjetiska imperialismen", och den enda ljusglimten var Achesons förtröstan på att det kinesiska folket till sist skulle "kasta av det främmande oket". Var det inte så när allt kom omkring, sa Acheson, att de asiatiska folken och USA hade samma mål?

De exempel som Acheson tidigare citerat som bevis på Amerikas välvilliga avsikter gentemot Kina blottar samma önsketänkande som kännetecknade den "öppna dörrens" politik. Att extraterritorialrätten uppgavs 1943 antogs väga tyngre än att den verkligen existerat under nästan ett sekel. Och utnyttjandet av skadeståndet för boxarupproret — eller snarare av den del som återlämnades till Kina efter 1908 — för utbildning och kulturella syften antogs på något sätt upphäva det faktum att skadeståndet först hade utkrävts. Storbritannien återsände också en del av boxarskadeståndet för att finansiera allmänna inrättningar i Kina och för kulturella och filantropiska syften, även om det inte skedde förrän 1922. Men så vitt författaren vet, har ingen brittisk politiker någon-

sin betraktat denna senkomna gest av generositet som en anledning för det kinesiska folket att hysa speciell tacksamhet.

Det är under alla omständigheter nästan en truism i internationella angelägenheter, att välgörenhet, även om den är helt osjälvisk, inte nödvändigtvis gör givaren omtyckt av mottagaren. Detta gäller i synnerhet för den amerikanska hjälpen till Kina under kriget mot Japan, där de amerikanska motiven för övrigt var synnerligen själviska. Under hela trettioalet förblev USA neutralt, medan den japanska aggressionen mot Kina tilltog i omfattning och intensitet. Den önskan att hjälpa Kina att bevara sin territoriella integritet som vissa amerikanska tjänstemän kanske i teorin hyste fick ge vika för den praktiska politik som gick ut på att förhindra en sammandrabbning med Japan. Efter att öppet krig 1937 utbrutit i Kina, intog Roosevelt en moraliskt fördömande attityd till japanerna, men hans regering fortsatte att avhålla sig från definitiva åtgärder som kunde ha dragit in landet ensamt eller tillsammans med dess allierade i konflikten. Den rådande kursen inom den amerikanska utrikespolitiken stipulerade, som en auktoritet har skrivit, att "under överskådlig framtid måste huvudsyftet med vår politik i Fjärran östern vara att undvika konflikt med Japan, och det bästa sättet att uppnå detta mål var oftast att följa en passivitetens strategi".

Det var därför helt logiskt att hjälpen inte började flyta in till Kina i nämnvärda kvantiteter, förrän Pearl Harbor tvingat USA i krig med Japan. "Nu är det tid för oss", sa Stanley Hornbeck, utrikesdepartementets politiske rådgivare, "att binda Kina vid vårt krig (som fortfarande är dess krig) så hårt som möjligt". Viss amerikansk hjälp hade givits redan 1937, men under perioden 1937—41 uppgick de amerikanska krediterna som faktiskt togs i anspråk endast till 121 miljoner dollar. Detta bör jämföras med den sovjetiska hjälp som utnyttjades under samma period och uppskattades till 170 miljoner dollar. (Från och med 1941 minskade däremot den sovjetiska hjälpens omfattning allteftersom västmakternas ökade.) Enligt Arthur N. Young, som var den kinesiska regeringens finansiella rådgivare under denna period "var det endast Ryss-

land som försåg Kina med omedelbara krediter och militär hjälp". Fram till 1941 var, skriver han, den utländska hjälpen till Kina "alltför ofta för liten, för sen och inte av det slag, som bäst lämpade sig för att stärka Kinas motstånd och öka dess chanser att överleva som fri nation".

Fram till 1941 fanns det alltså inget skäl, varför USA skulle åtnjuta någon speciell tacksamhet från någon sektor av den kinesiska befolkningen, med undantag kanske för den lilla västpåverkade grupp som i religiöst avseende och/eller genom utbildning kommit under amerikanskt inflytande. Amerikas avsikter, om också inte dess handlingar, var kanske mera positivt stämda till Kina än de övriga staterna. Men under täckmantel av den "öppna dörrens" politik var USAs ekonomiska invasion av Kina precis lika farlig för Kinas nationella suveränitet och skadlig för landets framträdande på världsarenan som de mera uppenbara formerna av brittisk, fransk, rysk och japansk imperialism. Och faktum är att de "fina" nyanserna mellan den amerikanska politiken och de andra staternas politik inte var iögonenfallande för de flesta kineser. Vad som var uppenbart var den väsentliga *likheten* mellan USA och de övriga stormakterna, deras gemensamma strävan att ta Kina i nackskinnet och påtvinga det kontakter, som var ekonomiskt gynnsamma för dem själva. Illusionen att ett speciellt förtroende på historiska grunder skulle existera mellan USA och det kinesiska folket i allmänhet hyses enbart av amerikaner, inte av kineser. John K. Fairbank till exempel, som allmänt betraktas som en framstående kännare av modern kinesisk historia, hävdar tesen:

Vi har där (i Kina) namn om oss att under ungefär 50 år ha gjort verkliga uppoffringar i några fall för att bevara Kina som nation, förhindra att den erövrades av de olika imperialistiska makterna och till sist naturligtvis av japanerna, och detta är någonting som talar till vår fördel i historiens annaler, något som vi inte försöker men kanske borde försöka dra fördel av.

Detta är en grov förenkling, för att uttrycka sig milt, av den blandning av ineffektiv idealism och kommersiellt egenintres-

se, som karakteriserade den amerikanska politiken gentemot Kina under ett helt sekel.

Allen S. Whiting:

Motsättningar i sovjetisk politik

Allen S. Whiting är en typisk representant för den amerikanska regeringens "scholar-officials", ett ämbete uppfunnet av kineserna för flera hundra år sedan men ända tills på senare år bristfälligt företrätt i Förenta Staterna, åtminstone vad beträffar Kina-etablissemangen. Whiting tjänstgjorde som chef för State Departments Office of Research and Analysis för Fjärran östern under sextiotalet, arbetade för det halvstatliga RAND-Corporation och var ställföreträdande chef för amerikanska generalkonsulatet i Hong Kong åren 1966–1968. I många år var han professor i statskunskap vid Michigan State University och han har skrivit många högt ansedda verk om kinesiskt beslutsfattande, bl.a. *China Crosses the Yalu* (Stanford, 1968), en klassisk studie över det kinesiska beslutet att inträda i Koreakriget, till största delen baserad på innehållsanalys av officiella uttalanden.

För en man i hans ställning har Whiting, åtminstone förr, visat en ovanlig "förståelse" för kinesisk utrikespolitik. För att avvika från ämnet en stund gjorde Whiting 1972 följande bedömning av kinesernas benägenhet att tillgripa våld i jakten på att uppnå sina syften. Följande uttalanden hade varit fullständigt omöjligt i hans officiella ställning några år tidigare:

President Nixons "fredsresa" till Peking har modifierat den bild av ett aggressivt kinesiskt kommunistiskt hot, som alla tidigare administrationer fört fram. Den har emellertid ej uttryckligen omdefinierat administrationens teorier om kinesernas benägenhet att bruka våld. Detta har lett till märkbar förvirring och obehag bland de amerikaner och asiater som accepterar bilden av en massiv kinesisk militärmakt, primärt avskräckt genom amerikanska säkerhetsåtaganden, baser och stödjepunkter som sträcker sig från Korea och Japan till Indien. De nio tillfällen vid vilka Folkets Befrielsearmé (FBA) under de senaste tjugotvå åren överskridit rådande gränser i fientliga avsikter förser oss vid första påseendet med direkta bevis på riktigheten i den konventionella bilden av en po-

Allen S. Whiting, *Soviet Policies in China 1917–1924*. New York: Columbia University Press, 1954.

tentiellt expansionistisk regim, hållen i schack av amerikanska åtaganden och amerikansk makt. En närmare granskning av Folkrepublikens bruk av militärt våld avslöjar emellertid en helt annan bild, där regeringen i Peking i de flesta fall, gjorde bruk av Befrielsearmén i defensiva reaktioner mot något som man uppfattade som hot. Det kinesiska bruket av våld i defensivt avskräckningssyfte har varit anmärkningsvärt konsekvent i tjugotvå år, och lär så förbli åtminstone under de närmaste fem åren.*

Whiting gjorde detta uttalande år 1972.

Följande utförliga utdrag är tagna ur Whitings studie om Sovjetunionens agerande i Kina under det tidiga tjugotalet. Avsnitten som tagits från olika delar av en mycket omfångsrik bok, illustrerar hans tes att sovjetiska statsintressen fick företräde framför ideologisk idealism i Moskvas uttalanden med avseende på Kina och tidigare tsaristisk politik där. Vid ett tillfälle (ej citerat) anklagar Whiting t.o.m. Lenin för en flexibilitet som närmar sig opportunism vad beträffar en marxistisk analys av Asiens mognad för revolution. Sålunda kan 'felet' i Sovjets Fjärran östern-politik, enligt honom, föras tillbaka på Lenins motsägelsefulla ideologi, och i sista hand till det omöjliga i att förena statsintressen med världsrevolutionens intressen:

Långt före Lenins död hade bolsjevikernas utrikespolitik fullbordat sin utveckling från att tjäna världsrevolutionen till att tjäna Rysslands intressen i den händelse det skulle föreligga någon konflikt mellan de båda målen. I Kina framstod kontrasten klart mellan en radikalt "*bort med tassarna*", *ren anti-imperialistisk* politik och en traditionell interventionistisk politik redan från första början. Den senares återuppstående i överensstämmelse med Rysslands historiska politik gentemot Kina kan klart spåras från Karakhanmanifestets revidering den 25 juli 1919 till det kinesisk-sovjetiska fördraget den 31 maj 1924.

I och med bolsjevikernas maktövertagande den 7 november 1917 fann sig Lenin och hans anhängare ansatta av en mångfald problem, som uteslöt allt slags teoretiserande om revolutioner i Asien eller politik gentemot Kina. Inte förrän den

* "The use of force in Foreign Policy by the People's Republic of China", *Annals*, July 1972, p. 55.

Kommunistiska Internationalens andra kongress år 1920 kom Lenin att leda en hetsig offentlig debatt bland sina revolutionära vänner, ämnad att arbeta fram ett sammanfattande program för revolutioner i koloniala och halvkoloniala länder. Under tiden pressades bolsjevikerna från alla håll av ekonomiskt kaos, kontrarevolution och utländsk intervention. Inneslutna i ett område ej större än femtonhundralets moskovitiska välde, utvidgade det lilla högt disciplinerade bandet av radikaler sitt grepp först om det europeiska Ryssland och med tiden även det gamla ryska rikets östligaste delar. Nästan från början stod Lenin inför två samtidiga problem: hur man skulle bevara det socialistiska fäderneslandet och hur man skulle åstadkomma världsproletariatets internationella revolution. De två var nödvändigtvis sammanlänkade och stod till att börja med ej uppenbart i motsättning till varandra. För den europeiska revolutionens seger var det nödvändigt att dess förtrupp i Petrograd och Moskva överlevde de första attackerna från kontrarevolutionen och världs-imperialismen. Detta var ej rätt tidpunkt för abstrakt polemik. Om kriget med Tyskland ej kunde fullföljas måste fred säkras. Det gjorde detsamma om Tyskland i sina fredsvillkor krävde ett högt pris i form av ryskt territorium. Den brännande punkten i Lenins politik vid denna tid förblev att främja världsrevolutionen; att bolsjevikmakten överlevde ansågs fundamentalt för denna revolution.

Utnämmandet av Leo Trotsky till Folkkommissarie för Utrikes Ärenden och publicerandet av det lovordade "Fredsdekretet" den 8 november 1917, innebar det första steget i en erkänt revolutionär utrikespolitik från regimen i Petrograd. Långt ifrån betraktande sig själva som den tsaristiska utrikespolitikens arvtagare, proklamerade bolsjevikerna en ny doktrin baserad på öppen diplomati, icke-annektering av territorier och folkens självbestämmanderätt. Som Trotsky själv anmärkte om sin nya position: "Jag kommer att publicera ett antal revolutionära uttalanden till världens folk och sedan slå igen butiken." Två handlingar underströk Trotskys föraktfulla hållning gentemot traditionell diplomati. Den 23

november 1917 publicerade *Izvestiia* den första av ett antal artiklar som avslöjade villkoren i de hemliga fördrag som ingåtts mellan Tsarryssland och de allierade före och under det första världskriget. Den 26 december 1917 offentliggjorde *Pravda* ett regeringsdekret, undertecknat av Lenin och Trotsky, där man avsatte medel till "Kommissariatet för Utrikes Ärenden", och representanter utomlands för den revolutionära rörelsens behov. Sålunda förenades Lenins dubbla ansvar, för det socialistiska fäderneslandet och för världsrevolutionen, ursprungligen i en enda agentur med dubbelt ansvar..

Ryska läsare fick de första nyheterna om kinesisk-sovjetiska kontakter den 16 december 1917 då *Izvestiia* beskrev svårigheter som uppstått vid Östkinesiska Järnvägen (CER) mellan lokala kinesiska styrkor och representanter för arbetar- och soldatsovjeten i Haerbin (Harbin). Man dementerade "borgerliga pressredogörelser" om att Peking skulle stödja antibolsjevikaktiviteter, och lade i stället skulden på "den ryska reaktionära bourgeoisien i Haerbin och CERs magnater." De 1 700 kilometer järnväg som korsade norra Manchuriet förband Sibirien med Vladivostok, betydelsefull rysk Stilla Havshamn och transsibiriska järnvägens slutstation. Under det att konstruktion och exploatering av denna järnväg ursprungligen hade överlåtits till en kinesisk-rysk bank år 1896, hade linjen i realiteten kommit att bli ett verktyg för tsaristiska ekonomiska intressen och kolonisering i norra Manchuriet. Sedan sekelskiftet hade ryssar innehaft alla strategiskt viktiga befattningar, såsom presidentens och verkställande direktörens. Den militära, juridiska och municipala makten kontrollerades av ryssarna, vilka på traditionellt imperialistiskt vis utsträckte St. Petersburgs inflytande till kinesiskt territorium.

Med ett Peking som uppenbarligen var benäget att inta en pro-japansk hållning och med japanska trupper redan inne på vad som tidigare varit ryskt territorium till följd av de allierades intervention i det sibiriska inbördeskriget, gav 'överläggningar' i Petrograd, vilka börjat med ett kinesiskt delegationsbesök i januari 1918, föga hopp om goda kinesisk-

sovjetiska relationer. Trots att Tjitjerin — nu Kommissarie för Utrikes Ärenden — lät meddela den kinesiska delegationen i april att varje förhandling mellan Peking och före detta ryska tjänstemän i Kina eller Mongoliet skulle komma att betraktas som en inblandning i Rysslands inre angelägenheter, fick hans påpekanden ingen som helst effekt och samtalen i Petrograd upphörde. I samband med övergången från privata förhandlingar till offentliga deklarationer skisserade Kommissarien för Utrikes Ärenden riktlinjerna i Sovjetunionens politik gentemot Kina i ett tal till den femte Sovjetkongressen i juli 1918. I denna den första detaljerade rapporten om de kinesisk-sovjetiska relationerna efter Novemberrevolutionen, förde Tjitjerin fram följande förslag:

”Vi avsäger oss tsarregimens erövringar i Manchuriet och vi återlämnar till Kina de suveräna rättigheterna inom detta territorium, genomkorsat av den viktiga handelsleden — Öst-kinesiska Järnvägen ... om en del av de pengar som investerats vid byggandet av denna järnväg av det ryska folket, skulle komma att återbetalas av Kina. Sålunda kunde Kina köpa tillbaka järnvägen utan att invänta den termin som stipuleras i det avtal som med våld påtvingats landet.

Vi återkallar från Kina alla militära konsulära vakter ...

Vi samtycker till att avsäga oss samtliga våra medborgares landrättigheter etc. i Kina, Mongoliet och Persien.

Vi är redo att avsäga oss alla skadestånd ... Vi begär endast att dessa miljoner av folkets pengar går till massornas kulturella utveckling och till den österländska demokratins närmande till Ryssland.

... Om Kina samtycker är vi beredda att avsäga oss de speciella rättigheterna på delar av den Östkinesiska Järnvägen, samt att till Japan sälja den södra grenen av denna järnväg.”

Detta var ett äkta revolutionärt program skapat att väcka sympati för Ryssland och blåsa liv i det kinesiska folkets djupa förbittring gentemot andra imperialistiska makter som bit för bit gjort intrång på Kinas suveränitet i mer än femtio år. Man erbjöd sig att avskriva skadestånden från Boxarupproret och att avsäga sig de speciella privilegier ryssar

hade i Kina — två ting som föranlett kinesiskt missnöje — men man betonade upprepade gånger problemet med Öst-kinesiska Järnvägen. Tjitjerin åsidosatte bestämmelserna i 1896 års fördrag, enligt vilka Kina hindrades köpa järnvägen före 1940 men erbjöds att mottaga utan kostnad år 1980. Nu talade man endast om partiell kompensation och avsåg sig indirekt de extensiva gruv- och timmerrättigheter som tsarens tjänstemän skaffat sig längs med banans sträckning.

Kina hade förvisso redan sex månader tidigare skridit till handling för att hävda sina rättigheter till CER. Chanserna att Tjitjerins anbud skulle accepteras var små, med tanke på frånvaron av diplomatiska relationer mellan den belägrade sovjetiska huvudstaden och alla främmande nationer. Om detta vore sovjetiska talesmäns enda uttalande rörande Öst-kinesiska Järnvägen, kunde man dra den slutsatsen att det gjordes i ögonblickets desperation. Men detta var ej fallet. Ett år efter Tjitjerins tal inför den femte Sovjetkongressen kommenterade en prominent Fjärran östern-revolutionär, Vladimir Vilensky, Kinas bittra besvikelse över undfallenheten gentemot Japans krav på Versailleskonferensen. I en artikel i *Izvestiia* skisserade han en försiktig sovjetisk utrikespolitik gentemot Kina, som inkluderade "ett ryskt överlämnande av Östkinesiska Järnvägen." Han tillade att detta kunde göras "med lätt hjärta" i avsikt att åstadkomma en välbehövlig allians med Kina.

Den mest dramatiska presentationen av ryska förslag till Kina angående den Östkinesiska Järnvägen var det berömda Karakhan-manifestet från den 25 juli 1919, utgivet av Folkkommissariernas Råd (Sovnarkom). I ett allmänt tal "till den kinesiska nationen och regeringarna i norra och södra Kina", upprepade detta Sovnarkom-dokument de principdeklarationer som gjorts av Tjitjerin i mitten av 1918. I en mer detaljerad framställning av Tjitjerins program tillkännagav man: "Den sovjetiska regeringen återlämnar till det kinesiska folket, utan någon form av kompensation, den Öst-kinesiska Järnvägen, samt alla gruv-, guld- och timmerkonnessioner som fräntagits dem av tsarregeringen, de som tillhör

Kerensky och de fredlösa Hovrat, Semenov, Kolchak, samt ryska generaler, handelsmän och kapitalister."

Denna enda mening var otvetydig i sin beredvillighet att uppge den strategiska CER och alla därmed förbundna koncessioner. Den var en sammanfattning av den "nya revolutionära" sovjetiska politiken gentemot Kina. Trots detta kom denna mening att bli brännpunkten i en bitter kontrovers i de kinesisk-sovjetiska förhandlingarna under de påföljande fem åren. Dess betydelse och konsekvenser kräver här ett noggrant studium av i vad mån den påverkat den sovjetiska utrikespolitiken.

Besynnerligt nog omnämndes Karakhan-manifestet ej i någon sovjetisk tidning förrän en månad efter publiceringen. Rent allmänt brukade vid den här tiden officiella dokument publiceras omgående, men manifestet stoppades för att sedan släppas i *Izvestiia* och *Pravda* utan den ovan citerade meningen. Peking erhöll i mars 1920 en kopia av manifestet, översatt till franska och skickat per telegraf via Irkutsk. Denna telegrafiska version åstadkom en veritabel sensation i Kina genom att den inkluderade ett explicit erbjudande att ge upp CER utan compensation. Det är viktigt att notera att telegramversionen från Irkutsk i alla avseenden var identisk med den version som återgavs i en rysk pamflett av Vlidimir Vilensky, Sovnarkomexpert på Fjärran Östern. Irkutskversionen skilde sig från den som publicerats i *Izvestiia* den 26 augusti endast genom inkluderandet av meningen, hänsyftande på CER och en fras om revolutionär beslutsamhet...

Vilensky-pamfletten kvarstår som ovedersägligt bevis på att en version av Karakhandeklarationen till det kinesiska folket faktiskt fullständigt avsade sig de privilegier vilka man erhållit i fördragen av år 1896, 1898 och 1901. Man samtyckte till att återlämna hela den Östkinesiska Järnvägen utan compensation. Varför Yanson ej erhöll en "korrigerad" version i Irkutsk i mars 1920 förblir ett mysterium. Att kommunikationerna fungerade dåligt förmår ej helt förklara denna del av pusslet. Dessutom är det heller ej känt vem som var ansvarig för beslutet att ta tillbaka erbjudandet och senare

förneka att det någonsin gjorts. En sak är emellertid klar: Vid mitten av 1919 hade traditionella ryska ambitioner åter börjat göra sig bemärkta i en besynnerlig blandning av de revolutionära principer, till vilka man bekände sig. Tidpunkten indikerar, att det ej var effekten av revolutionära bakslag i Tyskland och Ungern som föranledde denna omkastning i sovjetisk utrikespolitik, utan att det snarare var följden av segrarna i det ryska inbördeskriget, som sakta men säkert åstadkom denna förändring i Sovjets agerande. Försvaret av det socialistiska fäderneslandet syntes få företräde framför befrämjandet av världsrevolutionen, när beslutet att för evigt avsäga sig alla "imperialistiska" rättigheter vid Östkinesiska Järnvägen övergavs till förmån för hävdandet av Sovjet-Rysslands legala arv till denna tsaristiska koncession på kinesiskt territorium.

Trots att Kinas inre stridigheter ännu ej nått samma omfattning som den utbredda terror och krigföring som sönder-slet Ryssland vid denna tid, var förhållandena ej gynnsamma för ett noggrant övervägande av Tjitjerins storsinta erbjudande. På Manchudynastins fall år 1911 följde ett utdraget kaos och en förvirring som saknar motstycke i modern historia. Under det att de franska och ryska revolutionerna genomgick korta perioder av kriser, men även av relativt lugn, upplevde Kina nästan femton år av strid och oenighet. Upprättandet av en central regering under Jiang Jieshi (Chiang Kai-shek) under trettio-talet var det första systematiska försöket att grunda en republikansk regering i Kina. Efter Yuan Shikais (Yuan Shih-kai) misslyckade försök att återupprätta monarkin 1915, blev Peking skådeplats för en komplicerad maktkamp, inte mellan politiska partier, utan mellan grupper av militarister, byråkrater och utländska agenter, alla med egna intressen att försvara. I mitten av 1917 drev frågan om Kinas inträde i första världskriget krisen till sin spets. En grupp militärledare, kända under namnet Anfu-gruppen, vann kontrollen över Peking, medan Sun Zhongshan (Sun Yat-sen) tillsammans med före detta parlamentsmedlemmar, grundade en militärregering i Guangzhou (Canton). De före

detta medlemmarna av parlamentet hävdade, att de som valts i enlighet med 1912 års konstitution utgjorde den enda legitima regeringen i Kina. I praktiken hade de dock endast nominell kontroll över provinser i Sydkina. Peking fortsatte att åtnjuta formellt erkännande från världens stormakter. Öppna fientligheter mellan norr och söder drev Sun från Guangzhou i maj 1918, när militarister fick kontroll över den södra regeringen och åstadkom fred med den norra Anfu-gruppen. Som en kinesisk forskare sysselsatt med Guomindangs historia påpekade, hade Suns parti "i praktiken slutat existera efter 1916" och det lilla som kvarstod var baserat på personlig lojalitet mot Sun. Den lilla gruppen intellektuella kring den vördade ledaren saknade militär styrka och hade små möjligheter att väcka massan av bönder och soldater. När partiet officiellt återuppstod år 1920 förblev det ett löst organiserat hemligt sällskap.

Om de sovjetiska planerna endast varit revolutionärer, hade de stött den södra regeringen i Guangzhou och attackerat den kontrarevolutionära regimen i Peking. Hade de endast varit ryssar, hade de försökt stärka sin position i norra Kina och ignorerat Sun Zhongshans tafatta strävanden. Emellertid var de både revolutionärer och ryssar. Sovjetisk utrikespolitik blandade fritt hetsande propaganda med traditionell diplomati. I augusti 1918 skrev Kommissarien för Utrikes Ärenden Tjitjerin ett vänligt brev till Sun, vari han betonade Rysslands och Kinas gemensamma mål. Trots att initiativet till denna brevväxling uppenbarligen hade kommit från Sun, som tidigare skrivit och prisat ryska revolutionen, gick Tjitjerin längre än till att endast sända ett formellt tackbrev. Han varnade Sun och sade, att gemensamma fiender försökte tillintetgöra den traditionella vänskapen mellan de båda länderna och sade sig vara fast övertygad om att de ryska och kinesiska revolutionerna skulle följa samma väg, hand i hand. "Er framgång är vår framgång; er ruin är vår ruin."

Här finner vi det första exemplet på den bekanta leninistiska taktiken av dubbel kamp applicerad på Kina; att leda legal och illegal aktivitet samtidigt; arbeta öppet och under

jord. I Tjitjerins tal i juli 1918 proklamerades Rysslands villighet att förhandla med den officiellt erkända regeringen i Peking. I samma tal uttalade han ett försiktigt hopp om att den rivaliserande regeringen i södra Kina skulle ha förståelse för den sovjetiska ståndpunkten. I augusti sände han ett personligt uppmuntrande meddelande till Sun Zhongshan, ledare för regimen i Guangzhou. När han skrev till den "vördade läraren" Sun, framställde Tjitjerin regeringen i Peking såsom varande "utländska bankirers verk", ändock var det med Peking som han bedrev förhandlingar i fyra mödosamma år i avsikt att sluta det kinesisk-sovjetiska fördraget år 1924. Bolsjevikernas ledare var realister. Sun var dem till liten hjälp så länge han förblev endast en talesman för intellektuella klickar. Dock kunde kontakten visa sig användbar en dag, och en brevväxling mellan Tjitjerin och Sun fortsatte sporadiskt genom åren.

Denna dubbla politik kom till uttryck i Karakhan-manifestet från 1919, vilket adresserats ej endast till den erkända regeringen i norr, utan också till det kvarlevande parlamentet i söder. Som vi kommer att se insåg ryska tjänstemän senare riskerna med att använda identiska kanaler för diplomatisk och revolutionär aktivitet, och man gjorde ansträngningar för att skilja Komintern ifrån Narkomindel. I praktiken kom kanalerna ibland att korsas med pinsamma och då och då även katastrofala följder...

Kominterns kommentarer om Kina: 1922—1924

Zinovievs klagomål att Kominterns politiker var dåligt informerade vad gällde Sydkina är svåra att verifiera, men läsarna av *Kommunisticheskii Internatsional* hade otvivelaktigt litet att bygga på i diskussionerna kring vad som hände i Kina. Föremitten av 1922 förekom inga detaljerade beskrivningar av kinesiska sociala eller politiska förhållanden. Alla tidigare beskrivningar hade följt mönstret av allmänna propaganda-uttalanden eller marxistiska analyser, baserade på a priori-antaganden. I augusti 1922 ledde behovet av ökad information om Kina vid

jord. I Tjitjerins tal i juli 1918 proklamerades Rysslands villighet att förhandla med den officiellt erkända regeringen i Peking. I samma tal uttalade han ett försiktigt hopp om att den rivaliserande regeringen i södra Kina skulle ha förståelse för den sovjetiska ståndpunkten. I augusti sände han ett personligt uppmuntrande meddelande till Sun Zhongshan, ledare för regimen i Guangzhou. När han skrev till den "vördade läraren" Sun, framställde Tjitjerin regeringen i Peking såsom varande "utländska bankirers verk", ändock var det med Peking som han bedrev förhandlingar i fyra mödosamma år i avsikt att sluta det kinesisk-sovjetiska fördraget år 1924. Bolsjevikernas ledare var realister. Sun var dem till liten hjälp så länge han förblev endast en talesman för intellektuella klickar. Dock kunde kontakten visa sig användbar en dag, och en brevväxling mellan Tjitjerin och Sun fortsatte sporadiskt genom åren.

Denna dubbla politik kom till uttryck i Karakhan-manifestet från 1919, vilket adresserats ej endast till den erkända regeringen i norr, utan också till det kvarlevande parlamentet i söder. Som vi kommer att se insåg ryska tjänstemän senare riskerna med att använda identiska kanaler för diplomatisk och revolutionär aktivitet, och man gjorde ansträngningar för att skilja Komintern ifrån Narkomindel. I praktiken kom kanalerna ibland att korsas med pinsamma och då och då även katastrofala följder...

Kominterns kommentarer om Kina: 1922—1924

Zinovievs klagomål att Kominterns politiker var dåligt informerade vad gällde Sydkina är svåra att verifiera, men läsarna av *Kommunisticheskii Internatsional* hade otvivelaktigt litet att bygga på i diskussionerna kring vad som hände i Kina. Före mitten av 1922 förekom inga detaljerade beskrivningar av kinesiska sociala eller politiska förhållanden. Alla tidigare beskrivningar hade följt mönstret av allmänna propaganda-uttalanden eller marxistiska analyser, baserade på a priori-antaganden. I augusti 1922 ledde behovet av ökad information om Kina vid

tiden för Adolf Joffes Narkomindellegations Pekingbesök till att tyngdpunkten försköts från Europa till Asien. Långa redogörelser publicerades som behandlade den kinesiska fackföreningsrörelsen, krigsherrefraktionerna och händelser i Sydkina. Inga försök gjordes att dölja den dystra situationen. Sun Zhongshan befann sig i ett bekymmersamt politiskt läge, men Kominternskribenternas antiborgerliga vinklingar fick honom att framstå i en ännu dystrare dager.

Maring, den holländske revolutionären som hade försökt att skyla över meningsskiljaktigheterna vid den andra Kominternkongressen angående Lenins föreslagna stöd till Asiens borgerliga rörelser, bidrog med en utförlig och välinformerad artikel i *Kommunisticheskii Internatsional* om Sydkina. Baserad på hans personliga kontakter både med Sun Zhongshan och kinesiska kommunistledare avslöjade Marings artikel att svåra hinder låg i vägen för den kinesiska revolutionen. Skarpt kritisk till Suns ekonomiska och politiska filosofi betraktade han det som naivt att hoppas att utländska makter skulle tillåta Kina att lösa sina inre problem utan yttre intervention. Maring påpekade att även om Guomindang talade i socialistiska termer, så brukade man militaristiska metoder och misslyckades att väcka massorna. Hans attacker var emellertid inte enbart riktade mot Guomindangledarna utan riktade sig även mot apatin hos alla kinesiska intellektuella, inklusive "de som kallar sig själva marxister." För att komma tillrätta med deras kraftlöshet och inaktivitet föreslog Kominterns talesman att de kinesiska kommunisterna skulle börja delta i fackföreningsarbetet i Sydkina — som vid denna tid stod under Guomindangs inflytande — i avsikt att "dra hela rörelsen åt vänster".

Samtidigt som tonen i Marings artikel var kritisk mot Guomindang, var den framför allt inriktad på att förbättra kommunisternas relationer med Sun Zhongshan, i opposition till de många militaristiska klickarna i Kina. Maring skrev inte lika många antiborgerliga anmärkningar som många av hans Kominternkolleger; i detta avseende följde han det råd han givit vid den Andra Kongressen och handlade i enlighet

med Lenins teser. Det är emellertid signifikant att han ingenstans i sin långa analys lade vikt vid den kinesiska bondefrågan, utan tvärtom ägnade speciell uppmärksamhet åt fackföreningsaktiviteter. Endast i detta hänseende avvek Maring från Lenins teser och förblev enig med andra Kominternskribenter. Hans roll som Kominternkurir åt det kinesiska kommunistpartiet åren 1921—1922 kan förklara hur det kom sig att endast en del av Lenins program från 1920 kom att sättas i verket i Kina under dessa tidiga år.

Med tanke på Marings uttalanden vid den andra Kominternkongressen, hans artiklar i *Kommunisticheskii Internatsional* och hans ansträngningar att närma det kinesiska kommunistpartiet till Guomindang, råder det knappast något tvivel om att han var en varm förespråkare för Lenins politik inom Komintern, i motsats till Zinoviev, Safarov och Roy. Alla var överens om nödvändigheten av att man rent allmänt borde ge någon form av stöd till borgerliga rörelser, och att sådant stöd ej skulle utesluta existensen av separata kommunistpartier med självständiga regler och program. Viktigt var emellertid var tyngdpunkten lades. Medan Lenin och Maring oavbrutet betonade de positiva dragen i Suns regim för att göra alliansen så lätt genomförbar och hållbar som möjligt samtidigt som man avvärjde varje försök att skynda på den kinesiska revolutionen dröjde Zinoviev, Safarov och Roy vid de negativa aspekterna hos Guangzhouregimen, och talade hela tiden om den tid då den kinesiska borgarklassen kunde störtas och krossas. För den ena gruppen gällde "stöd [Sun] men förbliv åtskilda"; för den andra "förbliv åtskilda men stöd — om det behövs" ...

Vid sidan av Lenin är två andra bolsjevikledare av intresse i sig, förutom genom den roll de spelade inom partiet. Den förste, Josef Stalin, hade inte mycket att säga i frågan om Kina, men med tanke på hans senare roll i den kinesiska revolutionen är hans få yttranden ändå värda att omnämnas. Stalins georgiska härstamning jämte hans bristande kännedom om europeiska förhållanden, hjälper oss att förstå varför han koncentrerade sig på nationalitetsproblemen i det tsaristiska

Ryssland och Centralasien, medan hans kamrater oavbrutet blickade västerut för att finna revolutionär inspiration. Före 1917 hade emellertid Stalin tagit fasta enbart på problem inom de ryska gränserna närhelst han sysselsatte sig med "asiatiska problem". Ett år efter revolutionen skrev han en lång artikel där han gav en utförlig återblick på den verkan novemberhändelserna haft på nationalitetsproblemen. I slutet av artikeln vände han sig mot den större frågan och konstaterade: "De förtryckta kolonierna och halv-kolonierna ser hoppfullt på Ryssland och organiserar redan sina egna deputerade-sovjeter (Indien — Kina!)."

Inom några få veckor riktade Stalin återigen sina kamraters uppmärksamhet på det faktum att trots att Europa obestridligen var det primära området i kampen mot världskapitalismen, så fanns ändå Asien "med dess hundratals miljoner, lidande under imperialismen". I linje med Lenins bekanta åsikter, poängterade Stalin hur kapitalister, samtidigt som de babblade om Europa, aldrig upphörde att tänka på Kina, Indien och Persien med deras "outtömliga reserver" av arbetskraft och resurser. Han drog slutsatsen:

Kommunismens uppgift — att krossa de asiatiska folkens sekelgamla letargi, att genomsyra dessa länders arbetare och bönder med revolutionens befriande ande, att få dem att kämpa mot imperialismen och på detta sätt beröva världsimperialismen dess "säkra" bakre linje, och dess "outtömliga" reserver. Utan detta kan det ej bli tal om socialismens slutgiltiga seger, eller om fullständig triumf över imperialismen.

Stalins sista ord här, föregriper vad Roy skulle komma att säga vid den andra Kominternkongressen, nämligen att göra framgången i Europa avhängig framgången i Asien. Bortsett från tvetydigheten i en fras som "socialismens slutgiltiga seger", bör det noteras, att Stalins ord vid denna tidpunkt framstår mer som propaganda än som nyktra teoretiska reflektioner. Stalin — kommissarie för nationalitetsfrågor — kom omedelbart efter de mohammedanska kommunisternas första kongress som just hållits i Moskva, med svepande uppma-

ningar till handling, vilka var helt i sin ordning om än något överdrivna. Bolsjevikernas agitatorer hade som tradition att tala om för varje publik att *just den* hade nyckeln till världsproletariatets framtid i sin hand, trots att agitatorerna för det mesta trodde, att det var *de själva* som hade de största möjligheterna att leda världsrevolutionen till seger. Stalin tycks ej ha upprepat detta uttalande vid något annat tillfälle före Lenins död.

Stalins senare hänsyftningar till "Östern" var ej mer specifika än citaten ovan och syftade aldrig direkt på Kina före 1924. I detta avseende var han i linje med många bolsjeviker, vars intressen för asiatiska affärer i första hand var koncentrerade till Centralasien. Detta berodde till en del på att Sovjetunionen var sysselsatt med att försöka få kontroll över den stora mohammedanska befolkning, som levde inom det gamla Tsarrikets gränser, men ej hade någon större sympati för bolsjevikernas ideologi. Det berodde också på den ledande roll Storbritannien spelade, inte endast inom världsimperialismen utan också inom de utländska interventionerna under ryska inbördeskriget. Den logiska motattacken var riktad mot Englands intressesfär i Turkiet, Persien och Afghanistan — även Indien om det skulle visa sig möjligt. Det skulle vara högst missledande att tro att alla sovjetiska referenser till "Asien" och "Östern" under dessa år inkluderade Kina, ens indirekt. Detta gäller i synnerhet Stalins skrifter.

Den andre ledande bolsjevik som sysselsatt med asiatiska problem var Nicolai Bukharin, det ryska kommunistpartiets prominente teoretiker. Hans viktigaste tal om de politiska och ekonomiska förhållandena i Kina hölls vid den tolfte partikongressen 1923, en månad efter Lenins sista artikel [i Asienfrågan]. Av talets innehåll att döma framstår det som troligt att en stor del utarbetats privat i samarbete med den allt sjukare Lenin. Den anti-brittiska tonen var helt uppenbart Bukharins, men betoningen på samarbete med borgarklassen och utvecklandet av en agrarpolitik i Kina hade en mycket stark leninistisk prägel. Utan de vanliga, försiktiga förbehållen, prisade Bukharin Sun Zhongshans styrkor, och

grälade på sina ryska kamrater för deras defeatistiska skepsis vad gällde Guomindangs möjligheter. Han vederlade dem som hävdade att alla politiska grupperingar i Kina var identiska, eftersom de alla stödde sig på militärt våld, och sade: "Detta har aldrig varit historiskt möjligt och det förblir en omöjlighet. Det har aldrig inträffat och kommer ej heller att göra det." Bukharin analyserade den allomfattande karaktären i Guomindangs principer, vilka attraherade alla klasser i Kina. Hans slutsatser var identiska med de som Lenin drog år 1920. "Under sådana förhållanden, i ett land vars småborgarskikt är tio gånger större än det ryska, skulle det vara otänkbart att bryta med Guomindang, med Sun Zhongshan i spetsen. Tvärtom är det kommunisternas skyldighet att bilda ett all-revolutionärt block." Som hos Lenin var den enade frontens taktik obligatorisk; ingen annan väg var möjlig. För Bukharin stod det klart att Kinas "revolutionära jordmån" måste brukas såsom kommunisterna fann den, ej som de önskade att den vore...

... I alla samhällen existerar skiljaktigheter mellan civila och militära myndigheter, och inom de civila myndigheterna själva. Intressekonflikter blandas med personkonflikter. Rivaliteter om prestige döljs bakom debatter om politik och praktik. Allt detta var i högsta grad fallet i Sovjetunionen, där ledarens sjukdom ledde till en tidig maktkamp bland hans anhängare. Ytterligare en komplikation var att både Komintern och Narkomindel strävade efter att bestämma utformningen av den politik som skulle komma att föras. Den ena organisationen var ämnad att leda internationella revolutioner; den andra att sköta internationella relationer. Komintern var inte en officiell representant för den sovjetiska regeringen, men dess huvudkvarter låg i Moskva, dess personal styrdes ifrån Ryssland, och dess agenter opererade ofta genom ackrediterade sovjetiska ambassader utomlands. Narkomindel var officiellt ej tänkt såsom ett instrument att bära världsrevolutionen. Dock visade Tjitjerins brev till Sun Zhongshan år 1918 hans vilja att föra förhandlingar med en påstått revolutionär regering i Kina. Liknande inortodox

diplomatisk aktivitet gav Adolf Joffe i januari 1923 exempel på när han lämnade Peking efter fruktlösa förhandlingar som ackrediterad representant för Sovjetunionen och slöt förbund med Sun i Shanghai. Sålunda korsades linjerna för Kominterns och Narkomindels aktiviteter upprepade gånger, trots att medvetna ansträngningar gjordes av ledarna i båda organisationer för att hålla dem åtskilda...

Ett arv från det förgångna: Narkomindel i Kina

Under artonhundratalet och det tidiga nittonhundratalet inriktades Rysslands Fjärran Östern-politik för det mesta på att förändra *status quo* till fördel för sina egna intressen. En expansionspolitik riktad mot Kina var speciellt märkbar runt sekelskiftet, när Kinas sönderfall påskyndades av dess nederlag i det kinesisk-japanska kriget 1894–95, och av Manchudynastins förfall. Det japanska motståndet mot den ryska expansionen — förstärkt av Japans egna ambitioner att få fotfäste på det asiatiska fastlandet — kulminerade i det rysk-japanska kriget, 1904–1905. Rysslands nederlag markerade slutet på dess unilaterala aktivitet i Fjärran Östern. St. Petersburg tvingades söka samarbete med Tokyo för att behålla sitt inflytande i norra Kina och Manchuriet. Sådan var dess politik från 1907 till 1916, under vilken tid man slöt fördrag både öppet och i hemlighet med Japan, som noga och detaljerat angav de båda ländernas maktsfärer i det kinesiska imperiet, satt i upplösning.

Obenägna som bolsjevikerna må ha varit att överta det ansvar som deras tsaristiska föregångare lämnat efter sig, kunde de ej ignorera konsekvenserna av denna expansionistiska politik. För det första var stora delar av Sibirien och alla kustprovinserna beroende av Manchuriet i försörjningshänseende. Att acceptera dessa områden som en del av Ryssland medförde ansvar för deras utveckling. Av avgörande betydelse för deras försörjning var den Östkinesiska Järnvägen, vilken gick tvärs igenom Manchuriet och som hade använts av tsarregimen som ett medel att kontrollera Kinas rikaste region. Vidare förband denna järnväg Transsibiriska

Järnvägen med den livsviktiga hamnstaden Vladivostok. Lin-
jens enorma betydelse befästes i de tsaristiska fördrag som
slutits med både Kina och Japan. Fördragen med Kina ut-
nyttjade det faktum att Kina var ekonomiskt lamslaget och
fördragen med Japan baserade sig på de båda imperialis-
tiska makternas villighet att dela Kina mellan sig. Ingetdera
fördrag erkändes av bolsjevikerna år 1917. Narkomindels-
talesmän fördömde dem till och med uttryckligen såsom
varande karakteristiska för kapitalistiska, imperialistiska na-
tioner och ovärdiga revolutionärt proletära regimer. Dock
förblev det viktigt att kunna förse ryska Fjärran Östern med
livsmedel och att säkerställa förbindelsen med Vladivostok.
Utan ryskt inflytande i norra Manchuriet syntes japansk
hegemoni oundviklig med tanke på Kinas splittrade tillstånd.

En annan följd av den tsaristiska politiken var traditionellt
spända relationer med både Kina och Japan. Trots att Pe-
king hade välkomnat rysk intervention efter det kinesisk-
japanska kriget, upptäckte man snart att vad ryssarna tvinga-
de Japan att avstå ifrån var man bara alltför villiga att
själva roffa åt sig. Rysk kontroll över den Östkinesiska Järn-
vägen var ett faktum efter 1901, och det var endast den
japanska segern år 1905 som hindrade St. Petersburg från
att annektera Liaodong-(Liaotung)halvön med det strategiskt
viktiga Port Arthur. I yttre Mongoliet avhöll sig tsaristisk
politik från annektering, och man opponerade sig till och
med mot mongoliskt oberoende 1911, men med Manchu-
regeringens fall blev ryskt inflytande i detta område domi-
nerande och avlöste det kinesiska. Vad gällde Tokyo, hade
dess samarbete med St. Petersburg aldrig varit särskilt gott.
Aldrig nöjda med att gå halvvägs, såg Japans militära le-
dare fram emot en fullständig dominans över norra Kina,
genom att köra ut alla främmande makter, inklusive Ryss-
land. Det första världskriget gav dem ett gyllene tillfälle
att kasta ut tyskarna från Shandong (Shantung)-halvön.
Bolsjevikrevolutionen, med dess påföljande inbördeskrig och
kaos, gav en liknande chans att etablera en japansk inflytelse-
sfär över kustprovinserna i Sibirien, Norra Manchuriet och hela

Mongoliet. Narkomindel hade avsvurit sig allt samarbete med Japan när man gjorde avkall på hemliga fördrag. Man saknade dock medel för att konkurrera med Japan och att kunna behålla Rysslands position i Fjärran Östern.

Detta andra problem var av ännu större betydelse, då de ryska gränserna i området var oklara och sårbara. Det var bara den relativt korta sträckan längs Amurfloden som utgjorde en klart markerad gräns mellan Ryssland och Kina och denna var inget hinder för en invasion. Resten av den långsträckta gränsen genom Manchuriet och Mongoliet förblev omarkerad och oförsvarad. Kontrarevolution och utländsk intervention kunde komma och gå som de ville mellan Kina och Ryssland, utan inblandning vare sig från Peking eller Petrograd. Efter 1917 fann vitgardister en fristad både i Manchuriet och Mongoliet, allt medan japanska trupper etablerade baser över hela ryska Fjärran Östern. Hade det inte varit för närvaron av amerikanska trupper, som hade ett dämpande inflytande under interventionsperioden 1919—1920, kunde Japan mycket väl ha utsträckt sin kontroll till att gälla hela Sibirien. Även efter 1921, när faran från fientligt inställda makter märkbart minskade, betraktade ryska strateger området såsom temporärt. Ett så vidsträckt och sårbart område krävde, med tanke på de frustrerade ambitionerna hos Japans militarister efter det att de avvisats vid Washingtonkonferensen, motdrag från de nya bolsjevikhärsarna.

Tsareernas strävan att göra Ryssland till en stormakt i Fjärran Östern fick sålunda konsekvenser av ekonomisk, politisk och strategisk art. Historien började inte från början i och med bolsjevikerna; de ändrade halvvägs och alla de tre strömmarna påverkade samtidigt deras kurs. Ändå förnekade de uttryckligen att dessa ekonomiska, politiska och militära faktorer, vilka ofta sammanfördes under benämningen "nationalintressen", bestämde deras handlande. Bolsjevikerna införde ännu en måttstock, efter vilken deras beteende skulle mätas. De hävdade, att alla deras utrikesrelationer baserade sig på revolutionära principer för diplomati — väsentligen självförnekande — i motsats till tsaristisk imperialism. Lenin och

hans följeslagare utmanade till jämförelse mellan deras medel och mål, och dem man fann hos borgerligt kapitalistiska stater. Sålunda får de ta följderna av att handlingarna bedömes efter deras uttalanden. Bolsjevikerna bekände sig till principer som självbestämmanderätt, icke-annektering, öppen diplomati och affärsmässiga relationer med varje stat som avhöll sig från inblandning i Sovjetunionens inre angelägenheter. Vidare förklarade man sig villig att ge upp alla privilegier som avtvingats andra nationer av Tsarryssland i ojämlika fördrag. I avsaknad av en accepterad norm för internationella relationer 1917, gick Lenin och hans följeslagare längre än Woodrow Wilson när det gällde att svepa undan traditionella former av diplomati...

...Leo Karakhan gjorde utkastet till ett andra manifest, som i mycket liknade det från den 26 juli 1919. Denna nya policydeklaration, daterad den 27 september 1920, kom att ligga till grund för alla påföljande sovjetiska förhandlingar i Kina och var försiktigare formulerad än dess propagandistiska föregångare. Dess diplomatiska språk, dess formella presentation av specifika förslag, och dess återhållsamma formulering stod i skarp kontrast till det storslagna manifestet från 1919. Även adressaten var ändrad; man nämnde inte den södra regeringen utan vände sig enbart till "Republiken Kinas Utrikesministerium."...

I inledningen tog man kategoriskt avstånd från en aggressiv politik i Kina:

"RSFSRs regering ogiltigförklarar härmed alla de fördrag som slöts mellan Rysslands tidigare regering och Kina, avsäger sig allt annekterat kinesiskt territorium, samtliga koncessioner i Kina och återlämnar utan ersättning och för evigt till Kina allt det som tsarens regering och den ryska borgarklassen så hänsynslöst roffat åt sig."

Till detta generösa uttalande om deras avsikter gjordes försiktiga inskränkningar i de påföljande förslagen. Den absolut viktigaste frågan rörde Östkinesiska Järnvägens framtid, men här lovade utkastet till en överenskommelse ingenting konkret. Avsikten var att hålla en kongress med Kina, Ryss-

land och Östasiatiska Republiken för att formulera "reglerna och bestämmelserna för exploatering... för RSFSRs behov.", varpå jämvägen åter skulle hamna under kinesiskt styre. Uppenbarligen kan dylika "behov" ges en vid eller inskränkt definition. Ett mindre förbehåll medföljde erbjudandet att återlämna boxarskadeståndet, vilket förbjöd dess senare återbetalning till rysk person eller organisation som "illegalt" kunde tänkas kräva detta. De besittningsrättigheter Sovjetunionen krävde begränsade sig till "samtliga ambassadbyggnader och konsulat på kinesiskt territorium vilka tillhörde Ryssland, jämte dem tillhörande mark och arkiv". Ett slutligt villkor gällde specifika förpliktelser som skulle vara bindande för Peking och omvänt gälla även för Moskva. Inga sådana klausuler hade förekommit i någon av de publicerade versionerna av 1919 års manifest. Bland dessa ömsesidiga förpliktelser fanns bland annat löftet om att återlämna alla vapen samt utlämna personer vilka sökt störta det andra landets regering. Varje undertecknare förband sig också att vare sig tolerera eller lämna hjälp åt "privatpersoner, grupper eller organisationer" som ägnade sig åt upprorisk verksamhet gentemot den andra parten. Ingen av de båda parterna kan ha satt mycket tilltro till detta förbehåll, trots att det fanns inkluderat i nästan varje avtal om erkännande som ingicks mellan Sovjetunionen och borgerliga makter.

Det gick inte mycket bättre för Karakhans nya manifest än det hade gått för hans deklaration år 1919, trots hans position som biträdande Kommissarie för Utrikes Ärenden. Förutom ett artigt erkännande från Pekings sida att man mottagit dokumentet, ignorerades dess innehåll på officiellt håll. Notan med erkännandet av mottagandet uttryckte en beredvillighet att förhandla på lika villkor. Inga steg togs dock i den riktningen från Pekings sida. Det är svårt att förstå varför de kinesiska ledarna lät denna chans att pröva ärligheten i de ryska förslagen gå sig förbi. I början av 1921 måste det ha stått klart att vilken form av ekonomiskt system Ryssland till slut än skulle komma att tillämpa, satt bolsjevikerna nu säkert vid makten och deras förhandlingsstyrka

gentemot Kina förbättrades stadigt. En jämförelse mellan de båda Karakhanmanifesten från 1919 och 1920 låter oss ana de gradvisa hårdnande villkor som skulle kunna tänkas komma i påföljande förhandlingar. En möjlig förklaring till kinesernas tröghet kan ha varit oenighet i parlamentet om de konsekvenser ett eventuellt närmande till Moskva skulle få för Kinas relationer till andra stater...

1920 var ett övergångsår i de kinesisk-sovjetiska relationerna. Regimskiftet i Peking sammanföll med nya ryska försök att etablera kontakt med Kina. När Yurin till slut hade ackrediterats och var redo att inleda formella förhandlingar mot slutet av 1920, hade de viktigaste punkterna i Sovjets Kinapolitik redan stadfästs. Samtidigt som de höll ett varkande öga på utvecklingen i Guangzhou, avsåg bolsjevikerna att göra ansträngningar i syfte att uppnå diplomatiska relationer med Kinas huvudstad. Hur än Komintern eller Profintern må ha kritiserat Pekingregimens kontrarevolutionärsidor, förstod Narkomindel snart att endast Peking kunde skriva under ett fördrag av någon betydelse. Det andra Karakhanmanifestet föreslog ett generöst avtal med Kina i oviktiga frågor som extraterritorialitet, konsulatsvakter och skadestånd, samtidigt som man gjorde det helt klart att det trassliga problemet med Östkinesiska Järnvägen skulle komma att lösas på ett helt annat sätt. Ett stort problem hade utelämnats. Ett ännu 1920 relativt slumrande område, Yttre Mongoliet, skulle snart explodera i våldsamma stridigheter. Detta skulle leda till åtgärder från bolsjevikernas sida som skulle få ytterst allvarliga konsekvenser för både Kina och Ryssland.

Det sista utdraget ur Whitings bok handlar om det andra "övergångsåret" i de kinesisk-sovjetiska relationerna, 1923, när den sovjetiske diplomaten Adolf Joffe, vilken enbart hade förhandlat med krigsherren som kontrollerade Pekingregeringen, plötsligt vände sin uppmärksamhet mot Sun Zhongshan i söder. Det är värt att minnas att Östkinesiska Järnvägen återgick i exklusiv kinesisk ägo och kontroll först i december 1952, och att Yttre Mongoliet, vars "utträde ur Kina" Joffe sade sig ej vilja förorsaka, de facto föranleddes utträda ur Kina år 1924.

Före januari 1923 och Joffes avresa från Peking, hade Narkomindel uppfört sig helt korrekt i förhållandet till den södra regeringen i Guangzhou. Med undantag av privata brev från Tjitjerin till Sun Zhongshan ignorerade man helt lugnt den revolutionära regimen som påstod sig vara den *de jure* Kinesiska Republiken, samtidigt som sovjetiska representanter försökte få till stånd ett erkännandefördrag med representanter för Pekingregimen...

Vad Komintern hade för sig var tydligen dess egen angelägenhet; Narkomindel förhandlade med Peking, ej med Guangzhou.

Plötsligt skedde en abrupt helomvändning i denna så försiktiga politik...

Joffe skrev i Peking, den 12 december 1922 en artikel avsedd för rysk läsekrets, i vilken han ägnade oväntad uppmärksamhet åt Guomindang såsom varande den organisation som närmast motsvarade ett verkligt politiskt parti i Kina, och vilken tjänade som mötesplats för nationalism och revolution. Som om han ville uppmärksamma sina läsare på att allt inte stod rätt till med de kinesisk-ryska förhandlingarna i Peking, hävdade Joffe att Wu Peifus och Zhang Zuolins (Chang Tso-lins) personliga band i verkligheten ej var särskilt viktiga: "*Diktatorer komma och gå, men massorna de bestå.* Enär en nationell revolutionär massrörelse redan fötts i Kina, är det på den som Kinas öde beror." Denna förklaring till hans misslyckande i norr avslutades med påståendet att om det möjliga samgåendet mellan Wu och Sun blev av, desto bättre, men i vilket fall som helst så stödde Ryssland de nationella revolutionärerna.

Narkomindels närmande till Guangzhou skedde något abrupt, [och resulterade i] den plötsliga tillkomsten av en entente mellan Adolf A. Joffe och Dr. Sun Zhongshan, den 26 januari 1923. Sovjets toppdiplomat mötte den erkände ledaren för den kinesiska revolutionen i Shanghai och gjorde utkastet till ett uttalande som var av yttersta betydelse för de båda länderna, för att inte säga för hela världen. Båda parter visade påtaglig realism i sitt agerande. Sun hade redan skri-

vit till Tjitjerin i augusti 1921, och begärt råd och hjälp från bolsjevikerna. Västmakterna var uppenbarligen motvil- liga att ställa nödvändigt kapital till Kinas förfogande för att utveckla Suns storslagna planer på järnvägar och elektrifiering. Till stor oro för Sun hade ryssarna flirtat med Suns hatade rivaler i Peking i nästan tre år och framgångar härvidlag skulle medföra ytterligare problem. Å andra sidan kände Joffe mycket väl till de svaga sidorna i Suns regim. Utan tvivel hade han kontaktat Vilensky, vars kunskaper om Kina var exakta och pålitliga. Han insåg dock fördelarna med att vinna ett handslag från den respekterade doktor Sun i händelse av att Guomindang till slut skulle få makten. Det skulle tjäna som en symbolhandling såväl för föreningen mellan Goumindang och kommunisterna — som vid denna tid förordades av den Tredje Internationalen — som för den kinesiska-sovjetiska vänskapen. Vidare kan Joffe ha tillmätt detta drag betydelse för framtida förhandlingar med makthavare i Peking som fruktade varje förstärkning av den södra regeringen. Slutligen var Sun alltför beroende av utländsk hjälp för att kunna lägga några allvarligare hinder i vägen för närvaron av sovjetiska trupper i Yttre Mongoliet och ryssarna var angelägna om att få varje form av kinesiskt samtycke, oavsett hur indirekt det än må vara till sina förhållanden i Urga.

Överenskommelsen kan sammanfattas i fyra punkter. För det första var båda parterns åsikt att, "den kommunistiska ordningen eller det sovjetiska systemet inte kan införas i Kina, då det där ej finnes förutsättningar för ett framgångsrikt etablerande av vare sig kommunism eller sovjetism." För det andra upprepade Joffe sitt lands beredvillighet att förhandla med Kina på basis av 1920 års Karakhandeklaration, att avsäga sig alla tsarernas fördrag och ge den Östkinesiska Järnvägen en ny ledning. Östkinesiska Järnvägens vikt betonades i den tredje punkten, som stipulerade att Sun accepterade ett *modus vivendi* att "temporärt erkänna" linjens styre enligt kinesisk-rysk överenskommelse. Det specificerades emellertid att denna "temporära" överenskommelse

ej skulle inverka menligt på endera partens intressen i den slutgiltiga uppgörelsen. För det fjärde och sista, vidhöll Joffe att Sovjetunionen ej hade några imperialistiska planer vad gällde Yttre Mongoliet och ej heller hade för avsikt att "föranleda dess utträde ur Kina". Sun å sin sida accepterade Joffes försäkran för vad den var och vägrade att "se ett omedelbart evakuerande av ryska trupper från Yttre Mongoliet varken som nödvändigt eller i Kinas verkliga intresse."...

Henry Wei:

Stalin mot Trotsky

Wei har skrivit det "standardverk om kinesisk utrikespolitik", som Gittings nämnde i det tidigare citerade avsnittet. Det var dock ej Wei som ansåg att de kinesisk-amerikanska relationernas sammanbrott var en "gåta", utan professor Quincy Wright, författare till en kort introduktion till Weis *China and Soviet Russia*. Wei är mer intresserad av en annan "gåta", nämligen hur det kom sig att de kinesisk-sovjetiska relationerna bröt samman. Avsnittet nedan visar att Wei i stort är överens med Whiting vad gäller oförenligheten mellan den sovjetiska statens intressen och bolsjevikernas internationalism. Hans redogörelse sträcker sig emellertid längre fram i tiden, ända till tidpunkten för sammanbrottet mellan de kinesiska kommunisterna och Guomindangs högerflygel, vilken sedan 1925 kontrollerades av Jiang Jieshi. Weis analys är av stort värde, framför allt på grund av dess sammanfattande framställning av kontroversen tolkad som en maktkamp mellan Stalin och Trotsky. Detta för oss fram till de två sista bidragen i detta avsnitt: Isaacs', i vilket hävdas att skulden i det stora hela var Stalins, och Brandts som åter tar upp Stalin-Trotsky-härvan.

Den unga Sovjetstaten var ansatt av en mängd problem och faror, och ibland hängde dess existens endast på en mycket skör tråd. Precis på samma sätt som när en person i svårigheter ibland måste klara sig på sin blotta slughet, var Sovjetunionen tvungen att i mycket hög grad lita till sitt väloljade

Henry Wei, *China and Soviet Russia*. (Princeton, N. J.: Van Nostrand, 1956.)

propagandamaskineri. Detta var ett vapen och ett medel för anstiftandet av revolutioner i andra länder och störtandet av fiendliga regimer. Denna subversiva propaganda prövades först i Europa, men utan framgång. Därpå vände Sovjetunionen blickarna mot öster — mot Kina. "Glöm ej Östern", manade den unge Stalin. 1919 gavs ett gyllene tillfälle för Sovjetunionen att genomföra sina planer. Vid denna tid upprörde det kinesiska folket av det förnedrande fördraget vid fredskonferensen i Versailles, enligt vilket före detta tyska intressen i provinsen Shandong (Shantung) skulle tillfalla Japan. Kreml drog snabbt nytta av detta psykologiska tillfälle och sände ett offentligt meddelande till Kina, den första Karakhandeklarationen. I denna spelade man på det kinesiska folkets nationalistiska känslor och erbjöd sig att upphäva de ojämlika fördrag som under tsartiden ingåtts med Kina. Då Kina under årtionden befunnit sig under imperialismens tryck, kom det sovjetiska meddelandet som en frisk fläkt i den upphettade atmosfären. Det väckte nästan omedelbart den kinesiska intelligents och de kinesiska studenternas sympati och uppmärksamhet, och dessa började vända sig till Sovjetunionen i sin sökan efter stöd för sin nationella sak. På detta vis vann denna propaganda sin första seger i Orienten.

Sovjetregeringen följde upp detta med att skicka sändebud till Peking, och de båda parterna började snart förhandlingar i syfte att upprätta diplomatiska relationer. Redan vid detta tidiga stadium visade Sovjetregeringen — trots de högstämde tongångarna man gav uttryck åt visavi Kina — mycket pragmatiska drag i sina diplomatiska förehavanden. Samtidigt som man var villig och redo att avsäga sig de extraterritoriella rättigheterna i Kina, insisterade man från första början på rätten till den Östkinesiska Järnvägen och nödvändigheten av att ha sovjetiska trupper stationerade i Yttre Mongoliet. De återkommande förhandlingarna sträckte sig över fyra år och innefattade ett flertal utbyten av sovjetiska beskickningar; men de sovjetiska sändebuden gav ej vika i tvistefrågan om Östkinesiska Järnvägen och Yttre Mongoliet. Förhandlingarna ledde slutligen till undertecknandet av det

första kinesisk-sovjetiska fördraget i maj 1924. Både frågan om Östkinesiska Järnvägen och om de sovjetiska trupperna i Yttre Mongoliet uppsköts dock till en senare konferens. Denna försenades emellertid utöver den stipulerade tiden och lyckades ej åstadkomma en lösning. Under tiden slöts ett allmänt fördrag om den gemensamma administreringen av järnvägen, under det att sovjetiska trupper blev kvar i Mongoliet. Det var inte förrän i mars 1925 som dessa trupper frivilligt drogs tillbaka efter det att en pro-sovjetisk regim hade etablerats i denna strategiskt viktiga region.

Sovjetunionens avsikter med etablerandet av diplomatiska relationer med Peking var ej på något vis att stödja Pekingregeringen, eller att bygga upp vänskapliga relationer mellan de båda länderna. Tvärtom hade man för avsikt att störta denna regering, vilken ur marxistisk ståndpunkt var att betrakta som "feodal", "borgerlig" och följaktligen ytterligt "reaktionär". Den sovjetiska ambassaden och de konsulat som tillkom efter etablerandet av de diplomatiska relationerna användes som bas för infiltration och propaganda. Samtidigt som det första kinesisk-sovjetiska fördraget undertecknades i Peking, skickades sovjetiska vapen och agenter till Guangzhou (Canton) för att stärka Dr. Sun Zhongshans (Sun Yat-sens) revolutionära regim, vars mål var att krossa Pekingregeringen.

Under tiden grundades det kinesiska kommunistpartiet i juli 1921 med sovjetisk, eller närmare bestämt Kominterns, hjälp, och detta blev snart till ett högljutt språkrör för spridandet av sovjetiskt inflytande i Kina. Detta unga parti skulle snart försöka ta det revolutionära initiativet och undantränga Dr. Suns Guomindang (Kuomintang), som i sin tur skulle komma att störta Pekingregeringen. "Hjul inuti hjul" kan vara en passande beskrivning av den intrikata kommunistiska konspirationen i Kina på tjugotalet.

Alltmedan sovjetisk hjälp i en eller annan form gavs till Dr. Suns regim i söder — något som förresten väckte avsevärt uppseende — smed och genomförde Sovjetunionen samtidigt planer i Nordkina. Dessa tycks dock ha gått samtida

iakttagare och senare skribenters uppmärksamhet förbi. Den ledande krigsherren i Nordkina under denna tid var Wu Peifu, Pekingregeringens huvudsaklige protektor. Marskalk Wu hade en duktig närmaste man vid namn Feng Yuxiang (Feng Yü-hsiang) mest känd under namnet "Den kristne generalen". Feng kom tidigt under sovjetiskt inflytande och genom honom kom det sovjetiska inflytandet att påverka politiken i Nordkina. Under senare delen av 1924, när marskalk Wu var i full färd med ett gigantiskt fälttåg mot marskalk Zhang Zuolin (Chang Tso-lin), krigsherre i Manchuriet, vände sig Feng mot sin överbefälhavare och föranledde dennes fall. Feng samarbetade därefter med marskalk Zhang vid upprättandet av en ny regering i Peking. Året därpå upprepade sig historien. Marskalk Zhangs duktigaste general var Guo Songlin (Kuo Sung-lin), vilken ledde de bäst utrustade manchuriska styrkorna. Liksom Feng kom även Guo under sovjetiskt inflytande, enligt uppgift genom sin hustru. Feng och Guo slog ihop sina styrkor och attackerade marskalk Zhang, i syfte att störta honom. Hade de lyckats är det möjligt att Manchuriet och Nordkina hamnat under sovjetiskt inflytande; men Japan intervenerade och konspirationen misslyckades. Icke desto mindre hade de norra krigsherrarna försvagats märkbart och de blev sålunda mer sårbara inför den militära expedition, som snart skulle komma att utgå från Guangzhou under Jiang Jieshis (Chiang Kai-sheks) ledning, och med stöd av sovjetiska vapen och rådgivare.

Den norra straffexpeditionen som utgick från Guangzhou sommaren 1926 var en propagandakampanj så väl som en militärkampanj; och som sådan fortskred den snabbt och med stor framgång. Inom loppet av några månader hade expeditionsstyrkorna nått Yangziflodens stränder och tagit de viktiga Wuhan-städerna. Samtidigt var ett antal arméer under Jiang Jieshis personliga ledning på marsch i nordöstlig riktning mot Shanghai. Den överväldigande militära framgången accentuerade emellertid den politiska fejden mellan Jiang och Borodin, rysk förste rådgivare, och mellan Guomindangs höger- och vänsterflyglar. Efter intagandet av Shanghai i

april 1927, vidtog Jiang drastiska åtgärder, såsom förföljelse och massavrättning av alla kommunister. Han bildade också en ny regering i Nanjing (Nanking), i opposition till Wuhan-regimen, ledd av Borodin och Guomindangs vänsterflygel.

Situationen i Kina blev härmed ytterst komplicerad. Wuhan var mer eller mindre isolerat och syntes hotat av fiender från alla håll. Komintern i Moskva beslöt sig för att inta en mer aktiv ledarställning i den kinesiska revolutionen och man började anta resolutioner och sända ut direktiv. Mot slutet av 1927 skickade man ett direktiv till Kina och uppmanade de kinesiska kommunisterna att börja den agrara revolutionen, att organisera en ny bonde- och arbetararmé och att ersätta några av ledarna för Guomindangs vänster. Kominterns representant i Kina, en hinduisk kommunist vid namn Roy, ansåg att vänstern inte hade något annat val än att underordna sig den kommunistiska ledningen och avslöjade därför innehållet i direktivet för dem. Vänsterflygelns ledare blev emellertid chockerade av dokumentets innehåll. Eftersom de inte var marxister ville de inte sätta igång ett klasskrig. Vidare var de förnärmade över det kommunistiska försöket att byta ut dem eller deras kamrater. Som en följd härav vidtog de snabba åtgärder för att klara av den kritiska situationen. De gav de sovjetiska rådgivarna order om att återvända till Ryssland och förklarade det kinesiska kommunistpartiet illegalt.

Under tiden vidtog marskalk Zhang Zuolin, som kontrollerade Pekingregeringen, också drastiska åtgärder mot kommunisterna och sovjetagenterna. I april gav han polisen i uppgift att göra raiderna mot de olika sovjetiska offentliga agenturerna i Peking och Tianjin (Tientsin), varpå han offentliggjorde de omstörtande dokument som återfunnits under raiderna. Dessa dokument avslöjade att de sovjetiska offentliga agenturerna i Kina var drivhus för uppror och propaganda.

Den landsomfattande fientliga inställningen till kommunismen gjorde inte de kinesiska kommunisterna modfällda. Ett antal av de kommunistiska befälhavarna, nämligen Ye Ding (Yeh Ting), He Long (Ho Lung), Zhu De (Chu Teh) och

Zhou Enlai (Chou En-lai), försökte säkra en ny bas för att bedriva sina revolutionära aktiviteter. I början av augusti intog de Nanchang och upprättade en ny regim. De blev dock snart underkuvade och den nya regimen blev ett minne blott. Detta uppror i Nanchang betraktas nu av de kinesiska kommunisterna som en ärorik milstolpe på den långa vägen till makten. Efter Nanchang, hamnade Ye Ding och några av de andra ledarna i hamnstaden Shatou (Swatow), men här blev de återigen besegrade av överlägsna styrkor. Under påföljande december iscensatte de på direkta order av Stalin en kupp och tågade in i Guangzhou. De hoppades kunna hålla staden med arbetarnas hjälp, men hjälpen kom aldrig, och efter några dagar drevs de ut igen.

Då de sovjetiska konsulatstjänstemännen var inblandade i kuppen i Guangzhou sattes de i arrest, och senare blev några av dem avrättade och andra deporterades. Vidare avbröt Jiang Jieshi relationerna med Sovjetunionen och gav order om att alla sovjetiska konsulat på nationalistkontrollerat område skulle stängas.

Vid slutet av 1927 hade KKP tvingats gå under jorden och det en gång så genomträngande sovjetiska inflytandet i Kina upphörde.

Den kommunistiska konspirationens misslyckande i Kina ledde till en skärpning av den politiska kampen mellan Stalin och Trotsky i Kreml...

Stalin mot Trotsky

När man sett tillbaka på situationen har skribenter och historiker givit uttryck för åsikten, att det fiasko med vilket de sovjetiska förehavandena i Kina slutade, i huvudsak var en följd av den aggressiva politik som kännetecknade Kominternledarna till skillnad från den sovjetiska regeringen. De hävdar, att under det att den sovjetiska regeringens Kinapolitik, såsom den formats av Lenin, hade till mål att hjälpa Guomindang i en nationalistisk revolution, så förespråkade ledarna för Komintern hårdnackat en politik som gick ut på att intro-

ducera kommunismen i Kina och att uppmana de kinesiska kommunisterna att kämpa om makten i Guomindang, förbereda sig på klasstrid och slutligen upprätta proletariats diktatur. De påpekar också, att Borodin under våren 1927 mottog instruktioner från Komintern, vilka stod i strid med dem som givits av den sovjetiska regeringen, och att Borodin för en tid ignorerade Kominterns instruktioner, men att hans agerande torpederades av några av hans kolleger som var oense med honom och förde en egen politik.

Enligt Leon Trotsky, en auktoritet inom det sovjetiska kommunistpartiet och Komintern, var det minimal eller ingen skillnad mellan den sovjetiska regeringen och kommunistpartiet å ena sidan och Komintern å den andra, vad gällde politiken gentemot Kina. Trotsky var av den åsikten, att Komintern gjorde samma taktiska misstag som den sovjetiska regeringen och kommunistpartiet, och var medansvarigt till det sovjetiska fiaskot i Kina. Med hans egna ord:

Hade Komintern fört en någorlunda korrekt politik, hade resultatet av kommunistpartiets kamp om massorna på förhand varit givet: det kinesiska proletariats skulle ha stött kommunisterna, medan böndernas krig skulle ha givit stöd åt det revolutionära proletariats... Men det var just inom ledarskiktet som något absolut monstruöst hände, en veritabel historisk katastrof: Sovjetunionens, bolsjevikpartiets och Kominterns auktoritet inriktades helt på att stöda Jiang Jieshi i stället för att understödja en oberoende KKP-politik och sedan till stöd åt Wang Jingwei (Wang Ching-wei), ledare för den agrara revolutionen.

Denna kommentar avslöjar klart den stora skillnad mellan den Kinapolitik som fördes av Josef Stalin i egenskap av *de facto* regeringsöverhuvud och ledare för majoriteten, och den som förordades av Leo Trotsky, ledare för minoritetsoppositionen. Stalin och ett antal andra sovjetiska ledare, i synnerhet Bukharin, tänkte sig och följde en aktiv och revolutionär politik i Kina, men var noga med att denna politik ej alltför starkt stod i opposition till de existerande sociala förhållandena i Kina. De höll med Dr. Sun Zhongshan om

att den traditionella harmonin mellan Kinas fyra klasser — lärda, bönder, hantverkare och handelsmän — ej pekade på nödvändigheten av klasskamp, och att de fyra klassernas inbördes solidaritet i modern tid stärktes genom trycket från utländsk imperialism, vilken ej respekterade klasserna i Kina. Vad Stalin och Bukharin främst hade i sinnet verkade vara att hjälpa Guomindang att åstadkomma den nationalistiska revolutionen och befria Kina från det imperialistiska ykket. Vad gäller den sociala revolutionen var Stalin och hans vänner av den åsikten att den "ej kan utvecklas i ett högt tempo" och att man "ej kan ge sig in i en avgörande strid under ofördelaktiga omständigheter." Av denna anledning stödde de ej ett omedelbart agiterande för klasskamp i Kina. De utnyttjade i stället idén om de fyra klassernas harmoni för att väcka det politiska medvetandet hos arbetare och bönder, och gav order om att organisera revolutionära bondekommittéer, arbetarfackföreningar och andra massorganisationer, som ett steg på vägen till bildandet av beväpnade sovjeter i framtiden. Det var framför allt Stalin och några andra höga ledare i Sovjet som var starka förespråkare för samarbete med Guomindang, vad gällde KKP och Komintern. Denna politik fördes konsekvent från det att samarbetet mellan Guomindang och Sovjetunionen inleddes år 1923 ända till efter kommunisternas brytning med Wuhan. Det var inte förrän den 19 september 1927 som KKP:s politbyrå beslöt utträda ur Guomindang. Eftersom Stalin var för samarbete med Guomindang motsatte han sig ett omedelbart bildande av sovjeter och vidhöll att sovjeterna var organ för politisk makt och som sådana endast passade i en proletär revolution. De skulle, hävdade han, komma i konflikt med Guomindangregeringen i händelse av en borgerlig-demokratisk revolution.

Stalin fördömdes av Trotsky för sina åsikter om Kina och Guomindang. Han karakteriserades som mensjevik och anklagades för att ha misslyckats med att assimilera den leninistiska synen på revolutionen. Trotsky sade:

Vad Stalin hade assimilerat var enbart den leninistiska

idén om en centraliserad partiapparat. I det ögonblick han fick grepp om denna, glömde han dess förankring i teoretiska överväganden och dess programmatiska bas blev i stort ointressant. I överensstämmelse med hans eget förflutna, hans sociala bakgrund och skolning var han av naturen lagd för ett småborgerligt synsätt, för opportunism och kompromisslösningar. 1919 hade han misslyckats med att åstadkomma en fusion med mensjevikerna enbart p.g.a. att Lenin ej lät honom. I den kinesiska revolutionen uppnådde han helt och fullt en mensjevikisk syn under bolsjevikernas banér, och genomförde mensjevikernas program med bolsjevikernas metoder, det vill säga med det centraliserade politiska maskineri, som för honom var bolsjevismens essens.

Trotsky hävdade att han själv var en skickligare och intelligentare elev till Lenin och föreställde sig betydligt radikalare metoder för revolutionen i Kina. Han trodde inte på de fyra klassernas harmoni, ej heller på deras enighet till följd av det utländska trycket. Han såg i Kina en "kompradorbourgeoisie" vars medlemmar var agenter eller "bandhundar" åt utländsk kapitalism och imperialism. Dessa var i maskopi med medlemmar av den "nationella bourgeoisien" och var ute efter att exploatera bönderna och arbetarna, på vilka de såg med allt starkare fiendskap och hat. Han förordade ett klasskrig och betraktade Dr Sun Zhongshans doktriner som "en småborgerlig teori" då de eftersträvade social harmoni. Han hyste en absolut kompromisslös attityd gentemot borgarklassen. Som en följd härav motsatte han sig i hög grad samarbetet mellan de kinesiska kommunisterna och Guomindang 1923. När hans opposition förkastades av majoriteten, krävde han sedan gång på gång att koalitionsregeringen i södra Kina skulle störtas. Han yrkade på att arbetarna och bönderna omedelbart skulle beväpnas och att man skulle bilda militanta sovjetter. Han yrkade på passivt motstånd men även våld i form av arbetarstrejker, bondeuppror och beväpnade *coups d'état* för att krossa borgarsamhället. Han yrkade på att det kommunistiska partiet

skulle hålla en separat armé och hävda sitt absoluta teoretiska, politiska och organisatoriska oberoende. Han yrkade på att kommunistpartiet skulle föra en oupphörlig och obarmhärtig kamp mot det borgerliga partiet, dvs. Guomindang, i syfte att vinna massorna och etablera en bonde- och arbetardiktatur. Han höll orubbligt på att den enda vägen till seger över Jiang Jieshi och Guomindang låg i "fördjupandet av den agrara revolutionen och böndernas omedelbara besittningstagande av jorden."

Med denna syn på den kinesiska revolutionen är det svårt att se hur Trotsky bättre än Stalin skulle klarat av, att komma till rätta med situationen i Kina 1926 och 1927. Trotskys idéer skulle inneburit öppet krig inte bara med hela Guomindang utan också med hela den kinesiska borgarklassen. Då hade med största sannolikhet Guomindangs båda flyglar vidtagit ännu mer allvarliga och drastiska åtgärder för att utrota och likvidera de kinesiska kommunisterna. Sett i ett längre perspektiv skulle såväl Stalins som Trotskys politik varit effektiv, om den kunnat genomföras framgångsrikt och utan opposition. Det kan knappast betvivlas att fördjupandet av massrörelsen och en sträng organisation av bönderna och arbetarna skulle givit en outtömlig källa till makt. Men för det första ville Guomindang ej blunda och tillåta att denna politik ostört kunnat genomföras. För det andra är det tvivelaktigt om de kinesiska massorna vid denna tid hade blivit tillräckligt övertygade för att uppskatta kommunistiska idéer och sluta upp under ett oberoende kommunistiskt banér. För det tredje skulle det även under de mest fördelaktiga betingelser ta avsevärd tid för massrörelserna och massorganisationerna att konstitueras, konsolideras och få tillräcklig styrka och makt. Under tiden skulle de dåligt beväpnade och dåligt organiserade massorna bli kanonmat för Guomindangstyrkorna. På kort sikt — och det var väsentligt — skulle med andra ord varken Stalins eller Trotskys politik framgångsrikt ha motverkat Guomindangs handlande och räddat situationen åt kommunisterna. Ingen mindre auktoritet än Mao Zedong (Mao Tse-tung), som vid denna tid var ordförande i Allkine-

siska Bondeunionen, och som befann sig mitt uppe i de pågående revolutionära omvälvningarna, har sagt, att "även om det kommunistiska partiet hade fört en mer aggressiv politik och skapat kommunistiska arméer av arbetare och bönder före brytningen med Guomindang" skulle det ej ha kunnat slå ned "kontrarevolutionen."

Harold R. Isaacs:

En tragedi vållad av Stalin

Harold Isaacs representerar en annan, för dem som studerar kinesisk politik mycket välkänd, kategori, nämligen journalisten/forskaren. På samma sätt som Edgar Snow, Jack Beldon, Theodore H. White och många andra, upplevde han en del av den kinesiska revolutionen på nära håll, blev engagerad och skrev inflytelserika böcker om sina erfarenheter. Isaacs' redogörelse baserar sig bl.a. på personlig bekantskap med Trotsky, vilken han intervjuade utförligt under den tid denne befann sig i exil i Norge, och med holländaren Sneevliet – den kontroversielle kominternagenten "Maring" – vilken var den förste att föreslå ett kommunistiskt samarbete med Guomindang. Vad gäller Isaacs' stämpel som "trotskist", är det bäst att låta honom föra sin egen talan:

Denna bok har i bibliografier ofta beskrivits som "trotskistisk". Man kan med fog fråga sig om den fortfarande förtjänar denna etikett. Det är idag svårt att veta vad den missbrukade termen "trotskistisk" betyder. I det kinesiska händelseförloppet 1925–1927 gav Trotsky ej vika för den stalinistiska degenereringen, utan förblev en konsekvent internationalist. Han insåg och förstod vad som hände klarare än någon annan rysk ledare. Han förutsade med häpnadsväckande precision händelsernas gång. Hans analyser och kritik av den officiella linjen bekräftades om och om igen av de bevis som denna bok undersökte i detalj för första gången. Detta är ett faktum som kvarstår oberoende av tidens gång eller förändringar i en författares synsätt. Dock kan denna bok, även om den stöder mycket i Trotskys dåtida analys, ej karakteriseras som trotskistisk, enär den ej längre accepterar hans slutsatser.

Harold R. Isaacs, *The Tragedy of the Chinese Revolution*. (Rev. ed. Stanford: Stanford University Press, 1951. Först utgiven 1938.)

Även om jag avvisar den bolsjevism vars främsta språk-
rör Trotsky kom att bli, har jag ändå stor respekt för några
av Trotskys idéer om vad den socialistiska revolutionen var
ämnad att vara. Trots att han själv var fången i vissa bol-
sjevistiska dogmer vilka närde en diktatur, var det icke
desto mindre Trotsky som till slut höjde sin röst mot den
totalitära byråkratin. Han kom att symbolisera de överle-
vande revolutionära, moraliska principerna, vilka stod över
intrigerna, maktmaskineriet, förtälet och det blodiga för-
tryck som kännetecknade stalinismens maktutövande. Man
var inte tvungen att ha samma uppfattning som Trotsky
för att kunna respektera honom. Men jag kunde knappast,
på grund härav, i denna edition inkludera det förord i vilket
Trotsky så varmt vitsordade originalet. Trotsky röjdes ur
vägen av en lönnmördare från Kreml för elva år sedan. Jag
kan ej veta vad hans åsikter skulle ha varit idag om den
ryska statens natur och om sättet att åstadkomma en ny
och mer demokratiskt fruktbar syntes av revolutionärt tän-
kande och handling. Jag kan inte tro att han skulle instäm-
ma i de åsikter jag nu har och vilka jag ger uttryck åt i
denna bok. Ej heller kunde jag komma mig för att trycka
introduktionen på nytt med utelämnande av hans vitsord.
Boken måste svara för sig själv. Om vi skall sätta en etikett
på den, kan den beskrivas som demokratiskt socialistiskt
vinklad. Samtidigt känner man sig tvingad att tillägga, att
användandet av politiska etiketter nuförtiden urartat, vilket
driver många till att försöka göra en politisk filosofi av vanligt
hederligt försvar för mänsklig anständighet.

Det här återgivna utdraget är kort, men det räcker för att
illustrera Isaacs' främsta tes: att Stalins cyniska korrupcion
av den ryska revolutionen och den därav följande "byråkrati-
seringen" av den en gång i tiden ideologiskt motiverade mar-
xist-leninistiska eliten, var den direkta anledningen till den av
Sovjet föranledda katastrofen för den kinesiska kommunistiska
rörelsen på tjugotalet. Det "Ryssland av idag" i Isaacs' bok,
till vilket de kinesiska kommunisterna sägs vara "ritualistiskt trog-
na" samtidigt som de ändå bevarar minnet av "gångna neder-
lag huvudsakligen föranledda av ryska diktat" är, naturligtvis,
Ryssland av år 1951. Isaacs gör ingen profetia rörande den
andra stora kinesisk-ryska alliansen, men det är lätt att före-
ställa sig vad den hade blivit om han hade gjort någon – och
att den skulle ha slagit in.

Ryssland spelade en avgörande roll i händelseutvecklingen i
Kina mellan 1924 och 1927. Omvänt utgjorde händelserna i

Kina en kritisk episod i Rysslands egen utveckling. Denna periods historia ... kan förklaras enbart i termer av växelspel mellan de kinesiska och ryska revolutionerna ...

För att varna för risken att "tas på släp" av nationella borgerliga rörelser, vilka försökte utnyttja den ryska revolutionens prestige, kom Lenin med en bestämd uppmaning "att beslutsamt bekämpa alla kvasikommunistiska revolutionärers försök att ge befrielseörelserna i efterblivna länder en kommunistisk skrud." I ett kompletterande dokument, till vilket M. N. Roy under Lenins översyn skrev utkastet, och som presenterades av Lenin vid Kominterns Andra Kongress, precisades denna varning sålunda:

"I de avhängiga länderna finner vi två klart urskiljbara rörelser, vilka dag för dag avlägsnar sig från varandra. En är den borgerligt demokratiska nationalistiska rörelsen, med ett program för politiskt oberoende under den borgerliga ordningen. Den andra är de fattiga och okunniga böndernas och arbetarnas massaktion för en befrielse från all slags exploatering. Den förra strävar efter att kontrollera den senare, och lyckas ofta i viss utsträckning. Den Kommunistiska Internationalen måste dock kämpa mot sådan kontroll och hjälpa till att utveckla ett klassmedvetande hos de arbetande massorna i kolonierna. För att störta utländska kapitalister, vilket utgör första steget mot en revolution i kolonierna, är samarbete med borgerligt nationalistiska revolutionära element lämpligt. Men den främsta och viktigaste uppgiften består i att bilda kommunistpartier, vilka kan organisera arbetare och bönder och leda dem mot revolutionen och till etablerandet av sovjetrepubliker. På detta vis kan massorna i de efterblivna länderna komma fram till kommunismen, ej genom kapitalistisk utveckling, utan genom att ledas av det klassmedvetna proletariatet i de avancerade kapitalistiska staterna ...

"Den verkliga styrkan hos befrielseörelserna i kolonierna begränsas inte längre till de borgerligt demokratiska nationalisternas trånga krets. I de flesta kolonier existerar redan organiserade revolutionära partier, vilka strävar efter nära

kontakt med de arbetande massorna. (Den Kommunistiska Internationalens kontakter med de revolutionära rörelserna i kolonierna bör komma till stånd genom dessa partier eller grupper, då dessa utgör arbetarklassens förtrupp i respektive land.) De är idag inte särskilt stora, men de återspeglar massornas förväntningar och massorna kommer att följa dem mot revolutionen...

"Revolutionen i kolonierna kommer i sina första stadier inte att vara en kommunistisk revolution. Men om ledarskapet från första början är i händerna på en kommunistisk förtrupp, kommer de revolutionära massorna ej att ledas på villovägar, utan kommer att gå vidare genom den revolutionära erfarenhetens successiva utvecklingsstadier... I de första stadierna måste revolutionen i kolonierna genomföras med ett program som innehåller många småborgerliga reformpunkter, såsom omfördelningen av jorden etc. Men detta medför förvisso inte att ledningen av revolutionen måste överlåtas på de borgerliga demokraterna. Tvärtom, måste de proletära partierna energiskt och systematiskt propagera för sovjet-idén och organisera arbetare- och bondesovjeter så snart sig göra låter. Dessa sovjeter kommer att samarbeta med sovjetrepublikerna i de utvecklade kapitalistiska länderna för att till slut kasta den kapitalistiska världsordningen över ända."

Sammanfattningsvis föreslog Lenin kommunisterna i kolonierna att koncentrera sig på att bygga upp arbetarpartier, även om dessa voro endast embryonala. Partierna skulle rikta in sig på att ge bönderna radikalast möjliga ledning. De hade att till varje pris bevara sitt eget politiska oberoende, även då de samarbetade med borgerliga nationalistiska grupper. De måste värja sig mot att sväljas av dessa grupper, vars syften ej var att förändra samhället utan endast att åstadkomma fördelaktigare avtal med de utländska herrarna.

Detta var kraftfulla idéer och råd. Översatt till kinesiska politiska förhållanden och omständigheter som de tedde sig år 1923, skulle de medfört resultat som ingen nu kan mäta. Men faktum är att trots att den ryska revolutionen kom att

åtnjuta en enorm auktoritet och prestige i Kina, kom dess grundläggande idéer aldrig fram där, de överfördes aldrig på kinesiska förhållanden och de tillämpades aldrig självständigt, utan kom att utprovas i Kina endast genom sin negation. Kommunisterna under rysk ledning, följde inte några av de råd Lenin gav utan lyckades med konststycket att gå i varje fälla han varnade dem för. De låstes av det faktum att då Ryssland aktivt intervenerade i Kina var den ryska revolutionen själv redan på full reträtt och det nya nationalistiska Ryssland hade börjat växa fram. I och med att 1923 års tyska resning bröt samman trängdes den sovjetiska byråkratin, som vi har sett, tillbaka från Europas gränser. Den kom inte till Fjärran Östern på jakt efter nya proletära erövringar, utan sökte nya allierade, nya bålverk, nya fronter där den kunde dämpa det fientliga trycket från västmakterna i allmänhet och England i synnerhet. För att åstadkomma detta, använde man sig fortfarande av den internationella socialistiska revolutionens termer men dessa förvrängdes på groteskt vis för att tjäna den ryska statens nationella intressen.

Det vore svårt att i allt detta mäta graden av medveten cynism som säkert fanns bland männen i toppen. Men det var i vilket fall som helst en enkel sak för den sovjetiska byråkratin att börja likställa internationella revolutionära strävanden med sina egna snäva intressen. Ryssland utgjorde världsrevolutionens förtrupp: allting som var bra för Ryssland var bra för världsrevolutionen; byråkratin representerade Ryssland; följaktligen var allt som var bra för byråkratin bra för Ryssland. Genom en nästan naturlig och oundviklig förskjutning av tyngdpunkten hade byråkratin i Kreml börjat se folkrörelser utomlands som verktyg att manipuleras för egna syften. Man kom att anse att utländska kommunisters främsta funktion var att gå den ryska diplomatins ärenden. På samma vis kom Stalin och de andra nya ledarna, när de övergav bolsjevismens ursprungliga grundtankar, att förlora de idéer ur sikte som givit dem makten. De hade endast vagt förstått vad som skett i 1917 års revolution. Lenin hade kommit till-

baka från utlandet och praktiskt taget tvingat dem att följa hans kurs. Så fort inbördeskriget var vunnet lyckades de utan större svårigheter att först etablera sin makt över bolsjevikpartiet och sedan, på ett allt mer diktatoriskt vis, över folket och nationen. När det gällde att intervensera i folkliga rörelser utomlands bidrog de med föga mer än den pseudo-listiga psykologin hos manipulatorer som tror att starka sociala krafter i rörelse mekaniskt svarar på deras pedantiska och egennyttiga föreställningar.

Det måste emellertid betonas, att medan denna makt- och tyngdpunktsförskjutning ägde rum, hade den ingalunda antagit den brutala och cyniska natur som skulle utmärka sovjetisk politik och sovjetiskt agerande under senare år. Till att börja med var Ryssland mycket svagare. 1924 var man fortfarande tvungen att i högre grad lita till idéers attraktionskraft än till den egna råstyrkan, och när det gällde idéer och revolutionär strategi var Stalin ute på hal is. Kremls sätt att närma sig händelserna i Kina var år 1924 på sätt och vis mer närsynt än illvilligt, och vittnade om ett stort mått av självbedrägeri. Ryska ledare som Josef Stalin och Nikolai Bukharin, vilka aldrig förstått hur de borgerliga och proletära revolutionerna i Ryssland smält samman, övergick några år senare till att hålla fast vid föreställningen om den revolutionära processens klart åtskilda stadier när det gällde Kina. Eftersom de desperat ville omvända den kinesiska borgarklassen till att bli en rysk allierad, gav de sig till att förläna denna klass en outtömlig revolutionär kapacitet. På grund av djup okunnighet om Kinas verkliga sociala fysiologi, övertygade de sig själva om, att det förelåg en oåterkallelig konflikt mellan Kinas nationella bourgeoisie och västvärldens imperialister. De klädde denna övertygelse i ideologiska spetsfundigheter, som reducerade människor till robotar och idéer till livlösa dogmer. De var övertygade om att allt de hade att göra var att ställa en stark massrörelse till de kinesiska nationalistledarnas förfogande, och för att uppnå detta var de redo att offra allt som stod i deras väg, inklusive de kinesiska kommunisterna.

Både KKP och Kreml har utvecklats sedan händelserna åren 1926—27. Båda har lämnat de tidiga dagarnas naivitet bakom sig. Båda har härdats i krig och formats av framgångsrikt maktutövande. De kinesiska kommunisterna förblir Kreml ritualistiskt trogna, men det välbevarade minnet av gångna nederlag, i huvudsak föranledda av ryska diktat, måste alltså i det tysta vara närvarande i deras nuvarande ömsesidiga relationer. Kreml har för sin egen del omvandlat Ryssland till en världsmakt av första rang. Härdat i den totalitära statens form, brukar det sträng polisterror och militär styrka som sin auktoritets främsta verktyg. Utomlands underminerar och utnyttjar man folkrörelser för egna syften och man har blivit betydligt vanare vid att cyniskt manövrera utländska kommunister på det internationella schackbrädet. Man brukar dem som spioner, marionetter och redskap i rent ryska syften. Detta Ryssland växte fram ur en historia i vilken den kinesiska revolutionen 1925—27 utgjorde en viktig händelse. Men den utvecklingen hade vid den tiden bara börjat. De händelser som här behandlats tilldrog sig mindre än tio år efter den ryska oktoberrevolutionen. Dagens super-nationalistiska, totalitära stat hade då just börjat ta form ur oktoberdrömmens aska. Med historiens mått mätt är den tid som sedan dess förflutit kort, och tendensen att räta ut utvecklingens krokiga väg till en rak linje har varit svår att motstå. Att tilldela det 1924 framväxande Ryssland alla de egenskaper vilka kännetecknar det utvecklade Ryssland av år 1951 skulle dock i detta fall vara att våldföra sig på den mellanliggande periodens verkliga historia, och att göra stora och avgörande skeenden nästan omöjliga att förstå. Tragedin i den kinesiska revolutionen åren 1925—1927 låg just i det faktum att den ägde rum under samma period som då den nationella diktaturen i Ryssland växte fram. Hade den inträffat några år tidigare, skulle hela historiens gång varit annorlunda.

Sålunda måste man inse att, trots att mängder av personer fortfarande sugas in i den ryska politiska sfären genom dragningskraften hos de mumifierade kvarlevorna av 1917 års

revolutionära idéer, så var attraktiviteten betydligt mer berättigad 1924–27, när dessa idéer och impulser ännu ej kvävts och de verkliga dragen hos det ryska s.k. "proletariatets diktatur" ännu ej var synliga. Några av de rådgivare och specialister från Sovjet och Komintern som välldes in i Kina 1924 betraktade sig otvivelaktigt fortfarande som socialister och revolutionärer, trots att de redan var föga mer än Sovjetunionens diplomatiska agenter. Under förevändning att tjäna den kinesiska revolutionen kom de att tjäna ryska nationella intressen varigenom de ledde det kinesiska folket mot en katastrof.

Conrad Brandt:

En kamp mellan blinda profeter, där var och en såg vad han ville se i Kina

Mycket mer är skrivet än känt om den första massomvälvningen i Kinas strävan att bli en modern nation – den 'stora revolutionen' på tjugotalet.

Så börjar introduktionen till Conrad Brandts bidrag till frågan om hur det kom sig att Sovjets Kinapolitik blev ett sådant misslyckande. Hans tema är dock ej att så litet är känt utan att praktiskt taget alla de ledande ryska ideologerna *trodde* att de kände Kina – och att de hela tiden hade fel. Lenin, säger han, hade "framsyntheten" att förutse den kinesiska revolutionens framgång, "dock följde den ej den kurs som han hade lagt ut, ej heller den som hans efterföljare ansåg lämplig." Hur den envist avvek från sitt 'oundvikliga' förlopp är ett av Brandts huvudteman, och som han själv säger, "ett något tröttsamt *Leitmotif*".

Vad gäller Stalin kommer Brandt med en liknande, men mycket hårdare dom. Stalin hade inte endast fel, han var också räddhågad, och den politik han förde blev ett redskap i den egna kampen om makten. Han hade att strida mot "oregerliga kamrater vilka väntade på att hugga ned på varje blunder han gjorde", och eftersom hans misstag var monumentala, så antog Kinaproblemet "en rent rysk dimension som en stor tvistefråga med förgreningar inom alla områden..."

Conrad Brandt, *Stalin's Failure in China 1924–1927*. (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1958.)

Trotsky klarar sig något bättre i Brandts analys. Brandt beskriver honom som "briljant", och har följande att säga: "Trotsky pekade på de dåliga nyheterna från Kina och varnade för att det skulle bli ännu värre. Hans förutsägelse gick i uppfyllelse fortare än han tänkt sig. Eftersom han fick rätt i denna fråga, hävdade han senare i exil att han haft rätt hela tiden." Brandt erkänner att valda citat av Trotsky själv, med stöd i en bok av en som påverkats av honom (Isaacs), ser bra ut, men misstänker att Trotskys anspråk på att ha förutsett historiens gång är kraftigt förstorade. I vilket fall som helst kunde Stalin aldrig medge att Trotsky ens till en del hade rätt, då detta hade varit katastrofalt. Istället gavs kineserna en katastrof i arv. Följande utdrag illustrerar huvuddragen i Brandts analys.

Kominterns strategi i Kina växte fram ur Lenins medvetande om att Asiens nationalism var en allierad som västerlandets proletariat ej kunde undvara i sin kamp om makten. Aldrig tidigare hade en socialistisk ledare givit mer än en nick i förbigående åt det "efterblivna" Österns halvartikulerade aspirationer. Från Marx till Kautsky behandlade socialdemokratin Orienten enbart som ett passivt offer för imperialismen, att automatiskt befrias vid arbetarnas seger i väst. Asiens frihet blev faktiskt en del av den vite mannens börda, och den "sovande jätte" som Napoleon var så rädd för lämnades till att "kasta sig av och an i sin bädd". Det återstod för Lenin att väcka den sovande jätten och att sela honom för världsrevolutionens sak. Detta i sig är tillräckligt för att visa hur ytterligt skarp Lenins politiska instinkt var.

Lenins upptäckt av Östern som en potentiell allierad är desto mer anmärkningsvärd, då den ej tillkom som en biprodukt av besvikelse över Västern. Tvärtom började han uppvakta asiatisk nationalism under en tid då han fortfarande hade stora förhoppningar om en snabb seger i Europa. I mars 1919 antog det ryska kommunistpartiet ett program som officiellt band dess sak till alla utsugna nationers. I november samma år förklarade Lenin vad detta program handlade om. På Österns Folks Kommunistiska Organisationers Andra All-ryska Kongress föreskrev Lenin sina asiatiska elever att "anpassa kommunistisk teori och praktik till förhållan-

den där merparten av folket är bönder'. De skulle kämpa "ej mot kapitalet utan mot feodala kvarlevor, ej mot borgerliga utan mot feodala exploatörer". I själva verket skulle de "ta borgarklassen i hand", ty den stod i opposition mot feodalismen, och den strävade också efter att få ett slut på västerlandets imperialistiska dominans. Att störta inhemsk feodalism och utländsk imperialism var det revolutionära Asiens tvåfaldiga uppgift, och uppfyllandet härav skulle innebära en borgerlig revolution. Ålagda att leda borgarklassen mot dess egen revolution vilade ett tungt ansvar på Asiens kommunister; deras framgång berodde inte enbart på Asiens befrielse utan även Europas. Lenin trodde — åtminstone vid denna tidpunkt — att utan en borgerlig revolution i Östern kunde västerns proletariat ej komma till makten.

Sålunda kunde Europas framtid ej förverkligas om inte Asien kom i kapp Europas förflutna. Hur det skulle komma ikapp var ett centralt tema i Lenins doktrin om imperialismen. Asiens borgarklass skulle spela en historiskt progressiv roll, likt den som spelats av Frankrikes borgarklass i 1700-talets Europa...

Åtminstone var det detta hoppingivande perspektiv som Lenin höll fram för Kominterns andra kongress, sommaren 1920. Vid denna kongress "kände alla delegater österifrån att handlingsprogrammet för Asien var inriktat på omedelbara revolutionära omvälvningar i stor skala." Sådan var stämningen som präglade den kongress, som översatte Lenins teorier om koloniala revolutioner till en uppsättning praktiska direktiv.

Resultatet, *Teser i den Nationella och den Koloniala frågan*, till vilket Lenin gjorde utkastet, stipulerade, att kommunisterna skulle ingå "temporära överenskommelser eller t.o.m. allianser" med nationella befrielse rörelser i beroende länder. Lenin sade ej vilken form sådana temporära överenskommelser eller allianser skulle anta, inte heller hur lång tid de skulle bestå. Han angav endast regeln att kommunisterna ej skulle uppgå i sina nationalistiska allierade utan alltid bevara "den proletära rörelsens oberoende karaktär — även i dess embryonala form". Detta betydde — som han själv för-

klarade på en annan plats — att de inte skulle offra sin egen frihet att "undervisa" och organisera massorna.

De praktiska svårigheterna i detta blev ej helt tydliga förrän Lenin gått bort och Stalin blivit hans efterträdare. Stalins zig-zag-kurs i Kina och hans försök att överbrygga motsatser, kan härledas till tvetydigheten i Lenins ursprungliga plan. Men i det påföljande fiaskot anklagades Stalin av kritiker i bolsjevikpartiet för att ha förvrängt denna plan och sålunda föranlett dess misslyckande. I verkligheten hade Lenin uttryckt sig så vagt att *både* Stalin och hans kritiker kunde framställa sig som den rätta lärans försvarare och peka på Lenin som sin auktoritet.

En del av denna vaghet var naturlig i en uppsättning direktiv ämnade att ge ledning för revolutionärer i många olika länder. Men en del kom sig av att två olika, motstridiga åsikter, endast delvis försonade, hade smugit sig in i teserna. Kommittén som förberett teserna att framläggas inför den Andra Kongressen, hade varit skådeplats för en dragkamp mellan Lenin och en ung indisk kommunist. Indiern, Roy, hade med hetta förklarat att arbetarna i hans eget land var starka nog att resa sig för sina rättigheter utan att stödja sig på borgerliga allierade. Följaktligen hade han opponerat sig mot den del av Lenins teser som påbjöd alla Österns kommunister att stödja nationalisterna. Han hade också förberett sina egna teser, vilka den uttröttade kommittén, angelägen om att få ett slut på diskussionen, helt enkelt bara fogade till Lenins.

Kongressen godkände de dubbla teserna utan någon opposition, trots att en delegat påpekade att de motsade varandra. Det gjorde de verkligen, och det gick ej att undvika, med tanke på att Lenin och Roy hade olika åsikter om Asiens roll i den kommande världsrevolutionen. Lenin, om än fast besluten att få Asien med i kampen, behöll inte desto mindre den gamla marxistiska tron på att Västern skulle vara dess främsta skådeplats. Men Roy, en asiat, ansåg att Asien skulle komma att spela en betydligt viktigare roll, då Europas arbetare redan blivit delägare i imperialismen. Deras asiatiska

bröder skulle därför utgöra huvudstyrkan i världsrevolutionen, men endast om de — i motsats till vad Lenin föreslog — avhöll sig från att ingå allianser med borgarna.

Dessa skillnader mellan Lenin och Roy utnyttjades senare av Stalin för att bevisa hans Kinapolitikens legitima härkomst. Han vägrade ge efter inför Trotskys krav på att han skulle uppmana till bildandet av sovjeterna i Kina, och vidhöll att han därigenom skulle följa Roy och inte Lenin. Endast Roy, hävdade han, hade betraktat länder som Kina och Indien — vilka voro *relativt* avancerade — redo för att sovjetiseras. Lenin hade däremot endast avsett de mest underutvecklade områdena (som till exempel Turkestan) när han uppmanade till bildandet av sovjeterna i Asien.

Sålunda bevisade Stalin, att bristande teoretisk briljans mycket väl kan ackompanjeras av skicklighet vad beträffar skolastisk argumentation. Det är sant, att det avsnitt i Lenins teser som behandlade frågan om sovjeterna, hade tillfogats av den kommitté i vilken Roy ingick. Men Lenin hade ej motsatt sig detta; under den Andra Kongressen sade han vid ett annat tillfälle, att "varhelst förhållandena tillåter det" skulle sovjeterna etableras i Asien. I detta sammanhang skilde han inte på mer eller mindre efterblivna nationer och faktum är att dessa teser attackerades på grund därav. Han valde ej ut Turkestan som exempel på ett totalt efterblivet område; utan det var för att illustrera partiets framgångar med att sovjetisera Centralasien. Om han hade för avsikt att antyda att sådan framgång var otänkbar i Kina och Indien, lyckades han inte förmedla detta budskap till sina närmaste män...

... Lenin angav aldrig närmare vilken form dessa "temporära överenskommelser eller t.o.m. allianser" med Asiens nationalister skulle anta. Som en följd härav blev Stalin tvungen att söka doktrinär sanktion för kommunisternas medlemskap i Guomindang genom att falla tillbaka på ett europeiskt precedensfall. Man kan kanske betvivla att Lenin skulle ha betraktat detta precedensfall som tillämpligt. Men Stalin tillät inga sådana tvivel.

Stalin kunde tolka Lenin som han hade lust till, men inom

honom fanns alltså en kärna av lärjungens tro, av blind tillit. Att hos Lenin finna precedensfall för sitt eget agerande var naturligtvis endast en formel för att legitimera sin egen succession. Men precedensfall har en egen vikt och sålunda såg Stalin i en kritisk situation Guomindang i samma ljus som Lenin en gång sett Labourpartiet . . .

. . . Lenin brukade Kominterndisciplinens starka arm för att få igenom sina planer [på att "utnyttja" det brittiska Labourpartiet] på kongressen; bakom kulisserna avfärdade han dock detta som ett föga lovande företag. Han avfärdade sina uttalanden till dess försvar som vore de betydelselösa; men efter hans död skulle de leva vidare som en del i leninismens doktrin. Som sådana skulle de komma att påverka hans efterträdarens politik, ej som man skulle förmoda gentemot Labourpartiet utan konstigt nog mot Guomindang.

Anledningen till detta var att Lenin aldrig informerat sina följeslagare om hur de skulle behandla nationalistiska partier till skillnad från nationalistiska rörelser. Han hade talat om nationalistiska rörelser, ej partier, vid den Andra Kongressen; resultatet blev att de som kom efter honom endast kunde gissa sig till hur han skulle ha agerat mot partier. Han hade vidare lämnat åt sina efterföljare det olösliga problemet att finna en marxistisk definition på asiatiska nationalistpartier. Vilken klass representerade sådana partier med tanke på att många klasser svarade på deras patriotiska vädjan, oberoende av sociala distinktioner? Var de flerklasspartier? Det verkade så; men multiklassdefinitioner kunde ej, oberoende av hur riktiga de i verkligheten må vara, vara strikt marxistiska. Stalins kritiker påminde honom om detta efter det att han "löst" problemet genom att applicera olika multiklasstermer på det odefinierbara Guomindang. Nu fanns det bara en utväg: att med ordets makt beröva Guomindang dess rätt att kalla sig ett parti. Detta var vad Stalin och hans drabanter hade för avsikt våren 1927 med en verbaliseringsiver, som man blir förvånad att finna hos nyktra bolsjevikrealister. Ett "revolutionärt parlament", ett "säregget semi-parti", "en representativorganisation av sovjetiskt slag", detta var några av namnen

de använde om Guomindang.

När det väl blivit semantiskt fastslaget att Guomindang inte var något parti, blev det möjligt att lösa ett annat förargligt problem. Man kunde visa hur detta kvasi-parti gav sina kommunistiska medlemmar samma möjligheter som de Lenin sett hos Storbritanniens Labourparti. Labourpartiet och Guomindang var förvisso mycket olika, men enligt Stalins åsikt fanns det ingenting som hindrade honom från att göra dem mindre olika. Därav kom det sig att han i maj 1927 gav instruktioner om att Guomindang omedelbart skulle omformas till en federativ enhet. Det djärva i detta försök att få fakta att överensstämma med fantasi framgår klart, om vi ser på fakta — nakna fakta — om den makt Guomindang hade. Guomindang var i mycket hög grad ett parti, modellerat efter den bolsjevikiska modellen. Samtidigt var det en militärmakt, redo att krossa alla uppror. I realiteten hade partiet kommit så i händerna på sin armé, att generaler, ej *aparatchiks*, blivit de som styrde. Stalin insåg inte att denna partiregim med en armé bakom ryggen skulle stå emot och besegra hans öppna försök att rubba hela dess struktur.

Vad var anledningen till denna blindhet? Utan tvivel bristande kännedom om kinesiska förhållanden och Guomindang-generalernas skickliga diplomati. Men denna diplomati skulle inte ha snärjt de långt ifrån enfaldiga ryssarna, om dessa ej känt sig tvingade av sin övertygelse att förse sina allierade med en bestämd klasstillhörighet. Som det nu blev, kallades varje general med vilken man kommit till en uppgörelse för en "revolutionär borgare", trots att han i realiteten var ingetdera. När en sådan allierad visade sitt rätta ansikte, slutade han vara "revolutionär", men den roll han spelat överläts i fortsättningen på någon annan, likasinnad aktör. Sålunda kom en hel rad av krigsherrar att spela roller av världsrevolutionens allierade, emottaga Moskvas generösa bistånd och i gengäld avge löften om trohet. När var och en slutade sin roll med att plötsligt lämna arenan, ropade Moskva "förräderi", chockat och förvånat över aktörens plötsliga ovilja att fortsätta skådespelet. Endast idén om "förräderi" kunde nu rädda dess

första antagande, ogrundat men outhärligt, rörande generallens klassstillhörighet.

Stalin har förvisso en gång yttrat att "i Kina innebär revolutionen väpnad kamp mot den väpnade kontrarevolutionen", något som ofta citerats. Men i praktiken kunde han ej skilja de två från varandra förrän händelsernas gång hade klargjort distinktionen åt honom. De som var på platsen, kinesiska kommunister eller ryska rådgivare, var naturligtvis mer ömdömesgilla. Sålunda emottog Stalin upprepade varningar om varje förestående "förräderi". Men förvarningarna gjorde inte honom förutseende.

Marxismens anspråk på att vara en vetenskap, baserar sig på dess predikativa anspråk. Men det var just Stalins marxist-leninistiska föreställningar som grumlade hans förutseende vad gäller Kina. Denna utrustning registrerade ej Jiang Jieshi (Chiang Kai-shek) såsom en man av kött, blod och vilja utan enbart som en organisk partikel i ett klasskikt, att stötas bort i revolutionens nästa omvandlingsskede. Stalin misstänkte aldrig att han själv var just en sådan partikel.

Inte för att han lät sig förslavas av grundsatserna i sin doktrin. Han var alltid redo att förvränga dem till dess att de passade hans egna syften. När han skulle anpassa sig till verkligheten, såg han den dock vanligtvis i den marxist-leninistiska spegeln.

Denna "verklighet" inne i Stalins hjärna stärktes av hans konflikt med Trotsky. Trotskisterna anklagade honom för att ha perverterat den sanna läran och nekade honom rätten till den apostoliska successionen. De upprepade nederlagen i den kinesiska revolutionen tillskrev de sålunda hans inortodoxa ledarskap och hans förräderi mot Lenin. För att hålla sin position var Stalin tvungen att vederlägga dem, även om detta ledde till förnekandet av fakta, som egentligen ej kunde förnekas. Eftersom hans opponenter påpekat, att Guomindang vände sig emot honom, var han tvungen att låtsas (och trodde kanske) att det ändå till större delen skulle förbli lojalt. Till och med efter det att Guomindang formellt uteslöt kommunisterna, låtsades Stalin, att tvåparti-

blocket fortfarande var hur solitt som helst. Blocket hade blivit en så stark symbol för hans sida i fraktionsstriden, att han ej kunde släppa det, trots att det inte längre existerade.

Vad som skilde Stalin och Trotsky åt i Kinafrågan var deras besatthet av olika leninistiska stereotyper. Dessa stereotyper kom från samma matris; de nationella och koloniala teserna från Den Andra Kominternkongressen. Stalin fann i dessa teser berättigande för sitt beslut att stödja det kinesiska nationalistpartiet. Men för att kunna fullfölja detta beslut var han tvungen att ignorera teserna — eller rättare sagt förvränga deras verkliga mening — vad gällde kinesiska sovjeter. Sovjeter, ansåg han (med rätta), skulle ha provocerat fram en uppgörelse med Guomindangledarna tidigare än vad som var lämpligt. Trotsky var tvungen att blunda inför detta dilemma när han krävde sovjeter, i tron att dessa fortfarande skulle kunna rädda den kinesiska revolutionen. Han stödde sig på en del av teserna, medan Stalin stödde sig på andra, så att samma skrift gav stöd åt deras ömsesidiga beskyllningar...

Lenin "förutsåg" att kommunisterna i Asien var för svaga för att åstadkomma en revolution utan stöd från "borgerlig" nationalism. Men i Kina utlöstes revolutionen av en underlig blandning av kommunister och nationalister i ett enda parti. Denna kombination var ej Kominterns uppfinning, utan dess upphovsman var den kinesiska nationalismens fader, Sun Zhongshan (Sun Yat-sen), och dess dubbla syfte bestod i att både kontrollera och utnyttja kommunisterna. Kommunisternas inträde i Guomindang skedde på order från H. Maring, en lägre kominternfunktionär, som hävdar att han handlade på eget bevåg...

Maring tog det första steget mot ett förverkligande av en tvåpartienighet, när han besökte Sun i november 1921, då denne befann sig i Guilin (Kweilin) i provinsen Guangxi (Kwangsi). Där, i sitt huvudkvarter, var Sun upptagen med att planera en marsch mot Peking, utan att låta sig avskräckas av det faktum, att hans militära styrka ej på långt när var stor nog för ett sådant företag. Hans besökare gav honom

inga löften om kommande materiellt stöd; men vad han sade, styrkte Sun i hans tro på att historien var med honom. Marings redogörelse för det sovjetiska experimentet stärkte Sun i hans övertygelse att hans egen variant av socialismen var den bästa både i teorin och praktiken.

Sun uttryckte det hela på följande vis när han vid återkomsten till Guangzhou (Canton) informerade sin nära vapenbroder Liao Zhongkai (Liao Chung-kai) om vad som tilldragit sig i Guilin:

Jag hade varit mycket skeptisk till, huruvida marxism — ren kommunism — kunde genomföras efter den sovjetiska revolutionen, då världen för närvarande befinner sig i en kapitalistisk högkonjunktur, rysk industri och handel inte är speciellt utvecklade och kommunismen, som inte kan segra i isolering, fortfarande har lång väg att gå till sitt förverkligande. Nu har jag just fått veta av Maring att Sovjetunionen, efter ett försök med kommunism, stötte på stora svårigheter och av denna anledning övergick till den Nya Ekonomiska Politiken. Andan i denna nya ekonomiska politik sammanfaller med de Folkförsörjningsprinciper som jag förordar. Jag är mycket glad över att Sovjetunionen har inlett en politik som står i samklang med min princip och det styrker mig i min tro att denna princip helt kan förverkligas och till slut måste segra.

Så kom det sig att Sun lämnade sitt första möte med en Kominternutsänd, fast övertygad om, att rysk kommunism i praktiken liknade vad han själv predikade...

...[1922] hade Suns politiska bana nått sitt lågvattenmärke. Han hade tvingats söka sin tillflykt till Shanghai, då general Chen Jiongming (Chen Chiung-ming) i stället för att stödja hans planer på expansion med våld tvingat honom att lämna Guangzhou. De lokala kommunisterna hade nekat honom hjälp. Han hade förlorat mycket av liberalernas sympati och nu trodde till och med hans vänner att de gjorde bäst i att beveka honom till att dra sig ur politiken. Sålunda kunde kommunisterna med rätt hävda..., att de genom att gå med i Guomindang gick med i ett parti som redan var döende.

I denna obehagliga situation hade Sun inget annat val än att söka en omedelbar allians med varje kraft som var villig att erbjuda honom hjälp, och nästan på vilka villkor som helst. Därför var han villig att enrollera kommunisterna, trots att deras ledare inte stack under stol med att de även i fortsättningen skulle sätta Moskva i första rummet. Men Suns attityd hårdnade när lyckan började stå honom bi. Ty snart lyckades han få till stånd en överenskommelse med två sydliga krigsherrar, vilka var fiender till Chen Jiongming. Chen tvingades ut från Guangzhou och Sun kunde återvända i januari 1923, nu kvitt sin rival och följaktligen starkare än tidigare. Kommunisterna fann honom nu så hård att förhandla med, att de bad Maring agera medlare, men Maring lyckades inte bättre än de själva gjort med att få Sun mer medgörlig. "Om kommunistpartiet går in i Guomintang" sade Sun summariskt "måste det underordna sig partidisciplinen och ej öppet kritisera Guomintang. Om kommunisterna ej underordnar sig Guomintang skall jag utesluta dem, och om Sovjetunionen i hemlighet ger dem skydd, går jag emot Sovjetunionen." Sun levde inte länge nog för att hinna sätta detta hot i verket, och de som så gjorde fann det bättre att förneka varje avsikt att gå emot Sovjetunionen.

Sun, fortfarande osäker på Moskvas reaktion, fortsatte sitt sökande efter allierade, som om nödvändigt kunde inta Sovjetunionens plats. När den amerikanske ministern i Kina kom till Guangzhou några månader senare, vände han sig till Sun med en långtgående plan för västlig hjälp åt Kina. Civila och militära rådgivare från Förenta Staterna och Europa skulle övervaka Kinas administration under en femårsperiod av förmyndarskap. Zinovievs mardröm hade blivit till verklighet. Guomintang var på väg mot amerikanska idéer om "demokrati och framsteg." Och detta trots att Zinoviev just satt sitt namn under ett manifest, vilket syntes en gång för alla ha placerat Guomintang på Rysslands sida.

I januari 1923 hade Sun träffat Adolph A. Joffe, en erfaren förhandlare och nära vän till den ännu mäktige Trotsky. Tillsammans gjorde de ett utkast till en gemensam dek-

laration som löste, åtminstone skenbart, alla viktigare tvistefrågor mellan Moskva och Guomindangregeringen. Moskva avsåg sig alla avsikter att exportera sovjeter till Kina, avsikter som man i praktiken uppgivit redan ett år tidigare. Man lovade hjälpa till med att restaurera Kinas nationella enhet. Dock insisterade man på rätten att ha trupper stationerade i Yttre Mongoliet. Samtidigt tog man tillbaka kravet på Mongoliets oberoende, och Sun lovade å sin sida att acceptera *status quo* där.

Vid årets slut (1923) hade Sun blivit fast övertygad om att Kina inte hade någon annan vän på jorden än Sovjetunionen. Vad hade hänt om Förenta Staterna och de andra västmakterna inte avvisat hans trevare till USAs sändebud? Som det nu var ignorerade de denna — och vad värre var — de genomförde en flott demonstration för att hindra honom från att hävda sina krav på inkomsterna från den Guangzhouska tullen. På detta vis hindrad från att ta över en källa till inkomster som han så väl behövde, förenade sig Sun slutligen med dem som närmade sig honom med gåvor och ej med kanonbåtar.

Guomindang var knappast ett bondeparti, varken till formen eller utseendet. Man förespråkade agrarreformer, men hade ännu inte genomfört några. Å andra sidan förkroppsligade man utan tvivel den kinesiska nationalismens styrka, och nationalismen fick enligt Stalin sin styrka från bönderna. De utgjorde större delen av dess folkliga bas, eller som han sade, dess "huvudarmé". Utan dem kunde ingen nationell rörelse med verklig bredd och styrka bli till.

Han hade framlagt denna anmärkningsvärda tes endast några veckor tidigare (den 30 mars 1925) som en stark tillrättavisning åt en jugoslavisk kamrat. Han kritiserade Jugoslavien och hävdade att landet ännu ej var "helt oberoende", enär det hade samröre med "vissa imperialistiska grupper" — något som Kina också i hög grad hade. Men även utan denna parallell står det klart, att hans tes ej var avsedd endast för ett land eller ett område.

Vilka var då fördelarna med att överföra till bönderna

den historiska funktion som enligt läran skulle tillfallit en nationell borgarklass? Varför detta utbyte i smyg av det ortodoxa rättesnöret mot den bisarra idén, att de nationalistiska känslornas källa i huvudsak fanns i byarna? Svaret är att kommunistpartier då kunde stödja nationalisternas sak, även när en allians med borgarklassen inte längre var önskvärd. Det enkla faktum att de var i allians med bönderna (vilket de var tvungna till i efterblivna länder) gav dem nu, enbart på doktrinära grunder, en plats i nationalistiska rörelser.

[...] När Stalin började tro att ett samarbete med borgarklassen inte längre var nödvändigt eller till nytta i Kina, döpte han helt enkelt om Guomindang till ett "arbetare- och bondeparti". Arbetare — om ej annat så av den enkla anledningen att en del av det fortfarande var kommunistiskt. Bonde — av en ännu enklare anledning: på grund av att det var nationalistiskt. För med "nationalism" tillskriven bönderna kunde ett parti med detta namn i sin tur erhålla en "agrar"-stämpel. Att härleda ett partis klassnatur från dess politiska prägel var, det är sant, att ställa Marx' läror på huvudet. Men Lenin hade gjort detsamma tidigare.

Vi såg ett exempel på detta i föreställningen om att Englands Labourparti faktiskt var ett "alltigenom borgerligt parti" trots att det bestod av arbetare. Klass hade sålunda hos Lenin kommit att bli nästan ett moraliskt begrepp. Det var en fråga om politiskt ställningstagande, inte bara socialt ursprung. Varken hos Lenin eller Stalin blev dock klass ett *fullständigt* politiskt begrepp. Ett arbetarparti förblev för dem ett parti med arbetare som medlemmar. De förutsåg inte, att arbetarna i Kina en dag skulle komma att "representeras" av ett kommunistparti, som höll till i obygden, isolerade. De förutsåg inte — *kunde* inte förutse — hur Mao Zedong (Mao Tse-tung) skulle stöpa om deras idéer mer än vad Marx kunde förutse hur de, när de citerade honom, skulle stöpa om hans egna.

Om Lenin eller Stalin ställts inför samma situation, som den inför vilken Mao Zedong reagerade som han gjorde,

är det mycket möjligt att de skulle ha reagerat på samma sätt. Men som det nu blev ställdes de aldrig inför valet mellan politiskt självmord och total reträtt från städerna — från all kontakt med arbetarna. Sant är dock att när Lenin såg österut åren 1919—20 insåg han, att arbetarklassen där var för svag, alldeles för svag, för att ta makten utan hjälp. Han såg i hur hög grad den var beroende av böndernas stöd, och han tänkte sig att sådant stöd skulle vinnas genom ett nät av sovjeter på landsbygden. Han väntade sig att kampen i Asien snart skulle få stöd och ledning av ett segerrikt europeiskt proletariat, av europeiska sovjetregeringar. Det visade sig att han i båda fallen varit alltför optimistisk. Men i ett avseende hade utsikterna förbättrats, åtminstone vad gällde Kina. Den plötsliga manifestationen av arbetarklassens styrka i 30 maj-rörelsen [1925] utgjorde ett löfte, som fem år tidigare endast varit en dröm i fjärran. Lenin hade aldrig råkat ut för en så ortodox situation i Kina som den Shanghais militanta arbetare nu skapat åt Stalin. Det verkade som om den kinesiska revolutionen äntligen började följa det marxistiska mönstret. Det var inte att undra på att Stalin, när han sysselsatte sig med den också blev mer strikt marxistisk, det vill säga ännu mer övertygad om, att revolutionen både i Kina och annorstädes måste komma under arbetarklassens ledning...

Kinapolitiken var med på ett hörn i den kamp som sakta splittrade bolsjevikerna i två mot varandra stående läger. Den blev till en inrikespolitisk fråga och fick allt mindre beröring med det verkliga skeendet i Kina, vilket försvann i bakgrunden. Kina som sådant, försvann nästan fullständigt bakom det Kina som blivit till ett politiskt objekt, ett objekt att behandla hur som helst, i enlighet med Moskvas beslut. Dispyten om hur detta objekt skulle behandlas, nådde inte sin höjdpunkt förrän våren 1927, när makten att avgöra Kinas öde i realiteten helt och hållet återvänt till dess egna ledare.

1926, å andra sidan, när Moskva fortfarande kunde ha påverkat händelsernas gång i Kina, befattade man sig inte

tillnärmelsevis i lika hög grad med Kinapolitikens frågor. Inte ens Trotsky, oppositionens ledare, fäste någon större uppmärksamhet vid Kina. Han överlät det mesta i denna fråga till sin halvhjärtade allierade Zinoviev. Denne fann sig själv bland oppositionen, utan att egentligen ha anslutit sig till den. Stalin hade tvingat honom över i opposition genom att sakta vända sig emot honom. Zinoviev hade förlorat sin makt inom partiapparaten när Stalin, den store apparatchiken, såg till att endast *han* besatt sådan makt...

[När Stalins motståndare] attackerade dennes allians med Jiang Jieshi ledde det endast till att Stalin försvarade honom ännu mer hårdnackat och envist. Han blev lika beroende av Jiangs trohet som denne av hans hjälp. Jiang visste att utnyttja situationen. Fraktionsstriderna i Ryssland gjorde det möjligt för honom att föra i denna dans med sin sovjetiske partner. "Ryssarna är hjälplösa utan Jiang", beklagade sig Borodin vid ett senare tillfälle. Och Jiang var vid denna tid lika hjälplös utan sina ryska allierade...

Aldrig visade Jiang sin slughet som politisk ledare tydligare än under Nordexpeditionen, när han utnyttjade — och överlistade — kommunisterna. Enbart vapen, det visste han vid det här laget, kunde ej säkra segern lika lätt och säkert som vapen föregångna av propagandister med ett populärt budskap. Genom att ge kommunisterna fria händer på funktionärsnivå inom Guomindang vann han det breda stöd för sina arméer, som "ungdomarna" var bäst på att mobilisera.

Det var sålunda slug beräkning bakom det fulländade hyckleri med vilket Jiang efter den 15 maj låtsades som om ingenting alls inträffat. Den 25 maj sade han till en grupp lokala Goumindangfunktionärer, att han för sin egen del ej tappat det förtroende han hyst till kommunisternas lojalitet.

Eftersom kommunistpartiet redan anslutit sig till vårt parti [sade han] bör det ej finnas speciella regler i avsikt att hålla det tillbaka. Nyligen rapporterades det, att vårt parti höll på att tas över av kommunistpartiet. Det tror jag inte alls på... Både kommunistpartiet och Guomindang kämpar mot imperialismen, och om Guomindang lämnade

kommunistpartiet i fred [sic], skulle inte bara den kommunistiska revolutionen misslyckas utan även Guomindangs revolution...

Dessa Jiangs ord kan ha varit ämnade mer för Kreml än för de som hörde dem, ty de fick avsett resultat genom sin effekt i Moskva. De kinesiska kommunisterna tjänade i vederbörlig ordning som "kulier" åt Guomindang, men enbart därför att deras sovjetiska överordnade ställde sig på Jiangs sida emot dem. De jämförde å sin sida Jiangs förbindliga ord med hans hänsynslösa agerande — och drog slutsatsen att det ändå vore bäst om de gjorde sig kvitt hans sällskap...

...Kommunisterna hoppades kunna återvinna nästan hela sitt oberoende, utan att handla emot Moskvas befallning att stanna kvar i Guomindang. Deras förslag var både en undanflykt och ett försök till kompromiss, jämförbart med den ryska oppositionens "övergångsformler". Men då det var genomskinligare än dessa, och ej möjliggjorde lika många olika tolkningar, levde det endast länge nog för att tillintetgöras av ett summariskt veto från Stalin. Centralkommitténs resolution annullerades helt enkelt av Moskva med den dittills smaklösaste tillämpningen av disciplin i stället för övertalning...

De kinesiska kommunisterna försökte naturligtvis så gott de kunde att förbli trogna stalinister. De försökte arbeta genom Guomindang i syfte att ta över det. Men många av deras ansträngningar i denna riktning hade frusterats — och härom var de medvetna — av deras motsatta bemödanden att arbeta på egen hand och rädda partiets identitet. De hade misslyckats med att vinna tillräckligt inflytande på funktionsnivå inom Guomindang just på grund av sina framgångar med att bevara oberoendet. Därför saknade de effektivt stöd från Guomindangs medlemmar, när några av dess ledare — "högern" och "centern" — inledde sin offensiv mot dem.

Inför rädslan att uppslukas av det omgivande Guomindang, hade de dessutom helt, eller delvis, förlorat ett av sina egna mål ur sikte. De hade glömt (så att man nu var tvungen

att åter påpeka den saken) att det var de själva som skulle le-
da Guomindang åt vänster, ej ersätta det eller bli det...

[Stalin] ignorerade [upprepade gånger] alla rapporter från
Kina som inte passade in i hans schema. Han lät inte besvä-
rande händelser påverka sin fasta övertygelse. Detta blev
speciellt uppenbart vid [Kominterns] Sjunde Plenum, inför
vilket Tan Pingshan utförligt redogjorde för situationen i
Kina. Mellan Tans rapport och Stalins "Tesar om den kine-
siska situationen" gapar en avgrund, som låter oss ana hur
Stalin blundade inför obehagliga fakta. Det är svårt att
föreställa sig en avgrund, bottenlös och absolut, men följande
jämförelse av uttalanden från de båda kan möjligen tjäna
detta syfte:

Tan: Alltsedan upprättandet av den Nationella Regering-
en i Guangzhou... vilken på papperet är en vänsterregering,
är makten i själva verket i händerna på högerflygeln — något
som framgår av det faktum att fem av sex regeringsledamöter
tillhör högern... Efter händelserna i mars [20 mars 1926],
bildades en centerns militärdiktatur, samtidigt som den po-
litiska makten förblev i händerna på högern.

Stalin: De senaste händelserna visar, att kommunisterna
måste gå in i Guangzhou-regeringen för att stödja den revolu-
tionära vänsterflygeln i dess kamp mot den av högern
förda svaga och vacklande politiken.

Tan: Böndernas krav... har ej uppfyllts... av regeringen.
När en konflikt uppstod mellan de stora godsägarna och de
fattiga bönderna ställde sig regeringen alltid på de förras sida.

Stalin: Den nationella revolutionära regeringens apparat
erbjuder en effektiv väg att nå bönderna. Kommunistpartiet
måste använda sig av denna väg.

Tan: Den jordägande klassen bildar grunden i det kine-
siska militära systemet. För att få ett slut på militaristerna
måste vi lösa agrarfrågan.

Stalin: Kommunisterna... måste vidta alla åtgärder för
att neutralisera de element inom armén, vilka uppträder
fientligt mot bönderna, bevara den revolutionära andan
inom armén och leda saker och ting på ett sådant sätt, att

armén hjälper bönderna och mobiliserar dem för revolutionen.

Armén mobiliserar bönderna — förutsåg Stalin ändå när allt kom omkring hur de kinesiska kommunisterna till slut skulle komma till makten? Ingalunda; det framgår klart av andra uttalanden från kongressen att den enda armé han hade i tankarna var Guomindangarmén. Här kan det inte råda det minsta tvivel av den enkla anledningen, att han uttryckligen förbjöd de kinesiska kamraterna att bilda en separat armé...

Besökande Kominternmissioner lät bli att rapportera vad de verkligen såg. Att göra det hade varit dumdrigt. Kritik av Jiang Jieshi hade i Moskvas politiska klimat med säkerhet tolkats som förräderi och som bevis på trotskistiska sympatier. De som satte värde på sitt lugn — och tänkte på karriären — upprepade bara partilinjen. Så länge som Jiang kämpade mot krigsherrar och imperialister förblev han en outhärlig allierad.

Han i sin tur fann sin allierade om icke outhärlig så åtminstone användbar. Så länge han hade Moskvas stöd kunde han räkna med de kinesiska kommunisterna. Så länge han stod i gunst hos Stalin kunde han vara säker på, att de skulle fortsätta att hjälpa honom och erbjuda utmärkt "kultjänst", oberoende av hur illa de tyckte om det. Han kunde vara säker på, att de skulle hjälpa honom i kampen om Shanghai. Det skulle kanske inte ens visa sig nödvändigt att kämpa alls, om de kunde ta staden inifrån.

Kommunisternas makt i Shanghai härrörde från det grepp de hade om den Allmänna Fackföreningen, vilken snabbt återhämtat sig efter nederlaget i 30 maj-rörelsen. Trots att den var förbjuden sedan dess, hade den fått ny styrka och inlett strejk på strejk för att testa den. Framför allt hade man skaffat sig vapenförråd tillräckliga för att klara av vilken situation det vara må. När Guomindangs trupper närmade sig i februari 1927 gick fackföreningen i generalstrejk och mobiliserade beväpnade strejkvakter. Jiang väntade tålmodigt utanför portarna medan arbetarna på insidan

kämpade mot trupperna från Shanghais förläggning, som skulle hindrat hans intåg. I slutet av mars hade arbetarna vunnit och staden var deras. Nu uppstod frågan: Skulle de öppna portarna och överlämna den till sin "allierade"?

Denna fråga hade ställts tidigare av kommunisternas främste propagandist, och i avvaktan på ett utlåtande från Moskva besvarats nekande. För Peng Shuzhi (Peng Shu-chih), en inbiten kritiker av Guomindangs generaler, var det bara naturligt att Jiang och hans följe skulle hållas ute från Shanghai. Jiang hade när allt kom omkring själv i pressen förklarat, att han hade för avsikt att upplösa varje fackförening som befanns vara i besittning av vapen. Kände Moskva till detta? Varför höll man fast vid bilden av Jiang som befriaren, en bild som flertalet av de egna observatörerna i Kina kände var falsk och farlig? Peng var irriterad. Han måste finna svaret. Han måste övertyga ryssarna om att genom att uppskjuta motståndet mot Jiang skulle det hela till slut bli omöjligt. Han for till Hankou (Hankow) för att besöka Borodin, som visade sig vara förstående. De kinesiska kommunisternas sak skulle vidarebefordras till Moskva. Men Moskva avfärdade den kategoriskt; låt Jiang tåga in i Shanghai, beordrade man; undvik "skärmytslingar" med honom; låt arbetarna lägga undan sina vapen.

Jiang tågade in i staden utan att möta något motstånd. Han hade ingen anledning att vara rädd för "skärmytslingar". När han nu hade övertaget, varför skulle han då vänta till dess att han inte längre hade det? Genom att slå till nu, skulle han kunna slå till utan att vara osäker om utgången. Så kom det sig att han slog till i gryningen den 12 april — icke oväntat, skulle man tro. Ändå kom det hela som en överraskning och arbetarna blev förvirrade; var han deras fiende eller vän? Ledarna sade först en sak och sedan en annan. Det var hans sak att visa precis var han stod och detta var just vad han så öppet gjorde, när hans "revolutionära" trupper gick lös på arbetarnas strejkvakter. Strid uppstod, men endast kortvarigt. När den slutade, började terrorn. Soldaterna blev exekutörer och riktade sina salvor mot arbetarna.

De sköt ned kommunister, verkliga såväl som inbillade, liksom deras vänner och hjälpare. När det hela var över, fanns det inte mycket kvar av Kinas proletära förtrupp.

Inte mycket återstod av den av Stalin planerade och led-
da kinesiska revolutionen. Men skulle Stalin av denna an-
ledning överge Jiang? Han hade alltid förlåtit honom allt.
Jiang själv var fast besluten att de skulle förbli vänner. Var-
för skulle hans storsinte allierade, som nästan helt ignorerat
bataljen i Guangzhou, bli upprörd över gruffet i Shanghai?
Han försäkrade honom: Nu liksom då hade han inget otalt
med Moskva. Han tillrättavisade bara dess klåfingriga agen-
ter och odisciplinerade lärjungar i Kina. Han visste mycket
väl, att när Borodin och hans följeslagare ställde till svårig-
heter var skulden helt och hållet deras egen — inte, som
några trodde, Kremls.

Jiang menade vad han sade. Han hade ej för avsikt att
bryta den ryska alliansen. Faktum är, att han inte ville uppge
den helt ens när den tydligt låg i ruiner. I slutet av juni
gjorde han ytterligare ett försök att övertyga den sovjetiska
regeringen om att skjutandet i Shanghai näppeligen kunde
vara en anledning för dem att inte längre lita på honom...

Stalin hade velat hålla med honom. Men han kunde inte
i tysthet förbigå massavrättningarna i Shanghai — och hur
de gjorde nonsens av vad han förutspått. Han hade blivit
lurad och nu fick han stå ut med sina kritikers "vad var det
vi sa". Till försvar kunde han endast andraga, att även han
förutsett att Jiang skulle förråda honom. När allt kom om-
kring *hade* han ju sagt att de kinesiska kamraterna skulle
fortsätta att erhålla stöd från "vissa skikt" inom borgar-
klassen medan andra naturligtvis skulle svika dem. Vad han
menat — som han nu framställde det — hade varit helt up-
penbart: Jiang tillhörde ett av de *andra* skikten, ett av dem
han misstrott...

Stalin hade stadfäst sin egen politik och envist följt den
ända till händelserna den 12 april kullkastade den. Det var
en chock, men när de väl inträffat kunde de förklaras "ob-
jektivt". En marxist kunde när allt kom omkring finna en

mängd anledningar till varför de varit oundvikliga. Stalin anförde dem en efter en, plötsligt angelägen om att demonstrera, hur den kinesiska historien gick sin egen väg vad han än gjorde eller underlät att göra. Han kunde ej förhindra att den kinesiska borgarklassen förrådde revolutionen. Rädd om sin egendom, var den tvungen att sluta fred med feodalism och imperialism. Det skikt, vars verktyg Jiang var, hade nu som väntat bytt sida. Detta var innebörden i vad som hänt den 12 april. Varje marxist kunde inse det.

Faktum var att ingen marxist kunde *undgå* att inse det. Klassanalysens logik tvingade till ett synsätt likt det Stalin hade. Naturligtvis kunde man, som trotskisterna, påstå, att om bara de kinesiska kommunisterna tillåtits att förekomma Jiang, skulle brytningen blivit mindre blodig. Men vad gällde förklaringen av "*fait accompli*" och Jiangs motiv för att bli förrädare, var Stalin och Trotsky ense. När allt kom omkring läste de ju samma bibel.

I deras enkla värld, bestående av två läger, kunde Jiang efter att ha övergett det ena lägret endast gå över till det andra. Han var nu på krigsherrarnas sida. Han hade slagit sina påsar ihop med Zhang Zuolin (Chang Tso-lin), informerade *Pravda* sina läsare. Nordexpeditionen hade sålunda övergivits av sin tidigare överbefälhavare. Hans grunder här för verkade uppenbara. Han behövde pengar, och imperialismen och dess lakejer ställde dem till hans förfogande när de mottog honom i sitt citadell.

Så var en solid marxist tvungen att förklara Jiangs avfall. Men hur sällan överensstämmer materialistiska formler med verkliga fakta...

... Trots att han var snabb att racka ned på Stalins nederlag i Kina tog det lång tid innan Trotsky, likt Stalin, förstod dess fulla effekt. Precis som Stalin höll han fast vid hoppet om att de kinesiska kommunisterna trots alla motgångar ändå skulle bli de slutliga segrarna. När de förlorade Shanghai i mitten av april vidhöll han liksom Stalin att trots att deras förlust i sanning var allvarlig, var den ingalunda fatal. De kunde ta igen den, trodde han, någon gång

"inom den närmaste framtiden" om bara Stalin ändrade sig och lät dem etablera sovjeter. Till och med under sommaren och hösten när fiasko följde på fiasko trodde Trotsky fortfarande att segern kunde ligga om hörnet. En "revolutionär våg", anmärkte han i september, kunde vara på väg och med den en chans att ta makten...

När Jiangs seger väl var fullständig, skrev Trotsky, att tillfället att förebygga den hade varit i mitten av 1926, vid Nordexpeditionens start. Då skulle sovjeter ha byggts upp både inom Guomindangarmén och bland folket längs vägen, som rest sig för att hjälpa den. Trotsky var av den åsikten att kommunisterna på detta sätt kunde ha gripit makten "om inte genast i hela Kina, så dock i en mycket stor del därav". Hur de skulle kunnat rycka makten från Jiang och hans generaler utan att sätta stopp för Nordexpeditionen eller föranleda dess fullständiga misslyckande, var något som han aldrig brydde sig om att stanna upp och fundera över. För honom betydde sovjeterna ungefär detsamma som partiapparaten gjorde för Stalin; ett politiskt instrument vilket han trodde på, då han själv framgångsrikt brukat det...

Under tiden kämpade kommunistiska trupper — de trupper som intagit staden Nanchang och efter att ha förlorat den dragit iväg söderut — om hamnstaden Shatou (Swatow). De förlorade där också; ingen revolutionär våg uppstod till deras hjälp, trots att tecknen på dess närmande hade verkat så klara i Moskva. Som en följd härav reviderade Trotsky snart sin uppfattning (och historien likaså): Han hade — sade han nu — alltid motsatt sig kuppen i Nanchang. Han hade förutspått dess kollaps redan mycket tidigt; vid det åttonde plenumet för Kominterns exekutivkommitté. Det var i maj — cirka sex veckor innan blotta idén om att iscensätta den olyckliga kuppen hade föresvävat dess deltagare! Kusligt förutseende eller, ännu troligare, slugt självbedrägeri: Trotsky trodde utan tvevel att han besatt profetisk makt.

Man kan se varför: till och med Stalin syntes hylla hans idéer och tillämpade dem alla efter att först ha förkastat dem. Det dröjde inte länge förrän Stalin upptäckte att Kina

behövde sovjeterna och han förmådde sig att säga det öppet... Eftersom Stalin börjat förordna kinesiska sovjeterna, upphörde Trotsky med att göra det. Han ansåg nu att Stalin var våghalsig. Om Stalin följt hans råd om hur man skulle inta Shanghai, skulle resultatet då ha blivit annorlunda än det man uppnått i Guangzhou? Skulle sovjeterna, etablerade i all hast i mars eller till och med i april, ha hejdat Jiang Jieshis framfart, som Trotsky trodde? Är det inte betydligt mera troligt att Trotsky, om han haft makten, skulle ha förlorat mot Jiang Jieshi t.o.m. tidigare än Stalin?

Fast besluten att uppnå sina egna syften, nonchalerade Mao Zedong helt fräckt Moskvas förhållningsorder. Trots att Stalin fortfarande övervägde behovet av nära samarbete med Guomindang, gav sig Mao till att öppet helt bryta dessa band. Han propagerade också för kinesiska sovjeterna med risk för att bli kallad trotskist — eller i tron att han riskerade det. Han visste inte hur säker han kunde vara — endast en vecka tidigare hade Stalin gjort en helomvändning och sanktionerat kinesiska sovjeterna. Det faktum att Mao, utan att känna till detta, gjorde vad han ansåg rätt måste beaktas jämsides med alla hans kompromisser.

De metoder till vilka Mao tog sin tillflykt i denna kris skulle ej ha ådragit honom någon skuld om de varit framgångsrika. Men det var de inte. Även om Hunans bönder inte var mindre förbittrade än de varit sex månader tidigare, var de nu mindre fria att visa det. När de rest sig till kamp tidigare, hade Guomindangs armé, som fortfarande var deras allierade åtminstone till namnet, inte kommit och hindrat dem. Men nu agerade armén snabbt och effektivt och jagade bort bråkmakarna — Mao och hans krympande skara — upp i närmaste bergsområde. I Jinggangshan (Chinggangshan), ett bergsfäste som i alla tider varit populärt bland banditer, fann Mao i stället för en tillflykt dörren till sitt öde...

Amerikas tur att misslyckas

Sovjetunionens första stora tillfälle att påverka den kinesiska revolutionens förlopp upphörde 1927. Moskva försökte även i fortsättningen att styra kommunisternas strategi genom att utfärda order till Moskva-tränade element (de så kallade "28 bolsjevikerna"), vilka under åtskilliga år framöver behöll kontrollen över de doktrinära uttalandena — i motsats till handlingarna — i Kina. Men Moskvas politiska kapital var för tillfället förbrukat. Stalin hade lyckats ådraga sig de norra krigsherrarnas fiendskap, det nu helt av Jiang Jieshi kontrollerade Guomindangs misstro och — i och med att Mao Zedong utnämndes till ordförande i kinesiska kommunistpartiet 1935 — detta partis endast nödtorftigt skylda förakt.

I och med det japanska överfallet på Pearl Harbor och USAs framtvingade inträde i andra världskriget fick Förenta Staterna nu sin chans. Det finns såväl ironiska paralleller som grundläggande skillnader i fråga om de erfarenheter som de båda intervenerande staterna samlade i sitt umgänge med kineserna. Trots att skälen till att Sovjetunionen respektive USA blev inblandade i Kinas affärer skilde sig avsevärt från varandra, blev de slutliga resultaten från de intervenerande makternas horisont pinsamt likartade. Slutresultatet blev att båda, trots en förhoppningsfull början, fick vidkännas en förlust av allt inflytande och sina respektive favorits nederlag. Trots att de frågor som historikerna i de båda fallen ställer endast i ringa grad liknar varandra, tenderar svaren de kommer fram till att framkalla en känsla av *déjà vu*. I bägge fallen förelåg det en brist på klarsynthet i fråga om målen, troligen beroende på en övertygelse om att det som skedde i Kina var av underordnad betydelse jämfört med

vad som skedde annorstädes. I bägge fallen var man oförmögen att till fullo begripa de olika politiska rörelserna i Kina och den sociala struktur de företrädde. Och både ryssar och amerikaner visade sig vara totalt oförmögna att förstå och samarbeta med Jiang Jieshi, något som i bägge fallen föranleddes av önsketänkande om vad denne man verkligen stod för. Den inrikespolitiska tvångströjan omöjliggjorde slutligen ett övergivande av en politik som man klart insett var ödesdiger.

Utgående från att läsaren inte är hundra procentigt förtrogen med Fjärran Österns historia under de kritiska trettio- och fyrtiotalen (lika litet som de flesta var på den tiden), har jag valt att inleda med en nyligen utkommen artikel av *John Paton Davies*. I en lätt respektlös artikel målar han upp en bred bild av maktförhållandena såväl inom Kina som i det större asiatiska sammanhanget. Davies' överblick framstår som ett slags grund mot vilken de andra bidragen kan ställas. Hans analys måste dock betraktas som partisk, ty han utmanar implicit åsikter som omhulldats av såväl dåtida politiker som senare tiders historiker. Som det kommer att visa sig blev Davies i USA en mycket omstridd person just på grund av att hans synpunkter skilde sig från den inställning som i allt högre grad intogs av administrationen i Washington.

Från Davies' redogörelse har jag klippt bort det avsnitt som behandlar de första åren av det amerikanska engagemanget i Kina under andra världskriget, då detta förtjänar större utrymme i denna inledning än vad Davies ägnat åt det. Det viktigaste vad gäller den amerikanska interventionen i begynnelsestadiet var, att amerikanerna huvudsakligen var upptagna av att föra krig mot Japan, ett slutmål enligt deras tycke mot vilket allting annat skulle underordnas. Det var en av de stora ironierna i USAs situation att de börjat med att komma överens med britterna om att underordna kriget mot Japan kriget i Europa, något som allvarligt begränsade deras möjligheter att påverka utvecklingen i Asien. Roosevelt skickade en av Amerikas bästa soldater till Kina,

general Joseph W. Stilwell, en man som kunde se tillbaka på många års erfarenheter i landet och som var ödesbestämd att bli krigets mest besvikne icke-ledargestalt. Utan att begå något eget misstag led Stilwell nederlag efter nederlag mot japanerna, mot Jiang Jieshi, mot sin kollega, den amerikanske generalen Claire Chennault och slutligen mot Franklin D. Roosevelt. Stilwell var oförmögen att inför överväldigande få Jiang att låta honom utbilda kinesiska trupper till att strida mot japanerna, och när han hade fått dem utbildade kunde han inte förfoga över dem som han önskade. Han lyckades ej övertyga Jiang om att denne inte borde följa Chennaults råd att bygga framskjutna flygbaser i södra Kina, något som han, Stilwell, korrekt förespådde endast skulle inbjuda japanerna att anfälla landvägen så snart baserna blev operationsdugliga. Stilwell var ej i stånd att överta det direkta befälet över de kinesiska arméerna, det främsta skälet till att han skickats till Kina. Han hade ingen framgång när det gällde att få Washington att utöva påtryckningar på Jiang genom att hålla tillbaka förråds- och materielsändningarna. Han var inte heller framgångsrik i att etablera kontakter med kommunisterna, när han till sist och för sent förstod att de var de enda kineser som verkligen var intresserade av att slåss mot Japan. Han berövades sin stora krigskampanj mot japanerna, när det beslöts i Washington att avancera från ö till ö i Stilla Havet i stället för att landsätta en amerikansk armé på Kinas kust. Och när han 1944 äntligen lyckades få Roosevelt att insistera på att han skulle bli överbefälhavare för de kombinerade kinesisk-amerikanska styrkorna, förklarade Jiang att han "inte längre kunde samarbeta med" Stilwell och han återkallades till Washington.¹

Listan över Stilwells svårigheter och besvikelser återspeglar väl de problem som USA hade att brottas med i Kina under större delen av kriget. Den för den amerikanska politiken kritiska perioden kom när Washington började inse

¹ Barbara W. Tuchman, *Stilwell and the American Experience in China* (New York: Macmillan, 1971).

dessas svårigheters omfång och så småningom började lyssna till rapporterna från Kina angående Jiang Jieshi-regimens verkliga natur, om kommunisterna och vad de var i färd med att åstadkomma i norra Kina och om det oundvikliga inbördeskriget, som skulle börja på nytt så snart kriget mot Japan var över. När världskriget började lida mot sitt slut (och det skall här påminnas om att man räknade med att kriget i Asien väl kunde pågå till minst år 1946 och möjligen till år 1948) började de som bar ansvaret för den amerikanska politiken äntligen oroa sig över Kinas bristande inre stabilitet och över Sovjetunionens framtida roll i Fjärran Östern. De avgörande frågor som amerikanerna måste ta ställning till var: Vad skulle hända med Kina? Vad skulle Sovjetunionen göra? Alla är överens om att det avgörande skedet 1944-45 var krigets sista och "fredens" första år. Innan dess var både USA och Sovjetunionen för upptagna för att närmare ägna sig åt Kina. I mitten av år 1946 var det för sent att ändra händelsernas gång. Men bortom dessa frågor ligger många i vilka historikerna inte är överens.

Till dessa speciella frågor hör: Hur och i vilken utsträckning ledde det amerikanska engagemanget under kriget till att USA blev inblandat i den kinesiska *inrikespolitiken*? Var den amerikanska inblandningen i det kinesiska inbördeskriget avsiktlig? Nödvändig? Var det amerikanska stödet till Jiang Jieshi knutet till vissa villkor eller var det ovillkorligt? Kunde USA ha gjort mer för att förhindra kommunisternas seger? Hur mycket gjorde USA egentligen? I vilket avseende var den amerikanska politiken ett misslyckande? Vems, om någons, var felet? Var resultatet oundvikligt? Var brytningen med den nya regimen och den fientlighet som följde från dennas sida oundvikliga?

En rad därmed sammanhängande frågor berör Sovjetunionen: Vad ville Stalin egentligen skulle hända i Kina? Hur starkt stöd fick kommunisterna från Sovjetunionen? Var rysarna 1945 uppriktiga i sitt fördrag med Jiang när de lovade att underhandla endast med centralregeringen eller hjälpte de samtidigt i hemlighet kommunisterna?

I det andra utdrag som citeras ges *John Fairbanks* synpunkter. Denne framställer sig själv i en artikel från 1948 som företrädare för en sansad och realistisk ståndpunkt. Hans analys, som stämmer överens med den "officiella" förklaring som det amerikanska utrikesdepartementet gav 1949, tenderar att beskriva situationen som mer eller mindre hopplös från första början. Det amerikanska folket var krigstrött och ovilligt att engagera sig i Kina. Kommunisterna var för starka och politiskt mycket sluga. Guomindang-ledarna var raka motsatsen — enfaldiga, korrumperade, impopulära och strategiskt sett dumma. Trots goda avsikter gjorde allmänhetens rädsla och bristande kunskaper tillsammans med den enorma uppgift som amerikanerna stod inför varje annat slutresultat, enligt Fairbank, till en omöjlighet.

Ett företag som nästan alla historiker (förutom de kinesiska) är överens om var väl menat men hopplöst, utgjorde general *George C. Marshall*s uppdrag att 1946 söka uppnå en politisk kompromiss mellan Guomindang och kommunisterna. I Marshall's rapport läggs skulden för misslyckandet på "extremister" på båda sidor, men han undviker noga att beröra den grundläggande motsägelsen som låg i att försöka medla i en konflikt där man samtidigt aktivt stödde den ena parten mot den andra. Flertalet av de nedan citerade författarna delar mer eller mindre Fairbanks grundläggande värdering av styrkan och svagheter hos huvudaktörerna på den kinesiska skådeplatsen: de skiljer sig dock i frågan om huruvida en *annan politik* kunde ha varit möjlig. *John S. Service* tar upp denna fråga i detalj i en nyligen utkommen bok, där han skildrar sina iakttagelser på fältet under åren 1943—45. Precis som Davies tillhörde Service det amerikanska utrikesdepartementets experter, vars råd man konsekvent ignorerade efter det att Roosevelts personlige representant och sedermera ambassadör Patrick J. Hurley anlät till Kina. Båda dessa män (Service och Davies) tillsammans med praktiskt taget samtliga kolleger blev senare, i samband med häxjakten under McCarthy-eran i början av femtiotalet, jagade ut ur utrikesdepartementet anklagade för att ha varit

"eftergivna mot kommunismen" eller ännu värre. Anklagelserna kunde i inget fall bevisas. Bland andra amerikanska "miss-tag" som Service och hans kolleger ständigt varnade för tar han upp misstaget som låg i att inte utöva tillräckliga påtryckningar på Jiang och att binda USA vid hans personliga öde. Man lyckades ej kontrollera den i hög grad oberäknelige Hurley och man misslyckades med att förstå — och komma till samförstånd med — kommunisterna.

Service kommenterar också Mao Zedongs attityder, som han uppfattade dem vid en rad längre samtal 1944. Maos kommentarer, återgivna i Services bok men av utrymmesskäl ej medtagna här, visar att Förenta Staterna kanske hade ett mycket större spelrum i beslutsfrågor än vad utrikesdepartementets dokument (eller åtminstone de som inte blev hemligstämplade för tjugo år framöver) lät ana.

Det finns andra uppfattningar. Ambassadör Hurley trodde, eller sade sig tro, att amerikansk politik i Kina hade saboterats av illojala underordnade, som Service, i Kina. Den senare, tillsammans med en stor del av Förenta Staternas akademiska värld, tenderar att tro raka motsatsen: att amerikansk politik effektivt saboterades av Hurley, som ersatte den med sin egen.

Davies' slutkommentar i det utdrag jag valt att citera, att "Stalin när allt kommer omkring kanske inte gjorde så dåligt ifrån sig", leder oss till frågan om de sovjetiska schackdragen och motiven. I stort sett finns det tre skolor på denna punkt, beroende på vilken kombination av stater inom triangeln Kina—Sovjetunionen—Förenta Staterna man betraktar som den framväxande koalitionen efter det andra världskriget. Herbert Feis' tolkning är att Sovjetunionen faktiskt inbjöds av Roosevelt, som hade börjat inse att Jiang Jieshis Kina inte kunde utgöra en stabil bas i ett efterkrigsasien och som i slutet av 1944 hade börjat räkna med en *amerikansk-rysk entente*. Detta synsätt implicerar att Stalin huvudsakligen reagerade på amerikanska initiativ, och likt ordspråkets kamel stack in sin nos under den tältduk som FDR så vänligt lyft upp åt honom.

Ett annat synsätt är — åtminstone i teorin — att Stalin av hela sitt hjärta åstundade det som slutligen faktiskt kom att ske: att ett *kinesiskt-ryskt förbund* etablerades, varvid den kinesiska sidan helt kontrollerades av kommunisterna. Denna tolkning kräver föreställningen om en diabolisk Stalin som inte menade någonting av vad han sade och vars överenskomelser såväl med Roosevelt som med Guomindang 1945 inte ens var värda pappret de var skrivna på. Olyckligtvis är det i det närmaste omöjligt att hitta en seriös historiker som företräder detta synsätt, trots denna tolknings popularitet under det kalla krigets dagar. Ett kort utdrag ur *Jiang Jieshis* egen version av historien illustrerar de stora dragen i detta resonemang.

Slutligen har vi det revisionistiska synsätt som vuxit fram efter Vietnamkriget och som åter lägger tyngdpunkten på vad dess företrädare ser som en i huvudsak defensiv Stalin; en man som skrämt (men framgångsrikt) reagerade på vad han uppfattade som amerikansk fientlighet. Enligt detta synsätt, företrätt av *Steven E. Levine*, förklaras Sovjets agerande bäst som försök att förhindra eller modifiera en *kinesisk-amerikansk* (eller möjligen kinesisk-amerikansk-japansk) *efterkrigsallians*, riktad mot Sovjetunionen i Fjärran Östern.

John Paton Davies:

Maktpolitik i Asien

Innan Davies tvingades lämna offentlig tjänst under McCarthy-eran hade han nästan kontinuerligt varit placerad i Kina alltsedan 1931. Under andra världskriget var han politisk rådgivare åt general Stilwell. Följande något vanvördiga artikel utgör ett försök att inordna Amerikas erfarenheter i Kina i deras större maktpolitiska sammanhang. Det större sammanhanget kom något ur sikte under krigets första år, men när man började skönja slutet på den europeiska konflikten drogs både USAs och Sovjetunionens uppmärksamhet åter mot den

John Paton Davies, "America and East Asia", *Foreign Affairs*, Januari 1977, sid. 368-394.

framtida styrkebalansen i Fjärran Östern. I och med Jalta-konferensen började de två stormakterna bli alltmer bekymrade över framtida relationer och "stabilitet", och om problemet med det maktvakuum som varken ett besekrat Japan eller ett svagt Guomindanglett Kina kunde fylla.

Davies går i sin analys inte in på frågan om Sovjetunionens avsikter annat än att han antar att Stalin, i en eller annan form, låg bakom Koreakriget. Frågan om Stalins avsikter och agerande kommer att behandlas längre fram i andra avsnitt; vad hans avsikter än må ha varit så befäste Koreakriget fiendskapen mellan den segerrika kinesiska kommunistiska regimen och Förenta Staterna, en de facto-triumf för Sovjetunionen och något som Davies och andra hade förutsett och försökt hindra.

I det triangulära förhållandet mellan Förenta Staterna, Japan och Kina från första världskriget till anfallet vid Pearl Harbor var Japan med få undantag den aktiva parten med Kina på defensiven. Förenta Staterna utgjorde den självutnämnde domaren som i enlighet med subjektiva regler dömde utan att straffa ända fram till strax före matchens slut. Detta provocerade den offensive spelaren till ett desperat försök att slå ihjäl domaren.

Japans aggressivitet under denna period från 1914 till 1941 började med att man bemäktigade sig de tyska koncessionerna och lite till, i Shandong (Shantung), för att sedan i amerikanskt sällskap intervensera i den ryska revolutionen, ockupera delar av Sibirien och kustprovinserna, erövra Manchuriet, tåga in i Kina, ockupera Indokina med Vichy-regeringens hjälp, och attackera Pearl Harbor...

Japanerna antog att de hade samma behov och rätt att utsträcka sina domäner som England, Frankrike och Holland hade, och utan tvekan mer rätt än de redan rikligt försedda ryssarna och amerikanerna. USA hade till att börja med välkomnat Japans första imperialistiska äventyr. Sedan hade man dock av oförklarlig anledning tagit kinesernas parti. Härnäst deklarerade Förenta Staterna och Sovjetunionen att imperialism var av ondo och att Japan inte fick inkräkta på Kina. Japanerna betraktade detta moraliserande som fientligt — och ett hyckleri med tanke på de andras tidigare förhållanden...

Och nu på trettioalet talade Ryssland och USA, dessa mätta och belåtna makter, om för Japan att det inte fick kasta sig över ett efterblivet och av banditer översvämmat Manchuriet och öppna det med järnvägar och industri som Ryssland gjort i de områden det lagt under sig i Centralasien och Sibirien, och Förenta Staterna i de sydvästra staterna, ett område man tagit inte bara från indianstammarna utan också från Mexico. Vidare, hur kom det sig att det var acceptabelt att USA lade beslag på en bit av Columbia för att skapa staten Panama men omoraliskt av Japan att avskilja Manchuriet från Kina och skapa Manchukuo?

Om Amerika fann det lovvärt att följa sitt ödes lott, kunde Japan då nekas rätten att göra det samma? Om Storbritannien nobelt bar den vite mannens börda i Indien, varför fick då Japan ej stolt bära den gule mannens börda i Kina — att genomföra, som fransmännen behagade uttrycka det, sin civiliserande mission, om det visade sig nödvändigt med bruk av våld? Om amerikanerna var berättigade att påtvinga den västra hemisfären en Monroedoktrin och inta rollen som ett Panamerikanskt systems överhuvud, kunde Japan då inte få göra detsamma i Ostasien och skapa den Större Ostasiatiska Ömsesidiga Välfärdssfären?

På sådana frågor svarade de mätta makterna: "Ah, men imperiebyggandets dagar är förbi. Vi har lagt sådant bakom oss, och det måste även du. Vi bekänner oss nu alla till staternas rätt till självbestämmande." ...

Japanerna drog på trettioalet slutsatsen att amerikanerna var fulländade hycklare och att de av ren illvilja och förnuftsvidrig svaghet för Kina var fast beslutna att neka Japan uppnåendet av dess rättmätiga mål. De reagerade med ilska och förakt på de förmaningar och moraliserande predikningar som decenniets utrikesministrar, Stimson och Hull, kom med. De hade upptäckt att Washington inte följde upp hårda ord med motsvarande handling, inte ens när den kejserliga armén sänkte ett amerikanskt örlogsfartyg, U.S.S. Panay. USA blufade, antog Tokyo, och behöver ej tas på allvar ...

Den amerikanska och andra regeringar i väst hade fram

till [1927] betraktat Jiang och hans nationalister som farliga "röda". Delar av Jiangs retorik från 1926 var också utan tvivel värdiga en Kominternagitator. Några av hans trupper hade dessutom utan skrupler slagit ihjäl amerikanska medborgare i Nanjing (Nanking). Men hans beteende i Shanghai — utrensning av kommunister, inviter till det finansiella etablissemanget och återupprättandet av gamla kontakter med undre världen — var lugnande. Jiang blev respektabel och inom kort var han värdig den roll han 1941 skulle tilldelas av president Franklin D. Roosevelt — en av de fyra stora politiska stjärnorna.

Försvagat av Jiangs attacker sjönk KKP:s medlemsantal från 58.000 våren 1927 till mindre än 20.000 följande vinter. Icke desto mindre skapade små militära avdelningar ledda av Mao Zedong, Zhu De (Chu Teh) och andra, ett basområde och lokalt styre i de bergiga delarna av provinsen Jiangxi (Kiangsi) i det centrala Kina. Där, och i flera andra smärre basområden, byggde kommunisterna upp sin armé till en sammanlagd styrka av omkring 300.000 man.

Jiang reagerade inte militärt på Japans invasion i Manchuriet. Han koncentrerade sig snarare på den inre fienden — kommunisterna. Jiangxi-kommunisterna stod emot upprepade nationalistoffensiver fram till år 1934, då en nationaliststyrka på närmare en million — de var själva sammanlagt omkring 100.000 — tvingade dem att retirera på den legendariska 10.000 kilometer långa Långa marschen. Bara omkring 8.000, ledda av Mao, anlände ett år senare till Shaanxis (Shensis) kala bergstrakter i nordvästra Kina. Här byggde man upp ett nytt basområde med den dystra lilla hålan Yan'an (Yenan) som huvudstad. Kommunistiska eftersläntare från andra områden, förenade sig med de överlevande från den Långa marschen, och i slutet av 1936 uppgick den röda arméns totala styrka till mer än 30.000.

Under den Långa marschen, i Zunyi (Tsunyi) i januari 1935, vann Mao kontrollen över politbyrån från de "tjugoåtta bolsjevikerna", vars ledare hade dominerat partiet. Medlemmarna i de "tjugoåtta bolsjevikernas" fraktion var Moskvasko-

lade, och hörsammade Kominterns direktiv. Alltsedan Zunyi-konferensen var Mao partiets obestridde ledare.

Zunyi innebar ett nederlag av historiska proportioner för Stalin. Det överträffade Jiangs dubbelspel — som varit nog så pinsamt; Trotsky hade förlöjligat honom för att han låtit sig luras av Jiang. Men han kunde, som det senare visade sig, samarbeta med Generalissimon, en kontrarevolutionär, på praktisk basis. Att Mao kastade ut Moskvas män var emellertid ett skändligt brott mot all partidisciplin. Och Mao, som tidigare tillrättavisats av Komintern för att han gick sin egen väg, skulle fortsätta på en otillbörligt självständig kurs, och på så sätt utmana Kremls ofelbarhet och anspråk på att utgöra den enda sanna källan till kommunistisk sanning och auktoritet. För Stalin var Jiang under det sena trettioåret en motståndare, men Mao en uppkomling och en potentiell medtävlare.

Generalissimon var i Xi'an (Sian) i december 1936 för att sporra sina styrkor till större ansträngningar mot kommunisterna, när han kidnappades av generaler som fordrade att han skulle kämpa mot japanerna hellre än mot andra kineser. Representanter för KKP blandade sig i leken och man kom överens om att släppa Jiang på villkor som ledde till skapandet av en nationalistisk-kommunistisk enhetsfront mot den japanska aggressionen.

Detta hälsades med glädje av det kinesiska folket, som hade varit kritiskt mot Jiangs passivitet alltsedan invasionen i Manchuriet. Kreml hade också all anledning att vara nöjt, för närmandet i Kina mellan KKP och GMD var i linje med dess appell 1935 till bildandet av enhetsfronter mot Nazityskland och Japan. Det amerikanska folket applåderade den synbara enigheten och prisade Jiang som det kinesiska folkets fromme, kristne ledare. Men Jiang, Mao och deras respektive kollaboratörer visste mycket väl att Enhetsfronten inte var mer än en fasad, bakom vilken kampen som börjat 1927 skulle gå vidare.

Den våg av nationalism och anti-japanska känslor som Enhetsfronten väckte till liv, sammanföll med en trend i

Tokyo mot en mindre aggressiv och nästan försonlig politik gentemot Kina. Den kejserliga arméns generalstab började 1936 oroa sig för de allt större och mer stridslystna sovjetiska styrkorna längs den manchuriska gränsen. Den ville sålunda reducera snarare än öka Japans militära åtaganden i Kina.

Men en mindre skärmytsling mellan små kinesiska och japanska enheter utanför Peking den 7 juli 1937, som först bilades, blossade sedan upp igen och blev till ett krig som skulle komma att vara i mer än åtta år, vålla oräkneliga döda och till slut tvinga båda länder på knä.

Kinas politik i denna konflikt var enkel: man gjorde allt för att vinna tid och inväntade under tiden kriget mellan Japan och Förenta Staterna, som Jiang och hans män såg som oundvikligt. När kriget kom skulle Kina befrias från Japans tryck och Enhetsfrontens båda partier kunde sedan ägna sig åt att förbereda sig inför den kommande kampen på liv och död om det kinesiska folket...

Franklin D. Roosevelt och Cordell Hull betraktade inte krig som en fortsättning på politik med andra medel. Krigsmål var *en* sak: absoluta, ej förhandlingsbara, och laddade med rättmätig vrede — "total seger", "villkorlös kapitulation", utrotning av militarism, krossandet av filosofier "som baserade sig på erövring" och ingen "kompromiss mellan gott och ont". Efterkrigstidens mål var i en separat kategori: Villkorliga, förhandlingsbara, men också laddade med perfektionism — "byggandet av mänsklig frihet och kristen moral", stormaktssolidaritet, kollektiv säkerhet, skapandet av en förenade nationers organisation så att "lagens styre ej framgångsrikt kan hotas".

Japans attack på brittiska och holländska besittningar i Östasien och Hitlers dumdristiga krigsförklaring mot USA länkade samman krigen i Asien och Europa. På samma sätt som Japans attack på Förenta Staterna var sekundär till dess primära mål, var Washingtons reaktion i Stilla Havet likaså av sekundär betydelse i förhållande till kriget mot Tyskland. Det strategiskt visa beslutet att först koncentrera sig på Eu-

ropa välkomnades ej i Förenta Staterna, då allmänheten ville ha snabbast möjliga hämnd för Pearl Harbor.

Kravet som framfördes efter mötet i Casablanca på villkorslös kapitulation, inspirerat och framfört av Roosevelt, uteslöt möjligheten till förhandlingsfred för Japan och Tyskland, och ledde sålunda till att kriget drog ut på tiden och att det uppstod ett maktvakuum i Östasien och Centraleuropa. Två veckor före tillkännagivandet, hade USAs militära överkommando informerats om presidentens avsikter att kräva villkorslös kapitulation, men man hade inte ägnat en tanke åt de eventuella följderna av ett sådant krav.

Senare under år 1943 i Kairo, proklamerade Roosevelt och Churchill, med FDR i spetsen som vanligt när det gällde frågor som berörde Kina, att Japan skulle fräntas alla besittningar. Manchuriet och Formosa skulle "återlämnas" till Kina. Detta gjordes i huvudsak för att blidka en knorrande Jiang. Att det kunde ha varit klokare att skjuta upp avgörandet, åtminstone beträffande Formosa, till en fredskonferens, tycks inte ha fallit någon in.

När japanerna genom den amerikanska sjö- och luftoffensiven drevs närmare sina hemöar, började några amerikanska regeringstjänstemän åter begrunda det visa i att begära villkorslös kapitulation. Borde inte det japanska folket ges löfte om att de efter en kapitulation skulle få föra ett vanligt liv och behålla den vördade kejserliga institutionen? När allt kom omkring var det ju endast kejsaren som kunde ge de väpnade styrkorna order om kapitulation. Presidenten, vid det här laget Harry S. Truman, vägrade under våren och sommaren 1945 att göra några som helst avkall på kraven rörande den kejserliga institutionen. Under tiden sände Tokyo ut fredstrevare till Moskva, och bad dem medla med Washington. Man var villig att avstå Manchukuo och Sakhalin i utbyte mot sovjetisk neutralitet.

Genom avlyssningar och även genom Stalin var Truman medveten om Tokyos villighet att förhandla, men varken han eller Stalin svarade på inviterna.

I den proklamation som utfärdades i Potsdam uttryckte

Truman och Churchill ett hopp om att en regering skulle skapas "i enlighet med det japanska folkets fritt uttryckta önskningsar", men ingenting sades om kejsaren. Proklamationen avslutades med en varning om att ifall alla japanska styrkor inte villkorslöst kapitulerade "var alternativet för Japans del omedelbar och total förintelse." Detta var den 26 juli 1945. Japan kapitulerade ej villkorslöst.

Den 6 augusti hemsöktes Hiroshima av den amerikanska "totala förintelsen". Därpå följde Nagasaki. Tokyo sände den 10 augusti ut ett meddelande och tillkännagav att man var beredd att acceptera Potsdamultimatet, förutsatt att de kejsarliga privilegierna lämnades orörda. Washington förklarade dagen därpå att kejsarens auktoritet skulle komma att underställas den allierade överbefälhavaren. Det skulle visa sig att MacArthur och Hirohito utgjorde en effektiv regeringskombination — Shogunen och Mikadon.

Kina hade i det amerikanska folkets ögon genom Pearl Harbor blivit en tapper bundsförvant, illa åtgången men fortfarande ivrig att slåss och endast i behov av amerikanska vapen och råd för att ge sig i kast med den gemensamme vedersakaren. Roosevelt, vars bild av Kina präglades av romantiska föreställningar som härrörde från vad förfäder som varit engagerade i Östasienhandeln berättat, delade till att börja med den populära föreställningen om kinesernas lidelse att slåss mot japaner. Senare, desillusionerad, vidhöll han icke desto mindre att det var viktigt att "hålla Kina kvar i kriget". Kinas stora betydelse i Roosevelts vittflygande planer låg i efterkrigsperioden då Kina skulle överta Japans roll som den ledande orientaliska stormakten, men en vänligt inställd sådan, som samarbetade med Förenta Staterna, Storbritannien och Sovjetunionen för att skapa en bättre värld.

Pearl Harbor förändrade de kinesisk-amerikanska relationerna för Jiang. Han hade väntat länge på ett krig mellan Förenta Staterna (likaså Sovjetunionen) och Japan. Nu skulle amerikanerna överta bördan att bekämpa japanerna och han kunde koncentrera sig på förberedelserna inför den oundvikliga efterkrigskampen på liv och död med kommunisterna.

Han skulle naturligtvis stanna kvar i kriget mot Japan för att få amerikanska vapen och av samma anledning skulle han till och med stå ut med plågsamma amerikanska rådgivare som lade sin näsa i blöt — men bara till en viss punkt. Att han av FDR upphöjts till medlem av De Fyra Storas bisarra brödraskap gav honom anseende, och det gjorde också de jäktade amerikanernas konsultationer om efterkrigstidens dispositioner.

Kinas framtida öde tog vid denna tid form ute på landsbygden, bakom japanernas linjer. I den mest utvecklade delen av landet hade Jiang förlorat städerna och kommunkationslederna till inkräktarna, och landsbygden till kommunisterna. Kommunisterna växte i antal och i organisatorisk styrka, under det att de förberedde sig inför kraftmätningen med Jiang och hans nationalister.

Sannolikheten av att ett inbördeskrig skulle följa på Japans nederlag, den dynamiska kommunistiska expansionen, osäkerheten kring nationalisternas chanser att vinna ett inbördeskrig, de oerhörda kostnader en amerikansk intervention skulle föra med sig, och sannolikheten för att inbördeskriget skulle vända kommunisternas trend mot nationalism till ett starkt beroende av Sovjetunionen — alla dessa överväganden, och fler därtill, presenterades av amerikanska tjänstemän i Kina för utrikesdepartementet och Vita huset med början från 1943. I augusti 1944 uttryckte Mao en önskan till en amerikansk regeringstjänsteman att vilja upprätta ett kommunistiskt-amerikanskt samarbete under och efter kriget. Washington reagerade inte. Mot slutet av 1944 tog amerikanska regeringstjänstemän upp frågan om huruvida kommunisterna redan nu kunde förutses vinna det kommande inbördeskriget och om så var fallet i vad mån det vore lämpligt att den amerikanska regeringen, samtidigt som man upprätthöll diplomatiska förbindelser med Jiang, började etablera direkta kontakter med kommunisterna såsom de facto-auktoritet i de områden de behärskade och som trolig framtida härskare i hela Kina.

Ambassadör Patrick J. Hurley var helt emot direkta rela-

tioner med kommunisterna. Han hade engagerat sig på högt personligt vis i försöken att åstadkomma en koalition i vilken kommunisterna skulle underställa sig Jiangs överhöghet. Kommunisterna hade dock 1927 års händelser i färskt minne, och de hade inga planer på någonting liknande. Efter att ha sammanträffat med en sjuk Roosevelt, som endast hade några veckor kvar att leva, förklarade Hurley, att amerikansk politik gick ut på att stödja endast Jiang och nationalisterna.

Trots att de flesta karriärdiplomater som hade med Kina att göra, föredrog en mer flexibel politik, brydde sig Hurley föga därom och förbjöd att man rapporterade någonting kritiskt om nationalisterna till Washington. Han erhöll Trumans stöd för någonting som ambassadören framställde som Roosevelts direktiv. Detta betydde amerikansk intervention på Jiangs sida i konflikten mellan nationalister och kommunister. Amerikanska flyg- och sjöstridskrafter hjälpte till att förflytta en halv million nationalistsoldater till det japansk-ockuperade Kina och Manchuriet, där de spred sig för att bekämpa kommunisterna, under det att amerikanska marinsoldater i norra Kina, allierade med japaner som kapitulerat, tjänstvilligt höll städer och järnvägar åt nationalisterna.

När Hurley förgrymmad lämnade in sin avskedsansökan, och hävdade att vissa tjänstemän inom utrikesdepartementet hade saboterat hans försök att åstadkomma ett fredligt enande av Kina, sände Truman general George C. Marshall för att medla mellan Jiang och Mao. Hans försök var dömt att misslyckas; de båda sidorna skulle komma att slåss om saken. Det amerikanska engagemanget i Kina, redan reducerat i november 1946 när marinkåren togs hem, skars ned till nominellt stöd efter det att Marshall lämnade landet i januari 1946 för att bli utrikesminister.

Nationalisternas militära överlägsenhet var ungefär tre till ett när det gällde antalet soldater. De var också de enda som hade ett flygvapen, en flotta och vapenförråd. Mot slutet av 1949 hade kommunisterna dock tvingat dem helt på flykten. Enkelt uttryckt var förklaringen den att nationalisterna hade inkompetenta och korrumpade ledare, degenererade och

alltför utbredda styrkor och inget folkligt stöd. Samtidigt hade kommunisterna skickligt politiskt-militärt ledarskap, enastående moral och kampanda, samt aktivt folkligt stöd.

Roosevelt, Hull och sedan Truman insåg inte att Kina befann sig i en djup identitetskris. Vad var Kina? Innan denna fråga besvarats genom kval och lidande kunde Kina inte bli till en faktor i internationellt sammanhang. Jiang var sålunda ej Kina, som amerikanerna romantiskt föreställde sig utan bara en av många personligheter i Kina. Och 1943 såg det ut som om hans stjärna redan hade börjat dala.

Under dessa omständigheter hade de amerikanska ledarna i bästa fall misstagit sig och det amerikanska folket lurats till att tro, att Kina kunde bli till en betydelsefull kraft i kriget mot Japan, att det delade Amerikas drömmar och planer för framtiden och att det, tillsammans med Stalins Ryssland, skulle med Storbritannien och USA upprätthålla stormakts-solidaritet och bevara en laglig fred.

I minst ett år före interventionen hade det varit uppenbart, att en politik som gick ut på att hålla Jiang bakom ryggen i ett inbördeskrig var dömd att misslyckas, och att den, vad värre var, skulle förgifta relationerna till segrarna då den drev dem att söka stöd hos Sovjetunionen. Det var vad som hände, trots att Truman drog sig tillbaka redan på ett tidigt stadium i konflikten. Men skadan var redan skedd. Kina hade genom att erövrats av kommunisterna funnit sin identitet, till en del genom fiendskapen till Förenta Staterna.

Den amerikanska reaktionen på det kommunistiska maktövertagandet i Kina var chockad förvirring. En växande grupp politiker, militärer och skribenter hävdade att Kina uppenbarligen "gick förlorat" för Förenta Staterna genom att förrädare inom den amerikanska regeringen underminerat Jiang och hjälpt kommunisterna till seger. Detta falska påstående vann förvånansvärt stort gehör i vida kretsar, i synnerhet efter kinesernas intervention i Koreakriget 1950. Det ingick i en hätsk attack mot regeringstjänstemäns integritet, en attack som skulle pågå ända till 1955, med senator Joseph McCarthy som den främste smutskastaren. Den amerikanska

utrikespolitiken tillfogades härigenom långtgående skador.

Det låg i de sovjetisk-japanska relationernas natur att Stalin, när han väl besegrat tyskarna och systematiskt kunde omgruppera tillräckliga styrkor till Sibirien och österut, skulle attackera Japan. Roosevelt sökte garantier av Stalin för att han verkligen ämnade göra detta. Dessa överflödiga böner från amerikanskt håll berodde sannolikt på den amerikanska arméns önskan att den sovjetiska armén skulle ta sig an de enorma japanska styrkorna i Manchuriet. MacArthur uttryckte en förhoppning om att ryssarna skulle avdela ej mindre än 60 divisioner för detta ändamål.

Utan att konsultera Kina erbjöd sig Roosevelt på Jaltakonferensen att belöna Stalin för vad den sluge georgiem i vilket fall som helst tänkt göra; ta tillbaka "Rysslands forna rättigheter, vilka kränkts av Japan i 1904 års skändliga attack" — territorium och järnvägar. För Japans del betydde detta att den ene Roosevelt tog vad den andre gav. Som ursäkt för FDRs chevalereska sätt att behandla andras egendom, kan man anföra, att de villkor han förhandlade fram med Stalin ändå var betydligt blygsammare än de som Stalin lätt kunde ha påtvingat Japan med våld. Å andra sidan hade Roosevelt med sin signatur på sätt och vis legaliserat de kommande ryska erövringarna.

Sovjetunionen invaderade Manchuriet den 8 augusti, två dagar innan Japan erbjöd sig att kapitulera. Man skeppade över japanska krigsfångar och allt flyttbart av värde, inklusive fabriker, till Sibirien. Uppbringade lätta vapen överlämnades som byte till de kinesiska kommunisterna vilka infiltrerade från Nordkina. Men under sin tid i Manchuriet behandlade den sovjetiska armén nationalistregeringens tjänstemän korrekt men föraktfullt, som Kinas representanter.

Efter det korta kriget mot Japan stod Sovjetunionen som ägare till södra Sakhalin och Kurilerna, en välkommen kil i öblockaden av det sovjetiska Fjärran Östern. Båda dessa förvärv kontrasignerades av Roosevelt på Jaltakonferensen. Sovjetarmén ockuperade norra Korea och Manchuriet, av vilka norra Korea skulle bli en satellit och Manchuriet en

inflytelsesfär, genom rättigheter beviljade på Jalta och be-
fästa av Jiang. Kremls avsikter i Kina var att balansera
Jiang och kommunisterna mot varandra och på detta sätt
förhindra att endera av dem fick överhöghet över hela
Kina...

När kommunisterna lade under sig de sista delarna av det
kinesiska fastlandet, försökte Truman och hans utrikesminis-
ter, Dean Acheson, lösgöra Förenta Staterna från sina föga
lönsamma åtaganden i Östasien. Presidenten tillkännagav i
januari 1950 att Förenta Staterna inte ville ha något att göra
med det kinesiska inbördeskriget och ej hade några anspråk
på Formosa. Acheson utmanade Kinalobbyns raseri och för-
klarade öppet, att det klokaste man kunde göra från ameri-
kansk sida var att hålla sig utanför och låta den kinesiska
nationalismens naturliga kraft kämpa emot Sovjets försök
att dominera Kina. Han parafraserade också ett publicerat
uttalande av MacArthur (och ett beslut av det amerikanska
militära överkommandot) som definierade den amerikanska
försvarsperimetern i Östasien, och uteslöt republiken Korea
och Formosa.

Sålunda rörde sig USAs Östasienpolitik märkbart i riktning
mot ett lösgörande när Stalins nordkoreanska redskap Kim
Il Sung i juni 1950 invaderade Sydkorea. Denna händelse
fick återverkningar över hela världen. Men varför skulle
Stalin — för det är svårt att föreställa sig att han inte skulle
ha haft förhandskännedom om invasionen — ge sitt samtycke
till aggressionen, såvitt han inte rentav ledde den?

Den vanligtvis så försiktige Stalin antog förmodligen, att
detta var en relativt riskfri operation. Amerikanerna hade
dragit tillbaka sina stridstrupper från Korea. Kvar fanns en-
dast lätt beväpnade koreanska styrkor, vilka USA redan ne-
kat stridsvagnar och antitankvapen. Vi vet att det förekom
politiska oroligheter i Sydkorea; hur dessa framställdes för
Stalin av hans spioner kan vi bara gissa oss till. Att MacAr-
thur och Acheson lämnat Sydkorea utanför den angivna ame-
rikanska försvarslinjen måste ha uppmärksamrats. Men hade
man fäst större vikt vid detta än vid kongressens beslut åren

1949—50 att skära ned anslagen till Sydkorea?

Dessutom skulle kampanjen bli kortvarig. Den nordkoreanska armén var vida överlägsen den sydkoreanska vad gällde erfarenhet och offensiv beväpning. Den hade också gällande raskningsmomentet på sin sida och möjligheten att översvämma södern inom loppet av några dagar i vad som skulle framställas som ett inbördeskrig för att befria södern. Allt skulle vara över innan USA hann reagera.

Utbytet av denna operation skulle bli sovjetisk kontroll av den koreanska halvön, varigenom man hindrade Förenta Staterna och ett eventuellt revanschistiskt Japan att få fotfäste på denna strategiska invasionskorridor till det sovjetiska Fjärran Östern och Manchuriet. En ytterligare vinst skulle vara att USAs uppmärksamhet vändes från Europa mot Asien och att amerikanerna förödmjukades. Men Stalin hade likt alla diktatorer inte räknat med en demokratis oberäknelighet. Han hade begått en blunder i Korea, men fick därigenom avsiktligt eller oavsiktligt amerikanerna och kineserna att bli ovänner för tjugo år framöver.

Truman och Acheson satte omgående in amerikanska trupper för att försvara republiken Korea. De utnyttjade på ett konstruktivt sätt FN för att få andra nationers hjälp med att slå tillbaka aggressionen. Sydkoreanerna hindrade med den amerikanska förstärkningen fiendens frammarsch på Korea-halvön. Oroade över att den nordkoreanska attacken kunde vara ett symptom på Moskvas eller Pekings intentioner att agera aggressivt även annorstädes, lät Washington dra samman sjunde flottan mellan Formosa och fastlandet. I Peking såg man detta som ett bevis på att USA återigen blandade sig i den interna kinesiska konflikten. Och som i Washington undrade man i Peking var nästa fientliga manöver skulle ske.

Efter en framgångsrik motoffensiv, som återställde den ursprungliga gränsen längs den 38 breddgraden, marscherade MacArthur in i Nordkorea. Han gjorde så trots kinesiska varningar. När hans trupper närmade sig den manchuriska gränsen, vällde massor av kinesiska "frivilliga" in i Korea, och började attackera de utspridda amerikanska kolonnerna

och driva dem tillbaka långt ned i Sydkorea.

Kommunistkina var nu fienden. MacArthur och många likasinnade ville utvidga kriget till att anfalla även Manchuriet och resten av Kina. Men Truman, det amerikanska Förenade Överkommandot och Acheson höll fast vid att begränsa kriget till Korea och söka återupprätta den situation som rått före invasionen. Efter det att MacArthur vädjat till det amerikanska folket över presidentens huvud och Truman befriat honom från kommandot, fick man Koreakriget under kontroll och i praktiken till att upphöra. Summan av det hela blev att amerikaner och kineser hatade varandra som aldrig förr. Så Stalin kanske inte gjorde så dåligt ifrån sig ändå, när allt kommer omkring.

John King Fairbank:

Förenta Staternas politik och Nationalisternas sammanbrott

John Fairbank är troligen den främste bland vad som nu utgör den äldre generationen av amerikanska Kinaexperter. Boken ur vilken detta utdrag hämtats är en klassiker och har påverkat tänkandet hos otaliga studenter världen över. Större delen av hans bok *The United States and China* behandlar enbart Kina, något som är förståeligt, emedan USA under större delen av Kinas historia inte ens existerade. Dock skrevs Fairbanks bok för att beskriva Kina för en amerikansk publik och första kapitlet bär överskriften "Vårt Kinaproblem". Fairbanks huvudtes kan sägas vara: Kina är en helt främmande kultur ur amerikansk synvinkel och amerikanerna skulle vinna på att lära sig mycket mera om denna kultur innan de tar sig friheten att utlåta sig över – eller försöka påverka – den. Detta leder författaren till den generella åsikten att Kina troligen kommer att gå sin egen väg och att den amerikanska politiken härvidlag inte spelar någon avgörande roll – något som den inte heller gjort i det förgångna. För sin möda har Fairbank vid skilda tillfällen ådragit sig praktiskt taget allas misshag på grund av sina åsikter i politiska frågor. I en fotnot beklagar han sig på följande lätt nedstämda vis: "I Washington 'identifierades' jag som kom-

John King Fairbank, *The United States and China*. Rev. ed. Cambridge, Mass.: Harvard Univ. Press, 1958. (Första utgåvan kom 1948.)

munist och såsom del av en 'hård inre kärna' av en påstådd prokommunistisk sammansvärjning. I Peking har jag betecknats som en 'imperialistisk spion' och som den 'amerikanska imperialismens hemlige kulturagent nummer ett', etc." 'Etcetera' kommer att omfatta att Fairbank under sextiotalets politiska klimat av radikala studenter kallades för en apologet för Förenta Staternas anti-Kina etablissemang. Han ger här sina synpunkter på Nationalisternas "sammanbrott".

Det är min uppfattning att man överdrivit de möjligheter USA hade att påverka den kinesiska händelseutvecklingen under fyrtiotalet. Jag tror inte att en subkontinent med över en halv miljard människor — till stor del fortfarande inneslutna i sin egen uråldriga kultur och i stor utsträckning endast möjliga att nå längs stigar eller med sampan — kan kontrolleras utifrån. Det är värt att notera att det kinesiska kommunistpartiet, vilket skapades för att tjäna som redskap åt utländskt inflytande, gick mot fördärvet när det under tjugotalet följde Kominterns direktiv. Det började sin väg mot makten först efter det att dess utländska trosbekännelse hade anpassats och siniserats av Mao Zedong.

Utgången 1949 visade inte att den sovjetiska hjälpen varit större än den amerikanska, utan att de kinesiska kommunisterna, i motsats till nationalisterna, varit i stånd att mobilisera och bruka revolutionens potential. Kommunisternas seger visade också att amerikanskt inflytande i Kina under 30 år inte bidragit till att organisera den politiska makten enligt amerikansk förebild så effektivt som det sovjetiska inflytandet bidragit till att organisera den efter sovjetiskt mönster. Vi hade inget Komintern. Bakom vår brist på en konspiratorisk revolutionär organisation dölde sig den mer generella avsaknaden av varje filosofi eller metod för politisk kollektivitet och ekonomisk utveckling baserad på tvångsrekrytering. Med hänsyn till det lidande som en snabb modernisering av varje slag nödvändigtvis måste förorsaka det kinesiska folket, bör vi inte nödvändigtvis beklaga oss över vår oförmåga att tjäna som förebild för den brutala uppgiften att omskapa och industrialisera Kinas urgamla samhälle på kortast möjliga tid.

Mitt svar på den svåra frågan huruvida vi kunde ha räddat Kina undan kommunismen är: Före 1944 endast med ett helt annat grepp, och därefter inte alls. När vi väl började försöka var det redan för sent ...

Amerikansk hjälp och medling

Vår Kinapolitik under kriget. I slutet av 1943 började amerikanska diplomater skymta den inneboende fara som rivaliteten mellan Guomindang och det kinesiska kommunistpartiet utgjorde. Inbördeskrig vid någon obestämd punkt i framtiden skulle kunna lamslå krigsansträngningarna och få Ryssland att backa upp kommunisterna. Amerikanerna ville därför (1) undvika ett inbördeskrig genom att söka främja en politisk lösning, något som Jiang Jieshi (Chiang Kai-shek) förespråkade redan så tidigt som i september 1943, och (2) stärka nationalistregeringens ställning, dels genom att bygga upp dess arméer, och dels genom att få den att reformera sig själv. Arméer byggdes upp men en reform visade sig vara omöjlig att få till stånd. Detta av skäl som redan redovisats. Idén om en politisk lösning accepterades emellertid av samtliga parter, åtminstone i ord. Underhandlingarna mellan Guomindang och Kommunistpartiet hade återupptagits i början av 1943. Den amerikanska politiken framskred på tre plan.

För det första försökte vi på den internationella skådeplatsen göra Kina till en stormakt, om inte i verkligheten så åtminstone till namnet. Kina hade permanent uteslutits ur det allierade överkommandot vid den anglo-amerikanska konferensen i Quebec i augusti 1943 men fick tillsammans med Sovjetunionen delta i Moskvadeklarationen om stormaktsprinciperna i oktober. I den anglo-amerikanska Kairodeklarationen i december 1943 utlovades Kina alla områden som hade förlorats till Japan och på Teherankonferensen var Roosevelt orubblig när det gällde Kinas stormaktsstatus i det framtida FNs säkerhetsråd. Men att nationalistregeringen tilldelades stormaktsstatus var USAs förtjänst, inte kinesernas egen och minst av allt britternas eller ryssarnas. Det ansågs

på sin tid vara en fin och vänlig gest gentemot ett stort folk som väl gjort sig förtjänt av det. I historiens desillusionerande ljus framstår det emellertid som en doktrinär ansats att styra Kinas historia från andra sidan Stilla Havet och att med ord utifrån stötta en regim som på hemmafronten redan var på väg utför. (Peking kallar det nu naturligtvis helt enkelt för en imperialistisk komplott.)

För det andra: Vårt idealistiska stöd åt Chongqings (Chung-kings) internationella prestige beledsagade verkliga militära ansträngningar, som resulterade i en moderniserad nationalistarmé och nationalistflygvapen. Stilwells efterträdare, general Albert C. Wedemeyer, skötte, tillsammans med ett tusental amerikanska instruktörer och rådgivare, träningen och utrustningen av 39 divisioner.

För det tredje försökte vi överbrygga motsättningarna mellan Guomindang och KKP. Amerikanska armén, som endast hade Japans nederlag för ögonen, ifrågasatte nyttan av att ha mellan 200.000 och 400.000 soldater sysselsatta med att blockera det kommunistiska området. Under juli månad 1944 besökte vicepresident Wallace Chongqing för att föreslå att de nationalistiska och de kommunistiska stridskrafterna gemensamt skulle bekämpa Japan, i stället för att lurpassa på varandra. Han fick Jiang att gå med på att en amerikansk mission av militära observatörer uppehöll sig i Yan'an (Yenan), dit västliga journalister redan under maj månad hade tillåtit bege sig. Nu fick man en intressant inblick i det som hände hos kommunisterna. Men det var uppenbart att både Chongqing och Yan'an oroade sig mera för varandra än för Japan. Japanska stridskrafter hade under tiden — vid slutet av 1944 — trängt fram söderut genom Hunans risbod och västerut från Guangzhou (Canton) i syfte att inta den stora amerikanska basen vid Guilin (Kweilin). Under denna kris hade Jiang Jieshi ihärdigt motsatt sig Stilwells utnämning till överbefälhavare för hela Kina och tvingat fram hans hemkallande i oktober; han motsatte sig även framgångsrikt den planerade beväpningen av kommuniststyrkorna och att dessa skulle sättas in inom ramen för en förenad kinesisk

krigsansträngning. Enhet och reform förblev avlägsna förhoppningar, men ambassadör Patrick J. Hurley fortsatte med mera bravur än finess att uppmuntra till ett närmande mellan nationalisterna och kommunisterna.

I februari 1945 försökte Roosevelt på Jalta försäkra sig om Stalins framtida stöd åt nationalistregeringen i utbyte mot att Ryssland återfick Tsarrikets position i Nordöstasien. Först så sent som i juli gjordes detta klart för Jiang vars instämmande vi lovat att inhämta, och det kinesisk-sovjetiska fördraget härom ratificerades först i och med Japans kapitulation den 14 augusti. Vid det laget hade Ryssland redan lagt Manchuriet under sig.

Bakom denna historias alla oändligt detaljrika och invecklade förhållanden skymtar ett grundläggande faktum: Sovjetunionen och de kinesiska kommunisterna hade den militära kapaciteten att tränga in i Manchuriet respektive Nordkina och de kunde knappast ha hindrats genom symboliskt vapenskrammel. Med Sovjets goda minne förstärktes snart kommunisternas arméer ytterligare med vapen som överlämnats av de kapitulerade japanerna i Manchuriet.

Efter fredsslutet upprättades en stor amerikansk luft- och sjöbro och en halv miljon nationalistsoldater transporterades tillbaka till kuststäderna. Samtidigt gjorde den japanska kapitulationen i norra Kina det möjligt för kommunisterna att snabbt utsträcka sitt territorium och amerikanerna repatrierade 1.200.000 fiendesoldater till Japan. När Förenta Staterna började slappna av och demobilisera, inleddes det länge förutsedda inbördeskriget i kampen om de ockuperade områdena. Detta var en tidpunkt då det amerikanska folket, såväl känslomässigt som intellektuellt, var minst rustat att möta en kinesisk kris. Vi hade på vintern 1945–46 inte för avsikt att utkämpa ytterligare ett krig i Östasien.

General Marshalls medling. Det var mot denna bakgrund som George C. Marshall i december 1945 begav sig till Chongqing (Chungking). Hans första månader där utgjorde ett hoppingivande skede för amerikansk diplomati. Hans mål var att hitta en politisk lösning på det spirande inbördeskriget.

Det enda alternativ till ett inbördeskrig som diplomatin skulle kunna åstadkomma vore att få de kinesiska kommunisterna att anpassa sig till ett politiskt och militärt system inom ramen för en författningsenlig regim. Deras ställning skulle likna den som de kommunistiska partierna intog i Västeuropa. De båda tävlande parterna skulle vara representerade i en koalitionsregering under Jiang. Deras arméer skulle förenas och reduceras, varefter amerikansk hjälp även i fortsättningen skulle lämnas. I januari 1946 nådde den Politiska Rådgivande Konferensen i Chongqing en politisk överenskommelse. Båda arméerna gav order om eld upphör. I februari enades man om ett militärt samgående. Under tiden upprättades i Pekings moderna Rockefeller sjukhus en ny och hittills ej existerande kommission, det Exekutiva Högkvarteret, vari alla tre parterna var representerade och vars uppgift var att övervaka dessa försök att stävja ett totalt inbördeskrig. Amerikanska flygplan transporterade jeepar, radiotelegrafiutrustning, förråd och stilleståndsgrupper, vanligen bestående av en amerikansk överste och nationalist- och kommunistgeneraler, till avlägsna, svårtillgängliga platser där strider fortfarande pågick. Stridigheterna upphörde praktiskt taget.

Denna enastående prestation var general Marshalls personliga förtjänst. Det krävdes stora ansträngningar att förhålla sig neutral i Kinas inre politiska process och samtidigt upprätthålla den erkända regeringens överhöghet, utan att för den sakens skull bli till ett verktyg för den. Vapenstilleståndet bröt huvudsakligen samman i Manchuriet, som fortfarande låg bakom gränserna för ett effektivt eld upphör. Bakom det 1946 åter uppblossande inbördeskriget dolde sig nationalisternas blinda tillit till sin överlägsna vapenmakt, en skarpsinnig kommunistisk bedömning av nationalisternas verkliga sårbarhet och även, anser jag, ryssarnas beslutsamhet att ge sig in på ett kallt krig med våld och bedrägeri mot sina forna allierade. Medan Stalin hyste små förhoppningar om en snar kommunistisk seger över nationalisterna, gav hans kalla krig med väst KKP uppmuntran och tillfälle att sträcka sig efter makten.

Med andra ord var det amerikanska folkets aversion åren

1945-46 mot att använda sig av sin väpnade styrka till fortsatt krig om detta skulle visa sig vara nödvändigt för att säkerställa och upprätthålla en tillfredsställande fredsöverenskommelse en av de huvudsakliga bakomliggande faktorerna. Vi hade endast en vag föreställning om vad för slags fred vi önskade i Östasien. I likhet med varje efterkrigsdemokrati var vi inställda på demobilisering och ett normalt liv. Denna inställning, uppriktig men ödesdiger, låste de ansvariga för Kinapolitiken.

Kunde den amerikanska medlingen ändå ha krönts med framgång? I det historiska förloppet är det svårt att bevisa ett "kunde ha blivit". Ingen av de kinesiska parterna litade på varandra eller var beredda att ge upp hoppet om ett eventuellt landsomfattande herravälde. De ägde rivaliserande arméer och organisationer och två decenniers bittra minnen av att döda och dödas. Satt i sitt historiska sammanhang kan man knappast föreställa sig en mer okuvlig konflikt. I efterhand är det lätt att dra slutsatsen, att Marshalls ansträngningar var förspild möda.

Faktum kvarstår att det kinesiska folket ville ha fred, att Förenta Staterna hade enorm prestige och kraft att komma med, att kommunisterna tjänade på överenskommelserna och att Guomindang i hög grad var beroende av oss. Ett annat av våra problem som inte hörde till de lättare, var att få en partidiktatur att slå in på en väg av demokratiska reformer i avsikt att stävja en revolution. Vi hade faktiskt ett dubbel syfte: att tvinga Guomindangledarna till reformer, vilka skulle minska deras autokratiska makt och underlätta en inre fred och samtidigt att stärka den Guomindangkontrollerade regimen, som ett steg i riktning mot politisk stabilitet i Östasien. Vi medverkade till att bygga upp Guomindangs diktatoriska välde materiellt samtidigt som vi försökte att politiskt få det att bli mera demokratiskt. Men det var omöjligt att kontrollera Jiang och hans generaler. De föredrog att gå sin egen väg. De förlitade sig på sina nya vapen.

Efter det att general Marshall 1947 blev utrikesminister och vi bemötte den kommunistiska expansionen med det gre-

kisk-turkiska hjälpprogrammet (Trumandoktrinen), ansåg några att vi borde ha räddat Kina på samma sätt. Kina var grovt räknat 45 gånger så stort som Grekland och hade 85 gånger så stor befolkning. Att behandla Kina som Grekland skulle ha krävt miljoner amerikanska soldater och miljarder dollar och skulle förmodligen likväl ha blivit ett misslyckande. General Marshall kände bäst av alla till omfånget av en sådan uppgift. Vi hade efter 1947 inget annat alternativ än att avstå från att intervensera i det kinesiska inbördeskriget. Det har diskuterats mycket om huruvida vi under denna period skulle ha gett nationalisterna mera hjälp. Ansvariga amerikanska generaler anser att någon brist på vapen inte förelåg. Många av dem som yttrat sig i frågan har förbisett hur begränsad vår kapacitet var när det gällde att påverka resultatet genom materiell hjälp utifrån . . .

Kinas fall i Amerika

Under ett årtionde hade den amerikanska allmänheten idealiserat det fria Kina; mer och mer hade kombinationen av atomålder och kallt krig förstärkt dess fruktan för kommunismen. Att det fria Kina nu blev kommunistiskt framstod som en nationell katastrof. Liksom under den stora depressionen användes detta som politisk ammunition mot det regerande partiet. Guvernör Dewey begagnade sig av det under sin valkampanj 1948. Snart kom USA att ledas in i McCarthy-eran av en rad komplicerade faktorer som fallet Hiss och fallet Fuchs, rädslan för spioner och sammansvärjningar och till råga på allt ett omfattande krig mot Kommunistkina i Korea.

Klappjakten på Kina-experten under åren 1951–52 underlättades av en rad omständigheter. Den amerikanska kåren av Kinaexperter både inom och utanför regeringen hade på trettioalet utgjort en liten grupp. De flesta kände varandra å yrkets vägnar såsom UD-tjänstemän, forskare eller journalister. De var alla "associerade" med varandra, om inte annat så genom sociala eller yrkesmässiga sammankomster. Om

man utgick ifrån att amerikansk hjälp var en utslagsgivande faktor i Kinas inre affärer, att nationalisterna kunnat förlora sin militära överlägsenhet endast genom förräderi, att de ansvariga för den amerikanska politiken varit anti-Jiang och därför pro-kommunister och att en kommunistisk sammansvärjning kunde spåras genom en persons umgänge (en serie av osanningar som ej gick ihop men som accepterades av många under McCarthy-eran) — då blev det en skyldighet mot allmänheten (och ett tillfälle att göra karriär) att sätta igång en undersökning.

Motiven för att företa undersökningar var av mångahanda slag. De sträckte sig från ansvariga säkerhetstjänstemäns samvetsgranna omsorger till politiska opportunisters sluga beräkningar. I bakgrunden fanns en stämning av anti-intellektualism och osäkerhet hos en nation av deckarläsare, som plötsligt fascinerades av den morbida tanken att nästan alla som verkade oskyldiga till en sammansvärjning just därför skulle kunna vara skyldiga. Parallellt med kongressens undersökningar inleddes de intensifierade säkerhetskontroller inom det exekutiva området och inom industrin som alltjämt pågår, och utgör en defensiv imitation av totalitarismen. (Denna defensiva hållning passar till den överdrivet pessimistiska föreställningen att Amerikas liberala tradition har förlorat sin kreativa förmåga hemma, samtidigt som den ej kan exporteras till Asien.)

Dessa förhör och de som hölls i samband med general MacArthurs återkallande var endast den synliga toppen på isberget. De beledsagades av hemliga säkerhetsundersökningar av UD-tjänstemän och andra regeringsanställda. Kinaexperterna överfördes i allmänhet till andra arbetsområden, några avskedades och en del drog sig tillbaka. John S. Service friades sex gånger i följd av utrikesdepartementets lojalitetsnämnd men blev slutligen uppsagd på begäran av revisionsnämnden inom departementet. I juni 1957 återinsattes han på sin post genom Högsta Domstolens beslut.

För utomstående observatörer tycks de huvudsakliga resultaten av alla dessa undersökningar av Kina-politiken ha blivit

att man började lägga stor vikt vid säkerhetsfrågor och likriktning. Ingen eller endast ringa kommunism, spionage eller förräderi uppdagades, men alla var skrämde. Ängslan har sedan dess handikappat våra tjänstemän...

Rädsla och dumhet leder endast till katastrof. I stället krävs stora ansträngningar att på alla sätt och vis komma underfund med det kommunistiska Kina. Vi måste på ett kreativt sätt tävla med den totalitära metoden att närma sig kinesiska problem, åtminstone när det gäller vårt tänkande och om möjligt även vårt handlande. Konstruktivt handlande som siktar mot nya, djärva mål passar oss bättre än en konservativ defensiv, präglad av säkerhetstänkande.

Harold R. Isaacs/George C. Marshall:

Misslyckad medling

Fairbanks korta redogörelse för Marshalls uppdrag från december 1945 till januari 1947 kompletteras här av general Marshalls egen rapport, där han klagar över den bristande uppriktigheten, den ömsesidiga misstänksamheten och extremisters inflytande på båda sidor. Rapporten är hämtad ur en dokumentsamling som publicerades av Isaacs år 1947, i vilken utvecklingen i Asien efter 1943 behandlas. Isaacs, som här inte kan identifieras som trotskist, bidrar med en kort inledning som betonar det militära stöd Guomindang fick samtidigt med Marshalls medlingsförsök. Isaacs' bok innehåller också de svar som Chen Lifu – ledare för Guomindangs ökända högerextremistiska 'C-C Klick' – och Zhou Enlai (Chou En-lai) gav på Marshalls uttalanden. Av utrymmesskäl kan dessa deklarationer ej tas med i denna bok, men de understryker på ett tragikomiskt sätt Marshalls uppfattning: båda dessa män, vilka representerade ytterlighetsriktningarna i kinesisk politik, ger i grund och botten uttryck åt samma tanke: Marshall får tack för sitt besvär, men kunde ha besparat sig mödan. Chen tycker det var synd att det tog Marshall så lång tid att komma underfund med vad Guomindang hade vetat hela tiden, nämligen att kommunisterna var en samling lögnare. Zhou lyckönskar Marshall till att ha

Harold R. Isaacs (red.), *New Cycle in Asia*. New York: Macmillan, 1947.
Marshalls uttalande är hämtat ur U. S. State Department. *Bulletin*, Jan. 19, 1947.

upptäckt att Guomindang dominerades av en reaktionär klick, men beklagar samtidigt att Marshall avstod från att nämna att Jiang själv var högste ledaren för denna klick.

För att göra det möjligt för det amerikanska kommandot i Kina att mera effektivt utnyttja kommunistiska partisanstyrkor mot japanerna, bad general Joseph Stilwell år 1944 generalissimo Jiang Jieshi (Chiang Kai-shek) att reorganisera och demokratisera sin regering och att göra politiska eftergifter till kommunisterna. Jiang motsatte sig detta förslag och följden blev att Stilwell på Jiangs begäran återkallades från sin post i Kina. Ambassadör Patrick J. Hurleys därpå följande försök att medla mellan Guomindang och kommunisterna hade inte längre något att göra med krigsstrategin mot Japan, emedan det under mellantiden hade beslutats att Japan skulle anfallas direkt i stället för att gå vägen över ett omfattande fälttåg på fastlandet. Ambassadör Hurleys uppdrag gick ut på att göra allt som stod i hans makt för att stärka Jiang Jieshis och Nationalistregeringens ställning i Kina. Kommunisterna uppfattade detta som ett försök att få dem att kapitulera inför Jiang Jieshi och i och med detta misslyckades alla medlingsförsök.

När kriget var slut övergick den amerikanska politiken att stödja Jiang Jieshi till en effektiv och omfattande militär hjälp i kampen mot kommunisterna. USA transporterade luft- och sjövägen Guomindangarméerna till områden som annars kunde tänkas bli översvämmade av kommunisterna. Stora mängder krigsmateriel, flygplan, fordon och artilleri överlämnades till Guomindangs styrkor. Inbördeskrig bröt ut i Kina på ett dussintal fronter och amerikanska styrkor, som bevakade järnvägslinjer och andra förbindelselänkar, blev inblandade i en rad häftiga sammanstötningar. Hurleys uppdrag slutade i ett vilt tumult med ömsesidiga beskyllningar och kongressförhör i december 1945.

Den 15 december 1945 sände president Truman general George C. Marshall som sin personlige representant till Kina. Marshalls uppdrag var att göra ett nytt försök att återställa freden i Kina, på villkor som tillfredsställde Förenta Sta-

terna. General Marshall var utrustad med tillräckliga be-
genheter för att kunna kräva av Jiang Jieshi att denne gjorde
politiska eftergifter, upphävde enpartisystemet och lade grun-
den till en ny koalitionsregering som skulle befria Kina från
bördan av ett nytt inbördeskrig. Men general Marshall var
verksam på samma politiska grundvalar som gällt för den
amerikanska politiken under ambassadör Hurley, det vill
säga att säkerställa Jiang Jieshiregimens makt samtidigt som
man åstadkom större stabilitet inom landet. Detta visade
sig omöjligt att genomföra.

General Marshall kunde i början uppvisa snabba fram-
gångar. Han lyckades få den Politiska Rådgivande Konfe-
rensen att underteckna ett vapenstillestånd (10 januari 1946)
och en serie reformresolutioner (31 januari 1946). Men miss-
tro från båda sidor och frågan om kontrollen över Man-
churiet (ej medtagen i vapenstilleståndet) ledde nästan ome-
delbart till en förnyad konflikt. Ömsesidiga beskyllningar
och en debatt om brutna löften upptog större delen av den
efterföljande förhandlingstiden, medan inbördeskriget bred-
de ut sig. Jiang Jieshi och de ledande inom Guomindang
var fast beslutna att tillintetgöra kommunisternas militära
och politiska styrka. Kommunisterna var fast beslutna att
behålla och utvidga det man vunnit under kriget varhelst
detta var möjligt.

De amerikanska medlingssträvandena kom mer och mer
att likna en inblandning på Guomindangs sida i Kinas inre
angelägenheter. Skälen härtill var det fortsatta militära stö-
det som amerikanska styrkor lämnade Guomindang, överläm-
nandet av stora vapenlager och annan militär utrustning i
Kina, överenskommelsen om att till Kina sälja militärt över-
skottsmateriel lagrat till största delen på ön Okinawa, till
ett nominellt belopp av 800 miljoner dollar samt slutligen
de upprepade sammanstötningarna mellan amerikanska mili-
tärkonvojer och kommunistiska partisaner. Det kommuni-
stiska kravet på bortdragande av de amerikanska styrkorna
delades av många som i övrigt inte sympatiserade med kom-
munistsidan. Antiamerikanska känslor blev allt vanligare, i

synnerhet i de större städerna. Den enda grupp som ej anslöt sig till kravet var egentligen den dominerande Guomindang-klicken som mest profiterade på den amerikanska närvaron.

Jiang Jieshi sammankallade en Nationalförsamling som bojkottades av kommunisterna och alla utom två av de små mittenpartierna vilka var nära knutna till det Demokratiska Förbundet. Denna församling antog den 25 december 1946 en ny författning som tillkännagavs den 1 januari 1947 och som skulle träda i kraft den 25 december samma år.

Den politiska sprickan vidgades således och striderna ökade i omfattning. Vapenstilleståndskommissionerna ute på fältet sammansatta av representanter för Guomindang, kommunisterna och amerikanerna visade sig alltmer oförmögna att få ett slut på fientligheterna. Det tilltagande inbördeskriget, avbrottet i kommunikationerna, den utbredda korruptionen och en okontrollerad inflation fördjupade sönderfallsprocessen. Marshalls mission slutade i ett uppenbart misslyckande den 7 januari 1947, och generalen erkände detta när han som en av sina första åtgärder som utrikesminister den 29 januari samma år beordrade tillbakadragandet av huvuddelen av USAs styrkor ur Kina och nedläggandet av det i Peking belägna Exekutiva Högkvarteret som handhaft medlingspolitiken. Detta utgjorde slutet på de amerikanska medlingsförsöken, men innebar inte ett totalt amerikanskt uttåg ur Kina. Armé- och flottenheter blev kvar för att utbilda kinesiska regeringsstyrkor.

Sommaren 1947 var inbördeskriget i full gång. För Nationalistregeringen hade det militära läget försämrats, särskilt i Manchuriet. Den ekonomiska krisen i landet hade antagit katastrofala dimensioner. Två år efter det att Japan besegrats befann sig det kinesiska folket i en situation som var värre än någonsin under kriget. Risker för ett förlängt inbördeskrig eller ett fortsatt dödläge var beroende av den fortsatta utvecklingen av den amerikanska och/eller den ryska politiken i Fjärran Östern. De kinesiska inrikesfrågorna var nu som tidigare avhängiga av de större frågorna i den asiatiska maktkampen.

General George C. Marshall: Situationen i Kina

Presidenten gav för kort tid sedan en redogörelse för utvecklingen i Kina under det gångna året och för den amerikanska regeringens inställning till Kina. Jag ser mig av omständigheterna nu tvingad att komplettera denna redogörelse med egna förstahandsintryck.

I denna komplicerade och förvirrade situation skall jag här endast försöka att snudda vid några av de mera betydelsefulla övervägandena — som jag uppfattade dem — under den tid jag var direkt inkopplad i förhandlingarna för att åstadkomma fred i Kina och ett stabilt demokratiskt styrelseskick.

Det största hindret för freden har för det första, varit den fullständiga, allt överskuggande misstänksamhet med vilken KKP och Guomindang betraktar varandra.

Å ena sidan är medlemmarna i regeringen energiska motståndare till en kommunistisk regeringsform. Å andra sidan deklarerar kommunisterna öppet att de är marxister och att de avser att arbeta i riktning mot upprättandet av ett kommunistiskt styrelseskick i Kina, även om de till en början kommer att gå via en demokratisk regeringsform av amerikansk eller brittisk typ.

Regeringens ledare är djupt övertygade om att kommunisternas framförda önskan om att få delta i en regering av det slag som godtagits av den Politiska Rådgivande Konferensen i januari hade destruktiva avsikter som mål. Kommunisterna kände, tror jag, att regeringen inte var uppriktig när den synbarligen godtog PRK:s resolutioner om bildandet av en ny regering utan att den avsåg att med militärmakt och med hemliga polisens hjälp tillintetgöra det kommunistiska partiet. Samtidigt begick båda parter misstaget att ignorera effekterna av den andra partens rädsla och misstänksamhet. De tog endast sin egen rädsla i beaktande. Därför hade de båda en något snedvriden uppfattning om den andres situation och var mottagliga för varjehanda ondsinta förslag eller möjligheter. Denna komplikation fick vansin-

niga dimensioner som en följd av de förvirrade rapporterna om strider längs de avlägsna frontavsnitten. Skärmytslingar förstörades medvetet upp till stora offensiva manövrer. Förvrängningen av fakta utnyttjades av båda sidor för att skjuta skulden på den andra sidan. Det var endast genom rapporter från de amerikanska officerarna vid det Exekutiva Högkvarterets observationsgrupper ute på fältet, som jag kunde få en någorlunda sann bild av vad som egentligen tilldrog sig. Incidenterna var alltför talrika och avstånden alltför stora för att den amerikanska personalen skulle kunna hålla reda på allt. Jag måste här framhålla det enastående mod som våra armé- och marinofficerare visade när de kämpade mot nästan oöverstigliga och påfrestande hinder för att åstadkomma någon form av fred i Kina.

Jag tror, att de viktigaste anledningarna till att förhandlingarna nu brutit samman är följande: På Nationalistregeringens — som är lika med Guomindangs — sida finns en dominerande grupp reaktionärer, som enligt min mening motsatt sig nästan alla försök jag gjort att åstadkomma bildandet av en genuin koalitionsregering. Detta har vanligtvis skett under täckmanteln av en politisk aktion eller beslut från partiets sida. Men eftersom partiet var liktydigt med regeringen fick detta agerande även om det gjordes subtilt eller indirekt, en förödande verkan. Helt uppriktigt deklarerade man offentligt sin åsikt att man ej kunde tänka sig ett samarbete med KKP i regeringen och att endast en makt-språkets politik definitivt kunde lösa frågan. Denna grupp omfattar såväl militära som politiska ledare.

På KKP:s sida finns det, tror jag, liberaler såväl som radikaler. Många hyser dock en annan uppfattning och tror att det kinesiska kommunistpartiets disciplin är för sträng för att tillåta sådana åsiktsskillnader. Inte desto mindre har jag fått intrycket att det definitivt finns en liberal grupp bland kommunisterna, bestående huvudsakligen av unga män, som sätter det kinesiska folkets intressen framför de hänsynslösa metoder med vilka man inom en nära framtid vill etablera en kommunistisk ideologi. De tvättäkta kommunisterna

drar sig inte för de mest drastiska åtgärder för att nå sina mål, som till exempel att förstöra kommunikationerna för att sabotera den kinesiska ekonomin och skapa en situation som skulle underlätta regeringens störtande eller sammanbrott. De tar därvid ingen som helst hänsyn till det omedelbara lidande som åsamkas de inblandade. De är djupt misstänksamma mot Guomindangs ledare och verkar övertygade om att varje förslag som kommer från regeringen är avsett att krossa det kinesiska kommunistpartiet. Jag måste säga att de ganska uppenbart anstiftade kravallerna under februari och mars förra året, av vilka några ägde rum bara några kvarter från den plats där jag satt i kompletterande förhandlingar, gav kommunisterna goda skäl att hysa dylik misstänksamhet.

Ett mycket skadligt och oerhört provokativt led i KKP:s agerande, har dock utgjorts av dess propaganda. Jag vill göra det klart för det amerikanska folket att denna propaganda utan hänsyn till sanning eller fakta, avsiktligt givit en felaktig bild av, och smutskastat vår regerings agerande, politik och syften, i medveten avsikt att vilseleda Kinas och världens folk och väcka ett bittert hat mot Amerika... I rättvisans namn måste jag konstatera att Nationalistregeringens nyhetsagentur [också] har gjort talrika felaktiga framställningar, även om de inte varit av samma ondsinta slag som kommunisternas propaganda...

Uppriktiga försök att nå en överenskommelse försvårades ideligen av extremistiska element på båda sidor. De överenskommelser som uppnåts vid den Politiska Rådgivande Konferensen ett år tidigare utgjorde tillsammans ett liberalt och framsynt dokument, som då erbjöd Kina en grund för fred och återuppbyggnad. Oförsonliga grupper inom Guomindang, vilka var intresserade av att bevara sin egen feodala kontroll över Kina, hade dock uppenbarligen ej för avsikt att fullfölja dessa överenskommelser. Fastän jag själv är soldat, måste jag här beklaga det dominerande inflytande som militären hade. Militärens dominans framhäver svagheten hos den civila regeringen i Kina. Samtidigt, när man funderar över situationen i Kina, måste man ha klart för sig vad som

gentligen åstadkommits, inte av små kommunistiska grupper eller kommittéer, som vi är vana i Amerika, utan snarare av miljontals människor och av en armé på över en miljon man.

Jag har aldrig varit i den positionen att jag med säkerhet kunnat avgöra attitydförändringarna i de inre KKP-kretsarna. Utan tvivel har den kurs som det kinesiska kommunistpartiet följde de senaste månaderna visat en ovilja mot att gå med på en rimlig kompromiss. Det har till och med visat sig omöjligt att få dem att slå sig ned kring ett förhandlingsbord tillsammans med representanter för regeringen för att diskutera aktuella frågor. Nu har kommunisterna avbrutit förhandlingarna genom att kräva upplösning av Nationalförsamlingen och en återgång till de militära positioner som rådde den 13 januari, något som regeringen inte kan väntas acceptera.

Mellan denna dominerande reaktionära falang inom regeringen och de oförsonliga kommunisterna — en oförsonlighet som ej syntes föreligga i februari — ligger frågan om hur fred och välbefinnande skall kunna åstadkommas för de sedan lång tid tillbaka lidande och för närvarande anonyma kinesiska massorna. Reaktionärerna inom regeringen har uppenbarligen räknat med omfattande amerikanskt stöd oavsett deras eget agerande. Kommunisterna har genom sin ovilja att kompromissa i nationens intresse uppenbarligen räknat med den ekonomiska kollaps som skulle bringa regeringen på fall. Denna skulle också påskyndas genom omfattande gerillaattacker mot de långa järnvägslinjerna — utan hänsyn till det lidande det förorsakar det kinesiska folket. Situationen skulle kunna räddas om, som jag ser det, liberalerna inom regeringen och minoritetspartierna tog ledningen. Dessa utgör en grupp lysande män som emellertid ännu saknar den politiska makt som behövs för att utöva ett kontrollerande inflytande. Ett framgångsrikt agerande från deras sida under ledning av generalissimo Jiang Jieshi skulle, tror jag, leda till enande genom en god politik.

Faktum är att Nationalförsamlingen har antagit en demo-

kratisk författning, som i alla väsentliga avseenden överensstämmer med de principer som stadfästes av den Politiska Rådgivande Konferensen i januari, där alla partier var representerade. Det är beklagligt att kommunisterna inte ville delta i församlingen, emedan den författning som antogs verkar uppfylla alla deras huvudkrav...

Det har officiellt och kategoriskt tillkännagivits att perioden av politiskt förmyndarskap under Guomindang är slut. Om enpartiväldets upphörande skall bli en realitet borde Guomindang inte längre erhålla finansiellt stöd från regeringen.

Jag har talat mycket öppet då jag inte ser någon annan möjlighet att väcka ens en någorlunda förståelse för detta invecklade problem hos det amerikanska folket. Jag har gett uttryck åt alla dessa synpunkter privat under förhandlingarnas gång. De är välkända, tror jag, för de flesta berörda personer. Jag uttrycker dem nu offentligt, så som det är min plikt och lägger fram min bedömning av situationen och dess möjligheter för det amerikanska folket, vilket har ett starkt intresse av att förutsättningar för en varaktig fred skapas i Fjärran Östern och Stilla-havsområdet.

John S. Service:

Roosevelt, Hurley och Jalta

Före Hurleys ankomst till Chongqing (Chungking) 1944 hade amerikanska tjänstemän på fältet förväntats rapportera om alla politiska skeenden som de såg dem, utan hänsyn till vad politikerna i Washington föredrog att höra. Rapportering av ytterst god klass hade blivit en tradition och ingenstans var rapporteringen bättre än i Kina. En grupp män, av vilka de flesta talade flytande kinesiska och hade decenniers Kinaerfarenhet bakom sig, var stationerade vid ambassaden i Chongqing i egenskap av rådgivare åt militären och på andra poster över

John S. Service, *The Amerasia Papers: Some Problems in the History of US-China Relations*. Berkeley: Center for Chinese Studies, 1971. China Research Monograph No. 7.

¹ *Communism in China, As Reported from Hankow in 1932* (New York: Col. University Press, 1968).

hela landet. Bland dessa män fanns O. Edmund Clubb, vars boklånga rapport om den kinesiska kommunistiska rörelsen 1932 var den första tillförlitliga information, som skulle ges ut på något västerländskt språk.¹ Andra var Owen Lattimore, John Paton Davies, R. P. Ludden, Edgar Rice, John Service och många fler.

Hurley hade sina egna personliga åsikter om Kina (bland dem idén om att kommunisterna inte var "riktiga" kommunister) och ansåg det vara sin uppgift att ge helhjärtat stöd åt Jiang Jieshi. Av denna anledning hindrade han sina underordnade från att sända egna rapporter till Washington, då dessa oftast motsade hans egna utvärderingar. I en berömd episod utnyttjade den verkställande chefen för Chongqingambassaden, George Atcheson, Hurleys frånvaro vid en resa till Washington till att sammanställa en lång rapport, vilken summerade de av Hurley förtryckta åsikterna och telegraferade sedan denna till Washington, samtidigt med att ambassadören anlände dit. Hurley blev naturligtvis illa berörd och arg över det inträffade. Trots den egna politikens uppenbara misslyckande, tog Hurley inte på sig ansvaret utan avgick i stället samtidigt som han beskyllde det amerikanska UD-etablissemangen för att ha förorsakat de problem som han (och Jiang) haft. "Den amerikanska utrikespolitikens svaghet och den kommunistiska konspirationen inom utrikesdepartementet måste göras ansvariga för ondskan ute i världen idag", anklagade han. Under det tidiga femtiotalet, efter "förlusten" av Kina, tog senator Joseph McCarthy upp denna anklagelse med välkänt resultat. Service och Lattimore anklagades för illojalitet och kommunist sympatier, men frikändes. Båda avskedades trots detta från sina befattningar inom utrikesdepartementet. Även de som blev helt frikända (det vill säga alla) tvingades avgå eller förflyttades till mindre viktiga poster på annan ort.

Den "revisionistiska" historien om denna speciella period inom amerikansk utrikespolitik skrivs i huvudsak av dessa män. Deras skrivelser börjar först nu komma ut, 25 till 30 år senare, delvis på grund av att många handlingar förblev hemligstämplade under större delen av den mellanliggande perioden. Deras "revisionism" består till stor del i att återge de råd, som de skickade in från fältet, råd som nonchalerades då och varit mörklagda sedan dess – sannolikt på grund av att de varit obekväma i inrikespolitiska sammanhang i USA. Som huvudresultat framgår, att det som hände inte alls var så "oundvikligt" som den officiella linjen försökt göra gällande.

Service var förste politiske observatör i den så kallade "Dixie-missionen", som Jiang Jieshi till slut lät amerikanerna sända

till Yan'an (Yenan) 1944. Han hade långa samtal med Mao, Zhou Enlai, Zhu De med flera. Här följer hans kommentarer kring Roosevelts långsamt förändrande attityd till Jiang, till de amerikansk-sovjetiska relationerna i Fjärran Östern och Jalta-överenskommelsens effekt på Kina, och hans synpunkter i fråga om alternativ för den amerikanska politiken. Likaledes inkluderad är Services analys av kommunisternas USA-syn, baserad på ett långt samtal med Mao Zedong i augusti 1944.

Roosevelt förkastade sina militära rådgivares enhälliga åsikter och beslöt sig våren 1943 för att stödja Jiang Jieshi och Chennault. I sin förklaring till Marshall, avböjde presidenten uttryckligen allt köpslående med kineserna:

Vi måste alla hålla i minnet att generalissimon arbetade sig upp den hårda vägen för att bli den obestridde ledaren för 400 miljoner människor — ett otroligt svårt företag att uppnå någon form av enighet i en så heterogen grupp ledare — militärer, lärare, vetenskapsmän, medicinare, ingenjörer — alla på jakt efter makt och inflytande, regional eller nationell, och på mycket kort tid skapa i Kina vad som tog oss ett par sekel att uppnå.

Dessutom finner generalissimon det nödvändigt att behålla sin suveräna position. Du och jag skulle göra det samma under liknande omständigheter. Han är regeringschef såväl som arméchef och man kan inte vara barsk mot en sådan man eller kräva förpliktelser av honom på samma sätt som man kan göra med sultanen av Marocko.

På den politiska sidan syntes ansträngningarna att få Kina erkänt som stormakt göra lovande framsteg under 1943. I januari undertecknade Kina fördrag med Amerika och England vilka avvecklade ett sekel av extraterritorialitet. I oktober erkändes Kina formellt i Moskvadeklarationen som en av de fyra stora. I Kairo i november inbjöds Jiang och hans militära rådgivare för första gången att delta i en allierad konferens. Och i den påföljande Kairodeklarationen garanterades Kina allt territorium (inklusive Taiwan, naturligtvis) som förlorats till Japan sedan 1895. I december upphävde den amerikanska kongressen "the Chinese Exclusion Acts", lagar som totalförbjöd kinesisk invandring till USA. Det var inte

utan att det framstod som mycket lämpligt när presidenten i sitt jultal till nationen hävdade: "Idag står vi och republiken Kina närmare varandra än någonsin tidigare, förenade i djup vänskap och med gemensamma strävanden."

Roosevelts ord må ha varit berättigade den dag då han yttrade dem, men de började snart förlora sin mening. Kairokonferensen visade sig ha utgjort högvattenmärket i Roosevelts strävanden att undvika bruket av påtryckningar på Jiang, och att behandla Kina som en jämlike bland stormakterna. Hårda fakta började snart kollidera med illusionerna. Efter Kairo gick Roosevelt klart och otvetydigt över till Stilwells och Marshalls linje, som innebar villkorsbelagt stöd till Kina. Ett problem för framtiden skulle bli, att desillusion inte automatiskt löser de band som knutits under en tid fylld av illusion.

Ett flertal faktorer låg utan tvivel bakom Roosevelts förändrade inställning. En av dessa måste otvivelaktligen ha varit den sammanlagda effekten av Jiangs egen taktik av "att ställa omåttliga krav och motkrav, av att belägga amerikanska förslag med annullerande villkor och höga priser, och av att antyda och hota med att dra sig ur kriget." I Kairo hade det varit svårt att vinna hans samtycke, trots generösa politiska eftergifter, till det allierade förslaget att återtaga norra Burma. Efter Kairo återtog de allierade ett löfte om en landstigning i stor skala i Bengalbukten, vilket föranledde Jiang att kräva "kompensation" i form av en miljard amerikanska dollar (plus en fördubbling av antalet flygplan till det amerikanska flygvapnet i södra Kina och en fyrdubbling av den mängd förnödenheter som varje månad flögs in från Indien över Himalaya). Detta uppfattades i Washington som enbart mycket lätt förklädd utpressning. En annan faktor var av allt att döma att ungefär vid denna tid reviderade amerikanska militära strateger i Washington sina åsikter rörande det bästa och snabbaste sättet att attackera Japan. Den dag Stilwell anlände till Kairo hade amerikanska marinsoldater framgångsrikt landstigit på Gilbertöarna. Huvudanfallet mot Japan visade sig snart skulle komma att ske över Stilla Havet.

Kinas strategiska betydelse minskade hastigt.

En annan faktor måste ha varit Stalins hoppingivande antydningar. I Teheran upprepade Stalin sitt tidigare uttalande till Hull i oktober, att Ryssland skulle gå med i kriget mot Japan efter det att Tyskland besegrats. Barbara Tuchman summerar det hela skickligt: "Efter de nedslående erfarenheterna med kineserna, väcktes hoppet om en ersättare för Kina, både som krigspartner och för framtiden... I den hjärtliga stämningen vid vad som uppfattades som ett historiskt sammanträffande drog han [Roosevelt] den slutsatsen, att Stalin kunde 'fås' och kunde dras med i efterkrigssamarbetet för gemensamma mål." ...

Nästa problem som uppstod var kinesernas vägran att hjälpa till i kriget i Burma genom att använda de trettio USA-tränade och utrustade kinesiska divisionerna i Yunnan, som skapats för detta syfte. Efter att ha utväxlat ett flertal noter sade Roosevelt i ett meddelande till generalissimon den 3 april:

... En obetydlig division står mot er på Salween. Er frammarsch västerut kan ej annat än krönas med framgång. För att utnyttja ett sådant tillfälle har vi under det gångna året utrustat och tränat era YOKE-styrkor. Om de inte skall användas för den gemensamma saken, har våra svåra och omfattande ansträngningar med att flyga in utrustning och tillhandahålla instruktörer ej varit meningsfyllda.

När kineserna ändå inte agerade, gav Marshall den 10 april CBI-högkvarteret order om att avbryta sändningarna av materiel, om ej Y-styrkorna sattes i aktion. Den 14 april gav general He Yingjin (Ho Ying-chin), den kinesiske försvarsministern, order om att korsa Salween. Generalissimon besvarade aldrig Roosevelts meddelande av den 3 april. I stället sände general He ett meddelande till Marshall, vilket innehöll följande uttalande: "Beslutet att sätta delar av YOKE-styrkorna i rörelser över Salween gjordes på kinesiskt initiativ utan yttre påverkan, och baserades på övertygelsen om att Kina måste bidra med sin del i en gemensam krigsansträngning." Men kineserna satte i vilket fall igång och

general Hearn återupptog leveransen av materiel till Y-styrkorna. Det var mot denna bakgrund av effektiv *quid pro quo* politik som Hurley sändes till Kina...

I Washington var man inom det amerikanska överkommandot överens om att situationen föranledde nya åtgärder:

Den tid har enligt vår mening nu kommit då Kinas samtliga återstående militära resurser och styrkor måste ställas under ledningen av en person, kapabel att, på ett fruktbart sätt leda dessa ansträngningar mot Japan. Det finns ingen inom den kinesiska regeringen eller armén som är kapabel att koordinera de kinesiska militära ansträngningarna på ett sätt som skulle stå emot det japanska hotet. Under detta krig har det endast funnits en man som lyckats få kinesiska styrkor att kämpa mot de japanska på ett effektivt sätt. Denne man är general Stilwell.

President Roosevelt accepterade överkommandots rekommendation. Resultatet var hans meddelande av den 6 juli 1944 till Jiang Jieshi, som förtjänar att citeras in extenso.

Den ytterst allvarliga situation som uppstått till följd av japanernas frammarsch i det centrala Kina, vilken inte hotar endast er regering utan även allt det som den amerikanska armén byggt upp i Kina, tvingar mig att dra slutsatsen, att drastiska åtgärder omedelbart måste vidtagas, om situationen skall kunna räddas. Den nuvarande kritiska situationen motiverar enligt min uppfattning, att en individ delegeras makten att koordinera alla de allierade militära resurserna i Kina, inklusive de kommunistiska styrkorna.

Jag tror mig helt förstå era känslor gentemot general Stilwell, men icke desto mindre anser jag, att han nu klart och tydligt visat sitt framsynta omdöme, sin organisatoriska skicklighet och förmåga att träna och framför allt leda era kinesiska styrkor. Jag känner ej till någon annan man som besitter förmåga, styrka och beslutsamhet att hindra den katastrof som nu hotar Kina och våra slutliga planer på Japans besegrande. Jag befordrar Stilwell till högste general och rekommenderar, att ni allvarligt överväger hans återkallande från Burma samt placerar honom

direkt under er att leda samtliga kinesiska och amerikanska styrkor, och att ni ger honom det fulla ansvaret och auktoritet att koordinera och leda de operationer som är nödvändiga för att hindra fiendens framryckningar. Jag anser att Kinas situation är så desperat, att om ej radikala och rätt valda åtgärder omedelbart vidtagas, kommer vår gemensamma sak att lida ett katastrofalt nederlag.

Jag hoppas innerligt, att ni ej kommer att stötas av den öppenhet med vilken jag säger detta, och jag försäkrar er, att jag inte på något vis har för avsikt att diktera ert handlande i saker rörande Kina. Dock, Asiens framtid står på spel, tillsammans med de enorma ansträngningar som Amerika gjort i denna del av världen. Härav har jag anledning att djupt engagera mig i saken.

Kom ihåg, att det klart visat sig i Italien, Frankrike och Stilla Havet, att enbart flyg ej kan stoppa en beslutsam angripare.

Faktum är att tyskarna framgångsrikt genomfört försvarsaktioner och inlett beslutsamma motattacker, trots att de varit helt överspelade i luftrummet.

Skulle ni samtycka till att ge Stilwell den av mig här föreslagna utnämningen, skulle jag rekommendera, att general Sultan, en mycket duktig officer som för närvarande är hans ställföreträdare, placeras i ledningen för de kinesisk-amerikanska stridsmakterna i Burma, men under Stilwells befäl.

Detta var verkligen en "radikal" åtgärd, som presidenten sade . . . och Jiang mottog förslaget kyligt . . .

Generalissimon försökte vinna tid, och bad presidenten sända en speciell representant till Kina, för att ingående diskutera detaljerna kring Stilwells befäl. Till detta speciella uppdrag utsågs general Hurley. Hans order från presidenten, enligt vad han själv då delgav utrikesdepartementet, var korta och koncisa:

Ni utgör min personlige representant hos general Jiang Jieshi. Ni kommer att rapportera direkt till mig. Ert upp-

drag kommer att vara att främja goda relationer mellan general Jiang och general Stilwell och underlätta den senares utövande av befäl över de kinesiska styrkor som placerats under hans ledning...

I utförandet av detta personliga uppdrag skall ni hålla intima kontakter med ambassadör Gauss i Chongqing och hålla honom informerad om era förhållanden.

Vidden i och arten av Hurleys direktiv från presidenten har senare förorsakat mycken förvirring och många kontroverser. Dessa föranleddes till stor del av Hurleys egna vaga, motsägelsefulla och med tiden alltmer egennyttiga uttalanden, alltefter det att hans agerande och hans politik kom att utsättas för kritik. Det är därför värt att notera, att Hurleys egen samtida skildring indikerar att Roosevelts instruktioner var begränsade och specifika: att förbättra relationerna mellan Jiang och Stilwell och "underlätta" Stilwells befäl över de kinesiska arméerna.

Misslyckandets frukter

De närmare detaljerna kring de förhandlingar som slutligen ledde till återkallandet av general Stilwell, har utförligt studerats av andra. Den viktigaste frågan här gäller i vad mån Roosevelts beslut att hemkalla Stilwell innebar ett övergivande av politiken med villkorligt stöd till Jiang och hans regering. Svaret är ej helt klart. Tang Tsou drar slutsatsen: "Vad Stilwells hemkallande framför allt visade var att Förenta Staterna misslyckats med sin påtryckningstaktik till följd av bristande omdöme och vilja, snarare än genom den objektiva svagheten i dess politiska position." Det är helt uppenbart, att den amerikanska politiken led ett nederlag *vid detta speciella tillfälle*. Det verkar också helt klart, att Roosevelt efter denna händelse ej gjorde några fler försök att tvinga Jiang Jieshi på samma drastiska vis. Jag vill emellertid hävda, att denna händelses historia och den utveckling som följde visar, att den grundläggande politiken med villkorligt stöd kom

att följas även i fortsättningen. Dessutom kom Amerikas stöd till Jiang och Kina att begränsas i och med att Kinas betydelse sakta minskade...

Jiang... hotade... att om nödvändigt kämpa vidare utan amerikansk hjälp. Hurley stödde Jiang: "Det finns inga meningsskiljaktigheter mellan er [Roosevelt] och Jiang utom i fallet Stilwell... Jag anser, att om ni stöder Stilwell i denna fråga kommer ni att förlora Jiang Jieshi och troligen Kina med honom." Av viss betydelse är också, att Roosevelt väl kände till Stilwells bitterhet och grälsjuka temperament och att detta hade föranlett ständigt återkommande klagomål – och inte enbart från Jiang. I grund och botten rörde frågan Jiangs insisterande på sina privilegier som statsöverhuvud. Och detta var något som Roosevelt fann svårt att avvisa.

Stilwell blev så hemkallad. På denna punkt vann Jiang. Men det var ingen lysande seger. CBI-teatern (krigsområdet Kina–Burma–Indien) var splittrad och general Wedemeyer blev utsedd att kommendera den nya Kina-teatern...

Wedemeyers uppdrag som högste befälhavare var mycket mer begränsade än de som givits Stilwell. Han gavs inga order om att "öka effektiviteten hos det amerikanska stödet... och hjälpa till med att höja den kinesiska arméns slagkraft." Det fanns emellertid ett nytt och viktigt förbehåll, som skulle visa sig betydelsefullt för framtiden: "Ni har ej att bruka USAs resurser i undertryckande av civila oroligheter om inte amerikanska liv eller amerikansk egendom står på spel."

Den politiska betydelsen av att Stilwell kallades hem kan diskuteras. Men det kan knappast förnekas, att det markerade ännu ett steg utför i de kinesisk-amerikanska relationerna... Generalissimon var [dock] uppenbarligen och i och för sig förståeligt stärkt i sin tro, att Förenta Staterna var så till den grad beroende av att han försvarade deras intressen i Fjärran Östern och så politiskt svaga att de till slut skulle ge efter för hans enträgna begäran och acceptera hans åsikter, oberoende av vad han gjorde eller vägrade göra. Det verkar något bevis i form av meddelanden från presidenten härom)

att påtryckningstaktiken varit oklok och höll på att överges. I vilket fall som helst verkade han ej nedslagen över vad som för de flesta måste ha framstått som hans missions misslyckande.

På den amerikanska sidan medförde det inträffade frustration och bitterhet. Det skulle bli generalissimons sista diplomatiska seger på många år. "Vidare", som den amerikanska arméns officiella historiker Romanus och Sunderland påpekar, "tyder presidentens allt kyligare och mindre tillmötesgående svar till Jiang Jieshi på en motsvarande förändrad inställning från Roosevelts sida till generalissimon och Kina." Det förefaller klart att nederlagen åtminstone delvis accepterades på grund av den allmänna insikten i Washington, att Kinas strategiska betydelse vid det här laget drastiskt minskat. Militärt planerade eller väntade man inte längre att Kina skulle spela en avgörande roll i kriget mot Japan: landstigningen på Filippinerna var redan förestående. Politiskt tedde sig nu Roosevelt gamla och innerliga förhoppning om att Kina skulle bli en stormakt inom en nära framtid som en illusion. I stället började man mer aktivt undersöka möjligheterna för krigstids- och efterkrigssamarbete med Sovjetunionen, som en grundval för stabilitet i Fjärran Östern.

Hurley ger sin syn på saken

... Hurley "erkände" nu utrikesdepartementet genom att skicka in sin första rapport om vad han försökte åstadkomma i Kina. Detta meddelande blev senare av stor vikt, eftersom det innehöll ett uttalande om hur han "förstod" USAs politik i Kina:

I alla mina förhandlingar har jag sett amerikansk politik i Kina sålunda:

- (1) Att förhindra den nationella regeringens kollaps.
- (2) Att hålla kvar Jiang Jieshi som republikens president och arméns generalissimo.
- (3) Att göra relationerna mellan generalissimon och den

amerikanske befälhavaren harmoniska.

(4) Att befrämja produktionen av krigsmateriel i Kina och förhindra en ekonomisk kollaps samt

(5) att ena alla militära styrkor i Kina i syfte att besegra Japan.

Detta är i stora drag mitt uppdrag.

Departementet valde att bekräfta denna första rapport från general Hurley med ett vagt och till intet förpliktande svar...

Denna episod... är anledningen till påståendet att Hurleys uppfattning av den amerikanska politiken i Kina ej "ifrågasattes eller korrigerades" av utrikesministern eller presidenten. Hurley och de som instämmer i hans version av händelserna under den här perioden, uppfattade den uteblivna reaktionen från Washingtons sida som ett klart godkännande och instämmande. Herbert Feis antyder att utrikesdepartementet och Vita Huset var osäkra och vacklande om hur man i detta avgörande ögonblick skulle handha det interna kinesiska bråket. Han verkar dock dra den slutsatsen att Hurley knappast kan ges skulden för den politik han fortsatte att följa. Feis' akademiska redogörelse har naturligtvis påverkat många andra författare, som varit intresserade av den här perioden, och som ej haft tillgång till de dokument som först relativt sent blev tillgängliga för allmänheten. Som vi skall se blev Hurley sent omsider informerad om att Washington hade en annan syn på Kinapolitiken — i synnerhet vad gällde någon form av totalt stöd åt Jiang Jieshi och nationalisternas sak. Men denna episod har haft en sådan genomslagskraft på det som skrivits, att den bör placeras i sitt rätta historiska sammanhang.

För det första höll departementet på att försöka etablera någon form av samarbete med den nye ambassadören i Kina, utan vilket en ambassad knappast kunde väntas fungera effektivt. Varje ambassadör är till namnet underställd utrikesdepartementet; men han tillsättes av presidenten och är dennes personlige representant. Dessa oklara ansvarsförhållanden kan utgöra (och gör det ofta) ett problem för departementets

ansträngningar att lägga band på en ambassadör som går sina egna vägar. Detta är alldeles speciellt fallet då ambassadören är en politisk (icke karriär-)diplomat, och i ännu högre grad fallet om presidenten tenderar att föra landets utrikespolitik utan att i någon högre grad bekymra sig om att gå via utrikesdepartementet. Alla dessa problem fanns det otaliga exempel på i Hurleys fall. Han var en person av formidabel kraft och med höga tankar om sin egen betydelse, och han hade vidlyftiga idéer om vad det var han var utsänd att göra. Han hävdade att presidenten givit honom den mest omfattande carte blanche auktoritet, och opererade helt oberoende av utrikesdepartementet i en kritisk och synnerligen delikat situation, av yttersta vikt för Förenta Staternas intressen...

[Departementet försökte dock utöva kontroll över Hurleys förhållanden. Feis hänvisar t.ex. till ett telegram från Washington i vilket ...]

Det sades Hurley att det var av yttersta vikt att vi behöll fullständig flexibilitet, när det gällde medlen att uppnå våra mål. Han fick order att göra det klart för Jiang Jieshi och dennes regering att vårt stöd inte var villkorslöst obegränsat; att de måste dela sin makt och bättra sig, så att inre enhet och stabilitet kunde uppnås så snart som möjligt, och att krigsansträngningarna kunde underlättas och en sund bas kunde byggas för fasta och goda relationer med Ryssland.

Detta försök från högsta nivå att lägga band på Hurley återspeglas också i ett annat memorandum från den 28 april 1945. Det är svårt att föreställa sig att utrikesdepartementets missnöje med "general Hurleys 'politik'" skulle kunna uttryckas i klarare ordalag:

Vi har sedan en tid tillbaka med oro noterat hur general Hurleys sätt att handha de mycket komplicerade politiska problemen i Kina kännetecknas av en oförsonlig och oflexibel attityd. Det var vårt hopp att vi vid general Hurleys återkomst till Washington skulle kunna tala öppet och ärligt med honom om saker rörande vår politik i Kina

och inskräpa den stora vikt som utrikesdepartementet fäster vid en fullständig flexibilitet och realism när det gäller dessa problem. De få samtal vi haft med general Hurley har emellertid varit otillfredsställande och resultatlösa. Erfarna diplomater och ansvariga officerare från andra nationers legationer i Chongqing delar vår oro vad gäller Hurleys förkunnande av en politik, som av intelligenta observatörer av den politiska situationen i Kina beskrivits som "blank check" stöd åt generalissimon och hans enparti- (Guomindang) regering. Enligt vår uppfattning förstärker general Hurleys politik generalissimo Jiang Jieshis oförsonlighet, när det gäller att ta itu med problemet med Kinas enande. Den begränsar på ett oklokt sätt vår militära hjälp till generalens styrkor och hindrar oss därigenom från att göra bruk av andra kinesiska styrkor, som effektivt kunde sättas in mot japanerna. Hans politik fördärvar enligt vår mening det inflytande och den makt vi besitter för att få generalissimon till att införa de militära, ekonomiska och konstitutionella reformer, som är nödvändiga för uppnåendet av inre enhet och stabilitet. *Kort sagt, ambassadör Hurley sköter denna regerings relationer med Kina på ett sätt som vi inte samtycker till och som vi befärar kommer att leda till inre kaos i Kina och allvarliga yttre komplikationer.*

Denna ovanliga situation, där regeringen i Washington förde en politik och dess ambassadör i Kina en helt annan kvarstod fram till Hurleys dramatiska frånträde från sin befattning i november 1945. Denna händelse, tillsammans med det vid det här laget uppblossande kinesiska inbördeskriget, innebar det slutgiltiga misslyckandet för den taktik och den politik som Hurley så hårdnackat följt ända in i det sista . . .

Två frågor kan mycket väl ställas angående den bild jag presenterat av amerikansk politik i Kina under åren 1944 och 1945. För det första: Om Hurley inte förde amerikansk politik på rätt sätt, varför tilläts han sitta kvar som ambassadör i Chongqing? För det andra: Om den politik som verkli-

gen fördes under denna period var en som innebar villkorligt stöd åt Jiang Jieshi, varför har då detta faktum ej framgått klarare för dem som studerat perioden?

Ett svar på den första frågan måste, tyvärr, i hög grad bli spekulativt. Under den tid Roosevelt var president, kan man tänka sig ett antal möjliga svar. Planmässighet och noggrann administration synes ej ha varit något som Roosevelt lade sig vinn om. Han tenderade till att leda utrikespolitiken på ett synnerligen personligt sätt, och ofta med endast ringa hänsyn till utrikesdepartementet. Han hade givit Hurley ett antal andra uppdrag under kriget, och hade kommit att hysa förtröende för honom. Några av rapporterna rörande Roosevelts vacklande kroppsliga och själsliga hälsa under denna period kan förmodligen också tas med i sammanhanget. Men man kan samtidigt undra över hur grundligt presidenten informerades och i vad mån han förstod dispyten rörande USAs politik i Kina, som Hurley framställde den. Ingen röst från utrikesdepartementet tycks till exempel ha hörts i Vita Huset i mars 1945 när dessa frågor kom upp. Man tycker sig finna indikationer på att Roosevelt ej insett att Kinadebattens brännpunkt kommit att bli frågan om huruvida det amerikanska stödet till Jiang skulle vara villkorligt eller, som Hurley insisterade, ovillkorligt. Så till exempel skrev Roosevelt till sin gamle vän Evans Carlson den 15 november 1944: "Jag hoppas och ber till Gud om att trasslet med de så kallade kommunisterna skall komma att reda upp sig." I december klandrades Hurley av Mao när denne berättade att han [Mao] emottagit ett brev från president Roosevelt (ej återgivet i *Foreign Relations 1944*) i vilket denne sade att han "var villig att samarbeta med alla anti-japanska styrkor i Kina." Så sent som i mitten av mars 1945 (då Hurley var i Washington), hade Roosevelt ett långt privatsamtal med en annan gammal vän, Edgar Snow. Delar av Snows detaljerade rapport är av intresse:

Roosevelt tyckte om att berätta anekdoter och jag tyckte om att höra på, så vår konversation var långt ifrån ordnad.

Men om det fanns ett återkommande tema där han i något mindre grad hoppade från det ena till det andra så var det Kina. Han var förbryllad men samtidigt fascinerad av komplexiteten i det som hände där och som ingen tillfredsställande förklarade för honom, jag själv inkluderad. Han insåg att våra krigsansträngningar egentligen var en form av politisk intervention i Kina och han önskade innerligt, förstod jag, att denna användes på ett sätt som både skulle hålla Kina kvar i kriget och leda till sociala, ekonomiska och politiska framsteg. Men hur skulle detta genomföras?

1945 var Roosevelt mer förbryllad än någonsin över Jiang Jieshi som politiker och person. När jag såg honom sist hade han just fått reda på att de förhandlingar som Patrick Hurley ledde mellan Yan'an och Chongqing brutit samman. Detta var mycket ledsamma nyheter, efter tidigare rapporter om att man lyckats arbeta sig fram till en formel. Pre-sidenten sade, att Jiang Jieshi hade rest fullständigt absurda invändningar mot kommunisternas krav på vissa grundlagsenliga garantier som syntes helt rimliga för F. D. R....

Vid det här laget hade han insett de kinesiska kommunisternas växande styrka som den effektiva regeringen i gerillaområdet. Han övervägde att ge dem direkt hjälp mot Japan, såsom varande militärt fördelaktigare...

Presidenten ställde vissa frågor rörande vad den Åttonde kommunistiska armén konkret kunde åstadkomma med vår hjälp i Nordkina. Han sade sedan, att vi skulle landsätta materiel och liaison-officerare på den nordkinesiska kusten, när vi närmade oss Japan. Allt detta skulle naturligtvis stanna oss emellan. Tidigare hade vi inte givit något militärt stöd åt de kommunistiska styrkorna. Jag antog, att vi i händelse av en sådan kommandooperation också skulle försöka finna Guomindangfolk att samarbeta med. Jag undrade hur de röda, som kontrollerade större delen av den nordkinesiska befolkningen bortom de vägar, järnvägar och städer som var besatta av japanerna, skulle reagera inför något sådant.

"Jag antar, att så länge vi erkänner Jiang som den enda

regeringen, måste vi fortsätta att sända alla leveranser enbart via honom? Vi kan inte stödja två regeringar i Kina, eller hur?" frågade jag.

"Tja, vi har haft att göra med två regeringar där borta". Presidenten kastade beslutsamt sitt huvud tillbaka. "Jag har för avsikt att fortsätta med det tills dess att vi kan få dem att gå samman."

Denna sista konversation återspeglade en viss kylighet i attityden gentemot Jiang Jieshi och en växande otålighet med dennes obstinata motstånd mot grundläggande reformer, nödvändiga för hans eget självbevarande.

Exakt vad såg Roosevelt som en möjlig framtid för våra egna relationer med de kinesiska kommunisterna? Vad menade han när han den dagen sade: "Jag har haft att göra med två regeringar [i Kina] och jag har för avsikt att fortsätta med det..."? ...

Min egen åsikt, för vilken, det skall erkännas, inte finns några bevis, är, att Jalta var den huvudsakliga faktor som gjorde att man behöll Hurley och skickade honom till Kina utan att närmare klargöra dessa frågor rörande vår politik. Jaltamötet dominerade till den grad, att det knuffade dessa besvärliga och svåra dispyter i bakgrunden. Som ett resultat av Jaltakonferensen fick Hurley ett nytt, utvidgat uppdrag: att få brittiskt och ryskt stöd för sina förhandlingar att användas för att utöva påtryckningar på kommunisterna inför ett eventuellt kinesiskt-sovjetiskt fördrag, baserat på Jaltaöverenskommelsen, samt att vara Jiang Jieshi till hjälp i hans förberedelser inför fördraget med ryssarna och informera honom om närmare omständigheter rörande Jaltaöverenskommelsen, när tiden var mogen.

Vid alla dessa överväganden måste Roosevelt varit medveten om dilemmat som låg i det faktum att det var han ensam, som mot Churchills hån och Stalins axelryckning, insisterat på att ge Jiang och Kina fyrmaktsstatus. Roosevelt hade blivit alltmer förvirrad och besviken på Jiang sedan det olyckliga mötet i Kairo och dess efterverkningar. Kina

hade mist en del av sin betydelse i kriget och för den närmaste framtiden. Presidenten hade blivit mer optimistisk när det gällde att åstadkomma ett gott förhållande till Sovjetunionen. Det som fanns kvar av hans gamla illusioner gjorde det dock obehagligt för honom att lägga sig till med en kort och avvisande attityd gentemot generalissimon. Denna motvillighet kan ytterligare ha förstärkts om Roosevelt kände sig något illa till mods över de eftergifter på Kinas bekostnad, ännu hemliga för Jiang, som man kommit överens om på Jalta.

Det finns ytterligare en faktor som utan tvivel bidrog till att göra detta till ett kvistigt problem, som Roosevelt föredrog att inte brottas med. Det kalla kriget hade ännu ej börjat. Faktum var att Jaltaöverenskommelsen för Hurley och Roosevelt syntes innehålla löften om sovjetiskt samarbete på många angelägna områden. Inte desto mindre var Roosevelt tillräckligt skarpsinnig som politiker för att vara klart medveten om att Kinapolitiken var ett känsligt ämne, att Jiang Jieshi hade en stor skara varma anhängare i Amerika och att "kommunist" var ett fult ord för viktiga grupper inom den amerikanska allmänna opinionen.

Vad som verkligen skedde var att Roosevelt ställde frågan på framtiden genom att ignorera den. Det tedde sig för Roosevelt som om Jalta skulle erbjuda svaret på frågan om Kinas enande. Under tiden var Hurley övertygad om, att hans förhandlingar skulle bli framgångsrika inom den närmaste månaden. Om det förhöll sig så fanns det inget behov av att ge sig på det garanterat otrevliga företag det skulle innebära att söka få ett slut på dödläget i Kina. Ambassadens och utrikesdepartementets förslag om ett direkt militärt samarbete med kommunisterna lades därför åt sidan. Hurley skickades tillbaka till Kina för att fortsätta som förut.

Vilken politik skulle USA föra om situationen i Kina ytterligare förvärrades? Ifall Jalta (eller britternas och ryssarnas i förväg uttalade stöd för vår politik) inte fick kommunisterna att acceptera de villkor som Jiang erbjöd? Om Kina vid ett plötsligt slut på kriget skulle stå hopplöst splittrat? Om in-

bördeskrig i stor skala blossade upp? Man kan anta att dessa eventualiteter verkade avlägsna i mars 1945: Roosevelt tyckte förmodligen att man kunde gripa sig an dem om och när ett behov förelåg. I varje fall såg det inte ut som om något gjordes för att försöka besvara frågorna vid dessa samtal i Vita Huset. Vidden, arten och varaktigheten av vårt stöd till Jiang lämnades sålunda odefinierade...

På högsta nivå i Washington övervägde man i maj ifall beslutet på Jalta borde tas under omprövning. Feis ger oss en sammanfattning:

Hela konsultationen förde fram till den icke-radikala slutsatsen att vi inte skulle försöka revidera villkoren i Jaltaöverenskommelsen, men innan vi bad Jiang att instämma i detta skulle vi försöka få Stalin att åter bekräfta sitt stöd. Vi skulle återigen pröva i vilken utsträckning den sovjetiska regeringen verkligen hade för avsikt att låta den kinesiska regeringen utöva oinskränkt suveränitet över hela Kina och Manchuriet, och i vad mån den skulle ställa sig bakom vårt försök att få till stånd ett enande... Hopkins inledde diskussionen... med Stalin. Truman, som försökte komma underfund med om det var möjligt att samarbeta med Sovjetunionen, något som Roosevelt under sina sista veckor också ägnat sig åt, hade bett Hopkins att resa dit. Man trodde, att han om någon skulle vara den som å ena sidan kunde försäkra Stalin om att Roosevelts politik skulle upprätthållas och å andra sidan få Stalin till att troget tillsammans med Truman fullfölja de planer som gjorts upp med Roosevelt. Uppdraget betraktades som ett avgörande försök att åter få till stånd det förtroendefulla samarbete och samförstånd som enligt Roosevelt och Hopkins hade skapats på Jalta, i synnerhet rörande i vad mån Stalin skulle handla rättvist mot Polen och hålla fast vid det som i amerikanernas ögon hade överenskommits beträffande Fjärran Östern.

Detta var utan tvivel anledningen till att... utrikesdepartementets försök att... lösa sitt "Hurleyproblem" blev så frukt-

löst...

Problemet var — och detta måste ha roat Hurley åtskilligt — att ingen på verkställande nivå inom utrikesdepartementet ens kände till existensen av Jaltauppgörelsen om Kina. Utrikesdepartementet, med undantag möjligen av Stettinius, hade ej konsulterats när man ingick överenskommelsen, och ingen representant för departementet förtrogen med Fjärran Östern var närvarande på Jalta. Chefen för Fjärran Östern-avdelningen informerades inte om överenskommelsen förrän i juli 1945 (fem månader senare), då han var på väg till Potsdamkonferensen tillsammans med den amerikanska delegationen.

Jag kommer så till den andra frågan: Varför har det faktum att Amerikas politik i Kina under åren 1944 och 1945 i realiteten innebar villkorligt stöd till Jiang Jieshi ej framstått klart? Jag vill hävda, att svaret härpå ligger utanför de politiska dokumenten och diskussionerna — ty dessa visar en konsekvent utveckling av politiken fram till Marshalldirektivet. I stället finns svaret i amerikanska inrikespolitiska konflikter, ty det var den hetta som utvecklades där, som uppenbarligen fick den demokratiska administrationen att vara förtegen. Parentetiskt kan man också, med Herbert Feis' uttrycksfulla ordalag, notera: "Statsmannen känner få konststycken som går upp mot att på samma gång som man håller en främmande regering under armarna försöka omgestalta den mot dess egen vilja."

Våren 1949 var Guomindangregeringens kollaps på det kinesiska fastlandet oåterkallelig och nästan fullbordad. Men oppositionens attacker på administrationens Kinapolitik visade inga tecken till att vilja bedarra: tvärtom blev de allt mer högljudda och vanliga. President Truman och utrikesminister Acheson beslöt sig för att publicera redogörelsen för händelseutvecklingen och USA:s politik i Kina under de gångna fem åren. Det var denna skrift, utgiven i augusti 1949, som blev känd som *Vitboken om Kina*. Den har med rätta använts som en värdefull och auktoritativ samling källmaterial för denna periods historia. Men den kunde ej helt lösgöra sig

från de omständigheter under vilka den skrevs.
Lyman Van Slyke påpekar i sin introduktion till den senaste återutgivningen av *Vitboken om Kina*:

Underförstått återspeglade beslutet att publicera *Vitboken* känslan att när vi ej längre var kapabla att effektivt påverka händelseutvecklingen i Kina skulle vi inte heller längre låta oss snärjas av den... Administrationen hoppades helt enkelt att denna framställning skulle visa, att vi gjort vad vi kunnat, att vår kurs varit i grunden korrekt och att Kinas förestående fall i kommunisternas händer ej på något vis kunde tillskrivas den av USA förda politiken. *Vitboken* gavs ut i avsikten att bemöta kritik, framför allt från republikanskt håll...

Vid det här laget hade något nytt kommit in i bilden — frågan om kommunistiskt inflytande på den av utrikesdepartementet förda Kinapolitiken... Sporadiska anklagelser hade tidigare riktats mot vissa karriärspecialister på Kina, först i och med Hurleys avskedsansökan 1945, och 1949 hade atmosfären blivit febril... *Vitboken* publicerades sålunda mitt under en bitter kontrovers rörande Förenta Staternas Kinapolitik, *containment* av kommunismen i resten av världen och rädslan för omstörtande verksamhet på hemmaplan.

Av olika skäl omnämnes ej i *Vitboken om Kina*, att det redan existerade en lång rad av dokument, vilka fastslog, att Förenta Staternas politik under åren 1944 och 1945 varit ett flexibelt och villkorligt stöd till Guomindangregeringen. Dessa hade till större delen sammanställts av utrikesdepartementet med stöd från försvarsdepartementet, det Förenade Överkommandot och Samordningskommittén för utrikes- och försvarsdepartementen. Dessa dokumentens existens har, helt naturligt, uppdagats av de forskare som sysselsatt sig med perioden i fråga. Feis, Romanus, Sunderland och Tsou — alla refererar de mer eller mindre detaljerat till dem. Men de egentliga texternas offentliggörande dröjde ända till arton

respektive tjugo år efter utgivandet av *Vitboken om Kina*, i och med utgåvan av 1944 och 1945 års Kinaband av *Foreign Relations*.

Denna förtegenhet från utrikesdepartementets sida har fått flera ganska uppenbara följder. I sitt följebrev, som tjänar som förord till *Vitboken om Kina*, sade utrikesminister Acheson:

När freden kom stod USA inför tre möjliga alternativ i Kina: (1) Man kunde ha dragit sig ur rubb och stubb; (2) man kunde ha intervenerat militärt i stor skala för att hjälpa nationalisterna att krossa kommunisterna; (3) man kunde, samtidigt som man hjälpte nationalisterna att hävda sin auktoritet över så stor del av Kina som möjligt, sökt undvika ett inbördeskrig genom att arbeta för en kompromiss mellan de båda sidorna.

Faktum var att ett fjärde, ej omnämnt, alternativ existerade: att söka undvika ett inbördeskrig genom att arbeta för en kompromiss, men att hålla USA i en flexibel position, utan att binda sig vid nationalisterna eller någon annan makt i Kina, och redo att anpassa sig till det vidare händelseförloppet i detta land. Detta hade faktiskt varit utrikesdepartementets eget, nu glömda, alternativ under de kritiska åren 1944–1945.

Ett annat resultat som kanske var oundvikligt med tanke på omständigheterna vid denna tid och som skulle visa sig ha följder för framtiden var, att de kinesiska kommunisterna gjorde *Vitboken om Kina* till föremål för sin första allomfattande anti-amerikanska kampanj. Van Slyke summerar:

Mycken kommunistinspirerad kritik av Förenta Staterna hade hörts redan tidigare, men trots detta kvarstod i Kina en avsevärd fond av positiva känslor, i synnerhet bland de intellektuella och borgarna i städerna. Partiet beslöt sig nu för att tömma dessa reservoar, som ett led i en större kampanj för att eliminera västerländskt inflytande i Kina.

De sista fem artiklarna i det fjärde bandet av Maos

Valda Verk fördömer Förenta Staterna i allmänhet och *Vitboken* i synnerhet. Utgåvans redaktörer beskriver kampanjens mål, när de säger att dessa stycken "avslöjade den imperialistiska naturen i Förenta Staternas politik gentemot Kina" och "kritiserade de illusioner om USA-imperialismen som omfattades av vissa borgerliga intellektuella."... De kinesiska kommunisterna fann det inte nödvändigt, eller önskvärt, att översätta *Vitboken*. I stället koncentrerade de sig nästan uteslutande på utdrag ur Achesons följebrev: hur stor hjälp som givits nationalisterna; uttalandet att Förenta Staterna gjort allt man kunnat för att stödja Jiang; påståendet att de "kommunistiska ledarna avsvurit sig sitt kinesiska arv" och var ryssarna underdåniga; och framför allt, uttalandet att USA borde stödja utvecklingar för att "kasta av det främmande oket."

För att komma ned på ett mindre världsomvälvande plan; försatte ofullständigheterna i *Vitbokens* beskrivning av amerikansk utrikespolitik några UD-tjänstemän i en lätt utsatt position under de påföljande årens dispyter. Till exempel ingick i *Vitboken* som sig bör 28 februaritelegrammet (1945) från ambassadpersonalen i Chongqing och som en av dess medförfattare anser jag det vara en politisk rekommendation, som helt förtjänar sådan uppmärksamhet. Men det var fullständigt lösryckt ur sitt sammanhang. Det finns ingen möjlighet för läsaren att förstå, att ansvariga tjänstemän inom departementet på egen hand kommit fram till en liknande åsikt, och att man där starkt förordat en tillämpning av den i telegrammet rekommenderade politiken.

När man ser tillbaka förstår man, att det måste ha varit hopplöst för en hårt ansatt administration att försöka publicera en övertygande och objektiv redogörelse under den bittra kontroversen om "förlusten av Kina". Vid den tiden delade jag emellertid själv åsikten att ett sådant förfaringssätt skulle reducera motsättningarna och på så sätt tjäna ett praktiskt syfte. Ingen av oss kunde förutse hysterin och den förgiftade atmosfären i den påföljande McCarthy-eran. Det var en sam-

vetsgrann ansträngning. Men med tanke på materialets omfattning så var ett drastiskt begränsat urval, baserat på relevans, oundvikligt. 1949 var råden från 1944–45 om en annan politik redan överspelade. Vidare representerade de en flexibel politik som både Roosevelt och Truman lämnade obeaktad och som genom Hurleys agerande effektivt hade omintetgjorts. Den huvudsakliga kritiken mot *Vitboken om Kina* kom från de som sympatiserade med Guomindang. Det är också en ödets ironi att ofullständigheten i den bild den framställde innebar umbäranden för de tjänstemän som fick vänta i mer än tjugo år på att den fullständiga versionen publicerades i *Foreign Relations*.

Jag återvänder nu till augusti 1944. Jag hade haft en hel del kontakter med kommunisternas representanter i Chongqing under mer än tre år och jag hade just tillbringat en månad i Yan'an. Icke desto mindre var det två ting som slog mig vid mitt första möte med Mao Zedong. För det första djupet och övertygelsen i önskan om amerikansk vänskap och amerikanskt samarbete med Kina. För det andra Maos klara övertygelse om att han och KKP skulle ha handlingsfrihet och antingen ha makten i Kina eller vara viktiga medlemmar i dess regering. Detta ledde som jag såg det till två viktiga frågor. För det första, var denna uttryckliga önskan om amerikanskt samarbete en kortsiktig politisk taktik gentemot Guomindang, eller kunde vi vänta oss att den skulle kvarstå även i ett läge, då kommunisterna var vid makten i Kina? För det andra, vilken plats intog Sovjetunionen i Maos önskningar när det gällde Kinas framtid? En hel del ansträngningar ägnades följaktligen åt att finna övertygande svar på dessa frågor...

... Mina intryck av Maos mål var följande: först för den närmaste framtiden; säker på kommunisternas styrka och det folkliga stöd den byggde på ville han inte ha och ämnade ej inleda ett inbördeskrig. Samtidigt skulle våld komma att mötas med våld: Kommunisterna skulle, om det visade sig nödvändigt, komma att kämpa för det de hade. Hans omedelbara mål var en koalitionsregering. Men denna skulle

erkänna kommunisternas självstyre i de områden som de faktiskt kontrollerade och tillåta deras armé att bestå och förbli under kommunistisk kontroll. Då en sådan koalitionsregering skulle innebära visst samröre med Guomindang och en återupplivad enhetsfront, var amerikanskt stöd önskvärt och nära samröre med Sovjetunionen en praktisk skyldighet. Detta innebar, som Mao om och om igen hävdade, ingen konflikt med amerikanska intressen. Faktum var att det sammanföll med vad vi sade oss försöka åstadkomma. Vi hade anledning att förmoda att koalitionen skulle vara föga mer än en lös täckmantel för att bevara fiktionen om enhet mellan vad som i praktiken skulle komma att bli två Kina. Kommunisterna hade vid denna tid sannolikt dragit paralleller med ett federativt system. De av oss som hade Kinaerfarenheter skulle med större sannolikhet minnas att Kina i realiteten ej varit enat sedan 1911. Ett verkligt enande var självklart ett önskvärt mål; men två Kina varav inget en fiende var åtminstone bättre än ett inbördeskrig med ett Kina som fiende och USA bundet till den förlorande sidan.

På lång sikt strävade Mao naturligtvis, likt varje politiskt partis ledare, efter maktpositionen. Det var svårt att veta exakt på vilket vis och hur fort han hoppades eller väntade sig kunna uppnå denna. Med visshet räknade han med den djupa och utbredda önskan om nationell enhet, som delades av alla kineser som gjorde sig hörda. Han trodde uppenbarligen också, att hans kommunistparti blivit en betydligt mer dynamisk, effektiv och populär politisk kraft än det döende Guomindang under Jiang Jieshis tillbakablickande ledarskap. Med den chans till politisk aktivitet som skulle uppstå i en koalitionsregering syntes han vänta sig att denna ledarskapsväxling skulle kunna åstadkommas utan ett större inbördeskrig. Vare därmed hur som helst, Mao verkade övertygande när han sade sig föredra att överta "mandatet" med fredliga framför våldsamma medel. Uppenbarligen var en välvillig amerikansk attityd — om ej verkligt samarbete — ytterst önskvärd under dessa omständigheter. Och helt utanför argumentet för amerikansk ekonomisk hjälp till Kinas utveckling efter

kriget tyckte jag mig finna en uppriktig önskan hos Mao att söka undvika ett nära och isolerat beroende av Sovjetunionen. Det kan hävdas att Mao var oerfaren i internationella sammanhang. Men han hade tjugo års erfarenheter av Stalin och Sovjetunionen. Man kommer att tänka på det gamla kinesiska tricket att spela ut en barbar mot en annan. Mao behandlade i mina ögon relationerna till andra nationer som huvudsakligen icke-ideologiska. Han tänkte i nationalistiska, kinesiska termer och han antog att de flesta länder (inklusive USA och Sovjetunionen) gjorde detsamma. Med den överväldigande ryska närvaron så påträngande nära fanns det skäl till att önska amerikansk vänskap. Slutligen måste Mao likaså ha tänkt på att det vore rimligt att USA önskade goda relationer till Kina hellre än att se den asiatiska kontinenten dominerad av en kinesisk-sovjetisk enhet, föranledd av Kinas framtvungade beroende av Sovjetunionen.

Herbert Feis:

Roosevelt vänder sig till Stalin: Jaltasyndromet

Herbert Feis är känd för att ha skrivit en rad gedigna studier baserade på privilegierad tillgång till officiella dokument rörande amerikansk diplomati under andra världskriget. Viss kritik har riktats mot hans arbeten då de mer eller mindre gjordes på uppdrag av den amerikanska regeringen. Feis var medlem av Rooseveltadministrationen, var ekonomisk rådgivare åt utrikesdepartementet och tjänstgjorde inom dess 'Policy Planning Staff'. Han berördes ej av skandaler som involverade departementets Kinaexperter, då han inte varit verksam inom denna sektor. Hans böcker behandlas i allmänhet med respekt även av dem – och det gäller även en rad av de här redan behandlade författarna – som protesterat mot den något självbelåtna och självtillräckliga version av händelseförloppet som spreds av de amerikanska myndigheterna under femtio- och sextitalen. De nedan återgivna utdragen behandlar Feis' tolkning av Roosevelts tänkesätt före och omedelbart efter Jaltakonferensen i februari 1945, där denne bemödade sig om att lägga grundvalarna för

Herbert Feis, *The China Tangle: The American Effort in China from Pearl Harbour to the Marshall Mission*. Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1953.

det rysk-amerikanska efterkrigssamarbetet. Två månader senare avled Roosevelt.

De kinesisk-sovjetiska relationerna hade i maj-juni [1944] kommit att präglas av misstänksamhet över hela linjen. Presidenten och utrikesministern var båda tveksamma om huruvida de resultat de trodde sig ha uppnått i Moskva, Kairo och Teheran skulle visa sig vara till någon nytta.

Ett av de viktigaste amerikanska syftena på dessa konferenser hade varit att bereda väg för ett kinesiskt-ryskt avtal, som skulle avvärja en sovjetisk inblandning i Kinas inre angelägenheter. Jiang Jieshi (Chiang Kai-shek) tvivlade mer än någonsin på att Sovjetunionen skulle lämna Kina ifred. En ytterligare anledning till att Jiang och större delen av hans närmaste män var oroade var kanske det försämrade läget och det minskande folkliga stödet. Därtill kom den bristande slagkraften hos deras arméer. De var övertygade om att Moskva och de kinesiska kommunisterna hade nära och hemliga relationer. Detta var enligt deras mening förklaringen till kommunisternas hårdnackade vägran att underordna sin armé och sina politiska organisationer den nationella regeringen. Vidden av deras farhågor och misstankar framgår klart av ett brev som Jiang Jieshi skrev till presidenten den 17 mars: "...fastän KKP utgivit sig för att stödja den kinesiska regeringens politik att bjuda motstånd mot den japanska aggressionen, har de alltsedan februari i hemlighet dragit samman sina gerillaenheter från olika platser och koncentrerat dem i norra Shanxi (Shensi). Det är uppenbart att de avvaktar ett lämpligt tillfälle till uppror i syfte att ockupera Xi'an (Sian), vår operationsbas i Gula flodens dalgång. Det finns tydliga tecken på detta. Objektivt sett verkar det osannolikt att KKP skulle våga sig på en dylik manöver utan att ha nått en viss grad av samförstånd med ryssarna." ...

[Men] presidenten och utrikesdepartementet var inte övertygade om att ... de klagomål som framfördes av generalissimon över Sovjetunionen var berättigade eller att hans farhågor var tillräckligt välgrundade. De var böjda att hålla

med [den amerikanske ambassadören] Gauss om att Jiang Jieshi gav fritt utlopp åt sin oro i syfte att förmå oss att öka vår hjälp och att aktivt stödja honom. De hade därför under april och maj sökt lugna generalissimon. De försökte klargöra för honom nödvändigheten av att komma överens med Sovjetunionen för de gemensamma krigsansträngningarnas skull. Men generalissimon hade ej gått att lugna. Han förblev rädd att Sovjetunionen, om tillfälle här till gavs, skulle hjälpa de kinesiska kommunisterna och utsträcka sin inflytelsesfär eller kontrollera området längs gränsen till Inre Mongoliet, Xinjiang (Sinkiang) och Manchuriet.

Presidenten blev tillräckligt oroad för att dra slutsatsen att han måste ägna saken större uppmärksamhet. Som han såg det förelåg inga grundläggande motståndningar mellan Sovjetunionen och Kina. Det borde därför vara möjligt att åstadkomma ett gott samförstånd dem emellan. Med tanke på Förenta Nationerna var det mycket betydelsefullt att så skedde. Han bad därför vicepresident Wallace att bege sig till Kina för samtal med Jiang Jieshi. Och när Harriman i maj var i Washington, ombads han att efter sin återkomst till Moskva tala med Molotov eller Stalin om saken.

Harriman hade ett samtal med Stalin och Molotov på kvällen den 10 juni, fyra dagar efter de allierades första landstigning i Normandie. Dessa dagar hade visat invasionens stora kraft och styrka och etablerat den andra stridsfront som Sovjetunionen så länge hade eftertraktat. Ambassadören började med att påminna om att Roosevelt i Teheran förklarat, att endast Jiang Jieshi kunde hålla Kina samman. Stalin höll med om detta. Harriman förklarade sedan, att presidenten ansåg att Jiang Jieshi borde uppmuntras till att först söka nå en uppgörelse med kommunisterna i norr, så att man gemensamt kunde kämpa mot japanerna, och sedan, för det andra, fås till att liberalisera sin inrikespolitik. Stalins kommentar var: "Det är lättare sagt än gjort." Det verkar som han därefter lät tankarna sväva mer fritt. Han upprepade sin åsikt, att Jiang Jieshi var den bäste man under givna omständigheter kunde hitta och att han därför måste stödjas.

Han tyckte att Kina under generalissimons ledning inte kämpade särskilt väl och gav en rad mer eller mindre rättvist valda exempel på detta. Han hade intrycket av att åtskilliga av Jiang Jieshis närmaste män var skurkar och kanske till och med förrädare, ty japanerna tycktes veta allt som försiggick i Chongqing (Chungking). Han beklagade vad han kallade Jiang Jieshis misslyckande med att få med de kinesiska kommunisterna i kampen mot Japan i stället för att ägna sig åt ideologiska dispyter med dem. Han betraktade detta som idiotiskt. "Ty", fortsatte han — enligt uppteckningen med ett skratt — "de kinesiska kommunisterna är inga äkta kommunister. De är 'margarin-kommunister'. Inte desto mindre är de verkliga patrioter och de vill kämpa mot Japan."

Harriman frågade Stalin hur enligt hans uppfattning den gemensamma amerikansk-sovjetiska politiken gentemot Kina skulle utformas. Stalin tycktes vilja överlåta det problemet åt oss. Han förklarade att USA borde och kunde ta ledningen på detta område, ty varken Storbritannien eller Sovjetunionen var i stånd därtill. Han föreslog att vi borde försöka påverka Jiang Jieshi i högre grad och yrka på att han gjorde sig av med sina ohederliga rådgivare och att han gav större befogenheter till de yngre män som ville kämpa. I alla dessa frågor skulle vår politik vara flexibel och vi skulle vara beredda att stödja duktiga nya förmågor om sådana dök upp. Stalin gick därefter relativt utförligt in på skärmytslingarna nyligen mellan Xinjiang och Yttre Mongoliet. För närvarande var läget där visserligen lugnt, men han ansåg att Sovjetunionen, om nya stridigheter skulle förekomma, skulle känna sig för- anslåtet att ge Yttre Mongoliet väpnat stöd. Slutligen anklagade han männen kring Jiang Jieshi för att sprida osanningar om Sovjetunionen, som påstods ha träffat hemliga avtal med Japan om Kina. Han avfärdade dylika rapporter som rent nonsens. Sovjetunionens hållning gentemot Kina, upprepade han, förblev baserat på 1924 års vänskapsfördrag med Kina...

Innan Harriman lämnade Moskva för att möta Wallace i Tasjkent informerade han Molotov om att han skulle under- rätta vicepresidenten om sina samtal med Stalin. Han var

övertygad om, att Wallace skulle vara mycket intresserad av att lära känna marskalkens uppfattning, speciellt rörande "margarin-kommunisterna". I ytterligare en fråga försökte Harriman göra saker och ting lättare för Wallace. Sedan en tid tillbaka försökte den amerikanska militärledningen i Kina — vi skall snart återkomma till detta — utverka Jiang Jieshis samtycke till att en mindre grupp amerikanska officiella observatörer skickades till Yan'an (Yenan). Harriman talade om för Molotov att vi försökte ordna detta, och att vi, om det hela gick i lås, skulle dela med oss av den information gruppen kunde skaffa till Sovjetunionen. Man kan förmoda att Harriman försökte gardera sig mot tänkbara ryska invändningar. Han kanske även försökte komma underfund med i vad mån den ryska regeringen skulle kräva samma rättigheter, ifall den amerikanska regeringen sände en sådan grupp till Yan'an. Molotov gjorde dock uppenbarligen inga kommentarer till detta.

Harriman sammanträffade med Wallace i Tasjkent och underrättade honom om de samtal han just hade haft med Stalin och Molotov. Nästa steg var att försöka förbättra relationerna mellan Kina och Sovjetunionen och att dämpa Kinas inre oroligheter med fredliga medel.

När Hurley och Nelson mötte Molotov den 31 augusti, inledde Nelson samtalen. Han förklarade att presidentens första mål var att få ett snabbt slut på kriget mot Japan, och att han tyckte att Kina, som bas för flygoperationer och på annat sätt, kunde vara till god hjälp. För att möjliggöra detta och hjälpa Kina att sköta sig självt efter kriget, hade han, Nelson, för avsikt att själv fara dit för att se vad som kunde uträttas för att förbättra landets ekonomiska situation och dess framtidsutsikter. Men, fortsatte Nelson sin exposé, för att förverkliga dessa mål måste Kina enas. På denna punkt frågade han Molotov om råd.

Denna mjuka öppning föranledde ett ärligt svar. Molotov förklarade i *princip* att Sovjetunionen alltid velat vara vän med Kina. Han påminde om Sovjetunionens insats när det gällde att få Jiang Jieshi frigiven, när denne 1936 hade kid-

nappats av Zhang Xueliang (Chang Hsüeh-liang), den dåvarande krigsherren i Xi'an (provinsen Shanxi). Men — fortsatte Molotov, med en min av att ha accepterat det faktum att man inte kan vänta sig tacksamhet i sådana fall — den kinesiska regeringen hade inte visat något intresse för nära relationer. Sovjetregeringen, fortsatte han indignerat, gjordes ansvarig för Kinas inre splittring. Detta var orättvist. Sovjetunionens regering kunde inte på något sätt hållas ansvarig för denna eller för de eländiga förhållandena i vissa delar av Kina. Inte heller borde Sovjetunionen förknippas med kommunisterna i Kina. På samma sätt som Stalin under sina samtal med Harriman den 10 juni, tycktes Molotov vilja förneka varje intresse för de kinesiska kommunisterna. I själva verket sade han att trots att de kallade sig kommunister, hade de ingenting att göra med kommunismen. De uttryckte sitt missnöje genom att ta namnet kommunister, men om deras levnadsförhållanden förbättrades skulle de glömma att de var kommunister. Om USAs regering hjälpte dem, fortsatte han, skulle det finnas färre kommunister i Kina. Lösningen på problemet var att förse dem med arbete och att förbättra deras ekonomiska villkor. Om Jiang Jieshi kunde åstadkomma detta, skulle de upphöra att bråka. Till slut summerade Molotov — anspelande på vad Hurley och Nelson hade förklarat att de skulle uträtta i Kina — att han var övertygad om att Sovjetunionens folk skulle glädjas om Förenta Staterna hjälpte Kina och det kinesiska folket att förbättra sina levnadsvillkor, uppnå militärt enande och utse de för dessa uppgifter mest lämpade personerna.

Dessa rakt på sak framförda uttalanden gjorde stort intryck på de båda amerikanerna. De syntes bekräfta, nästan lova, att Sovjetregeringen, i vars ögon de kinesiska kommunisterna blott var ute efter bättre levnadsvillkor, skulle låta dessa kämpa vidare på egen hand. Hela det sätt på vilket Hurley längre fram tog itu med den inre splittringen i Kina påverkades av vad han hörde vid detta tillfälle. Han blev övertygad om att de kinesiska kommunisterna i avsaknad av sovjetiskt stöd skulle ställa sig positiva till att medverka i en enad

nationell regering. Han trodde vidare, att de kinesiska och sovjetiska regeringarna, när denna anledning till misstro avlägsnats, skulle finna det lätt att nå en fredlig samexistens.

Sådana föreställningar tycks nu som gengångare från en annan värld. Men då — och det är ändå bara igår — var de mycket levande och hade en god grogrund i vårt land. Vi och engelsmännen attackerade med våldsamt kraft Tysklands västliga front. På detta sätt bidrog vi till att de ryska arméerna kunde befria sitt land och sitt folk. Det var lätt att inbilla sig att våra ansträngningar i Europa skulle få sin belöning i Stilla Havet och att den sovjetiska regeringen verkligen skulle överlåta till oss att sköta Kinas ärenden. Denna uppfattning var desto mer utbredd, som man antog att det krigshärjade sovjetiska folket och industrin där skulle vara i behov av och önska hjälp och vänskap för att kompensera de lidanden man tillfogats...

Jiang Jieshi underrättades inte om dessa hemliga samtal rörande Sovjetunionens planer på att ge sig in i kriget i Stilla Havet...

På presidentens order hade Harriman på kvällen den 14 december... ett samtal med Stalin. Harriman informerade Stalin om presidentens önskan att veta mera om vad Stalin åsyftat med sitt yttrande i oktober att han ansåg att det fanns politiska problem som måste klaras upp innan Sovjetunionen kunde inträda i kriget mot Japan. Härpå redogjorde Stalin utförligt och i detalj för sina önskemål. Såsom de framfördes till Harriman, var de:

- 1) Kurilerna och Södra Sakhalin skulle återlämnas till Sovjetunionen. Detta, enligt Stalin, för att göra det möjligt för Sovjetunionen att skydda hamnstaden Vladivostok.

- 2) Såväl Port Arthur som Dalian (Dairen) med kringliggande områden skulle arrenderas av Sovjetunionen. Harriman påminde om att detta ämne hade diskuterats i Teheran och att det var en internationell frihamn som föresvävat presidenten och inte att Sovjetunionen arrenderade området i fråga. Därutöver hade presidenten ansett att denna metod, samtidigt som den gav Sovjetunionen nödvändigt skydd, låg

mera i linje med den gängse uppfattningen om hur dylika internationella problem lämpligast borde handläggas. Stalins kryptiska svar blev: "Det kan diskuteras."

3) Utarrendering av den Östkinesiska Järnvägen från Dalian till Haerbin (Harbin), och därifrån till Manzhouli (Manzhouli) i nordväst och Vladivostok i nordöst.

4) Att erkänna status quo i Yttre Mongoliet, varmed Stalin menade att republiken Yttre Mongoliet skulle förbli oberoende.

Konversationen hade också berört läget i Kina. Men Stalins kommentarer var sparsamma och till intet förpliktande. Han berörde över huvud taget inte underhandlingarna mellan Jiang Jieshi och KKP. När Harriman rapporterade till presidenten angående detta samtal slutade han sin detaljerade redogörelse med ett olycksbådande påstående. Ambassadören sade sig tro, fastän han kanske kunde missta sig, att om det inte förelåg någon överenskommelse mellan de sovjetiska och kinesiska regeringarna innan Sovjetunionen gav sig in i kriget i Stilla Havsområdet, skulle de sovjetiska stridskrafterna ställa sig bakom de kinesiska kommunisterna i norr och till dem överlämna administrationen av de områden som Röda Armén skulle befria. Om så blev fallet skulle Jiang Jieshi komma att befinna sig i en allt svårare situation.

...

Utgående från denna grundliga genomgång av de faktiska förhållandena kan vi här summera vad man kan anta var målsättningen för den amerikanska diplomatiska aktiviteten gentemot Kina vid tiden för Jaltakonferensen:

1) Att hjälpa Kina att vid krigsslutet, i överensstämmelse med Kairodeklarationen, åter komma i besittning av alla de områden Japan hade erövrat.

2) Att hjälpa Kina att uppnå och hålla ställningen som en av de fyra stormakterna — eller "poliserna", som de kallats i Teheran — i efterkrigstidens politiska organisationer.

3) Att hjälpa Kina att på fredlig väg uppnå inre fred och enhet.

4) Att säkerställa Sovjetunionens snarast möjliga inträde

i kriget i Stilla Havet, under det att man var på sin vakt mot otillbörliga sovjetiska krav på rättigheter eller territorier som belöning därför . . .

...

Försöker man se läget som det kan ha framstått för Roosevelt på vägen till Jalta, kommer man fram till följande: Om Sovjetunionens krav i Stilla Havet motsvarade de föreställningar om säkerhet och rättvisa som Kina och Förenta Staterna hade, kunde mycket vinnas genom att man kom överens med Sovjetunionen. Skulle de visa sig vara orimliga, skulle amerikanska regeringen ställas inför ett ytterst svåröst problem. Den kunde hålla sig utanför och låta Sovjetunionen och Kina göra upp om saken, eller ansluta sig till de ryska kraven såsom varande mindre riskfyllda än om Sovjetunionen lämnades obundet vid krigsslutet. Eller den kunde göra motstånd genom diplomatiska protester, eller till och med ta upp kampen genom militära motåtgärder. Den kunde stoppa sändningarna av förnödenheter till de ryska arméerna i Fjärran Östern och till och med försöka placera amerikanska stridskrafter först på sådana ställen som den amerikanska regeringen inte ville se Sovjetunionen lägga beslag på. Men Roosevelt kände sig i Jalta ej stå inför det svåra avgörandet att välja mellan dessa alternativ. Meningsskiljaktigheterna var små och temporära.

...

Det finns ingen anledning att åter anföra de skäl som fick presidenten att välja denna samförståndslösning. Upptagen av dessa överväganden är det möjligt att han ansåg detaljer rörande form och innehåll vara av sekundär betydelse. Men den påföljande utvecklingen i Fjärran Östern har avslöjat sprickorna i samförståndslösningen. De kan också räknas upp, så här i efterhand.

1) Vantolkningen av det historiska skeendet drabbar nu på ett obehagligt sätt amerikanskt tänkande. Det var ett misstag att låta den sovjetiska expansionen framställas som en gest av rimlig gottgörelse för lidna oförrätter.

2) Medtagandet i paragraf 2(b) av frasen "Sovjetunionens

förhärskande intressen i denna hamn [Dalian] säkerställes" öppnade vägen för okända framtida krav och meningsskiljaktigheter.

3) Följande formulering i paragraf 2(c) som behandlade den Manchuriska järnvägen, "underförstått är att Sovjetunionens förhärskande intressen skall säkerställas", öppnade på liknande sätt vägen för sovjetiska krav i och på Manchuriet av obegränsad räckvidd. Som den utformats kunde paragrafen tolkas på ett sätt som omintetgjorde traditionell amerikansk politik: oreserverat försvar av Kinas territoriella och administrativa integritet och principen om lika möjligheter för alla nationers handel och industri i hela Kina.

Det måste dock ifrågasättas, huruvida formuleringarna rörande hamnar och järnvägar hade någon nämnvärd inverkan på Sovjetregeringens senare agerande. Även om de olämpliga klausulerna hade utelämnats, skulle Sovjetunionens regering ändå ha försökt utverka de önskade rättigheterna på samma sätt som nu skedde. Makten och inte språket var vägledande för den.

De verkligt betydande felen som man finner i Jaltaöverenskommelsen var av annat slag:

1) Den försvårade det i Kairo träffade beslutet att reducera Japan till en beroende makt i Stilla Havet.

2) Den formulerade aldrig klart ett av de viktigaste, om inte allra viktigaste, skälen som rättfärdigade samförståndet — att säkra ett sovjetiskt samarbete med den kinesiska regeringen. Den slutliga paragrafen innehöll ett dylikt löfte, som dock inte fastslogs. "Sovjetunionen uttrycker för sin del sin beredvillighet att med den kinesiska nationella regeringen sluta ett avtal om vänskap och allians mellan Sovjetunionen och Kina i syfte att med väpnade styrkor hjälpa Kina att befrias från det japanska oket."

Detta utgjorde endast en beredvillighet, ej någon förpliktelse, och det stod den ryska regeringen fritt att köpslå både om värdet av och priset på sin vänskap. Den verkliga formuleringen förespeglade ett arrangemang rörande krigsföringen, vilket eventuellt kunde reglera sådana frågor som

kvarstod efter kriget. Således förblev Sovjetunionen faktiskt obundet när det gällde att bestämma huruvida man var beredd eller ej att hjälpa den kinesiska regeringen i dess interna konflikt. Kanske var ett dylikt till intet förpliktande uttalade allt, vad Roosevelt då kunde erhålla från Stalin. Men det visade sig vara otillräckligt för de planer som försvävade Roosevelt. Kanske trodde man då det skrevs, att den kinesiska regeringen och de kinesiska kommunisterna före krigets slut skulle ha uppnått samförstånd och att det skulle finnas en enhetlig regering som kunde föra hela Kinas talan.

Eller om så inte blev fallet, skulle det varit godtagbart om den kinesiska regeringen och dess arméer vid krigsslutet i högre grad varit situationen vuxna. I detta sammanhang uppkommer andra frågor: Borde vi inte efter undertecknandet av Jaltaöverenskommelsen ha försett kinesiska regeringen med större resurser antingen luftledes eller via Burmavägen? Borde vi inte ha reviderat vårt militära program och vår strategi? Så mycket är klart: Om regeringstrupperna hade varit i bättre skick vid tidpunkten för Japans kapitulation skulle Jaltafördraget kanske ha lett till de resultat Roosevelt tänkt sig.

Dessa funderingar är skrivna med dagens situation för ögonen. Det finns mycket som vittnar om hur Roosevelt och hans medarbetare såg på det som hade utspelats på Jaltakonferensen. Ambassadör Harriman, som stod presidenten nära i denna fråga, har skrivit: "President Roosevelt kände att han hade uppnått sina viktigaste mål. Han hade erhållit Sovjetunionens löfte om att gå med i kriget mot Japan inom tre månader efter det att Tyskland besegrats... [Han] hade även erhållit Stalins högtidliga löfte om stöd åt Jiang Jieshi och erkännande av den kinesiska Nationalistregeringens suveränitet över Manchuriet". Utöver detta hade presidenten en känsla av att ett förtroendefullt allmänt samförstånd hade uppnåtts med ryssarna. Som Hopkins sade till Sherwood: "Vi trodde verkligen alla i djupet av våra hjärtan att detta var gryningen på den nya dag som vi alla hade bett för och talat om i så många år... Ryssarna hade visat att de kunde vara reso-

nabla och förutseende och varken presidenten eller någon av oss hyste några tvivel om att vi skulle kunna leva tillsammans i fred och samförstånd för all framtid." Men mörka moln började torna upp sig vid horisonten redan innan våren hade kommit. Inom några få månader skulle Hopkins, nästan döende, ännu en gång flyga till Moskva för att undersöka, om dessa förhoppningar fortfarande var realistiska...

Jiang Jieshi (Chiang Kai-shek):

Internationell kommunism och dess kinesiska underhuggare

Jiangs skildring av dessa händelser uppfyller kanske inte de krav som ställs på ett verk av en historiker i vanlig mening, men är icke desto mindre av intresse som ett slags historiskt dokument. En tidigare framställning, i en bok med namnet *China's Destiny*, hade varit mycket besvärande för Förenta Staterna, då den gav uttryck åt tydligt odemokratiska uppfattningar, och den undanhölls allmänheten under kriget. De åsikter som kommer till uttryck nedan, återspeglar i vilket fall som helst den gängse synen på Sovjetunionens svek under det kalla kriget. Denna syn hade delvis sitt upphov i vad Sovjetunionen gjorde eller tycktes göra i Manchuriet 1945.

Den tredje perioden (1945—1949)

Krigets oväntat tidiga slut och de japanska truppernas kapitulation till regeringen (med undantag av de som befann sig i de nordöstra provinserna) berövade de kinesiska kommunisterna chansen att ta makten medan kriget ännu pågick. Både de ryska och de kinesiska kommunisterna drog samma gamla trall om "fredlig samexistens" i avsikt att lamslå regeringstrupperna och underminera det kinesisk-amerikanska samarbetet. Resultatet blev att det kinesiska fastlandet knuffades in bakom järnridån...

Efter att ha mottagit Japans kapitulationsförklaring instrue-

Chiang Chung-cheng (Jiang Jieshi), *Soviet Russia in China: A Summing-up at Seventy*. New York, Farrar, Strauss and Giroux, reviderad och nedkortad utgåva, 1965.

rade den kinesiska regeringens militärråd omedelbart landets samtliga väpnade styrkor om att invänta order angående acceptandet av kapitulationen i enlighet med de allierades överenskommelser.

Men kommunisterna hörsammade inte alls rådets order, och Zhu De (Chu Teh) gav den 10 augusti i "Yan'an-högkvarterets" namn ut "Dagens sju order". I dessa kommenderades de kommunistiska styrkorna på olika platser att tillgripa våld i full skala och verkställa militära ockupationer. Den 17 augusti överlämnade de kinesiska kommunisterna i Zhu Des namn en lista med sex krav till regeringen. Syftet med Zhu Des "Dagens sju order" och hans sex krav är uppenbart. Militärt hade kommunisterna för avsikt att utan bemyndigande skrida till verket och avväpna japanerna och marionett-trupperna. De avsåg att ockupera och bryta sönder kommunikationslinjerna och på så sätt utvidga det område som var i deras händer. Detta skulle i sin tur göra det möjligt för dem att förena sig med de trupper från Ryssland och Yttre Mongoliet, som vid denna tid vällde in i de nordöstra provinserna och provinserna Jehol, Chahar och Suiyuan. Politiskt avsåg de att genom krav på bildandet av en "koalitionsregering" stödja sina militära manövrer med politisk krigföring och omstörtande verksamhet gentemot regeringen.

Vår utrikespolitik har alltid avsett att åstadkomma och bibehålla nationell enhet och nationellt oberoende, och att sträva efter internationell säkerhet och varaktig fred, även om detta skulle innebära vissa avkall på våra nationella rättigheter och intressen. Följaktligen formulerade min regering sin utrikespolitik med följande principer och mål i tankarna:

- 1) Som en av författarna till FN-stadgan och en av de ursprungliga fyra faddrarna till Förenta Nationerna, bör Kina stå för bevarandet av fred och rättvisa och orubbligt stödja organisationen.

- 2) Vi bör ej vara hämndlystna mot Japan. I stället bör vi avhålla oss från vedergällning, föra en storsint politik och arbeta för ett snabbt ingående av ett fredsfördrag med Japan.

- 3) Vi insåg till fullo att vad gällde Asien skulle Ryssland,

efter det att Japan besegrats, förbli den enda aggressiva makten som kunde tänkas hota Kinas oberoende. *Bona fide* fredlig samexistens mellan Kina och Sovjetunionen skulle därför bli en fråga av grundläggande betydelse för Asiens säkerhet och för världsfreden . . .

Undertecknandet av det kinesisk-sovjetiska fördraget om vänskap och allians

Den 11 februari 1945 slöt USA, Storbritannien och Sovjetunionen en hemlig överenskommelse på Jalta. Republiken Kina var ej representerad vid diskussionerna. Vi är sålunda inte lagligt bundna vid någon del av överenskommelsen. Men det vore orealistiskt att förneka det enorma inflytande den amerikanska regeringens politik gentemot Sovjetunionen respektive Kina hade på de kinesisk-sovjetiska förhandlingarna våren 1945.

När T. V. Song, då utrikesminister, ledde Kinas delegation vid FN-konferensen i San Francisco i april 1945, medförde han, till ledning i förhandlingarna med Sovjetunionen, ett utkast sammanställt av regeringen på basis av 1924 års kinesisk-sovjetiska fördrag och den kinesisk-sovjetiska non-aggressionspakten från år 1937. Detta innebar ett ärligt försök från vår sida att finna en väg till en äkta fredlig samexistens mellan Kina och Ryssland under efterkrigstiden. Vi förväntade oss inte att Sovjetunionen skulle förkasta dessa överenskommelser, eller att man skulle återkräva alla de speciella rättigheter och fördelar som Tsarryssland hade avtvingat Kina före 1904 och som Sovjetunionen avstått ifrån i juli 1919.

Vid de påföljande förhandlingarna i Moskva såg vi oss tvungna att göra följande viktiga eftergifter:

- 1) Erkännande av Yttre Mongoliets oberoende och självstyre.
- 2) Gemensam drift av den kinesiska Changchun-järnvägen i de nordöstra provinerna.
- 3) Förklarandet av Dalian (Dairen) som frihamn.

4) Båda länders gemensamma bruk av Port Arthur som flottbas.

I gengäld gick Sovjetunionen med på vissa förpliktelser, antingen högtidligen inskrivna i fördraget, eller angivna i härtill hörande överenskommelser, protokoll, notväxlingar och memoranda. Följande utdrag täcker de viktigaste punkterna:

1) Sovjetunionens regering samtyckte till att ge Kina moraliskt stöd och hjälp bestående av militära leveranser och andra materiella resurser, vilka i sin helhet skulle tillfalla nationalistregeringen i dess roll som Kinas centrala regering.

2) Sovjetunionens regering betraktade de nordöstra provinserna (Manchuriet) såsom en del av Kina, och betygade åter sin respekt för Kinas fulla suveränitet.

3) Vad gällde den senaste tidens utveckling i Xinjiang (Sinkiang), försäkrade Sovjetregeringen återigen att den ej hade för avsikt att blanda sig i Kinas inre angelägenheter.

4) Beträffande de sovjetiska trupper som gått in i Kina vid Sovjetunionens inträde i kriget mot Japan, förklarade Stalin att dessa trupper skulle börja dras tillbaka inom 3 veckor efter det att Japan kapitulerat, och att detta tillbakadragande skulle vara avslutat inom 3 månader.

Det kinesisk-sovjetiska vänskapsfördraget och dess olika tillägg utgör tillsammans med Stalins löfte den måttstock med vilken vi kan mäta den svekfullhet, som kommit till uttryck i Sovjetunionens påföljande diplomatiska och politiska agerande...

Hurley informerade oss den 30 augusti om att Stalin tre dagar tidigare talat om för Averell Harriman, då amerikansk ambassadör i Moskva, att "ryska armén ännu så länge ej träffat på några kinesiska kommunistiska gerillaenheter i Manchuriet". Stalin förnekade också att någon kontakt mellan ryska styrkor och det kinesiska kommunistpartiet förelåg i området. Men följande fakta motsade hans påståenden.

De ryska trupperna välldes efter Japans kapitulation in över de nordöstra provinserna och avväpnade och tog till fanga japanska styrkor. De motsatte sig och lade hinder i

vägen för våra truppers innmarsch i området och gjorde det på så sätt möjligt för de kinesiska kommunisterna att hinna före. Senare lät de de kinesiska kommunisterna komma i besittning av vapen, som tillhört över en miljon japaner och soldater i marionettregeringens armé som kapitulerat...

Stalins inbjudan

Efter augusti 1945 avslöjades det helt klart hur Sovjetunionen brutit mot fördragen, utövat aggression i Jehol, Chahar och Manchuriet samt givit de kinesiska kommunisterna i uppdrag att omstörta sitt eget lands regim.

Till följd av ryssarnas plundring och svek, samt de våldshandlingar de begått i de nordöstra provinserna, beslöt jag mig för att draga tillbaka det nordöstra högkvarteret från Changchun. Vidare gav jag order om att samtliga tjänstemän åter skulle förflyttas till Shanhaiguan (Shanghai Kwan).

Den 15 november informerade vårt utrikesdepartement den ryske ambassadören Petrov om detta beslut. Samtidigt skickade jag ett meddelande till president Truman, i vilket jag gjorde honom uppmärksam på att Sovjetunionens fördragsbrott och svekfullhet i Manchuriet innebar ett allvarligt hot mot fred och säkerhet i Fjärran Östern och att det enda sättet att förhindra ett ytterligare förvärrande av situationen var ett gemensamt och omedelbart agerande från Kinas och USAs sida. Truman lovade att i nära samarbete med mig utarbeta lämpliga åtgärder...

I detta kritiska ögonblick visade Ryssland upp en vänskaplig attityd. Samtidigt erbjöd sig Förenta Staterna frikostigt att ställa ett stort antal fartyg till vårt förfogande för att sjövägen transportera våra trupper till Manchuriet. Detta ledde till att jag beslöt att ändra mitt tidigare beslut och våra trupper omgrupperades. Den 5 december skickade Malinowski ett sändebud för att diskutera vissa frågor rörande våra förbindelser. Kinesiska regeringstrupper gjorde sitt intåg i Mukden den 26 januari 1946.

Vid denna tid tog Stalin det överraskande steget att inbjuda

min son Jingguo (Ching-kuo) till Moskva såsom min personlige representant och han återvände den 14 januari. I sina två samtal med Jingguo talade Stalin om sina förhoppningar om en fredlig samexistens mellan Kina och Ryssland och mellan Guomindang och det kinesiska kommunistpartiet. Han sade sig också vara positiv till ett generellt samarbete mellan Kina och Ryssland och mellan Guomindang och det kinesiska kommunistpartiet. Han sade sig också vara positiv till ett generellt samarbete mellan Kina, Förenta Staterna och Sovjetunionen, men motsatte sig att Kina instämde i den Öppna Dörrens politik och likaså ett amerikanskt inflytande i de nordöstra provinserna. Han uppmanade enträget Kina att föra en "oberoende politik".

Slutligen uttryckte Stalin sin förhoppning om att jag skulle besöka honom i Moskva eller arrangera ett möte på en lämplig plats längs den rysk-kinesiska gränsen. Jag tror detta var den verkliga anledningen till att Stalin inbjöd Jingguo till Ryssland. Jag konsulterade general George Marshall, USAs specielle utsände i Kina, och han svarade, att han var för allt som kunde bidra till en förbättring av de rysk-kinesiska relationerna.

Efter noggrant övervägande blev jag på det klara med att vår framtida diplomatis framgång eller misslyckande, var beroende av vårt handlande i denna speciella situation. Jag insåg att ett accepterande av Stalins inbjudan kunde leda till att vi fick se oss tvungna att stödja de ryska kommunisternas planer gentemot Kina, det vill säga samarbete mellan Guomindang och KKP, etablerandet av en koalitionsregering, och att Kina som en följd härav skulle bli totalt beroende av Ryssland. Om vi gav efter för Moskvas planer på en "fredlig omvandling" skulle detta i oroväckande grad sätta vår status som oberoende nation på spel.

Att avböja hans inbjudan skulle å andra sidan naturligtvis ha gjort Stalin besviken och i desperation över att aldrig någonsin kunna vinna mig för sin sak vore det möjligt att han ännu mer öppet gav sitt stöd till de kinesiska marionetternas omstörtande verksamhet mot regeringen, och därmed

stänga dörren för varje form av närmande. Världsopinionen hade redan förvirrats av kommunisternas internationella propaganda. De flesta demokratiska nationer hade valt att ställa sig på Rysslands sida i den kinesisk-sovjetiska konflikten. Deras attityd gentemot min regering var kallt avståndstagande på gränsen till pessimism. De trodde sig kunna bevara sina egna ekonomiska intressen i Kina även om de kinesiska kommunisterna tog makten.

Slutligen beslöts det enhälligt, efter ingående diskussion med högre medlemmar i regeringen och Guomindang att vi skulle basera vårt beslut på Kinas permanenta nationella intressen snarare än på det växlande världsläget. Då inte ens de stora eftergifter Kina hade tvingats göra i det kinesisk-sovjetiska fördraget om vänskap och allians hade lyckats tillfredsställa Sovjetunionen, förstod vi att det inte var någon mening med att jag sammanträffade med Stalin.

Senare tillfrågades jag av en tjänsteman vid den amerikanska ambassaden om de "två förfrågningar om ett sammanträffande" som jag sades ha ställt till Stalin och som denne avböjt. Jag upplyste honom då om de faktiska förhållandena. De utgjorde ett klassiskt exempel på hur Stalin förvrängde sanningen för att den skulle passa hans dunkla avsikter. Detta bekräftade mina misstankar om att avsikten bakom hans inbjudan varit att underminera de kinesisk-amerikanska relationerna. Hade jag accepterat hans inbjudan kunde Stalin ha utnyttjat detta till fullo.

Stalins förslag — Neutralisering av Kina

Moskva försökte inte endast torpedera Kinas relationer med Förenta Staterna, utan gjorde också försök att manipulera Kinas utrikes- och inrikespolitik. Vid ett flertal tillfällen klar gjorde Stalin sina åsikter rörande Kina, och dessa kan sammanfattas som följer:

- 1) Angående förbindelserna med de kinesiska kommunisterna sade Stalin sig hoppas att Kina ej skulle betrakta Sovjetunionen och KKP som vore de identiska. Den sympati de

ryska kommunisterna kunde tankas ha visat gentemot de kinesiska kommunisterna var av samma slag, som den de kände gentemot kommunister i alla andra länder. Han hävdade att han motsatte sig de kinesiska kommuniststyrkornas inmarsch i de nordöstra provinerna [Manchuriet].

2) Stalin bad inte endast den kinesiska regeringen hindra varje annan tredje makt att tåga in i Manchuriet, utan hoppades också att Kina skulle föra en "oberoende" politik. Vad han menade med "oberoende" var det slags neutrala politik som endast kunde leda till Kinas isolering vad gällde relationerna med andra berörda länder. Detta skulle ha lämnat oss utan annat alternativ än att fullständigt "stödja oss på" Sovjetunionen.

3) Han försäkrade oss om att Sovjetunionens moraliska och materiella stöd till Kina endast skulle komma den kinesiska regeringen till godo, men han hoppades att denna skulle göra fler koncessioner för att tillmötesgå de kinesiska kommunisternas krav. Han föreslog att Guomindang och KKP skulle inleda en "fredlig tävlan".

4) Han betonade, att efter andra världskriget skulle det enligt hans åsikt inte bli något mer världskrig på närmare 20 eller 30 år.

Ovanstående punkter visar den neutraliseringstaktik som Sovjetunionen sökte tillämpa gentemot Kina 1946. Stalins avsikter var helt uppenbara. Hade jag valt att föra vad han kallade en "oberoende" politik gentemot USA och Ryssland och bildat en koalitionsregering med de kinesiska kommunisterna, skulle Ryssland ha lyckats kontrollera Kina genom "fredlig omvandling" utan att spilla en enda droppe ryskt blod.

Internationella kommunisters propagandaoffensiv

De aggressiva ledarna i Moskva visste att de för att kuva Kina militärt var tvungna att diskreditera den kinesiska regeringen diplomatiskt och inför den amerikanska folkopinionen. De visste också, att om de inte störtade den kinesiska regeringen

skulle det förbli omöjligt för dem att kasta ut USA och uppfylla sina ambitioner på rysk hegemoni i Asien.

När kriget slutade hävdade de kinesiska kommunisterna att de hade 470.000 man under vapen. Men om regeringen framgångsrikt hade lanserat sitt program för demobilisering, återuppbyggnad och rehabilitering skulle folket ha börjat leva och arbeta i fred igen. Då hade de kinesiska kommunisterna i stället tvingats använda lagliga metoder i sina fortsatta politiska aktiviteter.

Om regeringen i stället hade valt att krossa det kommunistiska upproret med våld kunde man ha segrat på samma sätt som man tio år tidigare segrat i södra Jiangxi (Kiangsi). Undertryckandet av kommunisterna skulle ha bevarat nationens enhet och avlägsnat hotet mot freden och säkerheten i Asien.

Hade regeringen valt endera av de båda ovanstående alternativen för fred eller krig, skulle den ha haft segern i sin hand. Regeringen kunde klara av en uppriktig fred såväl som ett regelrätt krig, men ej ett krig förklätt till fred, det vill säga den av Moskva styrda "fredliga samexistensen". Och det var just detta den kinesiska regeringen påtvingades av de internationella kommunisterna. Min regering och jag kunde varken bevara freden eller föra ett krig! ...

Tre nationer berördes av Marshalls medlingsförsök i Kina, nämligen Kina, USA och Sovjetunionen. Dess effekt på situationen i Kina bör därför ses ur dessa tre länders ståndpunkt.

Förenta staterna utgjorde den medlande tredje parten i konflikten mellan den kinesiska regeringen och kommunisterna. Deras förhoppning var att åstadkomma ett fredligt och enat Kina, så att landet smidigt kunde genomföra återuppbyggnaden efter kriget. Under medlingsförhandlingarna fann Amerika det nödvändigt att bruka sitt politiska inflytande i avsikt att få berörda parter att acceptera medling. Trots att detta inte kunde inverka på förhållandena i de av de kinesiska kommunisterna ockuperade områdena eller på förhållandena i Ryssland, påverkade samma amerikanska poli-

tiska inflytande allvarligt det kinesiska folkets och de kinesiska styrkornas moral, såväl som den kinesiska regeringens politik och administrativa åtgärder. Jag är övertygad om att detta ej var något som den amerikanska regeringen hade räknat med.

Ryssland utnyttjade å andra sidan den amerikanska medlingen enbart för sina egna syften. För det första: Trots att Sovjetunionen hade överlämnat vapnen från mer än en miljon japanska soldater och marionettsoldater till de kinesiska kommunisterna, skulle dessa ändå ha behövt minst ett år på sig innan de varit redo för ett totalt uppror. Sålunda sökte Ryssland utnyttja den amerikanska medlingen för att vinna nödvändig tid åt de kinesiska kommunisterna. För det andra: Man försökte inte bara torpedera de kinesisk-amerikanska relationerna, utan hade samtidigt ännu mera vittgående planer, nämligen att till slut få medlingsförhandlingarna att helt bryta samman.

Ur de kinesiska kommunisternas synvinkel sett kunde det endast innebära ett bakslag för Rysslands politik gentemot Kina om Marshall skulle lyckas i sin medling. Därför var man inte endast angelägen om att sabotera de amerikanska ansträngningarna utan man ville också åstadkomma först en kollision och sedan en total brytning mellan Kina och USA. Ryssland hoppades att själv kunna spela medlarrollen i Kina efter det att de amerikanska ansträngningarna gått om intet.

Följderna av en "fredlig samexistens"

När kriget mot Japan slutade ingick den kinesiska regeringen ett vänskaps- och allians-fördrag med Sovjetunionen och under ett och ett halvt år höll man fredsförhandlingar med de kinesiska kommunisterna i hopp om att finna en fungerande formel för "fredlig samexistens". Men varje gång regeringen gjorde medgivanden under förhandlingarna skärpte kommunisterna sina krav. Slutligen gav de ryska kommunisterna sina kinesiska underhuggare order att göra totalt uppror och att omvandla Kinas 12 miljoner kvadratkilometer

stora landmassa till en ny rysk koloni och en operationsbas för deras planer på att erövra världen.

Jag har redan nämnt, hur de kinesiska kommunisterna utnyttjade de amerikanska medlingarna som ett led i sin undergrävande taktik. De såg i dessa en chans att sprida neutralismen. När väl vapenstilleståndsöverenskommelsen var under tecknad och deras syfte med att acceptera amerikansk medling var uppnått, hade de ej längre något bruk för överenskommelsen.

Som en följd av att man höll sig till överenskommelsen, placerades å andra sidan regeringstrupperna i ett ofördelaktigt läge och gjordes till ett lätt byte för kommunisterna. Jag hoppas det står klart hur alltigenom falska kommunisterna alltid var och hur de även under pågående amerikansk medling vidtog åtgärder avsedda att sabotera denna. Och även om de sade sig respektera vapenstilleståndet, så bröt deras trupper mot det. Detta ledde till en situation med varken krig eller fred, i vilken drabbningar och fredsförhandlingar alternerade i snabb följd eller ibland till och med pågick samtidigt. Detta var hur de av Sovjet ledda kinesiska kommunisterna under hela 1946 praktiskt tillämpade dialektikens lagar på den grundläggande krigslist som bestod i att vinna tid i avsikt att avsluta förberedelserna för en slutgiltig militär uppgörelse med regeringen.

De kinesiska och amerikanska folken har alltid trott andra om gott, förlitat sig på rättfärdighet och varit fredsälskande. Genom spridandet av lögnerna och förtal gjorde de internationella kommunisterna sitt yttersta för att sabotera det kinesisk-amerikanska samarbetet och isolera den kinesiska regeringen från dess eget folk och från vänner i andra länder. Slutligen gav den samlade effekten av en utdragen, välorganiserad förtalskampanj och ryktesspridning från kommunisterna och deras medlöpare resultat. Moskvas dröm om annektering av det kinesiska fastlandet genom ombud kom nära ett fullständigt förverkligande.

Steven I. Levine: Den flexible Stalin

Levine är forskare vid Columbiauniversitetets East Asian Institute och författare till böcker och artiklar om Kina och Vietnam. Hans tolkning av Sovjetunionens ambitioner och uppträdande motsvarar den så kallade "revisionistiska" analysen av efterkrigstidens sovjetiska utrikespolitik: Stalin synes ha eftersträvat en stabil inflytelsesfär, vilken skulle tjänat som buffertzon mellan Sovjetunionen och Förenta Staterna, som han misstrodde. Ideologiska intressen offrades enligt denna uppfattning lätt om och när andra arrangemang såg ut att bättre främja den ryska nationens intressen. En 'finlandisering' av Kina under en 'svag' regim eller, om detta skulle misslyckas, en 'två-Kina'-lösning (något som, som vi har sett, inte skilde sig alltför mycket från vad Mao själv övervägde 1943) var kanske minst lika önskvärd som en oberoende kommunistisk regim som kontrollerade hela riket. Att utgången blev en annan, hävdar Levine, kan ha underlättats av Sovjetunionen, men de kinesiska kommunisternas seger var knappast ett sovjetiskt mål i sig, åtminstone inte åren 1945-46.

Sovjetisk politik: Satsa på samtliga hästar

Vilka var Sovjetunionens mål i Kina vid krigsslutet? Sovjetunionen trädde fram ur konflikten som en av de två världsmakterna, utvidgade sina intressen och krävde vissa traditionella stormaktsförmåner. Stalin gjorde dock inte avkall på den ideologiska grundsatsen, att de grundläggande motsättningarna mellan de kapitalistiska och sovjetiska systemen i sista hand skulle lösas av historien, till förmån för de krafter vars ledarskap han själv förkroppsligade. Under perioden 1945-46 efter de enorma erövringarna i Östeuropa och östra Centraleuropa var han redo för en tid av konsolidering. Den främsta anledningen härtill var den till följd av kriget försvagade ryska militärapparaten. Vidare var Sovjetunionens styrkor huvudsakligen landstridskrafter, vilket tenderade att allvarligt begränsa den sfär inom vilken Sovjetunionen effek-

Steven I. Levine, "Soviet-American Rivalry in Manchuria and the Cold War" i Chün-tu Hsüeh (utg.), *Dimensions of Chinese Foreign Relations*. New York: Praeger, 1977.

tivt kunde hävda sina intressen.

Detta kom att få stora återverkningar på utrikespolitiken. Ett av resultaten blev att man vinnlade sig om att på ett försiktigt sätt närma sig frågan om stöd till revolutioner i andra länder. Det var endast i Östeuropa och östra Central-europa, där sovjetisk vapenmakt hade hjälpt till att framtvunga en omvandling uppifrån, som Stalin var en revolutionär. Ingen annanstans var han villig att sätta så mycket på spel som krävdes för att stödja utländska revolutioner i en tid då väststyrkorna var så överlägsna. Stalin valde sålunda en samexistens och ett erkännande av den nya styrkebalansen, dock utan att förpliktiga sig till att bibehålla denna balans för all framtid.

Stalin var angelägen om att dra upp inflytelsesfärer, inom vilka stormakterna kunde utöva sin dominans i relativ avskildhet från varandra. Inom sin sfär sökte Stalin få fria händer att genomföra en politik, som sträckte sig från öppet stöd åt lokala kommunister till samarbete med konservativa politiker, vilka i sin tur insett nödvändigheten av att böja sig inför den sovjetiska kolossen.

Stalins försiktighet innebar inte någon försvagad kontroll över den internationella kommunistiska rörelsen. I utbyte mot fria händer inom den egna inflytelsesfären var Stalin snarare redo att råda och kommendera sina utländska anhängare att hålla sig inom lagens ramar och engagera sig i fredlig politisk kamp. Detta var den vedertagna linjen under perioden omedelbart efter kriget. Stalin hade inga skrupler när det gällde att offra lokala kommunisters intressen (om de tolkade dessa annorlunda än han själv gjorde). Han tillät t.o.m. att de krossades, som i Grekland 1944—45. Härmed vill vi inte påstå att Stalin var likgiltig inför kommunismens öde i Europa eller Asien. Men han fortsatte att definiera den kommunistiska rörelsens intressen med utgångspunkt från att den skulle underordna sig och tjäna Sovjetunionens intressen och hans egen makt. Häri låg redan fröet till en eventuell konflikt mellan de sovjetiska och kinesiska kommunisterna, och hans efterträdare lyckades inte i tillräck-

ligt hög grad avsvära sig denna hans uppfattning.

Vilken plats hade Kina i Sovjets föreställning om inflytelsesfärer? 1945 var Kinas roll inom efterkrigstidens internationella världsordning ännu oklar. Godtyckligt framlyft av Förenta Staterna till stormakternas skara låg Kina i realiteten öppet för påtryckningar från sina mäktiga allierade. Stalin var medveten om USAs stöd till Kina. Under 1945, när spänningen mellan USA och Sovjetunionen ökade, blev Stalin tvungen att överväga effekterna av ett Kina tillhörigt ett framväxande amerikanskt block, som han såg som sin kommande fiende. Vad han tydligen inte kunde sanktionera var det underförstådda amerikanska antagandet att Kina föll inom en amerikansk inflytelsesfär. Därför sökte Sovjetunionen i sin politik att vända på tendenserna från krigsåren, genom att formellt erkänna USAs inflytande i Kina på kort sikt, samtidigt som man försökte underminera det så fort som möjligt.

Efter utdraget hårt köpsläende undertecknade Stalin ett fördrag om vänskap och allians med Nationalistkina i augusti 1945. Det är dock osannolikt, att han gjorde sig några som helst illusioner kring samstämmigheten hos Kinas och Sovjetunionens intressen i det långa loppet. Faktum är att Stalin, inte endast 1945 utan även efter det att kommunisterna tagit makten i Kina, följde vad som kan kallas "den svage grannens politik" — ett kraftlöst Kina skulle lättast foga sig efter Sovjets önskningar. Trots att riskerna för att Kina självt snart skulle kunna hota Sovjetunionens intressen i Asien tedde sig små 1945, fanns det en påtaglig risk för att Kina skulle komma att gå Sovjetunionens mäktigare fienders ärenden...

Sovjets primära intressen i Asien var koncentrerade till Manchuriets och Mongoliets norra gränstrakter. Genom att kineserna i augustifördraget erkände satellitregimen i Yttre Mongoliet hade sovjetisk diplomati lyckats säkerställa en bred buffertzoon till skydd för det strategiskt utsatta Östra Sibirien. Rysslands avsikter att försäkra sig om en de facto inflytelsesfär i Manchuriet erhöll åtminstone tillfälligt ame-

rikanskt stöd i Jaltaöverenskommelsen. Men osäkerhet kring fortsatt amerikanskt stöd förstärkte Sovjets önskan att konsolidera sin position i Manchuriet och försöka neutralisera den amerikanska närvaron i resten av Kina. När det kalla kriget började ta form under de sista månaderna 1945 kolliderade Sovjets minimipolitik, att försäkra sig om ett alliansfritt Kina, alltmer med USAs mål att permanenta det kinesisk-amerikanska förhållandet som en del i Amerikas nya världsordning.

Men vilka var Sovjetunionens potentiella fiender i Östasien? Stalin visste på förhand att, trots dess nuvarande svaghet, ett enat Kina i besittning av Manchuriets industriella styrka en dag skulle kunna hota Sovjetunionens ställning i nordöstra Asien. Stalins efterföljare såg denna eventualitet förverkligas på kortare tid än Stalin förmodat. Vid krigsslutet var disproportionen mellan sovjetisk styrka och kinesisk kraftlöshet enorm. Med de medel som stod till buds, försökte Stalin bevara denna disproportion så länge som möjligt. Ännu mer störande och hotande än en direkt kinesisk utmaning tedde sig möjligheten att Manchuriet blev en industriell och strategisk bas för USA i Fjärran Östern. Guomindangs uppenbart pro-amerikanska inställning talade för detta. Man begagnade sig till följd härav av en dubbel strategi, vars mål var att säkra Sovjets militära och ekonomiska ställning i Manchuriet samtidigt som man lockade Jiang bort från hans amerikanska förbindelser genom en kombination av hotelser och löften. Kort sagt, detta var en del av vad som kan kallas en sovjetisk "containment-politik", ämnad att möta Förenta Staternas globala expansionism vid nyckelposter längs de sovjetiska gränserna.

En sista möjlig utveckling, som vi kan anta att Stalin föreställde sig, innefattade ett återuppvaknat Japan. Den sovjetiske ledaren trodde att Japan under amerikanskt beskydd mycket snabbt skulle återhämta sig efter nederlaget och åter bli en asiatisk stormakt. Det kunde åter tänkas rycka åt sig kontrollen över Manchuriet från ett svagt Kina och åter bli ett hot mot sovjetisk säkerhet.

Stalin hade dock otvivelaktigt mer än rena försvarsintressen i Manchuriet. Genom det kinesisk-sovjetiska fördraget uppnådde Sovjetunionen en privilegierad ställning inom ett område, där man åtminstone formellt sett erkände Kinas suveränitet. Kontroll över Port Arthur gav dem en viktig flottbas, som kunde komplettera marinhögkvarteret i Vladivostok, trygga Sovjetunionens position i Nordkorea längs dess västra flank, samt utmana amerikanska sjöstridskrafterns överlägsenhet i de nordkinesiska farvattnen. Ekonomiskt utgjorde Rysslands betydande ställning i Dalian (Dairen) och den gemensamma äganderätten till det manchuriska järnvägsnätet utgångspunkter från vilka man kunde försöka att ytterligare överta kontrollen över de nordöstra provinsernas ekonomi. Slutligen skulle kombinationen av militära och ekonomiska fördelar i denna region öka Sovjets inflytande i Kina och förbättra Stalins förmåga att manövrera bland de politiska krafterna i Kina. (Man bör också tillägga, att det inte är säkert att alla delar av denna politik fullföljdes med lika stor entusiasm och kraft av alla olika sovjetiska militära och politiska organisationer med intresse i Kina.)

Konfronterad med två regeringar i efterkrigstidens Kina förde Stalin en 'två Kina'-politik som oundvikligen kom att innehålla en hel del kursändringar och balansgångar.

I enlighet med hans vanliga sätt att närma sig internationell politik tog Stalin inga risker, utan beslöt sig för att huvudsakligen ha att göra med Jiang Jieshi (Chiang Kai-shek) och dennes regering. Det verkade troligt att de, såsom den huvudsakligen ha att göra med Jiang Jieshi (Chiang Kai-shek) starkare av de båda existerande krafterna i Kina, inom överskådlig tid skulle förbli i åtminstone nominell kontroll av landet. Tveksam om utsikterna för en väpnad kommunistisk revolution 1945, uppfordrade Stalin de kinesiska kommunisterna att ingå en koalition med nationalisterna. Tillbakavisandet av denna uppmaning föregrep sextiotalets ideologiska strid mellan Sovjetunionen och de kinesiska kommunisterna beträffande frågan om revolutionär strategi i Tredje världen.

Stalins felbedömning av de tävlande kinesiska styrkorna

är lätt att förstå. Alla indicier pekade mot fortsatt nationalistisk hegemoni. Jiangs enorma armé höll på att förstärkas med av USA tränade och utrustade divisioner. Han hade kontrollen över Kinas städer med deras industri, finansväsen, kommers, utrikeshandel, skickliga arbetare och utbildade elit. Mot detta tedde sig Maos gerillaarméer, med sin förankring på landsbygden och primitiva teknologi, i sanning ynkliga. Stalin delade med andra ord den västliga föreställningen om makt såsom något förknippat med de urbana, industrialiserade och teknologiska — kort sagt de moderna — sektorerna i samhället. Ur detta perspektiv (normalt för en marxist) föreföll Guomindang, trots dess inre kraftlöshet, starkt och det kinesiska kommunistpartiet svagt. Stalin kan ha trott att kommunisterna i bästa fall kunde behålla makten över Nordkina, underställde en koalitionsregering i vilken Guomindang skulle vara den starkare parten.

Genom att erkänna nationalisternas dominerande roll i Kina, försäkrade sig Sovjetunionen om att dess speciella intressen i Manchuriet och Mongoliet respekterades. Man hoppades att Kina skulle bli alliansfritt i den hotande uppdelningen av världen i tävlande sovjetiska och amerikanska maktblock.

Stalins allmänna hållning fick också förutsedd effekt på relationerna med Förenta Staterna. I viss utsträckning sammanföll USAs och Sovjetunionens mål och metoder i Kina. Sovjetunionens erkännande av Jiang, dess önskan att undvika inbördeskrig i Kina, stödet åt försöken att åstadkomma en koalitionsregering och villigheten att till USA avstå den dominerande rollen i försöken att medla i Jiangs politiska konflikt, allt detta väckte hopp i Washington om att Kina inte skulle bli någon tvistefråga i de nya sovjetisk-amerikanska relationerna efter kriget. Det skulle dröja ännu en tid innan skillnaderna mellan de båda ländernas politik framträdde klart. Hade Stalin emellertid lyckats i sina planer på att lösgöra Jiang från hans amerikanska beskyddare, eller ännu bättre, ersätta den amerikanska närvaron med en sovjetisk, skulle svarsåtgärderna från amerikanskt håll kunnat bli enorma. Av denna anledning behövdes det en hel del hyckleri

för att övertyga amerikanerna om förenligheten mellan sovjetiska och amerikanska syften.

Denna återförsäkringspolitik tog formen av upprepat stöd åt Jiang under samtal med amerikanska topptjänstemän i maj och december 1945. Vidare försökte ryssarna stärka de utbredda amerikanska illusionerna om att de kinesiska kommunisterna inte var genuina marxist-leninister utan snarare "margarin-", dvs. falska kommunister, som man sade till Patrick J. Hurley. De sovjetiska ledarna delade naturligtvis inte amerikanernas illusioner om "så kallad kinesisk kommunism" och att det moderata program Mao följde i Yan'an (Yenan) var bevis på hans oortodoxa natur, enär sådan reformism var enhetsfrontsperiodens ortodoxi. I djupare mening var kineserna "margarin-"kommunister då de i egenskap av oberoende nationella ledare i grund och botten var opålitliga i den paranoide Stalins skarpsinniga och genomskådande ögon. Men detta var inte något man talade om för amerikanerna.

Politiken med att lugna USA var i första hand avsedd att minimera graden av amerikansk inblandning i de kinesisk-sovjetiska relationerna. Genom att bevara den exklusivt bilaterala karaktären i relationerna till nationalisterna, agerade ryssarna i medvetande om att deras maktövertikt i ett sådant förhållande skulle göra det mycket lättare för dem att uppnå sina syften. Jiang själv var bara alltför väl medveten om detta.

Stalins beslut att samarbeta med nationalisterna bestämde inte på förhand hans förhållande till de kinesiska kommunisterna. Även om man valde att i främsta rummet försöka nå sina mål genom att gå via Jiangs regering, gav den fortsatta existensen av ett starkt kommunistparti Stalin åtskillig rörelsefrihet. I Manchuriet, där nationalisterna blev synnerligen beroende av graden av och kvaliteten hos den hjälp de kunde erhålla från de sovjetiska ockupationsmyndigheterna, blev detta av yttersta vikt. Existensen av ett kommunistiskt hot mot nationalistisk hegemoni i Manchuriet förändrade karaktären av relationerna mellan ryssarna och Guomindang

och stärkte Sovjets ställning. Med det öppna eller ej uttalade hotet att kunna vända stödet till KKP, kunde ytterligare koncessioner framtvingas, i synnerhet i Manchuriet. Vad som begränsade den utsträckning i vilken man kunde bruka detta hot, var dock möjligheten att nationalisterna skulle lyckas med att locka fram en amerikansk reaktion.

Sovjetunionen hade vidare redan insett, att kommunisterna kontrollerade en betydande del av Kinas befolkning, territorium och naturtillgångar samt att det hade varit oklokt att inte knyta förbindelser med KKP. Eftersom nordöstra Kina inte endast utgjorde centrum för Sovjetunionens intresse utan även var en region, där kommunisterna hade goda utsikter till ett maktövertagande, förelåg tvingande skäl att eftersträva goda relationer till KKP i området.

Dessa olika överväganden formade en sovjetisk Kinapolitik vars kärna kan karakteriseras som extremt flexibel eller opportunistisk. Dess genomgående kännetecken var en önskan att hålla alla dörrar öppna och undvika att alltför nära identifieras med den ena eller andra sidan. Kort sagt inlät sig ryssarna på det dubbelspel som var lika gammalt som deras kinapolitik själv. Stödet åt den revolutionära sidan balanse- rades mot stödet åt dem som ville bevara status quo. Likt en krösus vid travbanan satsade Stalin på alla hästar för att vara säker på att vinna.

Och kommunisternas reaktion...

Hur, slutligen, reagerar de kinesiska kommunisterna på allt detta? Hur beskriver Folkrepubliken Kinas egna historiker försöken från Sovjetunionens och USAs sida att påverka den kinesiska revolutionens gång?

Någon kan tycka att frågor av det här slaget är ointressanta, i föreställningen om att historikernas roll under en totalitär regim är fundamentalt annorlunda än i ett samhälle styrt efter liberala principer; att historia i sådana samhällen är föga mer än propaganda och att otrevliga sanningar tystas ned och undanhålles allmänheten. Samtidigt som detta otvivelaktigt är sant, framgår det av innehållet i de föregående sidorna att om tillräckligt mycket står på spel kan samma tendenser skönjas även i "fria" samhällen. De normgivande historieskildringarna (medges att det även finns andra)¹ rörande USAs förhållanden i Kina under perioden 1943–49 skrevs av regeringstjänstemän eller före detta regeringstjänstemän vilka gynnades av tillgången till dokument, som ej lämnades ut till allmänheten. McCarthy-tidens hysteri må ha varit ett unikt fenomen, men det fick till resultat att obekvämare fakta kring det amerikanska misslyckandet i Kina undanhölls den offentliga debatten i mer än tjugo år. Det uppmärksammade fallet med Pentagonpappren visar vidare, att McCarthy-tiden inte var helt och hållet unik vad gäller hemlighållande av sådana fakta om vilka man ville undvika debatt.

Faktum är att vi vet mycket litet om hur den nuvarande

¹ Det gjordes t.o.m. försök i USA att förhindra spridandet av åsikter som ej var i linje med den officiella politiken. När William Hinton återvände till Förenta Staterna 1953 med manuskript och anteckningar för sin klassiska skildring av landreformrörelsen i Kina åren 1948–49, beslagtogs alla hans papper av Kongressens Eastland Committee och det krävdes 13 år av domstolsförhandlingar för att han skulle återfå dem. Hinton's bok, *Fanshen*, kom inte ut förrän 1966.

regimen i Kina framställer denna periods historia till olika grupper i samhället. Alla slags publikationer, med undantag av väggtidningar, *dazibao*, är strikt kontrollerade; information sprids i enlighet med ledarnas åsikt om läsarens "politiska medvetande" och "behov" av att få veta något. Av detta skäl måste man alltid komma ihåg, när man frågar efter den kinesiska versionen av historien, att det finns *flera* versioner, vilka skiljer sig åt i fråga om öppenhet och syfte, beroende på vem man vänder sig till och andra omständigheter. "Historiska skrivelser" i det moderna Kina sträcker sig från vitt spridda (och noggrant redigerade) tal av Mao Zedong och andra högt uppsatta personer, till officiellt översatta utländska läroböcker i historia och översatta — men tillgängliga — texter för universitetskurser, till speciellt "studiematerial" för partiskolor och konferenser etc. Andra viktiga utsagor är höga politikernas tillfälliga yttranden till utländska gäster och ännu mer esoteriska källor.

Svårigheterna är som störst när man behandlar ideologiska "vänner" som Stalin och Sovjetunionen. Även efter brytningen med dem i början av sextiotalet fann kineserna det opportunt att ge erkännande åt Stalins visdom som ett vapen i kampen mot Chrusjtjov. Av denna anledning har, så vitt man vet, ingen radikal omvärdering av Stalins roll på tjugotalet skett. He Ganzhis (Ho Kan-chih) *History of the Modern Chinese Revolution* från 1959 t.ex. undviker noga att nämna Kominterns roll och lägger hela skulden på den dåvarande ledaren för KKP, Chen Duxiu (Chen Tu-hsiu). Det närmaste vi kan komma en reviderad uppfattning av Stalins roll är Maos invändning att "vissa personer anser att Stalin hade fel i allt. Detta är ett allvarligt missförstånd. Stalin var en stor marxist-leninist, men på samma gång en marxist-leninist som begick flera allvarliga misstag utan att vara medveten därom" och att "i Kina hade Stalin rätt till 70 % och fel till 30 %", — 30 % är en ganska hög siffra. Men när det gäller en samvetsgrann historisk kritik av tjugotalperioden, i motsats till den häftiga polemiken mot Sovjetunionen för dess nuvarande politik, har mycket litet nått fram till väst.

Mao var emellertid mycket produktiv när det gällde att behandla USAs politik under det sena fyrtiotalet. Ett flertal artiklar i det fjärde bandet av hans *Valda verk*, utgivet 1961, utgör analyser, skrivna av Mao omedelbart efter kommunisternas seger. I dessa hänvisar Mao vid ett flertal tillfällen till den just publicerade 1949 års Vitbok om Kina, för att påvisa vad han ser som de inneboende motsättningarna i Achesons resonemang. Stilen är naturligtvis öppet polemisk och tonen fulländat ironisk, men huvuddragen i hans analys tar upp precis de områden som diskuterats (eller ignorerats) i de västliga redogörelserna i denna bok: utsträckningen av amerikansk militär och materiell hjälp till Guomindang mitt under Marshalls olyckliga medling; bibehållandet av banden till en Guomindangregim som man visste var korrumpierad och impopulär; de val av annan politik som hade stått öppna för USA 1945 och anledningarna till att man valde att stödja Guomindang, samt de politiska oroligheterna på den amerikanska hemmafronten, som ledde till att man tryckte (valda) dokument för att "förklara" det som skett.

I de korta utdrag som följer, har de mer "ideologiska" passager i vilka Mao förklarar det "oundvikliga" i amerikansk, dvs. imperialistisk, politik utelämnats. Endast direkta kommentarer till de ovannämnda problemen har medtagits.

Mao Zedong (Mao Tse-tung):

Kasta undan illusionerna, bered er till strid¹

14 augusti 1949

... Imperialismen har själv skapat betingelserna för sin undergång. Dessa betingelser är uppväckandet av de stora folkmas-

Valda verk av Mao Tse-tung, vol. IV. Peking: Foreign Languages Press, 1960. Sv. övers. Nils och Marika Holmberg, Oktoberförlaget 1963.

¹ Denna artikel och de följande var kommentarer, som skrevs för Nyhetsbyrån Hsinhua till det amerikanska utrikesdepartementets Vita bok och Dean Achesons följebrev. De avslöjade den imperialistiska karaktären hos den politik som Förenta Staterna förde mot Kina, kritiserade illusionerna som en del av de borgerliga intellektuella i Kina hyste om den amerikanska imperialismen och gav en teoretisk förklaring av orsakerna till den kinesiska revolutionens uppsving och seger. [Fotnot i originalet]

soma i kolonierna och halvkolonierna samt i de imperialistiska länderna. Imperialismen har drivit de stora massorna av folket i hela världen in i den historiska epok då den väldiga striden för imperialismens avskaffande utspelas.

Imperialismen har skapat såväl de materiella som de moraliska förutsättningarna för de stora folkmassornas kamp.

De materiella förutsättningarna är fabriker och verkstäder, jämvägar, eldhandvapen, artilleri och liknande ting.

Det mesta av den starka utrustning som Folkets Befrielsearmé besitter kommer från den amerikanska imperialismen, en del kommer från den japanska imperialismen och en del har vi själva tillverkat.

Den brittiska aggressionen mot Kina år 1840 följdes av aggressionskrig mot Kina förda av de allierade engelsk-franska styrkorna, av Japan och av de åtta stormakternas (Englands, Frankrikes, Japans, Tsarrysslands, Tysklands, Förenta Staternas, Italiens och Österrikes) allierade styrkor, av kriget mellan Tsarryssland och Japan på kinesiskt område, av Japans aggressionskrig mot Kina i nordöst, som började 1931, av Japans aggressionskrig mot hela Kina, vilket började 1937 och pågick i åtta långa år, och slutligen av det senaste aggressionskriget mot det kinesiska folket, vilket har pågått i tre år och synbarligen förts av Jiang Jieshi (Chiang Kai-shek) men i verkligheten av Förenta Staterna. Såsom säges i Achesons brev har Förenta Staterna under detta senaste krig lämnat Guomindangs regering materiellt bistånd till ett värde motsvarande "mer än femtio procent" av dess "penningutgifter" och "försatt de kinesiska arméerna" (han menar Guomindangs arméer) med "militära förmödenheter". Det är ett krig i vilket Förenta Staterna tillhandahåller pengarna och kanonerna och Jiang Jieshi levererar manskapet, som skall kämpa för Förenta Staterna och slakta det kinesiska folket. Alla dessa aggressionskrig i förening med den politiska, ekonomiska och kulturella aggressionen och förtrycket har föranlett kineserna att hata imperialismen, har fått dem att tänka efter, "Vad gäller allt detta?" och har tvingat dem att ge fritt spelrum åt sin revolutionära anda och att enas genom kamp. De kämpade, misslyckades,

kanska trupper och annan militär personal samman med Folkets Befrielsearmé och blev vid flera tillfällen tillfångatagna. Chennaults luftflotta tog omfattande del i inbördeskriget. Förenta Staternas luftstridskrafter stod inte bara till tjänst med att transportera trupper åt Jiang Jieshi, de bombade och sänkte också kryssaren *Chongqing*, som gjort myteri mot Guomindang. Alla dessa handlingar innebar direkt deltagande i kriget, ehuru de inte gick så långt som till en öppen krigsförklaring och inte var av större omfattning och ehuru huvudmetoden för den amerikanska aggressionen var att i väldig skala förse Jiang Jieshi med pengar, ammunition och rådgivare, som skulle hjälpa honom att vinna kriget.

Det var det objektiva läget i Kina och den övriga världen som bestämde att Förenta Staterna använde sig av denna metod, och det berodde alls inte på att Truman-Marshallgruppen, den styrande klicken inom den amerikanska imperialismen, saknade lust att gå till direkt aggression mot Kina. Då den började hjälpa Jiang Jieshi att föra inbördeskrig, iscensattes dessutom en klumpig fars i vilken Förenta Staterna uppträdde som medlare i konflikten mellan Guomindang och Kommunistiska partiet. Detta var ett försök att mjuka upp Kinas kommunistiska parti, bedra det kinesiska folket och sålunda uppnå kontroll över hela Kina utan strid. Fredsförhandlingarna misslyckades, bedrägeriförsöket sprack och ridån gick upp för kriget.

Liberaler eller "demokratiska individualister", som hyser illusioner om Förenta Staterna och har kort minne! Var vänliga läs Achesons egna ord:

När freden kom ställdes Förenta Staterna inför tre möjliga alternativ i Kina: 1) de kunde ha dragit sig ur spelet helt och hållet; 2) de kunde ha företagit en militär intervention av stor omfattning för att hjälpa nationalisterna att tillintetgöra kommunisterna; 3) de kunde, samtidigt som de biträdde nationalisterna att upprätta sitt välde över största möjliga del av Kina, ha strävat efter att undvika inbördeskrig genom att arbeta för en kompromiss mellan de bägge parterna.

Varför valde inte Förenta Staterna det första av dessa politiska alternativ? Acheson säger:

Det första alternativet skulle, och jag tror att den allmänna opinionen i Amerika vid den tiden kände det så, ha betytt att vi uppgivit våra internationella förpliktelser och vår traditionella politik av vänskap mot Kina innan vi gjort ett beslutsamt försök att komma till dess hjälp.

Det är så det ligger till. Förenta Staternas "internationella förpliktelser" och dess "traditionella politik av vänskap mot Kina" innebär ingenting annat än intervention mot Kina. Det kallas att påta sig internationella förpliktelser och visa vänskap mot Kina, när man intervenerar. Och nonintervention kan helt enkelt inte komma ifråga. Här smutskastar Acheson den allmänna opinionen i Förenta Staterna. Hans "allmänna opinion" är Wall Streets, men inte det amerikanska folkets.

Varför valde inte Förenta Staterna det andra av dessa tre politiska alternativ? Acheson svarar:

Det andra politiska alternativet kan verka tilldragande teoretiskt då man ser tillbaka, men det var fullständigt ogenomförbart. Nationalisterna hade inte förmått förgöra kommunisterna under de 10 åren före kriget. Nu efter kriget var nationalisterna, såsom ovan antytts, försvagade, demoraliserade och impopulära. I de områden som befriats från japanerna hade de, genom sina civila ämbetsmän och militärers uppträdande, snabbt förlösat sin popularitet och prestige. Kommunisterna å sin sida var mycket starkare än de någonsin varit och kontrollerade större delen av norra Kina. Till följd av de nationalistiska krafternas ineffektivitet, som senare skulle bli så tragiskt ådagalagd, kunde kommunisterna sannolikt ha fördrivits endast av amerikanska vapen. Det är uppenbart att det amerikanska folket icke skulle ha gått med på att våra trupper 1945 eller senare engagerats för en så väldig uppgift. Därför kom vi till det tredje politiska alternativet...

Vilken ypperlig idé! Förenta Staterna tillhandahåller pengar och kanoner och Jiang Jieshi soldaterna, som skall kämpa för Förenta Staterna och slakta ned det kinesiska folket,

"förgöra kommunisterna" och förvandla Kina till en amerikansk koloni, så att Förenta Staterna kan fullgöra sina "internationella förpliktelser" och genomföra sin "traditionella politik av vänskap mot Kina".

Ehuru Guomindang var korrupt och inkompetent, "demoraliserat och impopulärt", tillhandahöll Förenta Staterna det icke desto mindre pengar och kanoner och drev det att slåss. Direkt väpnad intervention var "teoretiskt" helt i sin ordning. Ty direkt väpnad intervention skulle verkligen ha varit intressant och kunde ha "verkat tilltalande". Men det skulle inte ha gått så bra att genomföra i praktiken, ty "det är uppenbart att det amerikanska folket icke skulle ha gått med på" den. Det var alls inte så att Trumans, Marshalls, Achesons och deras gelikars imperialistgrupp inte hade lust till en direkt militär intervention — de hade tvärtom mycket stor lust till den — men läget i Kina, i Förenta Staterna och i världen som helhet (detta är en punkt som Acheson inte nämner) tillät dem inte att företa den. De måste avstå från vad de helst ville och ta det tredje alternativet.

De kineser som tror att "seger är möjligt även utan internationellt bistånd" bör höra på. Acheson ger er en lektion. Acheson är en god lärare, han ger sina lektioner gratis, och han berättar hela sanningen med outtröttlig nit och stor frispråkighet. Då Förenta Staterna avhöll sig från att sända stora styrkor att angripa Kina, var det inte därför att den amerikanska regeringen inte ville göra detta utan därför att den hade bekymmer. Det första bekymret var att kineserna skulle sätta sig till motvärn; den amerikanska regeringen var rädd att den då skulle köra ohjälpligt fast i ett moras. Det andra bekymret var att det amerikanska folket skulle sätta sig på tvären, och därför vågade den amerikanska regeringen inte ge order om mobilisering. Det tredje bekymret var att folken i Sovjetunionen, i Europa och den övriga världen skulle vända sig emot tilltaget och den amerikanska regeringen möta internationellt fördömande. Achesons charmerande frispråkighet har sina gränser, och han är ovillig att nämna det tredje bekymret. Skälet är att han fruktar att förlora ansiktet inför Sovjetunio-

nen, han befarar att Marshallplanen i Europa, som redan är ett misslyckande trots försöken att låtsas motsatsen, sorgligen ska lyktas i fullständigt sammanbrott . . .

Leighton Stuart har rest och Vita boken har anlänt. Det är gott. Det är gott. Bägge händelserna är värda att firas.

Varför det är nödvändigt att diskutera Vita boken

28 augusti 1949

. . . Vita boken är ett kontrarevolutionärt dokument, som öppet redovisar Förenta Staternas imperialistiska intervention i Kina. I detta stycke har imperialismen gjort ett avsteg från sin vanliga praxis. Den stora segerrika kinesiska revolutionen har tvungit en sektion eller en grupp av den amerikanska imperialistklicken att bemöta angreppen från en annan genom att publicera vissa autentiska uppgifter om sina egna aktioner mot Kina därför att den eljest inte skulle kunna värja sig. Faktum, att hemlighållandet ersatts med offentligt avslöjande, visar att imperialismen gjort avsteg från sin vanliga praxis. Ända till för ett par veckor sedan, före utgivande av Vita boken, hade regeringarna i de imperialistiska länderna, fastän de varje dag sysslade med kontrarevolutionär verksamhet, aldrig berättat sanningen i sina uttalanden eller officiella dokument utan hade fyllt eller åtminstone smaksatt dessa med tal om humanitet, rättvisa och moral. Därmed fortsätter alltjämt den brittiska imperialismen — som är gammal och van — när det gäller att lura och bedraga jämte flera andra smärre imperialistiska länder. Men den nykomna, neurotiska uppkomlingsgruppen bland de amerikanska imperialisterna — Truman, Marshall, Acheson, Leighton Stuart och andra — som å ena sidan bekämpats av folket och å den andra av en annan grupp inom sitt eget läger, har ansett det nödvändigt och möjligt att offentligen avslöja en del (men inte alla) av sina kontrarevolutionära förehavanden. Detta har de gjort i tvisten med motståndarna i det egna lägret om vilken kontrarevolutionär taktik som är den klokaste. På detta sätt har de försökt att övertyga sina opponenter så att de kan fortsätta att tillämpa vad de anser vara den

klokaste kontrarevolutionära taktiken. Två grupper av kontra-revolutionärer har konkurrerat med varandra. Den ena sade: "Vår metod är den bästa." Den andra sade: "Nej, vår är bäst." När trätan var som hetsigast, lade den ena gruppen korten på bordet och avslöjade många av sina älsklingsknep i det förflutna — och där har ni Vita boken . . .

"Vänskap" eller aggression?

30 augusti 1949

I sin strävan att rättfärdiga aggressionen tjarar Dean Acheson om "vänskap" och kommer dragande med mängder av "principer".

Acheson säger:

Det amerikanska folkets och regeringens intresse för Kina går långt tillbaka i vår historia. Trots avståndet och de stora olikheter ifråga om bakgrund, som skiljer Kina och Förenta Staterna, har vår vänskap för detta land alltid stärkts av de religiösa, filantropiska och kulturella band, som förenat de bägge folken, och den har under en period av åtskilliga år bestyrkts genom många välvilliga åtgärder, bl.a. boxarskadeståndets användning för utbildning av kinesiska studenter, exterritorialrättens avskaffande under Andra världskriget samt vår omfattande hjälp till Kina under kriget och efter dess slut. Historien visar att Förenta Staterna gentemot Kina ständigt upprätthållit och fortfarande upprätthåller vår utrikespolitiks grundläggande principer, bland dessa den öppna dörrens doktrin, respekt för Kinas administrativa och territoriella integritet och opposition mot varje slag av utländskt herravälde över Kina.

Acheson ljuger fräckt när han beskriver aggressionen som "vänskap".

"Hjälp till Kina under kriget och efter dess slut", enligt Vita boken uppgående till över 4,500 miljoner amerikanska dollar, men enligt våra beräkningar till över 5,914 miljoner amerikanska dollar, lämnades för att hjälpa Jiang Jieshi slakta flera miljoner kineser — detta räknas som ytterligare ett ut-

tryck för "vänskap".

Den amerikanska imperialismen har haft ett enda syfte med all den vänskap som den visat Kina under de senaste 109 åren (från 1840 då Förenta Staterna samverkade med England i Opiumkriget), och alldeles särskilt med den stora "vänskaps"-aktionen för att hjälpa Jiang Jieshi att under de allra senaste åren slakta många miljoner kineser. Och detta har varit att visa att Förenta Staterna "gentemot Kina ständigt upprätthållit och fortfarande upprätthåller vår utrikespolitiks grundläggande principer, bland dessa den öppna dörrens doktrin, respekt för Kinas administrativa och territoriella integritet och opposition mot varje slag av utländskt herravälde över Kina".

Flera miljoner kineser dödades i syfte endast och allenast att, för det första, upprätthålla den öppna dörren, för det andra, respektera Kinas administrativa och territoriella integritet, och för det tredje, opponera mot varje slag av utländskt herravälde över Kina . . .

Transkriberingen av kinesiska namn

(Återgivet med tillstånd av prof. Göran Malmqvist)

Det finns många olika sätt att transkribera det kinesiska teckenspråket till det västerländska ljudalfabetet. I den här boken har vi använt det system som kineserna själva använder och som kallas *Pinyin*. Det används numera generellt jämsides med det kinesiska teckenspråket, och man planerar att så småningom helt kunna ersätta de något ohanterliga tecknen med vårt latinska alfabet. Det kinesiska skriftspråket används över hela landet, men uttalet växlar från trakt till trakt. Pinyinstavningen är baserad på den nordliga mandarindialekten, som den talas i bl.a. Peking. Det innebär att vissa kinesiska namn i boken är stavade annorlunda än vi är vana att se dem. Avvikelse blir störst där den tidigare transkriptionen är byggd på uttalet i andra dialekter än mandarin. Chiang Kai-shek och Sun Yat-sen (båda kantonesiska) blir t.ex. Jiang Jieshi respektive Sun Zhongshan.

Följande uttalsanvisning gör på intet sätt anspråk på att vara exakt och fullständig; den skall ses som ett grovt tilläxat redskap vid hanteringen av de kinesiska orden.

Konsonanter	Fonetiska symboler	Exempel
s, m, f, n, l		Uttalas som i sv.
b, d, g	[b] [d] [g]	Sv. <i>spara</i> ; <i>stor</i> , <i>skal</i>
p, t, k	[p] [t] [k]	Sv. <i>park</i> ; <i>tack</i> ; <i>kasta</i>
h	[x]	Ty. ach-ljud
j, q	[tʃ] [tʃʰ]	Sv. <i>stödja</i> ; <i>nyttja</i>
x	[ç]	Sv. <i>Kina</i>

z, c
zh, ch
sh, r

[ts] [tsʰ]
[tʂ] [tʂʰ]
[ʃ] [ʒ]

Sv. vits; båtshake
Sv. Nordsjön; fortsätta
Uppsv. sjö; fra. jour el.
eng. ride

Vokaler

a
i

[a]
[i] [i:]

Sv. hall
Xin, ming etc. — sv. mitt
Li, mi etc. — sv. vi
zi, ci och si — sv.
"Viby-i", "Östermalms-i"
zhi, chi och shi, ri —
retroflex t r

u
ü
o

[u] [ü]
[ü]
[u] [o]

Sv. bo. Efter j, q, x=ü
ü=tyskt ü
Före ng: hong, tong
etc.=sv. bo
I övrigt=sv. så
Obetonat e i sv. gosse

e

[ə]

Diftonger

Här nämns endast de mer svåruttolkade

-ian, yan [iæn]
-ün, yun [yn]
-ui, wei [uei]
-iu, you [iou]
-uo, wo [ou]

utt. med dragning åt å

Anm.: i, u, ü i början av stavelser skrivs y, w och yu. Ex.
miao — yao, min — yin, guo — wo, lü — yun.

Personförteckning

- Acheson, Dean – amerikansk utrikesminister 1949–1953
Atcheson, George – amerikansk diplomat i Kina under Gauss och Hurley
Borodin, Michael (Gruzenberg) – Kominternagent hos Guomintang, tidigare erafrenhet i USA, Mexiko och Turkiet
Bucharin, Nikolaj – ledande bolsjevik, teoretiker; motståndare till Stalin på 30-talet, avrättad 1938
Chen Duxiu (Chen Tu-hsiu) – grundare och förste ordförande av det kinesiska kommunistpartiet, utesluten ur partiet 1929
Chen Lifu (Chen Li-fu) – Guomintangpolitiker, ledare av den fascistiska 'C-C-klicken'
Feng Yuxiang (Feng Yü-hsiang) – 'krigsherre' i norra Kina, kallad 'den kristne marskalken'
Gauss, Clarence – amerikansk ambassadör i Kina 1941–44
Harriman, Averell – amerikansk diplomat, ambassadör i Moskva under andra världskriget
Hay, John – amerikansk utrikesminister 1898–1901
He Long (Ho Lung) – marskalk i folkets befrielsearmé
He Yingjin (Ho Ying-chin) – generalstabschef i nationalist- (Guomintang-) armén under kriget
Hippisley, A. E. – brittisk tjänsteman i det kinesiska tullverket, 'mannen bakom' 'öppna dörren'-politiken
Hull, Cordell – amerikansk utrikesminister 1933–1944
Hurley, Patrick J. – personlig representant åt president Franklin Roosevelt i Kina, senare ambassadör 1944–1945
Joffe, Adolph – rysk diplomat i Kina 1922–1923
Karakhan, Leo – biträdande sovjetisk utrikesminister 1918–1926
Kolchak, A. – tsarisk amiral, ledare för antibolsjevikiska styrkor i Sibirien under ryska inbördeskriget
MacArthur, Douglas – amerikansk general, militärguvernör i Japan efter andra världskriget
McCarthy, Joseph – amerikansk senator 1946–1957
Maring, se Sneeveliet
Marshall, George C. – amerikansk generalstabschef under andra världskriget, ledde medlingsdelegation till Kina 1945–1947, utrikesminister 1947–1949

Molotov, Vjatjeslav – rysk utrikesminister 1939–1956
 Nelson, Donald – amerikansk byråkrat, reste tillsammans med Hurley till Kina 1944
 Roosevelt, Franklin D. – amerikansk president 1933–1945 (april)
 Roosevelt, Theodore – amerikansk president 1901–1909
 Roy, M. N. – indisk kommunist, debatterade med Lenin om revolutionär strategi i Asien 1920, agent i Kina 1927
 Sneevliet, Henricus (alias Maring) – holländsk kommunist, Kominterndelegat till kinesiska kommunistiska partiet
 Soong, T. V. – kinesisk utrikesminister under Jiang Jieshi, likaledes sväger till denne
 Stilwell, Joseph – amerikansk general, överbefälhavare för Kina-Burma-Indien-kommandot, återkallad 1944
 Stuart, Leighton – amerikansk rektor för Yanjing-universitetet (Peking), ambassadör 1947–1949
 Sun Zhongshan (Sun Yat-sen) – grundade Guomindang, död 1925
 Tjitjerin, G. V. – sovjetisk 'folkkommissarie för utrikesärenden' 1918–1930
 Wallace, Henry – amerikansk vicepresident 1941–1944
 Wedemeyer, Albert – amerikansk general, efterträdde Stilwell 1944
 Vilenskij, V. – rysk byråkrat, 'fjärranösterexpert'
 Zhang Xueliang (Chang Hsüeh-liang) son till Zhang Zuolin, kallad 'den unge marskalken', kidnappade Jiang Jieshi i den sk 'Xi'an-incidenten' 1936
 Zhang Zuolin (Chang Tso-lin) – 'krigsherre' i Manchuriet, samarbetade med japanerna, mördad, förmodligen av desamma, 1935
 Zhu De (Chu Teh) – grundare av folkets befrielsearmé, död 1976
 Zinovjev, Grigorij – ledande bolsjevik, ledde Komintern, under denna tid försiktig motståndare till Stalin, avrättad 1936

Kortfattad bibliografi

Den litteratur som behandlar det moderna Kina har blivit oerhört omfattande, vilket gör att varje bibliografi av nödvändighet måste bli i hög grad selektiv. I följande förteckning har tre typer av böcker tagits med: dels några av de allra mest kända allmänna studierna, dels vissa arbeten som måste betraktas som väsentliga för ett mer detaljerat studium av de problem som behandlas i denna bok och dels några volymer som jag personligen har funnit stimulerande och nyttiga. I övrigt är det rekommendabelt att konsultera Fairbanks bok, som innehåller en 28-sidig kommenterad bibliografi över böcker som behandlar praktiskt taget samtliga aspekter av kinesisk politik och samhällsliv. Trots att denna förteckning är föråldrad förblir den en av de bästa bibliografiska källorna för den allmänintresserade läsaren.

A. Allmänna studier om det moderna Kina och den Kinesiska revolutionen

- Beldon, Jack, *China Shakes the World* (1949)
Brandt, Conrad, Benjamin I. Schwartz and John K. Fairbank, *A Documentary History of Chinese Communism* (1952)
Chen, Jerome C., *Mao and the Chinese Revolution* (1965)
Chou Tse-tsung, *The May Fourth Movement* (1960)
Clubb, O. Edmund, *Twentieth Century China* (1964)
Gittings, John, *The World and China 1922-1972* (1974)
Ho Kan-chih, *A History of the Modern Chinese Revolution* (1959)
Hu Sheng, *Imperialism and Chinese Politics* (1955)
Johnson, Chalmers, *Peasant Nationalism and Communist Power* (1962)
McAleavy, Henry, *The Modern History of China* (1967)
MacNair, H. F., *China in Revolution* (1931)
Mao Tse-tung, *Valda verk*, [sv. övers. 1963] I-IV (1954-56)

- Meisner, Maurice, *Li Ta-chao and the Origins of Chinese Marxism* (1957)
- Mende, Tibor, *The Chinese Revolution* (1961)
- Peck, Graham, *Two Kinds of Time* (1950)
- Schram, Stuart R., *The Political Thought of Mao Tse-tung* (1964)
- Schurmann, Franz and Orville Schell, *Republican China* (1967)
- Schwartz, Benjamin I., *Chinese Communism and the Rise of Mao* (1951)
- Smedley, Agnes, *The Great Road: The Life and Times of Chu Teh* (1958)
- Snow, Edgar, *Röd stjärna över Kina* (1937)
– *Den långa resan tillbaka* (1958, till sv. 1973)
- Strong, Anna Louise, *China's Millions: Revolution in Central China, 1927* (1966)
- Swarup, Shanti, *A Study of the Chinese Communist Movement* (1966)
- White, Theodore and Annalee Jacoby, *Thunder Out of China* (1946)
- Yu, George T., *Party Politics in Republican China: The Kuomintang 1912–1924* (1966)

B. Sovjetunionen i Kina

- Brandt, Conrad, *Stalin's Failure in China, 1924–1927* (1958)
- Chiang Kai-shek, *Soviet Russia in China* (1957)
- Dallin, D., *Soviet Russia and the Far East* (1948)
- Isaacs, Harold R., *The Tragedy of the Chinese Revolution* (1938)
- Lattimore, Owen, *Pivot of Asia: Sinkiang and the Inner Asian Frontiers of China and Russia* (1950)
- Mehnert, Klaus, *Peking och Moskva* (1963)
- North, Robert C., *Kommunismen i Kina* (1966)
— and Xenia J. Eudin, *M. N. Roy's Mission to China: the Communist-Kuomintang Split of 1927* (1963)
- Roy, M. N., *Revolution and Counter-Revolution in China* (1946)
- Schwartz, Harry, *Tsars, Mandarins and Commissars* (1964)
- Trotsky, Leon, *Problems of the Chinese Revolution* (1931)
- Vladimirov, Peter, *The Vladimirov Diaries: Yen-an, China 1942–1945* (1975)
- Wei, Henry, *China and Soviet Russia* (1956)

Whiting, Allen S., Soviet Policies in China 1917-1924 (1954),
— Sinkiang: Pawn or Pivot? (1958)

C. USA i Kina

- Barrett, David D., Dixie Mission: The United States Army
Observer Group in Yen'an 1944 (1970)
- Borg, Dorothy, The United States and the Far Eastern Crisis
of 1933-1938 (1964)
- Fairbank, John K., The United States and China (1948, rev.
1958)
- Feis, Herbert, The China Tangle (1953)
- Isaacs, Harold R., New Cycle in Asia: Selected Documents on
Major International Developments in the Far East 1943-
1947 (1947)
- Kennan, George, American Diplomacy 1900-1950 (1951)
- Latham, Earl, The Communist Controversy in Washington
(1966)
- Lohbeck, Don, Patrick J. Hurley (1956)
- Service, John S., The Amerasia Papers (1971)
- Tang Tsou, America's Failure in China 1941-1950 (1963)
- Tuchman, Barbara, Stilwell and the American Experience in
China 1911-1945 (1971)
- U.S. State Department, United States Relations with China
With Special Reference to the Period 1944-1949, återutgiven
under titeln: The China White Paper, intro. by Lyman P.
Van Slyke 1967)
- Wedemeyer, Albert C., Wedemeyer Reports! (1958)
- Young, Arthur N., China and the Helping Hand 1937-1945
(1963)

Denna antologi belyser ett antal historiska problem som hör samman med Sovjetunionens och Förenta Staternas politiska inblandning i Kina under förra hälften av 1900-talet. Fyra kontroversiella händelseförlopp tas upp: den amerikanska "öppna dörrens" politik och dess innebörd; den nya Sovjetregimens försök att föra en "revolutionär" utrikespolitik och samtidigt behålla Tsarrysslands intressesfär i Kina; Stalins och Kominterns katastrofala politik gentemot de kinesiska kommunisterna under 1920-talet; USA:s politiska och militära inblandning i Kina under och efter andra världskriget.

Debatten kring dessa problem återges genom inlägg av en rad framstående forskare, av vilka fleravarit inblandade i händelserna. Även Mao Zedong och Jiang Jieshi (Chiang Kai-shek) får komma till tals.

Utgivaren, docent Thomas G. Hart, är forskare vid Utrikespolitiska institutet i Stockholm och svarar för urval, inledningar och kommentarer.

Problem i äldre historia

Antiken
Medeltiden
Europeiskt 1600-tal
Svenskt 1600-tal
Sverige 1720—1866

Problem i modern historia

Afrika
Amerika 1
Amerika 2
Danmark
Indien. Indokina
Kina
Latinamerika
Mellanöstern
Norge
Sovjet
Sverige
Första och andra världskriget
Det kalla kriget. Atombomben